

**T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ, İNSANİ BİLİMLERİ VE FELSEFE BİLİM DALI**

**LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNDE İÇ-DIŞ KONTROL
ODAĞI, SÜREKLİ ÖFKE VE ÖFKE İFADE TARZI İLE ZEKÂ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ARAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

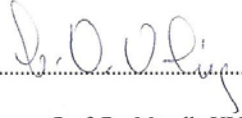
Hünkâr GÜLVEREN

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mücella ULUĞ**

İstanbul – 2008

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Hünkar GÜLVEREN'e ait "Lise Son Sınıf Öğrencilerinde İç-Dış Kontrol Odağı, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı İle Zeka Arasındaki İlişkinin Araştırılması" Başlıklı Çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji, İnsan Bilimleri ve Felsefe (Klinik Psikoloji) Yüksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Mücella ULUĞ
(Başkan)
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Bayhan ÜGE
(Üye)

Dr. Nevin DÖLEK
(Üye)

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın gerçekleştirilmesinde; değerli zamanını vererek, öneri ve eleştirileri ile beni yönlendiren, destekleyerek bana katkıda bulunan değerli danışmanım **Prof. Dr. Mücella ULUĞ'**a;

Yaptıkları yapıcı eleştiriler ile çalışmamın son halini almasını sağlayan değerli jüri üyelerim **Yrd. Doç. Dr. Bayhan ÜGE** ve **Dr. Nevin DÖLEK'**e;

Çalışmamın çeşitli aşamalarında benden yardımlarını esirgemeyen sevgili arkadaşlarım **Yeşim SOYSAL**, **Binnur KÜÇÜKYILDIZ**, **Yelda AYAZ**, **Banu T. CANGÖZ**, **Elif ÖZTAŞ'**a;

Lisansüstü eğitimim boyunca bana yaptığı yardımlar ve büyük destekleri için değerli arkadaşım Uzman Psikolojik Danışman **Zafer S. KÖKTUNA'**ya;

Beni destekleyen ve anlayış gösteren Müdürüm **Halil YILDIRIM'**a;

Yaptığı yardımlardan dolayı iş arkadaşım **Varol KALA'**ya;

Test uygulamalarında katkıda buluna tüm **Öğretmen** ve **Öğrenciler'**e;

Her sıkıştığım anda bana yardım desteği ile tez çalışmamı kolaylaştıran sevgili kuzenim **Ali HABERAL'**a;

Tezimin veri girişini yapan yeğenim **A. Atahan EYİCİL'**e ve varlıkları ile benim için motivasyon kaynağı olan yeğenlerim **Gökhan EYİCİL**, **Ahmet GÜLVEREN** ve **Levent GÜLVEREN'**e;

Tezi hazırlama sürecince sabır ve anlayışını esirgemeyen kardeşlerim **Hülya EYİCİL** ve **Haldun GÜLVEREN'**e ayrıca **Cüneyt EYİCİL'**e teşekkürü bir borç bilirim.

Tezimi, bana tüm yaşamım boyunca sağladıkları desteği çalışmamda da gösteren, beni sürekli cesaretlendiren sevgili Annem ve Babam **Fatma GÜLVEREN** ve **Ahmet GÜLVEREN'**e ithaf ediyorum.

ÖZET

Lise Son Sınıf Öğrencilerinde İç-Dış Kontrol Odağı , Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ve Zekâ Arasındaki İlişkinin Araştırılması

Bu çalışmanın amacı, üniversite sınavına hazırlanırken aşırı stres ve baskı altında hayatlarına dair en önemli kararlardan birini vermek zorunda kalan lise son sınıf öğrencilerinde birbirleri ile anlamlı bir ilişki gösteren, davranışlar üzerinde önemli etkileri olduğu düşünülen iç-dış kontrol inancı, zeka düzeyleri ile doğal bir özellik olarak var olan öfke duygusu ve öfke tarzı incelenmesidir.

Ankara'dan 37 erkek, 63 kız; İstanbul'dan 55 erkek, 45 kız olmak üzere toplam 200 üniversite sınavına hazırlanan lise son sınıf öğrencisi araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Öğrenciler demografik bilgileri için Öğrenci Bilgi Formu doldurmuşlardır. Öğrencilerin kontrol odaklarını belirlemek için Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ) (Dağ,2002), öfke tarzları için Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ) (C.D.Spielberger,1983- Özer, 1994) zeka düzeylerini belirlemek için de Cattell Zekâ Testi 2A (Cattell,1957) uygulanmıştır.

Verilerin analizi SPSS (Statistical Package for Social Science) 11.5 paket programında kullanılmıştır. Kontrol Odağı ve Öfke alt ölçeklerinin her biri için İç Tutarlık (Cronbach Alfa) katsayıları hesaplanmıştır. Farklar için bağımsız grup sayısı iki olduğunda Mann Whitney U testiyle bağımsız grup sayısının ikiden fazla olduğu durumlarda ise Kruskal Wallis testleriyle incelendi. Kategorik karşılaştırmalarda Ki-Kare veya Fisher'in Kesin testi kullanıldı. İlişkilerin istatistiksel olarak anlamlılığı Pearson Korelasyon testi kullanılarak incelendi. $p<0,05$ için tüm sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

Araştırmada annesi üniversite, babası lise mezunu olan ve tek çocuklu öğrencilerin davranışlarının sonucunu daha çok şansa bağladıkları saptanmıştır. Babası lise mezunu olan öğrencilerin ise “Adil Olmayan Dünya İnancı” alt

faktörü puanlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Annesi lise mezunu olan öğrencilerin ise Sürekli Öfke puanlarını yüksek olduğu görülmüştür. İsteddiği bölümü kazanan öğrencilerin öfkelerini Kontrol altına aldıkları saptanmıştır. Öğrencilerin İç – Dış Kontrol Odağı ve Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı puanlarında cinsiyet ve okul türüne bağlı olarak herhangi bir farklılık görülmemiştir.

Genel İç Kontrol İnancı ile Kontrol Altına Alınmış Öfke alt ölçeği arasında negatif; Dış Kontrol Odağı ile Sürekli Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve İçe Yönelik Öfke arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Şansa İnanma ile İçe Yönelik Öfke; Çabalamanın Anlamsızlığı ile Sürekli Öfke ve İçe Yönelik Öfke arasında pozitif ilişki saptanmıştır. Kadercilik alt ölçeği ile Sürekli Öfke ve Dışa Yönelik Öfke; Adil Olmayan Dünya İnancı ile Sürekli Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve İçe Yönelik Öfke arasında pozitif ilişki bulunmuştur.

Zeka ile Kontrol Odağı ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler : Ergenlik, İç ve Dış Kontrol Odağı, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı, Zeka

ABSTRACT

Investigation of the relations between Internal-External Locus of Control, Trait Anger, Anger Expression Styles and Intelligence in 12th grade high school students.

The purpose of this study is to investigate the relations between the internal-external control belief, feeling of anger, anger expression styles and intelligence levels in 12th grade high school students who are forced to take a decision for their future life under excessive stress and pressure in preparation for the university entrance examinations.

The sample of the study is formed by the high school students from Ankara and İstanbul. A total of 200 12th grade high school students who prepare for the university entrance exam, 100 of whom were male (37 Ankara, 55 İstanbul) and 100 of whom were female (63 Ankara, 45 İstanbul) participated in the study. The students completed a Student Information Form for their demographic information. The Locus of Control Scale (Dağ, 2002) for the locus of control, The Trait Anger and Anger Expressive Style Scale (C.D. Spielberger, 1983- Özer, 1994) for the the anger expression styles and The Cattell Intelligence Test 2A (Cattell, 1957) for the intelligence levels of the participants have been used.

Data was analyzed by using SPSS (Statistical Package for Social Science) 11.5 software. The internal consistency coefficients (Cronbach Alfa) were evaluated for each and every subscale of Locus of Control and Anger Expression Styles. The differences were examined by using Mann Whitney U Test for two independent groups and Kruskal Wallis Tests for more than two independent groups. Chi-Square or Fisher's Exact Tests were used for categorical comparisons. Pearson Correlation Test was used to examine the statistical significance of the relationships. All the results were accepted as statistically significant for $p < 0,05$.

The findings have revealed that the students of single-child families with university graduate mother and high school graduate father explained the results of their behaviors mainly depending on chance. The scores of “Unjust World Belief” of the students of a father who graduated from a high school were found high. It was seen that the scores of “Trait Anger” of the students of a mother who graduated from a high school were high. The students accepted by the department of their choice at the university entrance exam were testified to manage to control their anger. No differences were found in the scores of Internal-External Locus of Control and Trait Anger and Anger Expressive Style regarding high school types or gender.

It has been found that there is a negative correlation between Generalized Internal Control Belief and Controlled Anger subscale whereas there is a positive correlation between External Locus of Control and Trait Anger, External Anger and Internal Anger. A positive correlation has been found between Belief in Chance and Introvert Anger, and between Meaningless Effort and Trait Anger and Introvert Anger. It has also been found that there is a positive correlation between Fatalism, Trait Anger and Extrovert Anger and between Unjust World Belief and Trait Anger, Extrovert Anger and Introvert Anger.

No significant relationship was found between Intelligence and Locus Of Control, Trait Anger and Anger Expressive Style.

Keywords : Adolescent, Internal and External Locus Of Control , Trait Anger and Anger Expressive Style, Intelligence.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xx

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
1.1 ERGENLİK.....	6
1.1.1 Tarihçesi.....	6
1.1.2 Ergenlik Dönemi İle İlgili Kuramlar.....	8
1.1.2.1 G.Stanley Hall'ı Özünü Yineleme Kuramı.....	8
1.1.2.2 Psikoanalitik Kuram.....	8
1.1.2.3 Erikson'un Kuramı.....	9
1.1.2.4 Öğrenme Kuramı.....	10
1.1.2.5 Sosyolojik Kuram.....	10
1.1.3 Ergenlik Döneminde Gelişim.....	11
1.1.3.1 Fizyolojik Değişimler.....	11
1.1.3.2 Duygusal Değişimler.....	12
1.1.3.3 Bilişsel Değişimler.....	13
1.1.3.4 Sosyal Değişimler.....	14
1.2 ÖFKE.....	15
1.2.1 Tanımı.....	15
1.2.2 Öfkenin Nedenleri.....	17
1.2.3 Öfkenin Özellikleri ve İşlevleri.....	20
1.2.4 Öfkenin Boyutları.....	22
1.2.4.1 Fizyolojik Boyutu.....	22
1.2.4.2 Bilişsel ve Sosyal Boyutu.....	23
1.2.4.3 Davranışsal ve Tepki Boyutu.....	23

	Sayfa No
1.2.5	Öfke İle İlgili Kuramlar..... 25
1.2.5.1	Psikoanalitik Kuram..... 26
1.2.5.2	Bilişsel Kuram..... 27
1.2.5.3	Davranışçı Kuramı..... 28
1.2.5.4	Bilişsel - Davranışçı Kuramı..... 29
1.2.5.5	Sosyal Öğrenme Kuramı..... 30
1.2.5.6	Biyolojik Kuramlar..... 30
1.2.5.7	Diğer Yaklaşımlar..... 32
1.2.5.8	Durumluk – Sürekli Öfke..... 32
1.2.6	Ergenlikte Öfke..... 33
1.3	KONTROL ODAĞI..... 35
1.3.1	Tanımı..... 35
1.3.2	Kontrol Odağına Göre İçten Kontrollü ve Dıştan Kontrollü Kişilerde Görülen Özellikleri..... 37
1.3.2.1	İçten Kontrollü Kişilerde Görülen Özellikler..... 38
1.3.2.2	Dıştan Kontrollü Kişilerde Görülen Özellikler..... 40
1.3.3	Kontrol Odağı İle İlgili Kuramsal Açıklamalar..... 42
1.3.3.1	Çeşitli Kuramlarda Kontrol Odağı..... 42
1.3.3.2	Sosyal Öğrenme Kuramı..... 44
1.3.3.3	Yükleme Kuramı..... 45
1.3.3.4	J. Rotter'ın Sosyal Öğrenme Kuramı..... 46
1.4.	ZEKÂ..... 52
1.4.1	Tanım..... 52
1.4.2	Zekânın Gelişimini Etkileyen Etmenler..... 53
1.4.3	Zekâ İle İlgili Kuramlar..... 54
1.4.3.1	Tek Etmen Kuramı..... 54
1.4.3.2	İki Faktör Kuramı..... 54
1.4.3.3	Üç Aşamalı Zekâ Kuramı..... 55
1.4.3.4	Çok Faktör Kuramı..... 55
1.4.3.5	Duygusal Zekâ..... 56

	Sayfa No
1.4.3.6 Çoklu Zekâ Kuramı.....	57
1.4.4 Zekâ Testlerinin Tarihçesi.....	61
1.5 ARAŞTIRMANIN AMACI.....	63
1.6 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	65
1.7 VARSAYIMLAR.....	67
1.8 SINIRLILIKLAR.....	67
1.9 TANIMLAR VE KISALTMALAR.....	68
1.9.1 Ergenlik.....	68
1.9.2 Öfke.....	68
1.9.3 Kontrol (Denetim) Odağı.....	69
1.9.4 Zekâ.....	70
1.9.5 Kısaltmalar.....	71
BÖLÜM II	
2.1 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	72
2.1.1 Öfke İle İlgili Araştırmalar.....	72
2.1.1.1 Öfke İle Yurt İçinde Yapılan İlgili Araştırmalar...	72
2.1.1.2 Öfke İle Yurt Dışında Yapılan İlgili Araştırmalar.	79
2.1.2 Kontrol Odağı İle İlgili Araştırmalar.....	83
2.1.2.1 Kontrol Odağı Yurt İçinde Yapılan İlgili Araştırmalar.....	83
2.1.2.2 Kontrol Odağı Yurt Dışında Yapılan İlgili Araştırmalar.....	89
2.1.3 Zeka İle İlgili Araştırmalar.....	92
2.1.3.1 Zeka İle Yurt İçinde Yapılan İlgili Araştırmalar....	92
2.1.3.2 Zeka İle Yurt Dışında Yapılan İlgili Araştırmalar.	95
BÖLÜM III	
YÖNTEM.....	97
3.1 ARAŞTIRMA MODELİ.....	97
3.2 EVREN VE ÖRNEKLEM.....	97
3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	99

	Sayfa No
3.3.1 Öğrenci Bilgi Formu.....	99
3.3.2 Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ)	100
3.3.3 Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ)	103
3.3.4 Cattell Zekâ Testi 2A.....	108
3.4 VERİLERİN TOPLANMASI	110
3.5 VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	110
BÖLÜM IV	
BULGULAR VE YORUM.....	111
4.1 Araştırmaya Katılan Öğrencilere Ait Demografik Özellilikleri.....	111
4.2 Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenirlik Düzeyleri.....	118
4.3 Ankara ve İstanbul İllerine Ait Bulgular.....	119
4.3.1 Kontrol Odağı Ölçeğinden Ankara ve İstanbul İllerine Göre Alınan Puanlar.....	119
4.3.2 Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlar Ölçeğinden Ankara ve İstanbul İllerine Göre Alınan Puanlar.....	121
4.3.3 Cattell Zeka Testinden Ankara ve İstanbul İllerine Göre Alınan Puanlar.....	122
4.4 Cinsiyet Farklarına Ait Bulgular.....	124
4.4.1 Kontrol Odağı Ölçeğinden Cinsiyet Farkına Göre Alınan Puanlar.....	124
4.4.2 Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Cinsiyet Farkına Göre Alınan Puanlar.....	126
4.4.3 Cattell Zeka Testinden Cinsiyet Farkına Göre Alınan Puanlar.....	127
4.5 Okul Türü Farkına Ait Bulgular.....	129
4.5.1 Kontrol Odağı Ölçeğinden Okul Türü Farkına Göre Alınan Puanlar.....	129
4.5.2 Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Okul Türüne Göre Alınan Puanlar.....	132

		Sayfa No
4.5.3	Cattell Zeka Testinden Cinsiyet Farkına Göre Alınan Puanlar.....	134
4.6	Kardeş Sayısı Ait Bulgular.....	137
4.6.1	Kontrol Odağı Ölçeğinden Kardeş Sayısına Farkına Göre Alınan Puanlar.....	137
4.6.2	Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Kardeş Sayısına Farkına Göre Alınan Puanlar.....	140
4.6.3	Cattell Zeka Testinden Kardeş Sayısına Farkına Göre Alınan Puanlar.....	142
4.7	Anne'nin Öğrenim Durumuna Ait Bulgular.....	145
4.7.1	Kontrol Odağı Ölçeğinden Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Alınan Puanlar.....	145
4.7.2	Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Anne'nin Öğrenim Durumuna Farkına Göre Alınan Puanlar.....	148
4.7.3	Cattell Zeka Testinden Anne'nin Öğrenim Durumuna Farkına Göre Alınan Puanlar.....	150
4.8	Baba'nın Öğrenim Durumu Ait Bulgular.....	153
4.8.1	Kontrol Odağı Ölçeğinden Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Alınan Puanlar.....	153
4.8.2	Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Baba'nın Öğrenim Durumuna Farkına Göre Alınan Puanlar.....	156
4.8.3	Cattell Zeka Testinden Baba'nın Öğrenim Durumuna Farkına Göre Alınan Puanlar.....	158
4.9	Üniversite Sınav Sonucuna Ait Bulgular.....	161
4.9.1	Kontrol Odağı Ölçeğinden Üniversite Sınav Sonucuna Göre Alınan Puanlar.....	161
4.9.2	Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Üniversite Sınav Sonucuna ne Göre Alınan Puanlar.....	163
4.9.3	Cattell Zeka Testinden Üniversite Sınav Sonucuna ne Göre Alınan Puanlar.....	165

	Sayfa No
4.10 Kontrol Odağı, Öfke ve Zeka Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar.....	168
4.10.1 Kontrol Odağı ve Zeka Arasındaki Korelasyonlar.....	168
4.10.2 Öfke ve Zeka Arasındaki Korelasyonlar.....	173
4.10.3 Kontrol Odağı ve Öfke Arasındaki Korelasyonlar.....	176
4.10.4 Zeka Düzeyi Grupları ve Kontrol Odağı Aralarındaki Korelasyonlar.....	182
4.10.5 Zeka Düzeyi Grupları ve Öfke Aralarındaki Korelasyon....	191
BÖLÜM V	
5.1 TARTIŞMA.....	197
5.1.1 Ankara ve İstanbul İllerine Ait Bulguların İncelemesi.....	197
5.1.2 Cinsiyet Farkına Ait Bulguların İncelemesi	198
5.1.3 Okul Türü Farkına Ait Bulguların İncelemesi.....	200
5.1.4 Kardeş Sayısı Ait Bulguların İncelemesi.....	201
5.1.5 Anne'nin Öğrenim Durumuna Ait Bulguların İncelemesi....	203
5.1.6 Baba'nın Öğrenim Durumu Ait Bulguların İncelemesi	205
5.1.7 Üniversite Sınav Sonucuna Ait Bulgular.....	206
5.1.8 Kontrol Odağı İle Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Arasındaki İlişki Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar.....	208
5.1.8.1 Kontrol Odağı ve Zeka Arasındaki Korelasyonlar	208
5.1.8.2 Öfke ve Zeka Arasındaki Korelasyonlar	208
5.1.8.3 Kontrol Odağı ve Öfke Arasındaki Korelasyonlar	208
5.2 SONUÇLAR.....	211
5.3 ÖNERİLER.....	215
KAYNAKÇA.....	217
EKLER.....	232

TABLOLAR LİSTESİ

		Sayfa No
Tablo 1	Ankara ve İstanbul'da Öğrenim Gören Lise Son Sınıf Öğrencilerin Demografik Özellikleri	111
Tablo 2	Erkek ve Kız Öğrencilerin Demografik Özellikleri	114
Tablo 3	Öğrencilerin Ankara, İstanbul, Yaş, Cinsiyet ve Okul Türlerine Göre Dağılımı ve Yüzdeler	115
Tablo 4	Öğrencilerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları ve Yüzdeleri	115
Tablo 5	Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumu ve Meslek Dağılım ve Yüzdeleri	116
Tablo 6	Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumu ve Meslek Dağılım ve Yüzdeleri	116
Tablo 7	Ankara ve İstanbul'da İlindeki Öğrencilerin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Dağılımı ve Yüzdeleri	117
Tablo 8	Erkek ve Kız Öğrencilerin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Dağılımı ve Yüzdeleri	117
Tablo 9	Öğrencilerin Ankara, İstanbul, Cinsiyet ve Üniversite Sınav Sonucuna Göre Dağılımı ve Yüzdeler	117
Tablo 10	Kontrol Odağı Ölçeğinin Alt Ölçek Madde Sayıları ve Güvenirlik Düzeyleri	118
Tablo 11	Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinin Alt Ölçek Madde Sayıları ve Güvenirlik Düzeyleri	118
Tablo 12	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	119
Tablo 13	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	121
Tablo 14	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	122
Tablo 15	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	124

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 16 İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	124
Tablo 17 Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	125
Tablo 18 Ankara İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	126
Tablo 19 İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	126
Tablo 20 Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	127
Tablo 21 Ankara İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	127
Tablo 22 İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	128
Tablo 23 Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	128
Tablo 24 Ankara İlindeki Öğrencilerinin Okul Türü ne Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	129
Tablo 25 İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	130

TABLOLAR LİSTESİ

		Sayfa No
Tablo 26	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	131
Tablo 27	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	132
Tablo 28	İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	132
Tablo 29	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	133
Tablo 30	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	134
Tablo 31	İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	135
Tablo 32	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	136
Tablo 33	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	137
Tablo 34	İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	138
Tablo 35	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	139

TABLOLAR LİSTESİ

		Sayfa No
Tablo 36	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	140
Tablo 37	İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	140
Tablo 38	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	141
Tablo 39	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	142
Tablo 40	İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	143
Tablo 41	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	144
Tablo 42	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	145
Tablo 43	İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	146
Tablo 44	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	147
Tablo 45	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	148

TABLOLAR LİSTESİ

		Sayfa No
Tablo 46	İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	148
Tablo 47	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	149
Tablo 48	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	150
Tablo 49	İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	151
Tablo 50	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	152
Tablo 51	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	153
Tablo 52	İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	154
Tablo 53	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	155
Tablo 54	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	156
Tablo 55	İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	156

TABLOLAR LİSTESİ

		Sayfa No
Tablo 56	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	157
Tablo 57	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Cattell Zeka	159
Tablo 58	İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	159
Tablo 59	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	160
Tablo 60	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	161
Tablo 61	İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	161
Tablo 62	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	162
Tablo 63	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	163
Tablo 64	İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	163
Tablo 65	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna ne Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	164
Tablo 66	Ankara İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	165

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 67 İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	166
Tablo 68 Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna ne Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	167
Tablo 69 Ankara İlindeki Bulguların Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Birbirleri ve Zeka Düzeyi İle Arasındaki İlişki Düzeyleri (r)	168
Tablo 70 İstanbul İlindeki Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Birbirleri ve Zeka Düzeyi İle Arasındaki İlişki Düzeyleri (r)	170
Tablo 71 Anakara ve İstanbul Bulgularının Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Birbirleri ve Zeka Düzeyi İle Arasındaki İlişki Düzeyleri (r)	171
Tablo 72 Ankara İlindeki Öfke Alt Ölçeklerinin Birbirleri ve Zeka Düzeyi İle Arasındaki İlişki Düzeyleri (r)	173
Tablo 73 İstanbul İlindeki Öfke Alt Ölçeklerinin Birbirleri ve Zeka Düzeyi İle Arasındaki İlişki Düzeyleri (r)	174
Tablo 74 Anakara ve İstanbul Bulgularının Öfke Alt Ölçeklerinin Birbirleri ve Zeka Düzeyi İle Arasındaki İlişki Düzeyleri (r)	175
Tablo 75 Ankara İlindeki Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Öfke Alt Ölçekleri İle İlişki Düzeyleri (r)	176
Tablo 76 İstanbul İlindeki Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Öfke Alt Ölçekleri İle İlişki Düzeyleri (r)	178
Tablo 77 Anakara ve İstanbul Bulgularının Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Öfke Alt Ölçekleri İle İlişki Düzeyleri (r)	180
Tablo 78 Ankara İlindeki Zeka Düzeyi Grupları İçerisinde Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Birbiriyle Aralarındaki Korelasyon Düzeyleri	182
Tablo 79 İstanbul İlindeki Zeka Düzeyi Grupları İçerisinde Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Birbiriyle Aralarındaki Korelasyon Düzeyleri	185
Tablo 80 Anakara ve İstanbul Bulgularının Zeka Düzeyi Grupları İçerisinde Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Birbiriyle Aralarındaki Korelasyon Düzeyleri	188

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 81 Ankara İlindeki Zeka Düzeyi Grupları İçerisinde Öfke Alt Ölçeklerinin Birbiriyle Aralarındaki Korelasyon Düzeyleri	191
Tablo 82 İstanbul İlindeki Zeka Düzeyi Grupları İçerisinde Öfke Alt Ölçeklerinin Birbiriyle Aralarındaki Korelasyon Düzeyleri	193
Tablo 83 Anakara ve İstanbul Bulgularının Zeka Düzeyi Grupları İçerisinde Öfke Alt Ölçeklerinin Birbiriyle Aralarındaki Korelasyon Düzeyleri	195

ŞEKİLLER LİSTESİ

		Sayfa No
Şekil 1	Rotter'ın İhtiyaç Listesi	49
Şekil 2	Öğrencilerin Okul Türü, Ankara, İstanbul ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre Yüzdelerlik Dağılımları	98
Şekil 3	Öğrencilerin Okul Türüne Göre Yüzdelerlik Dağılımları	99
Şekil 4	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	120
Şekil 5	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	121
Şekil 6	Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	122
Şekil 7	Ankara ve İstanbul Öğrencilerinin Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları	123

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amaçları, varsayımları ve sınırlılıkları belirtilmekte, araştırma için gerekli tanımlar yer almaktadır.

Ergenliğin son dönemlerine rastlayan üniversiteye giriş ve üniversite yılları, öğrencilerin belirsizlik ve çalkantı içinde olmalarına ve inişli çıkışlı bir yaşam tarzı içinde olmalarına sahne olmaktadır. Bu dönemde bir hayat tarzı değişikliği, bir geçiş dönemi söz konusudur. Bu dönem ergenliğin genel karmaşasına ek olarak; alışlagelmiş sosyal ilişkilerin değiştiği, evden ve aileden ayrılma, bir mesleğe aday olmaya ilişkin belirsizlikler gibi pek çok özgün sorunun görüldüğü yılları kapsar (Akt.Doğan, 2006, s3, Kucur, 2002,) .

1960 yılından beri yaz aylarında ülkemizin gündemini üniversite giriş sınavı sonuçlarıyla ilgili değerlendirmeler meşgul etmektedir. Sonuçlar üzerinde; soruların zorluğu, sınava giren öğrenci sayısı, dersanelere devam etmenin getirileri, kırsal ya da kentsel bölgelerden sınava giren öğrenciler arasındaki fırsat eşitsizliği gibi faktörlerin etkisi hem medya hem de sokaktaki insanlar arasında tartışma konusu olarak kalmaya devam etmektedir. Ne gariptir ki geçen seneler boyunca soruların cevaplarına yaklaşımdan çok, soru işaretlerinin sayısının artmasına ve daha büyük kitlelerin aynı sorun içinde takılı kalmasına şahit olmaktadır. Bir şekilde hayatının bir döneminde herkesin yolu bu kaygılı dönemece takılmakta ve sorun her geçen gün daha yüksek sesle tartışılmaktadır. Yüzlerce ergenin hayatındaki başarısı sınavlara bağlanmıştır.

Yeni bir durumda, başımıza gelecekler hakkında beklenti sahibi olabileceğimiz herhangi bir bilgimiz yoktur. Rotter'a göre bu gibi durumlarda olayları etkileme yeteneğimize dönük inançlarımıza başvururuz. Genellenmiş beklenti insanların başlarına gelen şeyleri etkileyebilecekleri, iyi ve kötü

deneyimlerin kendi davranışları sonucunda olduğu şeklindedir (Burger,2006,s:593)

Geleneksel olarak bir sürü olayın sonucu kader, kismet ve şansla ilişkilendirilirken, sınav başarısızlığını direkt olarak ergenin beceriksizliğine yüklemiyor ve onu suçluyoruz. Sürüp giden bu tartışmanın ergenin üzerine yüklediği baskı, stres, öfke ve kızgınlık duygularının körüklenmesine; anne baba ve ergen arasında çatışmalara neden olmaktadır. Ayrıca ebeveynler çocuklarının başarısızlığını hem yakın çevrelerine hem de kendilerine açıklamak zorunluluğu duyarak hayatlarının bu zorlu evresine dair sorumluluk yükünün en azından bir kısmını toplumsal sorunlara bağlamak eğilimindedir.

Hayat karşısında kendilerini yeterince güçlü hissetmeyen insanlar, başarı ve başarısızlıklarını doğaüstü güçlere, şansa bağlama eğilimindedirler. Bu tutum insanların “kurban rolü”nü benimsemelerine yol açar. Bu tutumun olumlu tarafı, kişinin sorumluluktan kurtulması; olumsuz tarafı ise gerçek sorunlarını çözememesidir. Bir sorunu algılama biçimi çözüm stratejisini de beraberinde getirir. Gerçek sorunları çözmek için başarısızlıkları şanssızlığa bağlamak yerine, acı verse de, sorumluluk almak ve sorunların üzerine gitmek daha akılcı bir tutumdur (Baltaş, 2007).

Rotter, kontrol odağını “Bir kişinin elde ettiği ödül ve cezaların kendi tarafından mı, yoksa kendisi dışındaki bir takım etkenlerce mi kontrol edildiğine ilişkin genellenmiş bir beklentidir.” şeklinde tanımlanmaktadır (Rotter,1966, s:1).

Fisher (1987), kontrolü, arzu edilen sonuçları alma yeteneği veya arzu edilen yöndeki sürecin ortaya çıkardığı sonuçlar ile eylemlerin arasındaki olasılık olarak tanımlıyor. Mirowsky ve Ross (1991), ise kontrol duygusunu, bireyin yaşamındaki sonuçlar üzerindeki yönetimi ve sahip olduğu kişisel gücü algılama boyutu olarak tanımlıyor. Thoits’e göre kontrol, (Akt. Kim, 2002) bir kişinin bir durumu daha iyi hale getirebilmek için o durumu değiştirebilmeye ilişkin algısıdır. Rudolph, Kurlakowsky ve Conley’e (2001), göre ise kontrol algısı, kişinin, sarf edilen bir çaba karşılığında istenilen sonuçları alabilme

yeteneği hakkındaki inancıdır (Gültekin, 2004, s.269).

Her kişinin ödül ve cezayı algısı farklıdır. Farklı algıların nedeni Rotter tarafından kişinin davranışı ile pekiştirici arasında nedensel bir ilişkiyi algılayıp algılamadığına bağlı olarak değişen bir tepki olarak açıklanmıştır (Yaşar,2006, s:23).

Birey, toplumsal etkilere yoğun olarak aile ortamında maruz kalmaktadır. Aile, özel davranışların kazanılmasında rolü olan ödül ve cezaların kaynaklandığı, kullanıldığı başlıca ortamdır. Birey, sosyal değişim süreci içinde çocukluktan başlayarak hangi davranışın hangi sonuçları doğuracağı ve hangi sonuçların kendi davranışlarından kaynaklandığı hangilerinin kaynaklanmadığı konusunda oldukça tutarlı beklentiler geliştirir. Çocuğun bu beklentileri geliştirmesi ve genelleştirmesi sırasında çevreden gelen pekiştireçler onun üzerinde farklı etkiler oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak, çocuk kendi davranışlarının kontrol odağını kendine bağlı olarak gören İçten Kontrollü veya kontrol odağını kendi dışındaki faktörlerle bağlantılı gören Dıştan Kontrollü bir kişilik yapısı geliştirmektedir (Akt.Karadeniz,2005, s:11, Balcı,1997).

Rudolph ve arkadaşlarına (2001) göre kontrol algısı hem kişinin kendi yeterliliği hakkındaki, hem de çevrenin tepkileri hakkındaki inançlarını içerir (Gültekin, 2004, s:269).

Gardner ve Warren'a (1978) göre Kontrol odağı, bireyin kendi davranışlarının sonucu olarak bireysel sorumluluğu kabul etme dereceleridir. Birey, başına gelenlerin kendi davranışları sonucunda olduğunu kabul etmesi İçsel Kontrol; diğer taraftan talih, şans, kader ya da başkaları tarafından olduğuna inanması ise Dışsal Kontrol olarak tanımlanmaktadır (Çoban,2005, s:40).

Aile içinde verilen pekiştireçlerin çocuk tarafından kendi davranışlarına bağlı veya kendi davranışlarından bağımsız olarak algılanması, büyük ölçüde anne, baba ve çocuğa yakın diğer kişilerin çocuğa yönelik tutum,

davranış, övgü, yergi ve cezaları kapsayan ilişkilerin neticesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkilerin özünü çocuk yetiştirme yöntemleri, ana-baba ve çocuk arasındaki bütün etkileşimler kapsamaktadır. Bu ise ana-babanın tutum, değer, ilgi ve inançlarını ifade biçimi yanında bakım ve eğitim davranışlarını da içine alır. Bu durum çocuğun gelecekteki davranışları üzerinde de etkili olur. Bu nedenle anne-baba-çocuk ilişkileri kişiyi ve kişiliğin bir boyutu olan Kontrol odağını belirleyen değişkenlerin en önemlisi olarak görülmektedir (Akt.Karadeniz,2005, s:11, Balcı,1997,s:3).

Özer (2002)'e göre günlük yaşam, öfke, kaygı ve çöküntü gibi duygularla sürdürülüyorsa, bunların sorumluluğu, ilişkili oldukları olaylarda değil, bu olaylarla yüz yüze kalındığında zihinde oluşan yorum ve anlamlarda ve bunların kaynağı olan inançlar sisteminde aranır. Bireylerin öfke, korku, tedirginlik gibi duygularının nedeni, olayın kendisiyle ilgili olmaktan çok, bireylerin bu olaylarla ilgili takındıkları kavramsal gözlükler ya da zihinlerindeki sembollerdir (Uslu,2004, s:25).

Aile ortamında ise beklentilerinin karşılanmaması, özellikle ergenlik döneminde kendini kanıtlama ve kimlik edinmeye çalışması, bireylerin daha çok öfkelenmelerine ve aileleriyle çatışma yaşmalarına neden olmaktadır. (Yıldırım, 2006, s:9)

Öfke, incindiğimiz, haklarımızın çiğnendiği, istek ve gereksinimlerimizin engellendiği ve bir şeyin doğru olmadığı konusunda verilen mesajdır. Golden (2003), öfkeyi hakkımız olanı alamadığımızdan ya da önem verdiğimiz bir beklentimiz yönünde davranılmadığında yaşanan durgu olarak tanımlar (Çelik,2005, s:32).

Öfke, tipik olarak, bir kişinin değerli olarak gördüğü hedeflere ulaşmasını engelleyen bazı koşullar oraya çıktığında veya başka bir kişi ya da kuruluş, o kişinin egemen olduğu alanda önemli gördüğü bazı kişisel kurallara saldırdığında ortaya çıkan duygudur (Dryden, 1997). Tröstat (1990) öfkenin planlanarak ortaya çıkan bir durum olmadığını, çoğunlukla engellenme,

haksızlığa uğrama, küçümsenme gibi rahatsız edici durumlarda ortaya çıktığını ileri sürmektedir (Yıldırım, 2006, s:7).

İçsel Kontrol odağına sahip olan öğrencilerin dışsal Kontrol odağına sahip olan öğrencilere göre başarılı olmak ve hedeflerine ulaşmak için daha fazla çalıştığı ve kendi davranışlarının sorumluluğunu aldığı görülmektedir (Akt.Çoban,2005, s: 40, Tseng, 1970).

İnsan zekâsı kadar hiçbir konu psikolojide yoğun bir araştırma alanı olmamıştır. Descartes zekâ için “İyi hüküm vermek ve doğruyu yanlıştan ayırma yetisidir”der. Emmanuel Kant ise “Bütün bilgilerimiz duyularımızla doğar oradan zekâyâ geçer ve akılla tamamlanır”der. Zekânın en önemli işlevi akılı tetiklemek, ona işlerlik kazandırmaktır. Böylece akıl yeteneğini kullanan insan bireysel gelişimini sağlayacaktır (Özgen,2006, s:6).

Zekâ, kişinin yeni durum, engel ve sorunlar karşısında deneyimlerinden ve öğrendiklerinden yararlanarak o an için gerekeni yapması, uyumunu sağlayabilmesi, yeni çözümler bulabilmesi yeteneğidir (Köknel,2005, s:42).

Goleman (1996) göre, en zeki insanlar gem vuramadıkları tutkuların, söz geçiremedikleri dürtülerin esiri olabiliyor; yüksek IQ’lu kişiler özel yaşamlarını hayret edilecek ölçüde kötü yönetebiliyorlar. IQ ya da üniversite giriş sınavı puanlarının hayatta kimin başarılı olacağına dair kusursuz bir tahmin sağlayamamasıdır (Goleman,2004, s:50).

Bu araştırmada, dıştan kontrol veya içten kontrollü bireylerin öfkelerini dışa vurum şekilleri arasındaki farklılığı ve bu farklılığın zekâ ile ilişkisini ortaya koyularak, kamuoyunun gündemini meşgul eden şiddet sorununun nedenlerine ve çözümüne destek olunabilecektir.

1.1. ERGENLİK

“Ergen” sözcüğü Batı literatüründeki “adolescent” karşılığı olarak kullanılmıştır (Öztürk,2003, s:1). Adolesans “adolescere” kelimesinden türetilmiş olup, bu kelime Latince’de “olgunluğa doğru büyüyen” anlamına gelmektedir (Ercan,2005, s:17).

Ergenlik çağı belirgin ve hızlı fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerin görüldüğü çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir (Mukaddes,2000, s:16).

Ergenlik döneminin ne zaman başladığı, ne zaman bittiği konusunda kesin bir şeyler söylemek mümkün değildir. 10 ile 20 yaş arasındaki dönemi “Ergenlik Dönemi” olarak kabul edilir. Ergenliğin başlama ve bitmesi sosyo-kültürel, bireysel faktörlere bağlıdır.

1.1.1. Tarihçesi

Tarihsel süreç içinde Aristo M.Ö.300 bu dönemi 14–21 yaş arasında yer alan bir dönem olarak söz edip, bu dönem aşağıda yazılı biçimde tanımlanmıştır; “ Gençler kişilik olarak arzularına kapılmaya ve bunları eyleme dökmeye hazırdırlar, bedeni arzuları içinde en çok kapıldıkları cinsel arzulardır. Çok değişkendirler, arzuları ateşli olduğu kadar geçicidir.. sevgi olsun, nefret olsun her şeyde aşırıya kaçarlar...” (Mukaddes,2000, s:16) Her ne kadar bu gözlemler 21.yüzyılda yaşıyan bir psikolog tarafından yapılmış gibi görünse de bu düşünceler iki bin yıl önce Aristo tarafından dile getirilmiştir. İki bin yıl önceki gözlemlerin doğruluğunu bugün de görmek mümkündür. Örneğin ergenlerin cinsellik konusunda kendilerini kısıtlamadıklarına dair gözlem bugünün gelişim psikolojisi kitaplarında da yer almaktadır (Demir,2001, s:40).

Aristo ve Plato’dan sonra 16. yy’a kadar geçen zaman zarfında, toplumun insan gelişimine bakış açısı gerileme göstermiştir. 16. yüzyılda toplum, çocuğu erişkinin minyatürü, erişkinin küçültülmüş bir kopyası olarak

kabul etmiştir. Erişkin insanların ilgisini çeken konularla çocukların ve ergenlerin ilgisini çeken konuların aynı olduğu inancı hakim olmuştur. Erişkinin kopyası olarak görülen çocuklar ve ergenler, bu inancın değerlendirilmesi sonucunda katı bir disiplin altında yetiştirilmişlerdir. Orta çağ boyunca çocuklara ve ergenlere, erişkinlerden ayrı bir statü verilmemiştir (Aydın,2005, s:173).

18. yüzyılda Rousseau "Emile" adlı eserinde 15–20 yaş arasındaki döneme ergenlik dönemi diyerek, ergenliği "yeniden doğuş" diye tanımlayarak, şöyle söz etmiştir: "Bizler iki kere doğarız, bir kez var oluşun içine, bir kez ise yaşamın içine" (Mukaddes,2000, s:16) .

Her ne kadar bu dönemde "ergenlik" kelimesi olsa da, 19. yüzyıla kadar pek kullanılmadığı belirtilmektedir. Genç kelimesi yarı bağımlı olan ve ekonomik olarak ailesine dayanmayan, aksine aile ekonomisine katkıda bulunan fakat yetişkin rolü almamış ve evlenmemiş kişileri tarif etmekteydi. Bu dönemde her ne kadar ergenliğin ayrı bir dönem olarak kabul edilip edilmediği tartışılsa da bazı tarihçiler genç insanların seksüel olgunluğa erişmeleriyle kişilik çatışmaları yaşadığını, ergenliğin farklı bir dönem olarak fark edildiğini ve belli bir gençlik kültürünün var olduğunu iddia etmektedirler (Demir,2001, s:41).

Ergenlik dönemi ancak 19. yüzyılda sosyal ve psikolojik açıdan karmaşık bir gelişim dönemi olarak algılanmaya başlamıştır. Bunun en büyük nedeni olarak ergenliğin minyatür yetişkin yerine farklı bir grup olarak algılanması için gerekli şartların (okullar, gençlerin bir araya gelip kaynaşmaları ve iletişim kurmaları) ancak endüstrileşme sonrası ortaya çıkmasını gösterebiliriz. Ergenlerin bu zamandan sonra farklı bir dönem ve grup olarak görülmeye başlamasıyla ergenler hakkında bilimsel çalışmaların ve merakın başladığını görmekteyiz (Demir,2001, s:44).

Ergenlik psikolojisi ile ilgili önemli görüşler 1904 Stanley Hall tarafından ileri sürülmüştür. Pek çok araştırmacı S. Hall'i ergenlik psikolojisinin yaratıcısı olarak kabul etmektedir.

1.1.2. Ergenlik Dönemi İle İlgili Kuramlar

1.1.2.1. G.Stanley Hall'ı Özünü Yineleme Kuramı

S. Hall ergenlik dönemini Almanca'daki bir edebiyat akımının isminden hareket ederek fırtına ve stres dönemi olarak değerlendirmiştir. Schiller ve Goethe'nin de dahil olduğu bu edebiyat akımı, idealizmle dolu, eskiye isyan eden, kişisel duygu, ihtiras ve acının ifade edildiği bir akımdı (Mukaddes,2000, s:17) .

Hall çocukluk döneminin doğa ve kalıtım yasaları ile sınırlı olduğu görüşündeydi, bu ona göre bir çeşit pasif gelişimdi. Bu görüşten hareket ederek ilgisini daha çok ergenlik dönemi üzerinde yoğunlaştırmak istemiştir. Hall ergenin hayatına yön vermeye hazır olduğunu savunmuştur (Kulaksızoğlu,2006, s:20).

Evrim kuramının yazarı olan Charles Darwin'den çok fazla etkilenen Hall, özünü yineleme kuramı olarak tanımlanan kuramında bireyin gelişimine paralel olduğuna inanmıştır. Hall, erinliğin hormonal değişimlerinin hem birey hem de genç insanın etrafındakiler için karışıklığa yol açtığına inanmıştır. Bu çalkantı biyolojik olarak belirlendiği için kaçınılmazdı. Toplumun yapacağı en iyi şey kesinlikle sorunlarına neden olan “hormonla öfkelenen” genç insanı yönetecek yollar bulmak alabilecekti (Steinberg,2007 s:29).

1.1.2.2. Psikoanalitik Kuram

S. Hall'ın görüşlerini benimsemişlerdir. Freud'a göre ergenlikteki çelişkiler buluş döneminde ortaya çıkmaktadır. Ergenlikte ortaya çıkan bu çelişkilerin bir yansımasıdır ve bu sebeple de ergenlik çok önemli bir gelişim dönemi değildir (Öztürk,2003, s:4).

Aslında Freud'un kendisi ergenlik hakkında çok fazla şey söylememiştir. Ancak kızı Anna Freud (1958) babasının gelişim düşüncesini yaşamın ikinci on yılı için genişletmiştir (Steinberg,2007 s:30). Anna Freud bu dönemin ortaya çıkan güçlü cinsel dürtüler karşısında kendini savunmaya çalışan güçsüz bir benlik kavramı üzerine kurulduğunu belirtmiştir. Bu görüşe göre bu dönemdeki ergen bir yandan yeniden gündeme gelen tehditkâr ödipal çatışmayla baş etmeye, diğer yandan benliğini anne babasından ayırttırmaya, bağımsızlaştırmaya çabalamaktadır (Mukaddes,2000, s:16).

1.1.2.3. Erikson'un Kuramı

Erikson'a göre ergenlik, yetişkinlikteki üç çeşit çekirdeksel çatışmaya hazırlık dönemidir. Gencin cinsel kimliğini tanımlama çabaları yetişkinlikteki "Mahremiyete Karşılık Tecrit olma" korkusunun temelini oluşturmaktadır. Aynı şekilde, gencin toplum içindeki yerini bulma çabaları onu yetişkinlikteki "Durgunluğa Karşı Üretkenlik" çatışmasına hazırlamaktadır. Son olarak da mevcut ideolojiler arasında kendi değer yargılarını oluşturmaya çalışması genci yetişkinlikteki "Ümitsiz ve Çaresizliğe Karşı Katılım ve Bütünlük" çatışmasına hazırlamaktadır (Öztürk,2003, s:4).

Erikson ergenliği psikososyal gelişim fazı olarak değerlendirip, bu dönemi kişinin toplumsal yerini, mesleksel konumunu ve cinsel kimliğini tanımaya, yerine oturtmaya çalıştığı bir dönem olduğu, bu çabaya "kimlik bunalımı" olarak adlandırmıştır. Kimlik bunalımı her ergenin kimlik kazanması için bilinçli ve bilinç dışı bir savaşım olduğunu belirtmiştir. Ergen bu dönem içinde ana-babadan bağımsızlaşma toplumsal değerleri, erdemleri yeni baştan tartma ve kendini bulma çabası olduğu, böyle bir durumda bocalayan ergen aşırı uçlara sapabilirliği, ağır cinsel kuşkulara, yetersizlik duygularına kapılabildiği, bunaltıya panik durumlara düşebildiği, zaman zaman "ters kimlik" geliştirdiği belirtmiştir (Mukaddes,2000, s:16).

1.1.2.4. Öğrenme Kuramı

Öğrenme kuramları davranışın içinde gerçekleştiği ortamı (bağlamı) vurgularlar.

McCandless, sosyal öğrenme kuramının esaslarını erenlik gelişimine uyarlamaya çalışmıştır. McCandless insan davranışının dürtüler tarafından yönlendirildiğine inanmaktadır; kendisinin ergenlik dönemi tanımlanması aslında Anna Freud veya Stanley Hall'inkinden çok farklı değildir. Cinselliğin önemli bir yeri olduğu konusunda psikoanalitik görüşe katılmakla beraber hayal kırıklığı, saldırganlık, endişe, merak ve bağımlılık gibi öğrenilmiş veya öğrenilmemiş dürtü ve isteklerin bireyi harekete geçirdiğini belirtmektedir (Kulaksızoğlu,2006, s: 24).

Albert Bandura gibi toplumsal öğrenme kuramcıları ergenlerin nasıl davranmaları gerektiğini öğrendikleri yolları da vurgularlar. Ancak davranışçıların tersine toplumsal öğrenme kuramcıları model alma süreci ve gözlemsel öğrenme daha fazla ağırlık verirler. Yani ergenler asıl davranacaklarını yalnızca çevrelerindeki güçler tarafından pekiştirilerek ya da cezalandırılarak değil, aynı zamanda etrafındakileri gözleyerek ve taklit ederek de öğrenirler (Stenberg,2007 s:31).

1.1.2.5. Sosyolojik Kuram

Ergenliğin sosyolojik kuramları sıklıkla kuşaklar arası ilişkilere odaklanmış ve özellikle sanayileşmiş toplumda genç insanların ergenlikten yetişkinliğe geçişteki zorluklarını vurgulamaya yönelmiştir. Genç insanların marjinal olmalarıyla ilgili olarak yetişkinler ve ergen kuşaklar arasında var olan güç farklarını vurgular (Stenberg,2007 s:31).

Lewin, ergenlik sırasında yaşam alanının biçiminin bozukluğuna inanmaktadır. Ergenler kendilerini iki dünya arasında “marjinal” denebilecek insanlar olarak bulurlar. Yetişkinliğin amaçlarına ve değerlerine doğru gerçekten harekete geçmeden önce çocukluğun amaçlarını ve değerlerini

bırakmaya zorlanırlar ve bundan doğan konumsuzluk önemli çatışma ve strese neden olur (Bilgin, 2001).

Sullivan'ın Kuramı: Sullivan büyümenin toplumsal yönlerini vurgulamış ve psikolojik gelişimin en iyi kişiler arası ilişkiler kavramlarıyla bakıldığında anlaşılacağını ileri sürmüştür. Sullivan'ın kuramı özellikle ergenlerin başkalarıyla olan ilişkilerindeki dönüşümlere odaklanmaktadır. Özellikle ergenliğin zorlukları değişen kişiler arası gereksinimlerin tatmin edilmesine alışmak etrafında yoğunlaşmaktadır (Akt.Steinberg,2007 s:368, Buhrmester,1996). Sullivan'ın kuramsal çalışması özellikle bugün popüler olmadığı halde, yaklaşımın pek çok çağdaş araştırmacı üzerinde önemli bir etkisi oluştur ve yakınlığın gelişimi konusunda Sullivan'ın önerdiği görgül çalışmalarla doğrulanmıştır (Steinberg,2007 s:368).

Offer ve arkadaşlarının uluslar arası, çok merkezli klinik başvurusu olmayan ergenlerle ilgili çalışmalara dayanarak, bu dönemin bunalımsız ve stressiz olduğu belirtilmiş, bu çalışmalarda ergenlerin ebeveynleri ile çatışmaları daha çok müzik ve kıyafet ile ilgili olduğu, benlik saygıları ebeveynlerinin onayı ile bağlantılı olduğu, genelde iyi benlik gücüne sahip, iyi insan ilişkileri ve etkin baş etme yolları olduğu vurgulanmaktadır (Mukaddes,2000, s:17).

1.1.3. Ergenlik Döneminde Gelişim

Ergenlik fizyolojik, duygusal, bilişsel ve sosyal değişimlerin meydana geldiği bir gelişim dönemidir.

1.1.3.1. Fizyolojik Değişimler

Erinlik (puberte), ergenlik yıllarının başlangıcında, hızlı değişikliklerin meydana geldiği döneme verilen isimdir. Erinlikte hızlı beden gelişimi ve hormonların faaliyeti ile fiziki olgunluk aşamasına ulaşılır (Aydın,2005, s:174).

Pubertede sadece cinsel değişiklikler yoktur, aynı zamanda bedenın genel büyümesinin hızla geçtiği bir dönemdir. Burada, boy, yüz çizgileri, bedende yağ dağılımı, pelvis yani kalça ölçüleri ve kas gelişimi bakımından göze çarpar artışlar vardır ki bunlar da genital organlardaki ikincil cinsel nitelikler kadar önemli olup ergen gelişiminin gidişini belirler. Yine aynı anda bedenın iç salgılarında yani hormonal işlevlerinde de bu hızlanma ve artış ile değişme görülmekte, bu da hem bedensel hem de ruhsal durumu etkilemektedir (Koptagel-İlal,2001, s:250)

Bu dönemdeki bedensel gelişim, bir anlamda duygusal, sosyal ve zihinsel olgunlukların temelini oluşturmaktadır. Bir başka deyişle ergenlik, biyolojik değişmeyle başlar ve bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişmeyle son bulur. Bireydeki bu değişiler, vücudun hızla büyüyerek gelişmesi sonucunu verir. Bütün bu biyolojik gelişmeler ve bireyin bu gelişimlerine ayak uydurabilmesi, kişiye kendine özgü bazı nitelikler kazandırır. Ergenlik dönemi gelişmeleri, yaşamın daha önceki gelişmelerinden çok farklıdır (Yavuzer,2006, s:264).

Erinlik değişikliklerinin başlaması ve sona ermesi bireyden bireye değişiklik gösterir. Erinlik 10 yaşında da başlayabilir, 13 yaş 6 ay gibi daha geç de başlayabilir.

1.1.3.2. Duygusal Değişimler

Oldukça uzun ve dengeli bir davranış döneminden sonra çocuk, ansızın dengesiz ve düzensiz bir evre olan “ergenlik dönemi”nin eşiğinde kendini bulur. Ergenlik dönemi, özlem duyulan bir yaşam dilimi olmadığı gibi, gelişmekte olan çocuk için de yaşanması oldukça zor bir evredir (Yavuzer,2006, s:268).

Bedenin hızlı gelişim ve değişimin kontrol dışı olması ergenlerde kontrol kaybı duygusu ve hatta ruhsal denge bozulması kaygısına yol açabilir (Mukaddes,2000, s:18).

Ergenin duygusal dünyasında bazı çelişkiler dikkati çeker. Yalnızlıktan duyulan hazzın yanı sıra, bir gruba katılma özlemi, yetişkini hor görme, ama ona dayanma; endişe (anksiyete) ve umutsuzluğa karşın geleceğe coşkuyla yöneliş, bu evrenin belirgin çelişkili duyguları arasında sayılabilir (Akt. Yavuzer,2006, s:269, Spenle, 1980).

Ergen kendisi, ana-babası ve dış dünya çevresi ile ruhsal bir savaşın içindedir. Başkaldırı, yakınlarıyla geçimsizlik, inat, söz ve düşüncelerini kabul ettirme çabaları ile çabuk kırılma, küsme, öfkelenme ve yaşamdan bıkmaya dek varan depresif haller bu döneme özgü niteliklerdir. Saldırganlık eğilimi burada da sürmektedir. Yavaş yavaş karşı cinsten yaşlılarıyla ilgilenmeye başlamakta, ancak karşılıklı anlaşmazlıklar, kırılmalar ve kavgalar da sık görülmektedir. Bu dönemde ergen yoğun bir ruhsal arayış içindedir (Koptagel-İlal,2001, s:256).

Ergenin duygusal tepkilerini etkileyen başlıca faktörler sağlık durumu, zekâ düzeyi, cinsiyet, okul başarısı ve sosyal kabul düzeyidir. Özellikle sağlık koşuluyla duygusal tepkiler arasında önemli bir ilişki vardır. Kötü sağlık koşulları bünyeyi aşırı duygusal kılabilir. Çevresinin istediği biçimde davranmak ve duygularını gizlemek için ergen içine kapanır. Ergenin kontrol altında tuttuğu duyguları, çoğunlukla sosyal grup tarafından hoş karşılanmayan korku, öfke ve kıskançlık gibi duygulardır (Yavuzer,2006, s:269).

1.1.3.3. Bilişsel Değişimler

Jean Piaget'in kuramına göre ergenin bilişsel gelişim bakımından formel (soyut) işlemler dönemine geçmiştir.

Bu düzeye ulaşan bir çocuk, belirli bir sorunu çözebilmek için değişik hipotezler geliştirir ve her hipotezi birer birer dener. Çocuğun düşüncesine ve sorunlara yaklaşmasına bir düzenlilik, formel yapı, akıl yürütme süreci gelmiştir. Mantıksal düşüncenin kendini gösterdiği düşünce tarzları tümdengelim ve tüme varım türünden akıl yürütmelerdir. Yetişkinler her iki tür

akıl yürütme biçimlerini kullanırlar. Ergende aynı yetişkin gibi her iki akıl yürütmeyi de kullanabilir (Cüceloğlu,2005, s:352).

Varsayımsal ve soyut kavramlarda daha iyi düşünme yeteneği ergenlerin kendileriyle, ilişkileriyle ve etrafındaki dünyayla ilgili düşüncelerini etkiler. Örneğin ergenlerin ileri planlama, ana babalarıyla tartışma, kimya problemleri çözme ve ahlaki ikilemleri çözümüleme yeteneklerinin hep düşünme biçimlerindeki değişimlere bağlıdır. Gündelik kararların bile alınma biçimleri bundan etkilenmektedir. Bireyler ilk kez gelecek yaşamlarının nasıl olacağı, arkadaşlarıyla, aileyle ilişkileri, siyaset, din ve felsefe hakkında mantıklı biçimde düşünebilir hale gelirler (Steinberg,2007 s:24).

1.1.3.4. Sosyal Değişimler

Ergen gelişiminin sosyal alandaki süreçleri, aile, benlik, kişilik oluşumu, cinsiyet rollerinin kazanılması, ahlak değerleri, yargıları, kültür, okul ortamı ve arkadaş ilişkileri gibi konuları kapsar. Kısaca ergenin yaşantı içindeki tüm deneyimleri, onun sosyal gelişimini etkileyen ve belirleyen unsurlardır (Aydın,2005, s:174).

Ana babalardan ve diğer yetişkinlerden bağımsızlığın gerçekleştirilmesinden önce de ergen başka bir gelişim göreviyle karşılaşır: Aynı yaşta ve her iki cinsten başkalarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurma. İlk ergenlikte ilişkiler geniş ölçüde aynı cinsten kişilerledir. İleri ergenlikte ilişkiler artan sayıda karşı cinsten kişileri içermeye başlar (Gander ve Gardiner, 2004, s:4870).

Ergenin kişiliğini kanıtlama çabaları da ön plana çıkmış bulunmaktadır. Yakın çevrenin özdeşim kişileri ve toplum kurallarının temsilcileri gibi görünen ana-babayla ve onların benzeri kişilerle daha çok teke tek olan çatışma, bu dönemde toplumun kendisiyle, yasalarıyla, kurallarıyla ve kesimleriyle çatışma haline dönüşmüştür (Koptagel-İlal,2001, s:257).

1.2. ÖFKE

1.2.1. Tanımı

Engellenme, saldırıya uğrama tehdit edilme, yoksun bırakılma, kısıtlanma, vb. gibi durumlarda hissedilen ve genellikle neden olan şeye veya kişiye yönelik şu veya bu şekilde saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun, negatif bir duygu (Budak,2000, s:565). Öfke, doğal ve evrensel bir duygudur (Aydın,2005, s:203).

Öfke, bir işarettir, hem de önemli bir işaret. Öfkemiz incindiğimizi, haklarımızın ihlal edildiğini, gereksinimlerimizin ya da isteklerimizin doğru şekilde karşılanmadığını ya da sadece işlerin yolunda gitmediğini gösteren bir ileti olabilir (Lerner,2004, s:5).

Giderek gelişen ve karmaşıklaşan dünyada bireyler günlük yaşamın değişik olayları karşısında kaygı, heyecan, üzüntü, sevinç, korku gibi birçok duyguyu yaşarlar. Yaşanan bu duygulardan birisi de öfkedir. Öfke, insanın mutluluk, üzüntü, korku ve nefretten oluşan beş temel duygusundan biridir ve insan için doğal bir duygulanımdır (Ulutürk,2006, s:7).

Özer (2002) öfkeyi, kaygıyla bağlandığımız bir kişilik değerini, başkalarının saldırıları karşısında korunma zorunluluğunun bedeli olarak tanımlamıştır (Uslu, 2004, s:12).

Kennedy (1992,123) öfkeyi kısaca, “Bireyin kendisine yönelik bir tehlike nedeniyle karşısındakini uyarması sonucu ortaya çıkan etkili bir yaşam” olarak tanımlar. Öfke, incindiğimiz, haklarımızın çiğnendiği, istek ve gereksinimlerimizin engellendiği ve bir şeyin doğru olmadığı konusunda verilen mesajdır. Golden (2003), öfkeyi hakkımız olanı alamadığımızdan ya da önem verdiğimiz bir beklentimiz yönünde davranılmadığında yaşanan durgu olarak tanımlar (Çelik,2005, s:32).

Hoş olmayan durumlar karşı karşıyada insanda ortaya çıkan ilk ve en önemli duygulanım ve coşku durumu, kaygı ve korku gibi öfke de olabilir. Öfke engellenme ve korku karşıyada ortaya çıkan bir tepki olup, köpürme (feveran) adı verilen aşırı derecesinde bilinç bulanıklığına ve davranış bozukluklarına yol açabilir (Köknel,2005, s:154).

Öfke, bireyin planları, istek ve gereksinimleri engellendiğinde ve haksızlık, adaletsizlik ve kendi benliğine yönelik bir tehdit algılandığında yaşanan temel duygulardan biridir (Kısaç, 1997, s:21).

Günlük hayatımızda önemli bir yere sahip olan öfke, doyurulmamış isteklere, istenmeyen sonuçlara ve karşılanmayan beklentilere verilen son derece doğal, evrensel ve insani bir duygusal tepkidir (Erkek, Özgür ve Gümüş,2006, s:10).

Spielberger'e göre öfke amaca yönelmiş davranışın engellenmesi veya haksızlık algılanması karşıyada ne şiddette gerginlik, kızgınlık, sinirlilik hiddet gibi sübjektif duyumsamaların yaşandığını yansıtan bir duygu durumudur (Özer,1994b, s:26).

Menniger (1959) "Öfke, acil ve güç durumların çözülmesi için egonun normal tepkilerinin başarısızlığının sonucunda, stresin farkında olma durumunun devam ettirilmesi ve geliştirilmesidir" der. Bu açıklamanın da desteklediği gibi öke egonun normal tepkilerinin başarısızlığa uğraması sonucu ortaya çıkabilmekte ve gelişebilmektedir (Akt. Çelik,2005, s:33, Trent,2001).

Averill (1982), öfkeyi, kısa süreli ve sıkça yaşanan, insanlar arası etkileşimler nedeniyle oluşan şiddetli bir duygusal yaşantı olarak tanımlamıştır. Sıklıkla beklentilerin ve arzuların yıkılması veya engellenmesi nedeniyle oluşur ve sonrasında oluşan kişisel etkisi ise olumsuzdur (Olmuş,2001, s:72).

Olayları, kişisel sınırlarımızın çiğnendiği, benliğimizin aşağılandığı ve ona saldırıldığı, değerlerimize ve beklentilerimize saygısızlık edildiği ve amaç

yönelimli davranışlarımız haksızca engellendiği şeklinde anlamlandırdığımızda öfkeleniriz (Laptook,2002, s:1).

Yaşam sürecinde, bireyin duygu ve düşünceleri, dış çevre tarafından kontrol edilmeye çalışılır ve yönlendirilmeye çalışılır. Bu durumda, birey kendisini rahatsız hissedebilir. Yaşamda diğerlerinin duygu, düşünce ve davranışlarını kontrol etmeye çalışan bireyler, insanların psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadırlar. Bu durumda, karşıdaki bireyin göstereceği birinci tepki, “kendisine yöneltilen bu kontrolü reddetmek ve ona direnmektir.” Bu ise “öfkelenmek ve öfke davranışı sergilemek” biçiminde ortaya çıkar (Özmen,2006a, s:175).

Belirli bir sınır içinde öfke, karşılaşılan engeli aşmak, hoş olmayan durumdan kurtulmak için gerekli tutum ve davranışta bulunma olanağı verir. Başka bir deyişle, insanın uyumunu sağlayan yönde iş gören bir niteliği vardır. Bu nedenle öfke, belirli bir sınır içinde, diğer duygulanım coşkular gibi, kişiliği koruyucu yönde işlev yapabilir. Ayrıca öfkeyi ortaya çıkaran koşulların ve öfkenin anlatım biçiminin, kişilik yapısının gelişmesinde ve yapılanmasında olumlu, olumsuz birçok katkısı olabilir (Köknel,2005, s:154).

1.2.2. Öfkenin Nedenleri

Deffenbacher’e (1999) göre, öfkeyi ortaya çıkaran uyarıcıları üç grupta incelemek gerekir. Bu uyarıcılar aşağıdaki biçimde açıklanabilir:

A. Öfke bazı durumlarda dış uyarıcılar nedeniyle ortaya çıkabilir:

Herhangi bir dış uyarıcı tarafından bireyin amacına ya da isteğine ulaşmasının önlenmesi, herhangi bir iş için sırada uzun süre bekletilme, yoğun bir trafikte sıkışıp kalma ve ulaşacağı yere zamanında ulaşamama, yine başka birinin sert eleştirisine maruz kalma, konuşmalarının başka biri tarafından sık sık yarıda kesilmesi gibi davranışlarla karşı karşıya kalan birey öfkelenebilir. Dış uyarıcılar olarak ifade edilenler, sadece bireylerin karşılaştıkları olay ya da olgular değil, bireylerin çevrelerinde bulunan nesnelere de kapsamaktadır.

B. Öfke bazı durumlarda dış uyarıcıların etkisi ve bu dış uyarıcıların bireyde oluşturduğu imgeler ve geçmişe ait çağrışımların etkisiyle ortaya çıkabilir: Bireylerin travmatik yaşantıya yol açan uyarıcılara benzer uyarıcılarla ya da o uyarıcıyı çağrıştıran farklı uyarıcılarla karşılaşması durumunda, ortaya çıkan güçlü tepkilerinden bazıları, içinde öfke duygusunu barındırabilir.

C.Bireyde, iç uyarıcıların etkisiyle ortaya çıkan öfke, düşünce ve duygularla, harekete geçirilir: Bazı durumlarda öfke, diğer duygular tarafından başlatılabilir. Birey yaptığı / yapacağı kötü bir işi düşünürken öfke duyabilir. Birey başka birinin kendisini eleştirmesinden ve reddetmesinden korktuğu için öfke ya da savunma biçiminde tepkiler gösterebilir. Bu durumların her ikisinde de yaşanan öfke duygusu diğer duyguların tetiklemesiyle ortaya çıkmaktadır(Akt.Özmen,2006b,s:49, Deffenbacher,1999).

Öfkeye neden olan etmenlerin başında engellenmenin geldiği ileri sürülmektedir. Beklentilerimiz doğrultusunda sonuçlara ulaşmadığımızda duyduğumuz engellenme ve bunun sonucu olarak da öfke ve kızgınlıktır (Kasatura,2003, s:20).

Özer'e göre ise, öfke duygusunun temelinde, başkalarının gözündeki kişilik değerinin düşmemesi için hata yapmamalıyım gibi bir düşünce biçimine de rastlanmıştır. Kişinin kendisini kanıtlamasının gerektiğinin ve başkalarının kişinin mutluluğunu engellediğine inanmasının ve ilişkilerinin planlandığı gibi yürümesi gerektiğine ilişkin düşünce biçimlerinin, öfkenin alt yapısında yattığını gözlenmiştir (Özer,1994 a , s:12).

Beck'e (1979) göre bireylerde öfkeye neden olabilecek durumlar doğrudan ya da dolaylı etkileriyle öfkeyi ortaya çıkarırlar.

a. Öfkenin ortaya çıkmasına doğrudan etkide bulunan etmenler: Bireyin hoş olmayan yaşantılarla yüzleşmesi ve bu yaşantılarda rol alan asıl uyarıcının, bireyde hoş olmayan bir yaşantıya yol açması, öfkenin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Bu asıl uyarıcı ise bir fiziksel saldırı, eleştiri,

baskı, engelleme, reddedilme, yoksun bırakma ya da bir karşı koyma olabilir. Bu durum bireyde öfke yaşanmasına neden olur. Çünkü bu uyarıcılar bireyin güvenliğini ve gereksinimlerini örtük bir biçimde tehdit eder, birey tarafından doğrudan, kendi özgürlüğüne yöneltilmiş bir tehlike olarak algılanır.

Öfkenin ortaya çıkmasına doğrudan etkide bulunan bir diğer grup durum ise, bireyin kendi haklarına doğrudan saldırı olarak yorumladığı komutlar ve sınırlamalardır. Otorite durumunda olan kişi tarafından yapılan bir sınırlama ya da yasaklanmış bir etkinlik, yasaklamadan etkilenen bireyde öfke yaratabilir.

b. Öfkenin ortaya çıkmasına dolaylı yoldan etkide bulunan etmenler: Bu dolaylı etmenler ise, bireyin kendisinden kaynaklanan ya da diğerleri tarafından yöneltilen uyarıcıların karşılıklı etkileşimini içermektedir. Başkaları tarafından kendisine yöneltilen bu davranışların sonucunda, kendi benlik değerinin düştüğünü algılaması da öfkeyi ortaya çıkaran etkenlerden biri olarak görülür. Bireye karşı kesin ve doğrudan bir tehdit oluşturmaz, fakat birey bu durumlar karşısında doğrudan bir saldırıya uğramış gibi tepki verebilir (Akt. Özmen,2006, s:49, Beck,1979).

Lulofs ve Chann'ın (2000) göre; öfke duygusu bireyde var olan denge durumunun bozulmasının sonucunda ortaya çıkar. Başka biri tarafından incitilen bireyin, bu kişinin davranışlarının arkasında bir kast olabileceğini düşünmesi onun vereceği tepkinin niteliği üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Eğer birey karşı karşıya kaldığı bu davranışın gerçekten kendisini incitmek amacıyla yapıldığı kanısına varırsa, vereceği tepki büyük olasılıkla öfke tepkisi olacaktır (Özmen,2006b, s:49).

Eksik sosyal beceriye ve okulda az sayıda arkadaşına sahip öğrenciler saldırgan davranmaya daha eğilimlidirler. Duygusal yeterlik ve akran ilişkileri üzerinde yapılan boylamsal araştırmalarda, çocukların öfke gibi olumsuz duyguları ve bu olumsuz duyguları kontrol altında tutma konusundaki

yetersizliklerinin akran kabulü ile ters yönde ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Akt. Togan,2005, s:15, Fryxell,2000).

Lewis ve Michalson'a (1983) göre öfke duygusunun ortaya çıkmasına neden olabilecek dört etken şu biçimde sıralanabilir; (1) Fiziksel saldırıya maruz kalma. (2) Sözel bir çatışma ortamında bulunma; Örneğin, alay edilme. (3) Reddedilme, diğerleri tarafından değerli olmadığı mesajlarının verilmesi ya da bireyin kendisinin böyle bir algıya sahip olması. (4) Emir ve yaptırımlara boyun eğmek zorunda kalmak, bireye, istemediği bir şeyi yapması yönünde baskı ya da zor kullanılması (Özmen,2006b, s:49).

1.2.3. Öfkenin Özellikleri ve İşlevleri

Deffenbacher (1992), öfkenin insanların sık kullandığı duygulardan olmasına rağmen, çoğunlukla yanlış anlaşıldığına işaret ederek, öfkenin özelliklerini şu şekilde sıralar:

A. Öfkenin, planlanan bir eylem sonucu çıktığı düşünülür, hâlbuki öfke içsel bir duygudur.

B. Öfkeyi göstermek zor değildir, öfkenin bin bir yüzü vardır ve herkes öfkelenir.

C. Öfke tepkisine neden olan duygu, kişiyi daha kuvvetli ve psikolojik olarak uyarılmış bir durumda tutmasına rağmen, kişi öfkelenildiğinde daha kırılgan bir durumda olmaktadır.

D. Öfkelenildiğinde gösterilen tepkiler yaşam süreci içinde öğrenilmiş davranışlardır. Bu nedenle, yanlış ve kişiye zarar verecek şekilde öğrenilen davranışlar, daha sağlıklı olanlarıyla değiştirilebilir.

E. Öfke, engellenme, haksızlık gibi çeşitli durumlarda aniden ortaya çıkabilen bir duygudur. Öfkenin bastırılması veya hemen, olduğu anda çıkarılması sağlıklı değildir. Bu yüzden öfkeye neden olan durumların

anlaşılması ve öfkeyi tanımak çok önemlidir (Akt.Uslu,2004, s:17, Deffenbacher,1992).

Ellis'e göre (1977), bütün gelişim süreçleri boyunca birçok insan hemen hemen her gün kendi içinde öfke hissetmekte ve karşılaştığı diğer insanlara öfke duymaktadırlar. Psikoloji alanında bile otoriterlerin çoğu, insanların kendilerini düşmanca ve saldırgan bir dünyadan korumak için öfkeye ihtiyacı olduğunu belirtmektedir (Akt. Şahin,2005, s:12, Ellis,1977).

Novaco (1975) öfkenin insan hayatındaki işlevlerini 5 maddede belirtmiştir:

- 1.Kişiye güç verir.
- 2.Kişinin duygularını daha da kabartan, rahatsız edici davranışları önler.
- 3.Diğer insanlara karşı olumsuz duyguların dışa vurulmasını kolaylaştırır.
- 4.Kaygının dışsal çatışmalara yönelmesi sonucu, egonun zarar görme ihtimaline karşılık bir savunma oluşturur.
- 5.Kişiyi, isteklerini elde etme konusunda daha atılgan bir hale getirir. (Akt. Balkaya,2001, s: Novaco,1975).

Korkut (2002), öfkenin doğal bir duygu olmasının yanı sıra bazen sınırları koruma ve haksızlıkları düzeltmek için harekete geçirici olan öz koruma işlevine sahip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca öfkenin güç ve kontrol etme isteği, sorumluluktan kaçma, zayıf iletişim becerilerine sahip olma, başka duygulara karşı savunma aracı olarak kullanma ve huy haline getirme gibi işlevleri de bulunmaktadır (Şahin,2005, s:12).

Navaro göre öfke duygularının yüklediği enerji, bedenimizde davranışa dönüşebilir. Öfke ruhumuzun bir olumsuzluğa karşı verdiği sinyaldir.

Öfke duygusu, ilişkimiz içinde bazı davranışların değişmesi gerektiğine işaret eden, açık, dürüst ve saygılı bir biçimde ifade edilip, yapıcı kullanıldıysa, daha iyi bir iletişime götürebilen çok önemli bir güç kaynağıdır (Navaro,2004, s:21).

1.2.4. Öfkenin Boyutları

1.2.4.1. Fizyolojik Boyutu

Tavris'e göre öfkenin diğer fizyolojik belirtileri ile ilgili yapılan laboratuvar çalışmalarında, öfkenin kan basıncında, galvanik deri tepkisinde ve kas gerginliğinde artışa ve kalp atışlarında azalmaya sebep olduğu bulunmuştur. Öfke belirtileri adrenalin ve noradrenalin hormonlarının bileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır. Feshbach, öfkenin sematik sinir sisteminin aktivitesini artırarak, kan ve idrarda norepinefrin düzeyini artırdığını ileri sürmüştür (Akt. Uslu,2004, s:23, Tavris,1982, Feshbach 1986).

Kişiler öfkeli olduklarında birtakım fizyolojik belirtiler gösterirler. Öfkeli bireyinde kaş kasların çatılması, yüzde veya vücutta kızarma, hazımsızlık, konuşma bozuklukları, tikler, yüz ifadesinin sertleşmesi nabız ve kalp atışının hızlanması, sık sık nefes alıp verme, adale gerginliği, yumrukları sıkma gibi belirtiler görülebilmektedir (Nazik,2003, s:57).

Schuerger' a (1979) göre kişi öfkelendiğinde fiziksel olarak gözlenen en belirgin değişme, belden göğüs ve kollara, oradan da boyun ve yüze doğru yükselen sıcaklıktır. Kaslar sertleşir, çabuk ağlama gözlenebilir. Eğer kaynak fiziksel bir ağrıysa, bu duyguya çoğunlukla hızlı bir bağırma eşlik etmektedir. Kol ve bacaklardaki uzun kaslar gerilmekte, gözler açılmakta, ağız gerilmekte ve dişler sıkılmaktadır (Akt. Şahin,2005, s:13, Schuerger,1979).

Greer (1979), öfkenin bir takım bağışıklık sistemi fonksiyonlarını da etkilediğini belirtmektedir. Ona göre, bağışıklık fonksiyonlarını olumsuz etkilenmesi, bir takım kanser türlerinin ortaya çıkmasına ve ilerlemesine neden olabilmektedir (Akt. Uslu,2004, s:23, Rubin,1986).

1.2.4.2. Bilişsel ve Sosyal Boyutu

Öfke, sosyal ilişkilerden olduğu kadar, bireyin bilgi sürecinden de etkilenir. Öfke, fizyolojik olarak algılandıktan sonra, bireyin tepkisinin ne olacağı, nasıl olacağı, sahip olduğu mantıklı ve mantık dışı inançları, geçmiş yaşantıları ve olayla ilgili çağrışımları tarafından da belirlenir. Sonuç olarak, bir takım düşünce biçimleri, bireyin öfke yaşantısını yoğunlaştırır veya zayıflatır (Akt:Uslu,2004, s:25, Berkowitz,1990,).

Duyguların temelini bireyin algıları ve olaylara verdiği anlamlar oluşturur. Bireylerin yaşamda karşılaştıkları olaylara ilişkin bilişsel değerlendirmelerinin, olaylara verecekleri tepkiler üzerinde önemlidir. Öfke duygusunun ortaya çıkmasına neden olan şey, bireyin uyarıcıyı algılama biçimi ve uyarıcıya verdiği anlamdır (Özmen,2006b, s:47).

Özer (2002)'e göre günlük yaşam, öfke, kaygı ve çöküntü gibi duygularla sürdürülüyorsa, bunların sorumluluğu, ilişkili oldukları olaylarda değil, bu olaylarla yüz yüze kalındığında zihinde oluşan yorum ve anlamlarda ve bunların kaynağı olan inançlar sisteminde aranır. Bireylerin öfke, korku, tedirginlik gibi duygularının nedeni, olayı kendisiyle ilgili olmaktan çok, bireylerin bu olaylarla ilgili takındıkları kavramsal gözlükler ya da zihinlerindeki sembollerdir (Uslu,2004, s:25).

Navaro'ya göre öfke değer ve inanç sistemimizle oldukça yakından ilintilidir. Özellikle değer ve inanç sistemimizden oluşan bir duygudur. Ait olduğumuz toplumun değerleri, ailemizin değer ve inanç sistemi neye kızıp kızılmayacağını çoğunlukla belirler. Değerlerimiz dışına düşen söz ve davranışlara kızar, öfkeleniriz (Navaro,2004, s:46).

1.2.4.3. Davranışsal ve Tepki Boyutu

Algılanan ve yaşanan öfke karşısında bireyler uyarıcının türüne ve sahip oldukları bilişsel yapılarına göre çeşitli tepkiler ortaya koyarlar. Bu tepkiler çoğu zaman bireyleri bazı olumsuz durumlara sokmuş olsa da öfkenin

bireyin yaşantısını kolaylaştıran, onların bazı içsel çatışmalarını çözmesine yardımcı olan ve başkalarıyla olan etkileşimini düzenleyen bazı işlevleri de vardır. Öfke enerji veren, süregelen davranışı ortadan kaldırmak veya engellemek suretiyle dikkatini başka bir objeye yönelterek kendisine ikincil bir kazanç sağlayan (Akt.Togan, 2005, s:14, Schuerger,1979).

Köknel'e göre günlük yaşamda öfke türlü belirtilerle dışa vurulur. Bunların başında öfkenin sözlü olarak anlatımı gelir. İnsan karşısındakini küçük düşürücü, kırıcı, alay edici sözler kullanması, doğrudan veya dolaylı olarak aşağılaması, kötülemesi, kişiliğine saldırması, sert ve kaba konuşmalarla sürekli engellemeler yapması öfkenin sözlü saldırganlıkla birlikte geniş bir yelpaze içinde anlatım olanağı bulduğunu gösterir (Köknel,2005, s:155).

Ellis (1977) ile Alberti ve Emmons (1990), alandaki uzmanların çoğunun öfkeyle mücadele etmede bir ya da iki seçenek sunduğunu belirtmektedirler. Bu seçeneklerden biri ; “öfkeyi hisset ama bastır, sustur, inkâr et.”, diğeri ise “öfkeyi hisset ve özgürce ifade et. “ biçiminde ifade edilmektedir. Ellis, (1977), öfkeyi bastırmanın kişiyi pek bir yere götürmeyeceğini ve ifade edilmemiş öfkenin de özgürce ifade edilmiş duygulardan çok daha fazla zarar vereceğini belirtmektedir (Şahin,2005, s:10).

Cüceloğlu'na göre de bazı kişiler herhangi bir kimseyle çatışmaya girmemek için öfkelendiklerinde çeşitli kaçınma davranışlarında bulunur. Bazıları imalı yollarla öfkelenişini diğer insanlara iletir.Bu durum genellikle karşısındaki insanın kendini suçlu hissetmesine yol açar (Cüceloğlu,1982, s:203).

İnsanların genellikle hoşlanmadıkları kişilere daha fazla öfkelenme eğiliminde olduklarını, fakat öfkelerini daha çok yakınlarına, arkadaşlarına ve sevdiklerine ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Averill (1982) bu konu ile ilgili yaptığı araştırmasında, öfkenin, sevilen ve yakından tanınan insanlara (eş, anne, baba, kardeş, sevgili, iş arkadaşı gibi) % 53, yakından bilinen ama sevilmeyen insanlara % 8, tanıdık kişilere

% 26 ve yabancılara ise sadece %12 oranında gösterildiğini belirtmiştir (Uslu,2004, s:25).

Bazı insanlar ise öfkelenildiğinde işi şakaya dökmek, hatta şakaya boğmak davranışı gösterirler. Bazı insanlar ise karşısındakine öfkelenildiği zaman bu duygusunu belli etmek yerine karşısındakinin ihtiyacı olan bir şeyi vermeyerek ondan öç almaya kalkar. Bazı insanlar ise öfkesini sürekli diğerini eleştirerek veya şakaya boğarak ifade eder. Oysa öfkesini yapıcı tartışma yolu ile ifade etmek; kişilerin birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlar, iki kişinin birbirlerini kırmalarını ve öfkenin yıkıcı etkisini önler (Cüceloğlu,1982, s:208).

Engelleyici bir durum karşısında yaşanan kızgınlığı kimi insan o anda kimi o durum sona erdikten sonra fark edebilir; kinde ise bu duyguyu öylesine bastırır ki, yaşam boyu kişinin bilicine ulaşmayabilir. Öfke yaşadığımız kişi, yitirmekten korktuğumuz ya da bizi sevmesini istediğimiz biriye öfkenin bastırılma olasılığı daha fazladır. Bazen böylesi durumlarda bastırılan öfke, bileşik kaplar yasası uyarınca, nasıl olsa yitirmeyeceğimizi düşündüğümüz kişilere yöneltilebilir (Geçtan,1999, s: 55).

Genel olarak öfkenin doğrudan anlatım biçimi saldırganlıkla birlikte olur. Bu tür anlatım bebekler ve küçük çocuklar için doğaldır. Çocukluk döneminde öfke vurma, ısırma, nesne atma gibi yollarla doğrudan dışa vurulur. Yaş ilerleyip çocuk sosyalleştikçe bu anlatım biçimi kimi kez kontrol altına alınır, kimi kez de yön değiştirerek ortaya çıkar (Köknel,2005, s:156).

1.2.5. Öfke İle İlgili Kuramlar

Genellikle öfke, kızgınlık ve saldırganlık birbirleri ile yakın bağlantısı olan kavramlardır. Saldırganlığa ilişkin öğretiler, kuramlar, varsayımlar, öfke ve kızgınlık için geçerli olduğu gibi, bunun tersi de doğrudur. Öte yandan öfkeli ve kızgın olmak, saldırgan bir davranış için gerekli olan öznel haberdarlık ve hazırlık durumunun son aşaması olarak kabul edilmiştir. Ayrıca saldırgan davranışların duygusal düzeyde, öfke ve kızgınlıktan başka, değişik derecelerde kin, nefret, düşmanlık, şiddet gibi bütün yok edici duygular da

bulunabilir. Bütün bu duygular da, öfke ve kızgınlık gibi saldırganlığın tetiğini çeker, böyle bir davranışın başlamasını sağlar. Başka bir açıdan bakıldığında, saldırganlık öfkenin dışa yansıyan ve bir nesneyi, kişiyi yok etmeye yönelik belirtisi olarak yorumlanabilir (Köknel,2005, s:156).

Saldırganlık başka kişilere ya da nesnelere yönelmiş olan zararlı, yok edici bir davranış biçimidir. Öfke gibi saldırganlık da engellenme ya da kişinin kendisini engellenmiş olarak değerlendirilmesinden kaynaklanır. Saldırganlığın anlatımı ve dışarı yansımaları, bastırılmış duyguların açığa çıkması değil, öfkenin eyleme geçmesidir. Böylece saldırganlıkta bir hareket, eylem söz konusudur (Köknel,2005, s:157).

1.2.5.1. Psikoanalitik Kuram

Freud, iki ana tip içgüdümüz olduğunu söyler: Libido olarak adlandırılan yaşam ya da cinsellik içgüdü ve Thanatos olarak adlandırılan ölüm ya da saldırganlık içgüdü (Burger,2006, s80). Ölüm içgüdü kuramından yola çıkarak saldırganlığın yıkıcı bir biçimde bireyin kendisine ya da dışarıya, yani başkalarına yönelebileceğine işaret ediyordu. Kontrol edilebileceğine inanmasına karşın, Freud saldırganlığın hiçbir zaman ortadan kaldırılamayacağını ileri sürüyordu; çünkü ona göre saldırganlık insan doğasının bir parçasıydı (Taylor ve Peplau,2007, s:412).

Freud, saldırganlık doğrudan ifade edilmediği takdirde belirli türden bir enerji olarak içimizde kalacağını savunmuş ve birçok davranış bozukluklarının, doğal ifadesini bulamamış saldırganlık eğilimlerinden kaynaklandığını ifade etmiştir (Cüceloğlu,2005, s:314).

Freud insanı olumlu ve olumsuz yönlü içgüdüler (sevgi-nefret, yaşam-ölüm, cinsellik-saldırganlık) arasında gidip gelen bir yapı olarak görür. Organizmanın bedensel dengesini bozacak bir takım eksiklikler ya da engeller ortaya çıktığında, organizma da bu sorunu ortadan kaldırma isteği (dürtü) ve gereksinimini gidermesine yaracak davranışlarda bulunma yönünde güdü oluşur. Bilinç ve bilinç dışında sürüp giden işlevler, belirli bir eşik değere

ulaştıktan sonra, bilinç alanına girer. Bu durumu fark eden insan, gereksinimini gidermek amacıyla bazı davranış ve eylemler sergiler. İnsanın özellikle gereksinimlerinin giderilmesi engellendiğinde, kişi saldırganlık içgüdüsünün etkisiyle şiddet eğilimi gösterir. Bu amaç aslında organizmanın kendisini koruması ve yaşamını sürdürebilmesidir. Savunma amacıyla kullanılan saldırganlık içgüdü, gelişim dönemleri sürecince ve büyük ölçüde yaşamın ilk yıllarında yaşantılardan öğrenme sonucu, çeşitli savunma mekanizmalarına dönüşür (Köknel,2005).

Psikanalitik yaklaşımın en çok üzerinde durduğu konu bilinçaltıdır. Bilinçaltı geçmiş yaşantıların ve gerçek duyguların saklandığı yerdir. Kabul görmeyen bir özelliğin örneğin öfkenin ortaya çıkışının ve beraberinde savunma mekanizmalarının fazlaca kullanılmasının temelinde bilinçaltının derinliklerinde gizli kalmış bir çatışmanın yattığı varsayılır. (Phares and Trull, 2001). Psikodinamik görüşe göre öfke hastanın saldırgan dürtülerinin bir parçasıdır ve bu duygunun ifadesi bir boşalığa (catharsis) ve sonuç olarak da azalmasına yol açacaktır (Ambrose ve Mayne, 1999). Bir hastanın öfkesini ifade etmesi bilinçaltının derinliklerindeki bir çatışmanın göstergesi olabilir (Laptook,2002,s:1).

Adler'in saldırganlık üzerine görüşleri Freud'un görüşlerinden oldukça farklıdır. Adler'in saldırganlıkla ilgili görüşleri 1908'lere kadar gider ve çağdaş psikoanalitiklerin görüşlerine çok yanındır. Adler, saldırganlığı tüm ihtiyaçları gidermek için çaba sarf eden bir içgüdü olarak ele alarak, saldırgan içgüdülerin birçok değişik şekilde kanalize edileceğini savunmuştur. Ayrıca Adler kültürün etkisiyle saldırgan dürtülerin çeşitli görünümlemlerle ortaya çıkabileceğini belirtmiştir (Akt. Efiltili,2006, s:18, Aşkın,1981).

1.2.5.2. Bilişsel Kuram

Albert Ellis (1962) bilişsel davranış terapinin kurucusudur. Ellis şu temel varsayımdan hareket eder: Bireyin içinden kendi kendine söylediği

düşünceler, onun kendisini nasıl hissettiğini ve o durum içinde nasıl davranacağını önemli ölçüde etkiler (Cüceloğlu,2005, s:497).

Bir olayın özel yorumu, kişide özel duygusal cevaplara yol açabilir. Kişi, yaptığı yoruma bağlı olarak sevinebilir, üzülebilir, korkabilir, kızabilir ya da her hangi bir duygusal reaksiyon göstermeyebilir (Beck,2005, s:55).

Bilişsel nedensellik yüklemeleri açısından, bir saldırı ya da engellenme diğer kişi tarafından niyetlenmiş olarak algılandığında kızgınlık en olası tepkidir. Bir başka anlatımla, saldırı ya da engellenme diğer kişinin içsel kontrolü altında olarak görülürse kızgınlık olasılığı en yüksek tepkidir (Akt.Taylor ve Peplau,2007, s:42, Betancourt ve Blair,1992; Weiner,1982).

Akılcı Duygusal Terapi (Rational Emotive Therapy- RET) Albert Ellis tarafından geliştirilen nispeten kısa süreli, yönlendirici, eylem yönelimli bilişsel bir psikoterapidir.

Kişinin gerçekdışı, akıl dışı inançlarından ve düşüncelerinden kaynaklandığı Ellis'in görüşüne dayalı olarak çok inançlarda ve düşünce yapılarında aranır. Ellis duygusal problemlerin nedenleri kişinin inancıdır. (Ellis, 1999). Bu terapide temel amaç, Kişinin çeşitli inançlarının ve düşüncelerinin akıldışlılığını, bu inançların davranışlarını nasıl etkilediğini anlamasına ve yeni, daha gerçekçi, uyumlu, akılcı ve yararlı düşünme ve davranma yollarını öğrenmesine yardımcı olarak iyileşme sağlamayı hedefler. (Laptook,2002,s:1).

1.2.5.3. Davranışçı Kuramı

Davranışsal yaklaşım, uyarıcının cinsi, şiddeti ve tekrarı ile davranışın türü, kuvveti ve frekansı arasındaki ilişkiyi inceler. Ayrıca, davranışı pekiştiren ödüllendirme koşullarını da ele alır. Organizmanın içinde olup biten biyolojik veya bilişsel süreçlerle ilgilenmez. Öğrenme süreci, çevredeki ödüllendirme koşullarıyla açıklanır (Cüceloğlu,2005, s:28).

Davranışçı yaklaşıma göre öfke, uyarıcılara verilen öğrenilmemiş duygusal tepkilerden biridir. Korku ve sevgi gibi, öfke duygusu da koşullanmamış refleks tepkisidir. Duygusal sorunlar insanlardaki bu üç temel ile ilgili olarak yaşamın erken yıllarında koşullanmış ve aktarılmış tepkilerden oluşur (Akt. Çelik,2005, s:37, Nelson ve Jones,1995).

Skinner edimsel koşullama kavramlarının insan davranışının her yönüne uygulanabileceğini savunur. Skinner'e göre bir çocuk saldırgan davranmadığı zaman ona kimse dikkat etmiyor ve kendisinden kuvvetli olan diğer abla ve ağabeyler ona ne yiyecek, ne de oyuncak bırakıyor. Bu ortam içinde çocuk ancak saldırgan davranışları ile bir şeyler elde edebileceğini öğrenmiş bulunuyor (Cüceloğlu,2005, s:425).

Ana babanın sözlerinde, mimiklerinde, hareketlerinde, tutum ve davranışlarında örseleyici, sert, kırıcı, suçlayıcı öğelerin ağırlık kazanması ve cezalandırmaya dayalı eğitim biçimi, çocuğun önce anne babaya daha sonra diğer kişilere karşı başlangıçta kızgınlık, öfke, kin, nefret duymasına, daha sonra da saldırgan davranmasına neden olur (Köknel,2005, s:164).

1.2.5.4. Bilişsel - Davranışçı Kuramı

Bilişsel- davranışçı yaklaşıma göre öfke, biliş ve davranışın karşılıklı olarak etkilendiği, bilişsel kökenli duygusal durum olarak tanımlanmaktadır. Bu oluşan duygusal uyarılma ve buna gösterilen tepki, kişinin olayı bilişsel olarak yapılandırılmasına bağlıdır. Herhangi bir olay, kişi tarafından engellenme, can sıkıcı bir durum, aşağılama, haksızlık ve saldırı gibi değerlendirildiğinde, öfke olarak yaşanan bir duygusal uyarılma oluşmaktadır. Bu duygusal uyarılma ise sözel ya da içe çekilme gibi davranışsal tepkilere yol açmaktadır. Bu mekanizma içinde bilişsel süreçler – öfke – davranışsal tepkiler arasında karşılıklı etkileşimden söz edilebilir (Akt.Şahin,2005, s:4, Baklaya,2001).

1.2.5.5. Sosyal Öğrenme Kuramı

Öğrenme kuramlarının özünü oluşturan görüşe göre bir kişinin şimdiki davranışları önceki deneyimler tarafından belirlenir (Taylor ve Peplau,2007, s:12).

Albert Bandura (1977) Skinner'in söylemiş olduğu klasik ve operant koşullama kavramlarına itiraz etmez, ancak insan öğrenmesinin sosyal bir ortamda oluştuğunu savunur (Cüceloğlu,2005, s:426). Engellenme ne kadar erken çağlarda başlarsa ve ne denli güçlü olursa, saldırgan davranışlar da o ölçüde şiddetli, yıkıcı ve yok edici olabilir. Bu nedenle saldırganlık doğuştan gelmez, insanın doğduğu andan itibaren öğrenilerek kazanılır. Daima saldırgan tutum ve davranışlarla karşılaşan bir çocuğun, bunları bir davranış biçimi olarak benimseyip tekrarlanmasının doğal olduğu düşünülebilir. Bu kuramı deneysel olarak doğrulayan Bandura ve çalışma arkadaşları, saldırgan davranan ana babaların çocuklarının birbirlerine ve oyuncaklarına karşı sert, kırıcı ve yıkıcı olduklarını göstermişlerdir (Köknel,2005, s:164).

Julian Rotter, insan davranışlarının nedenlerinin ilkel hayvanlarınkinden çok daha karmaşık olduğunu ileri sürer. İnsanların belirli bir ortamda nasıl tepki göstereceğini kestirmek için algılar, beklentiler ve değerler gibi değişkenleri de göz önünde bulundurmalıdır (Burger,2006, s:524). Birey belirli bir davranışı, o davranıştan bir sonuç beklediği için yapar. Birey için bu davranıştan elde edeceği sonucun bir değeri vardır. Belirli bir durumda beklenti ya da değerden biri çok düşükse, davranış ortaya çıkmaz (Cüceloğlu,2005, s:426).

1.2.5.6. Biyolojik Kuramlar

Bazı kuramcılar, saldırganlığın meydana gelmesinde beyin, merkezi sinir sisteminin ve endokrin sisteminin rolünün bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Biyolojik temelli kuramlar, saldırganlığın nedenlerini merkezi sinir sistemi esas olmak üzere organizmanın işleyişindeki bozukluklara yüklerler (Akt.Efiliti,2006, s:15, Goldstein ve Carr,1981).

Duyguların otonom sinir sisteminin nöral düzenlenmesinin bir yan ürünü olduğunu öne süren görüşler de vardır (Ohman ve Mineka 2001). Ortak duygu durumlarımızın -korku, suçluluk, mutluluk, yas, öfke, utanma, iğrenme, kıskançlık vb.- Afrika'da avcı-toplayıcı bir yaşam tarzı süren atalarımızın tekrarlayıcı biçimde karşılaştıkları çevresel koşullara uyabilmeleri amacıyla evrimleştiği öne sürülmektedir (Akt,Öztürk ve Eraslan,2005,s:16,Pinker 1997).

Saldırganlıktan sorumlu önemli bir beyin sahasının ise amigdalar olduğu öne sürülmüştür. Limbik sistemin bir parçası olan amigdalar duyguların kontrolünden sorumlu beyin sahaları olarak bilinirler. (Uğur, 1994) Nörolojik problemlerin saldırganlığa yol açtığı düşüncesiyle, beyindeki uygun bölgeleri operasyonla yok eden (frontal lobun belirli bölümlerinin alınması) Portekizli nöropsikiyatrist Antonio Egos Moniz, başarılı sonuçlar elde etmiştir. (Akt.Efiliti,2006, s:16, Bilgin,1988). Temporal lobları çıkarılan maymunlarda korku duygusunun ortadan kalktığı, uygunsuz yeme ve cinsellik davranışları ortaya çıktığı gözlenmiştir. İnsanlarda da amigdala ve inferior temporal korteksin iki tarafı hasarlanması benzer bir sendrom olan Kluver-Bucy'e yol açar. Serebral korteksi çıkarılan, ancak talamus ve hipotalamusu bırakılan köpekler korku ve öfke gösterebilmektedir (Akt, Öztürk ve Eraslan,2005, s:16, Davidson ve Sutton,1995).

İnsanda, saldırgan davranışlar ve bunlarla ilişkili acı, kaygı, kızgınlık, öfke, kin gibi duyguların oluşmasında rol oynayan biyokimyasal yapılar ve işlevler vardır. Bu yapılar merkezi sinir sistemi tarafından yönlendirilirler ve hormonların etkinliğiyle işlerler. Bu yapı içerisinde, otonom sinir sistemini harekete geçirecek bir durum ortaya çıktığında öfke yaşantısı başlar. Biyolojik yapıyla duyguları açıklayan James Lange kuramı, öfke yaşantısının oluşumuna ışık tutmaktadır (Akt.Çelik,2005, s:36, Berkowitz,1993).

Saldırganlığa ilişkin biyolojik yaklaşımlardan bir diğeri; hormonların salgılarını temel almıştır. Erkeklik hormonu olan testosteronun memelilerde saldırgan tepkileri etkilediği uzun zamandan beri bilinmektedir. Saldırıya sebep olan koşulların (savunma, avlanma, sosyal statü elde etme vb.) sinir prosesleri

ve beyin bölgeleri aracılığı ile tespit edilmesinden sonra, kandaki düzeyi artan testosteron saldırgan davranışı uyarmakta ve şiddetini belirlemektedir (Arık,1996, s:385).

1.2.5.7. Diğer Yaklaşımlar

Varoluşçu yaklaşımlar, öfkeyi insanın sonsal ölümüne, işlenmemiş gizil güçlere ve yaşamın anlamsızlığına karşı tepkide bulunması olarak açıklar. Bu yaklaşıma göre, öfke kaçınılmazdır, insana özgüdür; her insanda farklı biçimde yaşanır ve diğer öfke ile ilişkili duyguların da merkezindedir. Bu yaklaşım insanın özünde kaygı yüklü ve güçsüz olduğunu savunan varoluşçu felsefeden gelmektedir. Varoluşçular, geçmiş yaşantılara ilişkin olumsuz duyguların, bireyin değişimi için engel olduğunu savunurlar (Çelik,2005, s:38).

İnsancıl yaklaşımlardan olan, Perls'in ileri sürdüğü Gestalt Terapi bireylerin bitirilmemiş işlerinin olumsuz etkilerinden kurtulmaları için öfkelerini serbestçe ifade etmelerinin gerekliliğini vurgular. Bireyin davranışlarına, önemli etkileri olan bitirilmemiş işler, ifade edilmemiş olan gücenme, öfke, hiddet, acı, yas gibi duyguların geçmişten bu güne taşınması ile ilgilidir. Bunlar bilinçli bir farkındalıkla tam olarak yaşanmadığı için, bireyin şu andaki yaşamına taşınır ve kendisiyle ve başkalarıyla etkili bir ilişki kurmasına engel olur (Akt. Çelik,2005, s:38, Corey,1986).

1.2.5.8. Durumluk – Sürekli Öfke

"Durumluk öfke", öznel duygular ve fizyolojik aktivitelerden oluşan geçici ve süresiz bir duygusal-fizyolojik duruma işaret etmektedir. Duygusal yönüyle, durumluk öfke, sinirlilik, sıkıntı ve engellenme gibi ılımlı şekillerinden, gazap ve hiddet gibi sert ve yıkıcı şekillerine uzanan durumların yaşanmasıdır. Fizyolojik yönüyle, durumluk öfke, çok az bir değişikliğin olduğu fizyolojik uyarılmadan, sempatik sistemin uyarılması, yüz ve iskelet kaslarında gerginliğin artması ve adrenal hormonu salgılanmasına doğru uzanan bir dizi değişikliği içerir. Böylece durumluk öfke, o andaki duruma tepki olarak oluşan, farklı yoğunluklarda olabilen

ve kısa zaman aralıklarında düzensiz bir şekilde değişebilen duygusal ve fizyolojik bir durumdur (Akt.Uslu,2004, s:38, Deffenbacher,1996).

Durumluk öfke kas gerilimi ve otonom sinir sisteminin yarılmışlık durumu tarafından eşlik edilen, hafiften şiddetliye doğru değişen öznel bir duygudur. Durumluk öfkenin şiddeti, algılanan haksızlık ile engellenmenin şiddetine bağlı olarak değişmektedir. Sürekli öfke ise, çok sayıda durumun can sıkıcı ya da engelleyici olarak algılama ve buna bağlı olarak sık durumluk öfke yaşama durumu olarak tanımlanır. Sağlık ve sosyal uyumla ilgili araştırmalarda daha çok sürekli öfke üzerinde durulmaktadır (Aytim, 2007).

Özer (1994), durumluk öfkeyi, amaca yönelmiş davranışın engellenmesi veya haksızlık algılaması karşısırıda ne şiddette gerginlik, kızgınlık, sinirlilik, hiddet gibi sübjektif duyumsamaların yaşandığını yansıtan bir duygu durumu olarak tanımlanmıştır. Sürekli öfkenin durumsal öfkenin ne sıklıkla yaşandığını ortaya koyan bir kavram olduğunu belirtmiştir (Özer,1994b, s:26).

Spielberger (1983)'e göre sürekli öfke, öfkenin önemli bir boyutudur. Spielberger (1983), sürekli öfkeyi, dengeli kişilikten ziyade, öfkeyi kışkırtıcı olarak algılanan engellenme ve sürekli sinirlenme, kızgınlık ve şiddet gibi sübjektif duygularla tepki verme olarak tanımlamıştır (Akt Uslu,2004, s:39, Thomas,1991).

1.2.6. Ergenlikte Öfke

Ergenlik, çocukluk ve yetişkinlik arasındaki gelişim periyodunu tanımlamaktadır (Rice, 1975, s.30). Ergenlik sürecinde hem fiziksel hem de psikolojik düzeyde hızlı değişimler, gelişmeler söz konusudur (Stone ve Church,1957, s:298). Bedensel, cinsel değişimlerle birlikte ergenler zihinsel yeteneklerinde de değişimler yaşarlar (Ak.Güleç,2002, s:43).

Ergenlikte en temel olumsuz duygu öfkedir. Duygu durum problemi olarak depresyon da en yaygın psikolojik problemdir. Öfke ile depresyon,

depresyon ile öfke ve intihar riski arasında bir birini tetikleyici bir bağ mevcuttur. Kızgınlığın şiddeti artıp öfke boyutuna ulaştığı zaman, ergen bu duygusunu bastırır veya kontrol edemezse, fizyolojik, ruhsal, toplumsal sorunlar yaşayabilir (Aydın,2005, s: 203). Ergenlik, fiziksel görünüm ile ilgili yetersizlik duygusu öfke yaratmaktadır. Ayrıca; bu dönemde iki temel istek arasındaki çatışma da öfkenin sebeplerindedir. Ergen ailesel otoriteden bağımsız olmak istemektedir. Fakat henüz kendisinden emin değildir ve bakıma ihtiyacı vardır. Çatışan bu iki istek ergenin içinde savaşmaktadır ve bu da ergende aile nasıl davranırsa davranırsın öfkeyi doğurmaktadır. Eğer aile çok koruyucu ve destekleyici ise bağımlılık isteği tatmin olacaktır, fakat bağımsızlık isteği engellenecektir. Eğer aile ergene kendi seçimlerini yapma şansı verirse, bu kez de bağımlılık isteği doyum sağlamayacaktır. Her iki durumda da sonuç öfke olacaktır (Akt.Güleç,2002, s:43, Madow, 1972).

Ergenlerin öfke tepkisini inceleyen ve Ergen Öfke Skalası'nı geliştiren Burney (2001), ergenlerin öfke davranışlarının iki temel boyutta incelenebileceğini belirtmiştir. Ergenlerde öfke, davranış açısından gözlemlendiği takdirde, iki tür öfke davranışı ortaya çıkmaktadır. Ergenin öfkelenildiği veya kızdığı durumlardaki tepkileri iki temel kategoride gruplanabilir. Bu tepkilerden biri saldırganlığın eşlik ettiği ve ergenin çevresine intikam niyetiyle planlı şekilde verdiği zarar, zorbalık, hasar, maksatlı olarak birini incitme, kendisini inciten kişiye zarar verme gibi davranışları içerir. İkinci tür davranış kategorisi ise ergenin öfkelenildiği durumlardaki bilişsel süreçlerini, sosyal becerilerini ve öfke kontrolünü kapsar: Düşünmeden davranmak, kendini kontrol edememek, kızdığı zaman başka bir şeye odaklanamamak, konuyu uzatmak ve çok konuşmak gibi özellikleri içeren başarısız tepkiler kümesidir. İki temel kategoride gruplanan ergen öfke tepkilerinin ortak özelliği, ikisinin de sözel ve davranış bağlamında saldırganlığa sebebiyet vermesidir (Aydın,2005, s: 203).

1.3 KONTROL ODAĞI

1.3.1. Tanımı

Yeni bir durumda, başımıza gelecekler hakkında beklenti sahibi olabileceğimiz herhangi bir bilgimiz yoktur. Rotter'a göre bu gibi durumlarda olayları etkileme yeteneğimize dönük inançlarımıza başvururuz. Genellenmiş beklenti insanların başlarına gelen şeyleri etkileyebilecekleri, iyi ve kötü deneyimlerin kendi davranışları sonucunda olduğu şeklindedir (Burger,2006, s:593).

Bireyin sosyal gelişim süreci içinde çocukluktan başlayarak hangi davranışın, hangi sonucu doğuracağı ve hangi sonucun kendi davranışından kaynaklandığı konusunda oldukça tutarlı beklentiler geliştirir (Kaval, 2001, s:12).

Rotter göre, kontrol odağını kişinin yaşamındaki olayları ve davranışlarının sonuçlarını kendi kontrolünde ya da kendisi dışındaki bir takım etkenlere bağlı olup olmamasına, kontrol edildiğine ilişkin genellenmiş bir beklenti, inanç şeklinde açıklamaktadır (Rotter,1966, s:1).

Bireyin davranışları hakkındaki beklentileri, içsel ya da dışsal kontrol odağına inancın göstergesi olarak belirtilerek, yaşamdaki olumlu ya da olumsuz olayları belirleyen güçlerin yoğunlaştığı nokta "Kontrol Odağı" olarak tanımlanmıştır (Kaval,2001,s:2). Julian Rotter, bireyin inanç sistemi üzerinde yoğunlaşmıştır. Rotter inanç sistemini, kişiliğin oluşturucusu ve kişilik ölçümünde bir boyut olarak görmüş ve bu boyutu ölçen bir araç geliştirmiştir. Rotter bu boyutu Kontrol Odağı (Locus of Control) olarak adlandırmıştır (Akt.Yaşar,2006, s:12, Çelik,1995).

Kontrol odağı, insanların yaşamlarındaki olaylar ve davranışları sonuçlarından kimi ve neyi sorumlu tuttıklarına ilişkin algıları olarak tanımlanmaktadır (Akt. Şengüder,2006, s:11, Demirel,1993).

Rotter'e göre, bireyler uzunca bir süre kontrol edemedikleri bir pekiştirme süreci yaşarlarsa, güçsüz oldukları inancını geliştirirler. Bazı insanlar günlük hayat olayları karşısında, olayların kendi kontrolleri altında olduğuna, duruma egemen olduklarına inanırken bazıları da bunun tersini düşünürler (Akt.Erol,1997, s:39, Bilgin,1988).

Bir pekiştirici, birey tarafından, kendi davranışını izler olarak algılanır fakat tam anlamıyla, kendi davranışının bir sonucu olarak görülmezse; o zaman genellikle şans, kader ve benzerlerine bağlanır ya da başkalarının kontrolünde algılanır. Bir olayın birey tarafından böyle algılanması "dıştan kontrole inanç", kendi davranışının bir sonucu biçiminde algılanması ise "içten kontrole inanç" olarak adlandırılır (Rotter, 1966, s.3).

Rotter, belli bir davranışı izleyen bir pekiştiricinin her insanda aynı düzeyde algılanmadığını ve farklı tepkilere sebep olabileceğini öne sürmüştür. Yani her bireyin ödül ve cezayı algılaması farklıdır. Farklılaşan bu tepkilerin sebebini ise kişinin davranışı ile pekiştirici arasında nedensel bir ilişkiyi algılayıp algılamadığına bağlı olarak değişen bir tepki olduğunu belirtmiştir (Yaşar,2006, s:23).

Rotter'a göre, genelleştirilmiş bir beklenti olarak, kontrol odağının durumun belirsiz olması durumunda sonucu tayin edebilir. Ancak, durum şans ya da kişisel becerilere bağlı sonuçla ilgili ise, bu durumda kontrol odağı, değil durumun kendisi sonucu belirler. Bireyin yaşamı ve olayları değerlendiriş şekli; sebep-sonuç ilişkisinde olayların sebeplerine bakış açısı, kendini kendi dışında olan faktörlerle (kalıtım, zekâ, boy v.b.) sınırlandırıp sınırlandırmayışı, gayret ve çaba göstermesi, yaşamını değiştirebileceğine inanması veya olayları şans ve kadere bağlaması gibi olumlu-olumsuz düşünceler şeklinde değerlendirilebilecek genelleştirilmiş beklentiler, kişinin kontrol odağı ile ilişkilidir (Şengüder,2006, s:12).

Kontrol odağı, Rotter'in sosyal öğrenme kuramının yapı taşıdır. Kontrol odağı bireylerin kendi davranışları hakkındaki inançlarıdır. Gardner ve

Warren'a (1978) göre kontrol odağı, bireyin kendi davranışlarının sonucu olarak bireysel sorumluluğu kabul etme dereceleridir. Birey başına gelenlerin kendi davranışları sonucunda olduğunu kabul etmesi içsel kontrol, diğer taraftan talih, şans, kader ya da başkaları tarafından olduğuna inanması ise dışsal kontrol olarak tanımlanmaktadır (Çoban,2005, s:42).

1.3.2. Kontrol Odağına Göre İçten Kontrollü ve Dıştan Kontrollü Kişilerde Görülen Özellikleri

Birey, sosyal gelişim süreci içinde, çocukluktan itibaren hangi davranışın hangi sonuçları doğuracağı ve hangi sonuçların kendi davranışlarından, hangilerinin ise kendi dışındaki kaynaklardan kaynaklandığı konusunda oldukça tutarlı beklentiler geliştirir. Bu beklentiler, Rotter tarafından içsel ya da dışsal kontrol kaynağına inanç olarak nitelendirilmiş ve yaşamdaki olumlu ya da olumsuz sonuçları (ödül ve cezaları) belirleyen güçlerin yoğunlaştığı yere "Kontrol Odağı" adı verilmiştir (Derelioğlu,2004, s:29).

Bireylerin pekiştirici yaşantıları tarihçelerine bağlı olarak ya pekiştiricilerin kendi kontrollerinde olduğuna dair genel bir beklentiye (inancı) benimseyebilmekte ya da kendilerinin dışındaki güçlerin kontrolünde olduğuna ilişkin bir inanca sahip olabilmektedirler. Rotter (1966), olayların ve pekiştiricilerin (davranış sonuçlarının) kendi kontrolünde algılanması genel beklentisi için "iç kontrol odağı" kavramını ortaya atmıştır. Olayların ve pekiştiricilerin dış güçlerin kontrolünde algılanması genel beklentisi için de "dış kontrol odağı" kavramını kullanmıştır (Dağ,1990, s:4).

Kontrol odağı kavramı, "bireyin inancı ile nedensellik odağına ilişkin genelleştirilmiş beklentiler" olarak da tanımlanabilir. İçten kontrollü bireyler elde ettikleri sonuçları kendi özellik ve davranışlarına ilişkin algılarınken, dıştan kontrollü kişiler olayları kader, şans, talih gibi dışsal etkenlere bağlama eğilimindedirler (Derelioğlu,2004, s:29).

1.3.2.1. İçten Kontrollü Kişilerde Görülen Özellikler

Bireyin karşılaştığı olayları ve sonuçları kendi davranışlarına bağlı olarak algılaması. Diğer bir deyişle olayları kontrolünün kendi elinde olduğuna inanması (Yeşilyaprak,1988, s:16).

İçsel kontrol odağına sahip bireyler yaşamlarını etkileyen olayları etkileme konusunda kendilerine büyük iş düştüğüne, pekiştirmenin kendi davranışlarına bağlı olduğunu düşünerek kendi yaşamlarından sorumlu olduklarını düşünürler ve buna uygun davranış ortaya koyarlar. Kontrol odağını içsel algılayanların daha fazla kişisel sorumluluk aldığı bilinmektedir (Şengüder,2006, s: 13, Derin,2006, s:37).

İçten kontrollüler olumlu benlik kavramına sahiptirler. Kendilerine olan saygıları daha yüksektir. İçten kontrollü kişilerin yapmak istedikleri davranış için gerekli gücü kendilerinde gördüklerini, bunun yanında çevrelerinin de kendi kontrolleri altında olduğunu ve yaşamlarını istedikleri yöne çevireceklerine inanırlar (Yaşar,2006, s:26).

Sosyal yetenekleri gelişmiştir. İçten kontrollüler daha uyumludurlar. Yaratıcı, değişiklik yanlısı ve sosyaldirler. Kişiler arası ilişkilerde rahat ve başarılıdırlar. İçten kontrollüler daha iyi iletişim kurarlar (Şengüder,2006, s:13, Yaşar,2006, s:27).

İçten kontrollüler zamanı daha iyi kullanırlar. İçten kontrollüler entelektüeldirler ve akademik etkinliklere daha fazla zaman ayırırlar. İçten kontrollülerin okul başarıları daha yüksektir. Bar-Tal ve Bar Zohar (1977), kontrol odağı ve akademik başarı arasındaki ilişki ile ilgili yaptıkları 36 çalışmanın 31'inde içten kontrollü bireylerin akademik başarılarının daha yüksek olduğunu göstermiş ve kontrol odağı ve akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Derin,2006, s:37, Yaşar,2006, s: 27).

İçten kontrollüler bilgi toplamaya istekli ve başarı odaklıdır. Amaçlarına ulaşmada etken olan çevresel uyarım ve ipuçlarını daha kolay kavrarlar (Yaşar,2006, s:27).

İçten kontrollüler daha etkili, güvenli, bağımsız, aktif, girişimcidirler ve daha objektiftirler. Yönetimde katılımcıdır. İçten kontrollüler engellemeler karşısında daha yapıcı tepkiler ortaya koyarlar. Çevre ile daha iyi baş etme davranışları gösterirler. Başkalarından gelen baskılara daha az eğilim gösterdikleri, kendi yargılarına daha fazla güvenirler. Başkalarının kendilerini etkilemesine müsaade etmezken, kendileri başkalarını etkileme eğilimindedirler. Halloran, Doumas, John ve Margolin (1998), içten kontrollü bireylerin davranışlarının sonuçlarıyla ilgilendikleri için çevrelerine hakim oldukları görülür (Aka. Hays ve ark. 2003). Aynı şekilde, içselleştirme amaçlı karşıt girişim içindedirler. Hatta bazen etki girişiminin tam tersi doğrultuda hareket ederler (Yaşar,2006,s:27, Şengüder,2006,s:13, Derin,2006,s:37, Efiltili, 2006, s:55).

İçten kontrollüler sağlıklarını koruma konusunda daha başarılıdır. İçten kontrollüler daha sağlıklı bir duygusal yaşama sahiptirler. İç kontrol odağı inancı daha iyi bir duygusal uyumla, psikolojik sorunların azlığıyla, bireysel iyilik haliyle ve stresle daha iyi başa çıkabilmeye ilişkili olduğu birçok araştırmada belirlenmiştir (örn., Dağ, 1992; Hale ve Cochran, 1987; Gomer, 1998; Klonowicz, 2001; Watson, 1998; Peacock ve Wong, 1996). Olayları değerlendirirken kendi yetenek ve özelliklerine daha fazla yer veren içten kontrollü bireyler, olumlu pekiştirici almak ya da itici uyarılardan kaçınmada daha aktif olmakta, kendileri ve çevresiyle daha barışık bir ruhsal yapı sergilemektedirler. İçten kontrollüler savunma mekanizmalarını daha az kullanırlar. Olayları değerlendirirken kendi yetenek ve özelliklerine daha fazla yer veren içten kontrollü bireyler, olumlu pekiştirici almak ya da itici uyarılardan kaçınmada daha aktif olmakta, kendileri ve çevresiyle daha barışık bir ruhsal yapı sergilemektedirler (Derin,2006, s:37, Yaşar,2006, s:27).

İçten kontrollüler daha yaratıcıdır. Karmaşık bilgileri daha kolay değerlendirir ve daha kolay problem çözerler. İçten kontrollüler kendilerine yakın hedeflerden çok uzak hedefler koyarlar. Amaçlarına ulaşmada daha etkilidirler. Kolay motive olurlar, çünkü kazanımların kendi davranışlarının bir sonucu olduğuna inanırlar (Şengüder,2006, s:17, Yaşar,2006, s:27).

Şaşırtıcı bir şekilde içsellersin kötü madde (alkol gibi) kullanımına eğilimlerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Kötü madde kullanıcıları arasındaki yüksek içsellik derecesi, araştırma konularının genelde “tedavin sana bağlı” şeklinde söylenen hastaları ele almasının sonucu olarak açıklanabilir (Şengüder,2006, s:14).

1.3.2.2. Dıştan Kontrollü Kişilerde Görülen Özellikler

Bireyin karşılaştığı olayları ve sonuçları kendi davranışlarına bağlı olarak değil de kendi dışında (örneğin Allah, kader, şans, diğer insanlar v.b.) güçlerin etkisiyle meydana geldiğine inanması. Diğer bir deyişle olayları kontrolünün kendi elinde olmadığına inanmasıdır (Yeşilyaprak,1988, s:17).

Dıştan kontrollüler ise çevrelerinde oluşan olayların gidişatını etkileme yeteneklerinin olmadığını ve yaşamlarının kendi dışındaki güçlerden etkilendiğini belirtmekte, kendilerinin bu konuda her hangi bir şey yapmayacağına ve hayatları ile ilgili sorumluluk almak konusunda çabalarının faydasız olduğuna inanmaktadırlar. Dıştan kontrollüler içten kontrollülere göre işleri kendi akışına bırakmakta, hayat onları hangi yöne götürürse o yöne gitmekte ve dış güçlerin kendilerini etkileme düzeyinin en aza indirmeye çalışmaktadırlar. Dıştan kontrollüler kendilerini dış güçlerin kurbanı olarak görürler (Yaşar,2006, s: 28, Şengüder,2006, s:13).

Dıştan kontrollü kişinin dış dünya, toplum ve başkalarının beklentileri ile olan ilişkisi, kendi özbenliği ile olan ilişkisinden daha baskındır. Phares (1976), dışsalları daha anksiyetik (kederli, tasalı) fakat özsaygısı daha düşük olarak nitelendirmiştir. Son araştırmalar, psikolojik problemlerin dışsallığa bağlı olması olasılığını desteklemektedirler (Şengüder,2006, s:14).

Dıştan kontrollü bireylerin çevre üzerinde kontrollerinin olmadığına inanan ve olayları denetleyemeyeceklerini düşündükleri için daha kaygılı, kuşkucu ve dogmatik olan, hem kendilerine hem başkalarına daha az güvenen, kendini tanımada yetersiz, saldırgan, daha çok savunma mekanizmalarını kullanma eğiliminde, toplumsal kabul ihtiyaçları yetersiz olan kişiler olarak göstermektedir (Yesilyaprak, 1993, s:17).

Bilgin'e göre dış kontrol odağına sahip kişilerin, diğerlerine göre daha çok öfke duydukları ve insanları daha az dostça gördükleri saptanmıştır (Şengüder,2006, s:16).

Dıştan kontrollülerin kendileri ile kimlik kargaşaları vardır. Kendini tanımada yetersizdirler ve beklenti düzeyleri daha düşüktür. Performans düşüklüğünün sebeplerini kendi dışındaki başka nedenlere dayandırır. Organizasyonel yapıda kendilerine daha az önem verildiği düşüncesinde olduklarından zor memnun edilirler (Yaşar,2006, s:28, Şengüder,2006, s:16).

Dış kontrollü insanlar ise ödül ve cezaların kendi dışındaki güçlere bağlı olduğunu düşünerek, davranışlarının sonuçlarını kontrol etmede etkili olmayacağı doğrultusundaki beklentiye sahip oldukları için ye hiç çaba göstermezler ya da çok az gayret gösterirler (Yesilyaprak, 1993, s:17). Yetenek olaylarından ziyade, tesadüf oyunlarını tercih etmektedirler ve gerçek başarıları başkalarından aşağı olmasa bile kendi başarılarını küçümsemektedirler (Akt.Şengüder,2006, s: 16, Bilgin,1988).

Toplumsal etkiye karşı uyma ve direnme konusunda yapılan araştırmalar, dıştan kontrollü kişilerin grubun yanlış yargılarına içten kontrollerden daha fazla uydukları, değer yargılarının doğruluğuna daha fazla inanma eğiliminde oldukları, Yumuşak başlı ve uysal oldukları, kolay yönetildikleri saptanmıştır (Efilti, 2006, s:55).

Dışsal kontrol odağına sahip bireylerin uyumsuzluk gösterme olasılığı içsel kontrol odağına sahip bireylere göre daha fazladır. Dışsal kontrollü çocuk

sosyal olarak daha az popülerdir, daha az inandırıcıdır, kişisel ilişkilerinde iknadan çok güce inanmaktadır (Şengüder,2006, s:17).

Performans olarak zihinsel problemlerin çözümünde daha pasiftirler. Daha az karmaşık işlerle uğraşırlar. Daha zor motive olurlar (Şengüder,2006, s:16).

Bütün bu araştırmalar, kendi gücüne inanan içten kontrollü bireylerin hayatlarının büyük ölçüde zenginleştiğini gösterirken, dıştan kontrollülerin çevreleri üstünde kontrollerinin bulunmadığı, ilgisiz, katı ve yeniliklere kapalı bir kişilik sergiledikleri gözlenmektedir. Sonuç olarak, İçsel kontrolle kişilerin, kendi güçlerine inanan ve hayatlarında daha çok doyumlu kimseler oldukları izlenimini verdikleri halde, dıştan kontrollü kişilerin kaderlerini koşullara bağlayan ve daha çok güdümlü kişilik özellikleri sergileyen kişilik izlenimi vermektedirler (Efilti, 2006, s:56).

Kontrol odağı konusu ile doğrudan ilgili yazarlar olan Rotter (1978), Lefcourt (1976), Phares (1976), Gilman (1978), Nowicki ve Strickland (1973) içten kontrollü olmanın insanların başarılı ve mutlu bir yaşam sürmelerinde etkili olduğunu bildirmektedirler (Derin,2006, s:38).

1.3.3. Kontrol Odağı İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

1.3.3.1. Çeşitli Kuramlarda Kontrol Odağı

Duygular, düşünceler, beklentiler, değerler, akıl yürütme, anlayış, bilinçaltı ve benzer kavramlar, gözlenebilir davranışlar üzerinden tanımlana bilineceği sürece davranışçılığın ilgi alanına girebilirdi (Burger,2006, s:511).

Davranışsal yaklaşımın kökeninde uyaran- tepki psikolojisi yatmaktadır. Uyaran-tepki psikolojisinin asıl konusunu ise organizmaya gelen uyarılar, bu uyarıların ortaya çıkardığı davranışlar, bu davranışların oluşmasında etkili olan ödül ve cezalar, bu ödül ve cezaların değiştirilmesi sonucunda davranışta meydana gelen değişiklikler oluşturmaktadır (Akt.Kaval,2001, s:7, Arkonaç,1993).

Davranışçıların çağdaş psikolojiye yaptıkları en önemli katkılardan biri, hiç kuşkusuz, davranışların sonuçlarının o davranış üzerindeki etkisine gereken önemi vermiş olmalarıdır (Akt.Yaşar,2006, s:29, Dönmez, 1985).

Düşüncelerin ve içsel deneyimlerin varlığını reddetmeyen Skinner, kendi davranışlarımızın içsel nedenlerini gözlemleyebileceğimizi öne sürmüştür. Davranışın oluşması ve değişmesini klasik ve edimsel koşullanma kavramıyla açıklarlar. Klasik koşullanmada, uyarıcılar ve yaşadığımız olaylar genelde çevremizdeki başka şeylerle beraber kasıtsızca eşleştiği için davranışımızı etkileyen U-T ilişkisi oluşur. Edimsel koşullanmada ise pekiştirme ve ceza ile davranışın oluşumu ve sıklığını açıklamada kullandıkları kavramlardır. Eğer her yeni durumda yeni tepki vermeyi öğrenmek zorunda kalsaydık, edimsel koşullanmanın kullanım alanı sınırlı olurdu. Davranışçılar edimsel koşullanmanın uyarıcı genellenmesi kavramı açıklamasıyla böyle bir zorluk yaşamadığımızı ifade etmektedirler (Burger,2006, s: 515).

İç ve dış kontrol odağı kavramı, Carl Jung'un çalışmalarından çıkmıştır. Jung kişilikte iki farklı eğilim tanımlamıştır: İçe dönüklük ve dışa dönüklük. İki eğilim bütün bireylerde varsa da biri diğerine baskın çıkma eğilimindedir (Akt. Karadeniz, 2005, s:84, Forte, 2004,s:315).

Bilişsel yaklaşım davranışçı yaklaşımdan farklı olarak bir kişinin davranışta bulunmadan geçmişteki öğrenmelerini bu davranış üzerinde etkili olduğu görüşünü savunmaktadır. Bu bakımdan bilişsel yaklaşım ise davranışçı yaklaşımın tam tersi bir görüntü vermektir. Kişinin yetiştiği aile ortamı inançları, onu etkileyen fiziki ve sosyal çevresi bireyin o andaki eğilimini, bir başka deyişle kendini belli bir şekilde algılamasını tayin eder(Fidan,1986,s.65).

1.3.3.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramcılarının ortaya koyduğu kavramlardan biri de davranış-çevre-davranış etkileşimleridir. Yani, çevre sadece davranışımızı etkilemiyor, davranış da için bulunduğumuz çevrenin türünü belirliyordu ve bu da davranışlarımızı etkiliyor, halka böyle sürüp gidiyordu. İnsanların

size nasıl davrandığı (çevre), kısmen sizin nasıl davrandığınızın bir sonucudur (davranış). Doğal olarak sizin nasıl davrandığınız da kısmen insanların size nasıl davrandığının bir sonucudur. Ayrıca insanlar görünür dışsal ödüller olmadığı zaman kendi pekiştirmelerini sağlar. İçsel ölçütlere ulaşmak ya da kişisel hedeflere ulaşmak, bunları kimse bilmeseyse bile insan için pekiştirici olabilir (Burger,2006,s:525).

Özellikle sosyal öğrenme kuramı davranışçılığı aşarak kişisel ve çevresel etkenlerin birbirinin içine girerek etkide bulunduğunu savunur. Bandura insanlarda öğrenmenin önemli bir bölümünün taklit ederek veya model alarak oluştuğunu öne sürmektedir. Bu öğrenme toplumsal bir çevrede gerçekleştiği için Bandura'ya Sosyal Öğrenme Kuramcısı denilmektedir. Bandura'ya göre insan çevresinin bir ürünü olduğu kadar, kendi isteğiyle çevresini seçebilir ve çevresini biçimlendirebilir (Yaşar,2006, s:30).

Genel öğrenme yaklaşımına göre, insanın davranış özelliklerinin nedeni onların öğrenme tarihçesinde yatar. Öğrenme yaklaşımı pekiştirmenin davranışımızı biçimlendirdiğini savunur. Geçmişte ödüllendirilmiş davranışlar, gelecekte kendilerini daha sık gösterirler. Pekiştirme birincil türden doğrudan bedenle ilgili yiyecek, cinsel tatmin ya da uyku gibi olabilir veya sosyal dediğimiz ikincil türden sosyal beğenme, onaylanma ve teşvik gibi davranışlar olabilir. Kısacası kişinin davranışının geçmişte nasıl koşullandırıldığını bilmek, onun ileride nasıl davranacağını bize söyler. Genelleme kavramına göre, belirli bir sosyal durumda belirli bir davranış ödüllendirilirse, ileride aynı durumlarda aynı tür davranışı gösterme eğilimi kuvvetlenir (Cüceloğlu,2005, s:423).

Kişinin davranışlarını kontrol etmesinde ailenin ve toplumun beklentileri etkili olmaktadır. İnsan sosyal bir varlık olduğundan sürekli kişiler arası ilişkiler içinde ve sosyal çevre ile etkileşim içindedir. Pekiştireçler insan davranışı üzerinde etkili olmaktadır. Bu pekiştireçler olayların sonuçları ile ilişkilidir. Olayların sonuçlarını algılama da kişilere göre farklılık göstermektedir (Gündüz,1986, s:4).

Birey, sosyal gelişim süreci içinde çocukluktan başlayarak hangi davranışlarının hangi sonuçları doğuracağı ve hangi sonuçların kendi davranışlarından kaynaklandığı konusunda tutarlı beklentiler geliştirmektedir (Kaval,2001, s:2).

1.3.3.3. Yükleme Kuramı

Kısaca “Yükleme” ya da “Nedensellik Yükleme” olarak isimlendirilen bu kuram davranışı açıklamada “Uyaranla” “Davranış” arasındaki “Bilişsel Etmenlere” önem veren bir kuramdır (Akt.Yeşilyaprak,1988, s:42, Weiner,1972).

Yükleme kuramı psikolojinin insanların hem kendi hem de başkalarının davranışlarını açıklama biçimleriyle ilgilenen alandır. Kuram davranışa ilişkin olarak insanların “neden” sorunlarını yanıtlayış biçimleri üzerinde odaklaşır. İnsanların neyin, neye, neden olduğunu nasıl çıkarsadıkları hakkındaki kuramlaştırmalar Fritz Heider’la (1957) başlamıştır. Heider’a göre bütün insanlarda çok güçlü iki güdü vardır. Birincisi, dünya hakkında tutarlı, parçaları birbirine uyan bir anlayışa ulaşma gereksinimidir. İkincisi ise, çevreyi kontrol etme güdüleridir. Böyle bir anlayışa ulaşma ve kontrol için insanların nasıl davranacaklarını kestirebilme gereksinimiz vardır. Yoksa, dünya içinde yaşamak için çok rastlantısal, şaşırtıcı, tutarsız ve tehlikeli bir yer olacaktır (Taylor ve Peplau,2007, s:52).

Bu kurama göre, davranış ve sonuç arasındaki ilişki ile ilgili yüklemeler, iç ve dış etmenlere yapılır. İç ve dış etmenlerden birine yapılan yüklemeler, farklı sonuçlar doğurur. Bu iki etmenden birinin veya diğerinin algılaması, farklı duygusal yaşantılara yol açar (Şengüder,2006, s:27).

Nedensellik yüklemelerinin özü insanların yaptıkları şeyleri niçin yaptıklarını, yani davranışlarının nedenlerini anlamaktır. İnsanlar değişik davranışlarda bulunurlar, fakat bunlardan yalnızca bazıları sahibinin kişisel nitelik ya da özelliklerini ele verir. Jones ve Davis (1965) uygun çıkarsamalar kuramını geliştirdi. Kuram bir kişinin bir davranışının o kişinin kişisel

özelliklerinden mi yoksa anlık durumsal etkilerden mi kaynaklandığını nasıl çıkarsadığımızı açıklar (Taylor ve Peplau,2007, s:53).

Yükleme kuramı ve sosyal öğrenme kuramı her ikisi de davranışın sonuçlarını bir neden bağlayarak açıklamaktadır. Ancak bu ortak yaklaşımda ayrıldıkları nokta; Yükleme kuramında nedensellik “duruma özgü” olarak değişebilmekte iken, sosyal öğrenme kuramında “bireye özgü” olarak belirlenmiştir. Yükleme kuramında davranışın sonucu; durumun özelliğine göre yetenek, çaba, işin güçlüğü, talih gibi değişen etmenlere bağlanırken; sosyal öğrenme kuramında bireyin içsel ya da dışsal kontrollü oluşuna göre belirlenir (Yeşilyaprak,1988, s:45).

1.3.3.4. J. Rotter'ın Sosyal Öğrenme Kuramı

Julian Rotter davranışçı geleneksel davranışçı bakış açısını sığ bulan psikologlarından biridir. Rotter, insan davranışlarının nedenlerinin ilkel hayvanlarınkinden çok daha karmaşık olduğunu ileri sürer (Burger,2006,s:525).

Edimsel koşullama modelinde önemli yer tutan “pekiştirme” kavramı değişik araştırma ve tartışmaların odağı olmuştur. Bu kavrama bilişsel bir boyut olarak “beklenti” kavramını ekleyen Julian Rotter (1954) yeni bir öğrenme modelini oluşturmuştur. Sosyal Öğrenme Modeli olarak bilinen bu yeni model “kontrol odağı” kavramının kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır (Dağ,1990, s:3).

Rotter'in kuramına beklenti-değer (expectancy-value) kuramı adı verilir. Birey belli bir davranışı, o davranıştan bir sonuç beklediği için yapar. Birey için bu davranıştan elde edeceği sonucun bir değeri vardır. Belli bir durumda beklenti ya da değerden biri çok düşükse davranış ortaya çıkmaz (Cüceloğlu, 2005, s.426).

Rotter'in geliştirdiği bu model, davranışın herhangi bir durumdaki beklenti ve pekiştirme değerlerinin bir fonksiyonu olduğunu öngörmektedir.

Böylece bu model pekiştiricinin, belirli bir davranışı kendisinin izleyeceğine ilişkin beklentiyi kuvvetlendirdiğini ve bu yolla da temel işlevini yerine getirdiğini öngörmektedir (Dağ,1990, s:3).

Rotter, insan kişiliğini açıklamak için davranış potansiyeli, beklenti ve pekiştirme değeri gibi kavramları kullanmıştır.

Davranış Potansiyeli: Bir kişinin herhangi bir durumda ne yapacağını kestirmenin yolu Rotter'in deyişiyle her bir seçeneğin davranış potansiyelini anlamaktan geçer. Davranış potansiyeli belirli bir ortamda belirli bir davranışın ortaya çıkma olasılığıdır. Hakarete vereceğiniz her olası, tepkinin farklı bir davranış potansiyeli vardır (Burger,2006,s:525).

Rotter'e göre davranış potansiyelinin gücünü belirleyen iki değişken **beklenti ve pekiştirme değeridir**. Kısacası, belirli bir eyleme girmeden önce eylemin belirli bir pekiştireçle sonuçlanma olasılığını ve pekiştirme bizim için taşıdığı değeri hesaplarız. Eğer belirli bir eylemin pekiştirilme olasılığı düşükse ya da elde edilecek pekiştirmenin ödülü fazla değilse davranış potansiyeli zayıftır. Ancak, bir davranış karşılığında değerli bir şey elde edeceksek büyük olasılıkla o davranışı gösteririz (Burger,2006,s:525).

Beklenti: Beklenti, belirli bir durumda, belirli bir şekilde hareket ettiğimiz takdirde daha önceden öngördüğümüz bir pekiştiricinin, bu davranışın sonrasında ortaya çıkacağına dair inançtır (Karadeniz,2005, s:88).

Bireyin verilen durumda özel bir takım pekiştireç ya da pekiştireçlerin meydana geleceğine dair beklentisi olarak tanımlanır. Ancak, olasılık Skinner'ın belirttiği gibi bireyin pekiştirece ait yaşanmışlıklarına bağlı olmakla beraber, öznel olarak birey tarafından karar verilir. Yaşanmışlıklar etkili bir faktördür (Şengüder,2006, s:19).

Rotter ve davranışçıların ayrıldığı nokta, davranışın açıklama biçimleridir. Davranışçılar, edimsel koşullanma ilişkisinin ya da alışkanlığın önceki deneyimlerle güçlendiğini söyler. Ancak Rotter insanların belirli bir

davranışı ne kadar sık pekiştirilirse, o davranışın gelecekte pekiştirileceğine dair beklentiler'inin o kadar güçlü olacağını söylemektedir. Öte yandan davranışlar pekiştirilmediğinde, ödüllendirme beklentisi düşecektir. Beklentiler her zaman doğru olmayabilir (Burger,2006, s:526).

Beklentiler genel ya da özel olabilirler. Genel beklentiler, özel ya da benzer tepkilerle önceki öğrenmeler yoluyla öğrenilir ve bazı davranışların olumlu pekiştireçler alacağı inancına dayanmaktadır (Şengüder,2006, s:19).

Rotter'a göre kişinin davranışındaki tutarlılık, iyi tanımlanmış ve kararlı beklentilerin bir sonucudur. Rotter (1966) yeni durumlarda genellenmiş beklentilere başvurduğumuzu da belirtir. Bunlar, eylemlerimizin genel olarak ne sıklıkta pekiştirmeye ve cezalandırmaya yol açacağına dair inançlarımızdır (Burger,2006, s:526).

Rotter, geliştirdiği kuramda iki tür genelleştirilmiş beklentiden söz eder. Bunlardan biri başarı, bağımlılık, toplumsal kabul ve benzeri gibi yalnızca belli türden sonuçlara ilişkin beklentileri içerir. Psikolojik duruma ilişkin olarak algılanmış benzerlik, sonucun niteliği ile ilgilidir. İkincisi ise sonuçların kendi niteliklerinin değişebildiği, belli bir başarı ya da problem çözümünü içermekte olan bir dizi psikolojik durumun başka özelliklerden genelleştirilen beklentiyi içerir. Belli bir durumda, herhangi bir sonucun davranışı izleyeceğine dair beklentiyi ele alırken yalnızca bir sonuç için genelleştirilmiş beklentiyi değil, bir ya da daha fazla problem çözümüne ilişkin genelleştirilmiş beklentinin dikkate alınması gerekmektedir (Akt.Yaşar,2006, s:31, Rotter, Chance, Phares, 1972).

Rotter'ın kuramında beklentiler, davranışın oluşumunda önemli bir etkidir. Ancak: bir beklentinin oluşabilmesi için öncelikle ihtiyaçlar önem kazanmaktadır (Genç,2000,s:41).

Kabul Edilme-Statü	Üstün olma; yetkili kabul edilme; okulda, spor karşılaşmalarında, sosyal pozisyonda, oyunda, meslek alanında diğerlerinden daha iyi olma ihtiyacı bir sosyal değeri olan bir durumda yüksek bir pozisyona sahip olma ihtiyacı
Başatlık	Diğer insanların hareketlerini kontrol etme ve güçlü bir pozisyonda olma ihtiyacı.
Bağımsızlık	Kendi kararlarını verme, kendine güvenme ve bir amaca ulaşabilmek için gerekli yetenekleri başkasının yardımı olmadan geliştirebilme ihtiyacı.
Koruma-Bağımlılık	Diğer insanların hayal kırıklıklarını önleme, güvenliği sağlama ve amaçlarına ulaşmada yardımcı olma ihtiyacı.
Sevgi ve Etkileme	Diğer insanlar tarafından kabullenilme ve sevilme, onların ilgilerine, bağlılıklarına, saygılarına sahip olma ihtiyacı.
Fiziksel Rahatlık	Acıdan kaçınma, refah ve güvenlik için fiziksel tatmin ihtiyacı.

Şekil-1 Rotter'ın İhtiyaç Listesi

Rotter'a göre kişisel gelişim özelden genele çeşitlenen ihtiyaç ve güdülerle sonuçlanır. Bu nedenle; kavramın daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle yukarıda tablolaştırılmış olan Rotter'ın ihtiyaç listesi incelenmelidir. Bu liste; “Kabul edilme- Statü, Başatlık, Bağımsızlık, Koruma- Bağımlılık, Sevgi ve Etkileme, Fiziksel Rahatlık” ihtiyaçları olmak üzere toplam altı maddeden oluşmaktadır. Tablo incelendiğinde; ihtiyacın, beklenen davranış için alt bölümlere ayrılabilirdiği ve her bir ihtiyacın kapsadığı geniş bir yelpazesi

olduğu görülmektedir. Beklentiler de belirlenen ihtiyaçlara bağlı olarak şekillenmektedir (Genç,2000, s:41).

Pekiştirme Değeri: Rotter pekiştirme değerini bir pekiştireci değerine tercih etme derecemiz olarak tanımlamaktadır. Doğal olarak belirli bir sonuca vereceğimiz pekiştirme değeri, zaman ve duruma göre değişiklik gösterebilir. Bir pekiştirece değerine göre ne kadar fazla değer verdiğimizizi belirleyen kararlı bireysel farklılıklarımız vardır. Tutarlı davranış kalıpları, bazı ödüllerin bizim için ne kadar değerli olduğuna dair kararlı duygularımıza da bağlı olabilir. Ancak Rotter'ın modelini kullanarak insanların kişiliklerini, başarıya verdikleri tutarlı yüksek değerle açıklayabiliriz (Burger,2006, s:529).

Pekiştireç değerinin belirlenmesinde, pekiştirecin olumlu ve olumsuz yönleri dikkate alınmalıdır. Rotter bu noktada Skinner'la aynı görüşte olup, olumlu pekiştireci, benzer ya da aynı koşullar altında belirli bir davranışın gerçekleşme olasılığını arttırıcı herhangi bir olay ya da durum olarak tanımlar. Bununla birlikte, Rotter ve Skinner'ın olumsuz pekiştirec tanımları farklıdır. Skinner olumsuz pekiştireci, istenilen davranışın ortaya çıkma olasılığını arttırıcı uyarıcıyı ortamdaki çekme olarak tanımlarken, Rotter'a göre olumsuz pekiştirme olumsuzluk taşıyan olaydır. Bu nedenle olumsuz pekiştireç Rotter'a göre bir bakıma cezalandırma ile aynı anlamdadır ve davranış olasılığını azaltır (Akt.Şengüder,2006, s:20, Rotter ve Chance,1972).

Rotter'e göre pekiştirici; “belirli bir hedefe doğru hareket etmeyi etkileyen her türlü eylem veya durumdur.” Güçlendirme değeri duruma özgüdür, bu yüzden her durum farklı tatmin potansiyeline sahiptir. Rotter, herhangi bir hedefe dönük güçlendirme değerini diğer hedeflerle ilişkinin sonucu olarak ele alır. Diğer bir deyişle, bir hedefin başka bir hedefe ulaşmaya yol açması ilk hedefi değerli kılan noktadır. Daha önceki deneyimler ve genelleme süreci çerçevesinde, her hedefin elde etme ve güçlendirme değeri belirlenir ve hedefler sistemi gelişir (Akt. Karadeniz,2005, s:88, Burke,1983).

Rotter'e göre, olmasını istediğimiz, bize çekici gelen şeylerin pekiştirici değeri yüksektir. Olmamasını istediğimiz ve kaçındığımız şeylerin ise düşük bir pekiştirici değeri vardır. Buna göre bir pekiştiriciye diğerinden daha fazla değer vermek söz konusudur. Pekiştirici değer de sübjektif olduğu için bireylerin pekiştirici tercihleri farklıdır. Tercihler, deneyimlerimizden kaynaklanır (Karadeniz,2005, s:88).

Bireysel algılama, bir olayın olumlu ya da olumsuzluk yönünü etkiler. Rotter bu algılamayı içsel pekiştiren olarak adlandırır ve bireyin çevresinin ya da içinde bulunduğu kültürün değer verdiği olay, durum ya da hareket olarak nitelendirilen dış pekiştireçten ayırır. İçsel ve dışsal pekiştireçler bir uyum içinde olabildiği gibi, aynı zamanda birbiriyle de çelişki içinde bulunabilir (Şengüder,2006, s:20).

Bireylerin pekiştirici yaşantıları tarihçelerine bağlı olarak ya pekiştiricilerin kendi kontrollerinde olduğuna dair genel bir beklentiyi (inancı) benimseyebilmekte ya da kendilerinin dışındaki güçlerin kontrolünde olduğuna ilişkin bir inanca sahip olabilmektedirler. Rotter (1966), olayların ve pekiştiricilerin (davranış sonuçlarının) kendi kontrolünde algılanması genel beklentisi için "iç kontrol odağı" kavramını ortaya atmıştır. Olayların ve pekiştiricilerin dış güçlerin kontrolünde algılanması genel beklentisi için de "dış kontrol odağı" kavramını kullanmıştır (Dağ,1990, s:4).

Rotter'in "Kontrol Odağı" içsellikten dışsallığa uzanan bir kişilik boyutudur ve insanlar bu boyut üzerinde farklı yerlerde bulunurlar (Yeşilyaprak,1988, s:34). Bu boyutun bir ucunda aşırı derecede içsel yönlendirme yaşayan insanlar vardır; bunlar genellikle başlarına gelen her şeyin kendi eylemlerinin ve özelliklerinin bir sonucu olduğuna inanır. Diğer uçta ise aşırı derecede dışsal yönlendirmeye sahip insanlar vardır; bunlar da genellikle başlarına gelen her şeyin şans ya da başka insanlar gibi kendi kontrolleri dışındaki güçlerin bir sonucu olduğuna inanır (Burger,2006, s:526).

1.4. ZEKÂ

1.4.1. Tanımı

Latince’de zekâ karşılığı olan “intellectus” sözcüğü, algılama, bilme, anlayış anlamına gelir. Algı, bellek, öğrenme, düşünme, soyutlama, yeni durumlara uyum gibi birçok zihinsel işlevin bileşimidir. Zekâ, kişinin yeni durum, engel ve sorunlar karşısında deneyimlerinden ve öğrendiklerinden yararlanarak o an için gerekeni yapması, uyumunu sağlayabilmesi, yeni çözümler bulabilmesi yeteneğidir (Köknel,2005, s:42).

Psikologlar zekâyı, “Bireyin yeni durumlara, yeni problemlere uyabilme yeteneği olarak” olarak tarif edenler, bireyin yeni durumlar ortaya çıktığında davranışlarını uygun ve etkili şekilde yeniden düzenleyebilmesini önemli görürler. Bu tarife göre, zeki olan birey durumun gerektirdiği çok sayıda olası çözüm yolları bulabilen, bunları gözden geçirip, en uygun olanını seçilebilen kişi olmaktadır (Özgüven,2000, s:163).

Zekâ, çevreyi seçme, onu biçimlendirme ve ona uyum için gerekli olan zihinsel yeteneklerdir. Bu tanıma göre zekâ çevreye tam olarak bir tepki değil, fakat aynı zamanda, onu biçimlendirme etkinliğidir. “Zeki” diye nitelenen bir davranış, bir çevresel bağlamdan diğerine değişebilmesine rağmen, bu davranışın altında yatan zihinsel süreçler değişmez (Erkuş,1999, s:42). Zekâyı “soyut düşünme yeteneği” olarak tanımlayan psikologlara göre zeki olan “kişi sözel ve sayısal sembolleri kolayca ve uygun şekilde kullanabilen ve bu sembollerle ifade edilmiş problemleri çözebilen kişi olmaktadır. “Soyut düşünme” zekânın en önemli bir özelliği olarak edilmektedir (Özgüven,2000, s:163).

Davis, zekâyı, “edinilen bilgilerden faydalanarak meseleleri halletme kabiliyeti” olarak açıklar. Stern ise, “yeni karşılaşılan hallerin gereklerini, düşünme yeteneğinden faydalanarak karşılayabilme, yeni hayat şartlarına uyabilme gücü” olarak görür. Bergson’un klâsik tarifine göre zekâ, “evvelce

elde edilmiş tecrübe ve bilgilerden istifade ederek bugünkü hayat meselelerini çözmek ve hayat şartlarına uymak kabiliyeti”dir (www.Zeka Nedir? 2007).

Binet (1905) zekâyı, “iyi muhakeme edebilme, iyi hüküm verebilme, eleştirisel bir görüşe sahip olma” şeklinde tanımlamaktadır. Wechsler, zekâyı, “Bir bütün olarak gayeli hareket etme, mantıki düşünme ve çevresine tesir edebilme konularında bireyin bir genel kapasitesi” olarak tarif etmektedir. Storddad (1943) ise zekâyı, “Bireyin zor, karmaşık, soyut, ekonomik, gayeye uygun, sosyal değeri olan ve orijinal nitelikler taşıyan zihinsel davranışları yapabilme ve bu koşullar altında bireyin enerjisini davranışlar üzerine toplayabilme ve heyecanlara karşı koyabilme yeteneği” olarak tarif etmiştir (Özgüven,2000, s:163).

1.4.2. Zekânın Gelişimini Etkileyen Etmenler

Her zihnin değişme ve yeni yapılar meydana getirme gücü farklıdır. Her zihin etkilenme, etkileme ve bunların sonucu yeni yapılar meydana getirme gücüne değişik ölçüde sahiptir. Kapasitenin ne ölçüde gerçekleşeceğini, yapının çevresi ile etkileşimi saptar. Zekânın kalıtım ve çevre ile ilişkisi, psikologların büyük çapta üzerinde araştırma yaptıkları bir konu olmuştur. Yapılan araştırmalara göre, ana-baba ile çocukların zekâ bölümleri arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Kalıtımın zekâyı etkilemesi kadar, çevrenin ve bakımın önemi de büyüktür. Bireyin gelişmesinde hem kalıtımın, hem çevrenin, hem de bakımın önemli rolü vardır. Gelişme, kalıtım, bakım ve çevre karşılıklı etkileşim halindedir (Cansever,1982 , 175).

Kristalleştirici deneyimler, bir bireyin yeteneklerinin ve potansiyellerinin gelişiminde dönüm noktaları sayılabilecek tecrübeleri içerirler. Bu olaylar birey hayatının herhangi bir dönemde olabileceği gibi daha ziyade bireyin çocukluk döneminde vuku bulurlar. Öte yandan felce uğraticı deneyimler, kristalleştirici deneyimlerin aksine bir bireyde var olan zekâ potansiyellerini söndüren, körelten veya yok eden tecrübeleri içerir. Felce uğraticı deneyimler, genellikle bir bireyin belli bir zekâ alanının sağlıklı

gelişmesini engelleyen utama, aşağılanma, suçluluk duygusu, korku ve kızgınlık gibi olumsuz duygularla doludur (Akar,2006, s:22).

1.4.3. Zekâ İle İlgili Kuramlar

1.4.3.1. Tek Etmen Kuramı

Zekâyı yalnızca bir genel yetenek olarak algılayanların görüşlerine tek etmen kuramı denir. Tek etmen kuramına göre; zekâ, soyut düşünme, problem çözmeye ve çevreye uyuma yeteneği gibi genel bir zihin gücü ya da genel yetenektir. Terman'a göre zekâ "soyut düşünme yeteneği"dir. Davis zekâyı "problem çözmeye yeteneği" olarak açıklar. Stern ise düşünme yeteneğinden yararlanabilme, yeni koşullara uyabilme gücü olarak tanımlar (Akt.Doğan,2006, s:9, Baymur,1996, s:231).

1.4.3.2. İki Faktör Kuramı

İngiliz psikoloğu Charles E. Spearman (1863–1945) yaptığı araştırmalarda insanın zihinsel etkinliklerinin tamamında ortak bir nokta bulunduğunu iddia etmiştir. Öğrencilerin genel zekâ seviyelerini, öğretmen kanaatleri ve öğrencilerin birbirlerini değerlendirmelerine dayanarak tespit etmeye çalışmıştır. Bu değişkenler arasında yüksek korelasyon bulmuş ve bunu genel zekâ faktörüne bağlamıştır. 1904 yılında ortaya attığı genel zekâ kavramını bulduğu ve kullandığı faktör analizine dayanarak daha da geliştirmiştir (Yaşarsoy,2006, s:9).

Spearman (1927) "İnsanın Yetenekleri isimli kitabında zihnin tek ve genel bir yetenek değil, iki temel faktörden oluştuğunu açıklamıştır. Spearman bu faktörlere, "g" genel yetenek ve "s" özel yetenek faktörü adını vermiştir. Genel yetenek "g" faktörü, tüm zihinsel faaliyetlerde rol oynayan, ortak ve genel bir zihinsel enerji, özel yetenek "s" faktörü ise bir işin yapılmasında gerekli olan genel zihinsel yetenekten ayrı olarak ihtiyaç duyulan zihinsel bir güç olarak algılanmıştır. Zihinsel faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde "g" ve "s" faktörlerine duyulan ihtiyaç, zihinsel faaliyetlerin türüne göre değişmektedir.

Spearman'a göre bireyler sahip oldukları "g" ve "s" faktörleri yönünden farklıdırlar. Bireyin "zekâ" sı ölçülmek istendiği zaman bu "g" faktörünün ölçülmesi anlamına gelir. Spearman'a göre "g" faktörü "Zekâ"dır (Özgüven,2000, s:166).

1.4.3.3. Üç Aşamalı Zekâ Kuramı

Zihinsel yetenekler üzerinde faktör analizi teknikleri ile yapılan uzun araştırmalardan sonra, zihinsel niteliklerin ilişkilerini basit olarak ifade etme amacına yönelik modeller düşünülmüştür. Bunlar arasında, Guilford (1967) "Zihin yapısı" olarak üç boyutlu bir model ileri sürmüştür. Guilford'un bu modeli bilgisayar sistemlerindeki işleyişe benzemekte, "Girdi", "İşlem", "Çıktı"lar şeklinde sıralı bir düzenleme getirmektedir. Guilford'un zihin yapısına ilişkin üç boyutlu modelinde, zihinsel nitelikler "İçerik", "İşlem" ve "Ürün" olmak üzere üç boyuta göre sınıflandırılmıştır.

İçerik: Zihinsel sürecin ne tür materyaller üzerinde olduğu ile ilgilidir. Zihinsel sürecin içeriği "Şekilsel", "Sembolik", "Anlamsal" ve "Davranışsal" olmaktadır.

İşlem: Zihinsel içerik üzerinde ne tür analizler yapıldığı, ne gibi süreçlerden geçtiği ile ilgilidir. Zihinsel süreç sırasında yapılan işlemler, "Algılama", "Belleme", "Yaratıcı Düşünme", "Geleneksel Düşünme" ve "Değerlendirme" işlemleridir.

Ürün: Belirli içerikler üzerinde yapılan zihinsel işlemlerin sonucu neler elde edildiği ile ilişkilidir. Zihinsel içerikler üzerine de yapılan işlemlerle elde edilen ürünler, "Birimle", "Sınıflar", "İlişkilere", "Çeviriler", ve "Doğurgular"dır (Özgüven,2000, s: 170).

1.4.3.4. Çok Faktör Kuramı

Thurstone zekâ kavramını tanımlarken deneysel psikolojiye karşı psikoanaliz eğilimini temel almıştır. Burdan yola çıkarak zekanın tanımını insanın dürtüsel tepkiler yapmasını önleyen bir yetenek olduğunu ileri

sürmüştür. Ona göre zeki insanlar tepki verecekleri zaman dürtülerini bastırabilir ve bu dürtüsel tepkilerini değerlendirebilir (Akt.Sonmaz,2002, s:46, Sternberg,1990).

Zekâya ilişkin çoklu faktörler üzerindeki çalışmalar “Faktör Analizi” tekniklerinin gelişmesi ile hızlanmıştır. Grup Faktör Kuramcısı Thurstone (1887–1955) ise, yaptığı çalışmalar sonucu, zekânın, her biri diğerinden farklı bir zihin gücünü gerektiren gruplardan (yetenek) oluştuğunu öne sürmüş ve sayısal, sözel, yersel, kelime akıcılığı, akıl yürütme, bellek, algı gibi 12 grup faktörü tanımlamış ve bunları ölçmek için Temel Yetenekler Testi geliştirmiştir. Thurstone’in ifade ettiği faktörler şunlardır: “Sözel Yetenek”, “Kelime Akıcılığı”, “Sayısal Yetenek”, “Genel Muhakeme Yeteneği”, “Yer-Mekân İlişkileri”, “Bellek Faktörü” ve “Algısal Faktörler” (Akt.Yaşarsoy,2006, s:10, Özdemir,2003).

1.4.3.5. Duygusal Zekâ

Duygusal Zekâ kavramı ilk olarak 90’lı yılların başında Yale Üniversitesinden Peter Salovey ve New Hampshire Üniversitesin’den John Mayer tarafından kişilerin kendi duygularını anlaması, başkalarının duygularına empati beslemesi ve duygularını yaşamı zenginleştirebilecek biçimde düzenlemesi gibi özellikleri tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Salovey ve Mayer (1990) Duygusal Zekâyı Beş Alt Başlıkta İncelemiştir.

- Duyguların Farkında Olma,
- Duygularla Başa Çıkabilme,
- Kendini Motive Edebilme,
- Başkalarının Duygularını Fark Etme (Empati),
- İlişkileri Yürütebilme (Doğan,2006, s:11).

Goleman (1996) göre, en zeki insanlar gem vuramadıkları tutkuların, söz geçiremedikleri dürtülerin esiri olabiliyor; yüksek IQ'lu kişiler özel yaşamlarını hayret edilecek ölçüde kötü yönetebiliyorlar. IQ ya da üniversite giriş sınavı puanlarının hayatta kimin başarılı olacağına dair kusursuz bir tahmin sağlayamamasıdır. Bir kişinin toplumda edindiği yeri, sonuçta IQ dışında kalan ve sosyal sınıftan şansa kadar uzanan etkenler belirler IQ ve duygusal zekâ birbirlerine karşıt değil, birbirlerinden farklı ancak birbirlerini tamamlayıcıdır (Goleman,2004, s:50).

1.4.3.6. Çoklu Zekâ Kuramı

Nöropsikolog ve gelişim uzmanı Gardner, geleneksel zekâ anlayışlarını inceledikten sonra 70'li ve 80'li yıllarda bireylerin bilişsel kapasitelerini araştırmaya başlamıştır (Bümen,2005, s:4). Gardner göre zekâ, bir ya da birden fazla kültürel çerçeve içinde değerlendirilen bir sorun çözme veya ürün yaratma becerisidir (Gardner,2004, s:xi).

Çoklu zeka kuramını geleneksel zeka anlayışlarından ayıran iki temel özelliği gerçek yaşamda problem çözmeye, bir ürün elde etmeye dayanması ve zekanın çoğul olarak ele alınmasıdır. Çoklu zeka anlayışına göre tüm zekalar eşit değerdedir ve içlerinden bir ya da bir kaç diğelerinden daha önemli değildir. Zekalar her zaman birlikte çalışırlar ancak bu çok karmaşık yollarla gerçekleşir. Bir zeka dahiler ve zihinsel engelliler dışında her zaman birbiriyle etkileşim halindedir (Büyükalın, 2003, s:3).

Çoklu Zekâ Kuramı;

1.Bir bireyin kalıtımla birlikte getirdiği zekâ kapasitesi iyileştirilebilir, geliştirilebilir, değiştirilebilir.

2.Zekâ, herhangi bir performansta, üründe veya problem çözme sürecinde sergilendiğinden sayısal olarak hesaplanamaz.

3.Zekâ, çoğuldur ve çeşitli yollarla sergilenebilir.

4.Zekâ, gerçek hayat durumlarından veya koşullarından soyutlanamaz.

5.Zekâ, öğrencilerin sahip oldukları gizil güçlerini veya doğal potansiyellerini anlamak ve onların başarmak için uygulayabilecekleri farklı yolları keşfetmek için kullanılır (Büyükalan, 2003, s:4).

Gardner zekanın varlığını insan beyninin yapısını ve bireylerin kültürel değerlerini temel alarak tartışmıştır. Gardner'in çoklu zeka teorisi zeka kavramına değişik bir boyut getirmiştir. Bu teori ile insan zekasının tek boyutlu olmadığı, çok farklı boyutlarda değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Çoklu zeka teorisi öğrencilerin birbirinden farklı olduğunu kabul eder. Öte yandan, mevcut zeka testleri ile ölçülen zihinsel becerilerin yetersiz ve kısıtlı olduğunu savunan Howard Gardner soya çekim, eğitim ve gelişim bakımından birbirinden bağımsız yedi zeka türünün bulunduğu görüşündedir. Çoklu zeka dil, müzik, vücut kinetiği ve kişisel zekaları (bunlardan biri duygusal zekadır) içermektedir (Yaşarsoy,2006, s:11).

A. Sözel - Dilsel Zekâ

Konuşma ve yazma dilinde kelimeleri etkili ve akıllıca kullanma kapasite ve yeteneğidir (Yaşarsoy,2006, s:12). Kişinin kendi diline ait kavramları hem yazılı hem de sözlü olarak doğru ve etkili bir biçimde kullanabilme kapasitesidir. Sözel - dilsel zekâ kullanılan dilin gramer yapısını, sözcük dizimini ve vurgusunu kullanabilme yeteneğini gösterir. Bu zekâ türünde, dili kullanarak başkalarını ikna etmek, başkalarına belli bir konuda bilgi sunmak, başkalarına belirli bir işin nasıl yapılacağını açıklamak veya bir dilbilimci gibi dilin bütün özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak gibi dil ile ilgili bütün faaliyetleri içerir (Saban,2003,s:7).

B. Matematiksel- Mantıksal Zekâ

Bu zekâ, sayılar ve ilişkilerle düşünmeyi içerir. Matematiksel-mantıksal zekâ, somut nesne olmaksızın kavramsal biçimde düşünme yeteneğidir. Bir problem hakkında düşünme, problemler çözme, durumları ve

nesneleri analiz etme, soyut semboller kullanma, sebep sonuç ilişkilerini anlama, mantıksal ardışıklıkları keşfetme ve kullanma bu zeka alanının başlıca işlevleri arasındadır (Selçuk ve Kayılı, 2004, s:49).

C. Görsel - Mekânsal Zekâ

Görsel/Uzamsal zekâ, resimler ve imgeler zekâsı ya da görsel dünyayı doğru olarak algılama ve kişinin kendi görsel yaşantılarını yeniden yaratma kapasitesidir. Şekil, renk biçim ve dokunuşu ve bunları somut ürünlere dönüştürme yeteneklerini içerir. Göz, renk, şekil, biçim, dokunuş, derinlik boyut ve ilişkilerini ayırıştırır. Zekâ gelişirken el-göz koordinasyonu, ince hareket kontrolü ile kişinin algılanan algılanan şekil ve renkleri çeşitli ortamlarda yeniden üretmesini sağlar (Demirel,2000, s:150).

D. Müziksel Zekâ

Sesler, notalar, ritimlerle düşünme, farklı sesleri tanıma ve yeni sesler, ritimler üretme becerisidir. Ritmik ve tonsal kavramları tanıma ve kullanma, çevreden gelen seslere karşı duyarlılık kapasitesini içerir (Yaşarsoy,2006,s:12). Müzik, insanın ses ve vücudunu kullanarak kendini ifade etmesiyle en eski sanat biçimlerinden biridir. Müziksel-Ritmik zekanın gelişiminde erken çocukluk yılları önem taşımaktadır. Ses ve tona duyarlılıkta 4-6 yaş arasının kritik dönem olduğu sanılmaktadır. Gardner, bu zekadaki üstünlüğün, insan zekasının diğer alanlarından daha önce ortaya çıktığına dikkati çekmektedir (Akt. Akamca ve Hamurcu,2005, s:178, Obuz, 2001).

E. Bedensel-Kinestetik Zekâ

Bedensel -kinestetik zekâ bir kişinin duygu ve düşüncelerini anlatmak için tüm bedenini kullanmadaki veya elleri ile bir şey üretme kabiliyetiyle ilgili bir zekâ türüdür. Başka bir ifadeyle kişinin problem çözme ve yeni bir ürün oluşturmada bedenini tümünü veya belli organlarını kullanabilme kapasitesidir. Bedensel zekâ alanı, koordinasyon, denge, güç, esneklik ve hız gibi bazı

fiziksel yetenekleri ve bu yeteneklerin hepsinin bir arada işlemlerini sağlayan devinimsel nitelikteki bazı özel becerileri de içermektedir (Saban,2005, s: 45).

F. Kişilerarası - Sosyal Zekâ

Kişilerarası Zekâ bir grup içinde işbirlikli çalışma yeteneği gerektirir. Diğer insanlarla sözel ve sözsüz iletişim kurma yeteneği gibi. Bu zekâ insanlar arasındaki ilgi farklarını ortaya koyar. Örneğin ruh halleri, huyları, yönelimleri ve amaçlarındaki zıtlıklar gibi. Bu zekânın daha ileri bir şekli, kendini başkalarının yerine koyma ve onların niyet ve arzularını anlayabilmedir. Bir şekli de başkalarının duygu, korku, önsezi ve inançlarıyla özdeşleşebilmedir (Tarman,2002, s.115).

G. İçsel - İçedönük Zekâ

Gardner'a göre günlük hayattaki en önemli zekâdır. Kişinin kendisi ile ilgili bilgisinin olması ya da yaşamı ve öğrenmesi ile ilgili sorumluluk almasına işaret eden zekâdır. Öze dönük zekâsı güçlü olan birey, kendi coşkularının sınırlarını anlayabilen, kendi davranışlarını yönetirken bunlara dayanabilen, güvenebilen kişidir. Böyle bir kişi, zamanında düşünmeyi, yanıtlamayı ve kendini değerlendirmeyi bilir. Düşünce ve duygular ne kadar bilinçli hale gelirse günlük yaşamla iç dünyamız arasındaki bağlar da o kadar kuvvetlenir. Kendi kendini gözlem bu zekânın geliştirilmesi için kullanılabilecek bir yoldur (Demirel, 2000, s:151).

H. Doğacı Zekâ

Gardner tarafından Çoklu Zekâ Kuramına eklenen son zekâdır. Doğa zekâsı, bitki topluluklarını tanıma, doğal hayattaki önemli farklılıkları ayırt etme yeteneği ve bu yeteneği ürünsel bir şekilde kullanma (avcılık, çiftçilik ya da biyolojik bilimler gibi) olarak tanımlanmaktadır. Bölgesel ya da dünya çapında çevre değişikliklerini açıklama, ev hayvanları, doğa hayatı, bahçe ve park sevgisi, teleskop, mikroskop kullanarak doğayı inceleme ve fotoğraf çekme gibi davranışları kapsar (Talu, 1999, s:167).

1.4.4. Zekâ Testlerinin Tarihçesi

Psikolojik testler bireyler arasında yetenek ve tipik davranışları yönünden var olan bireysel farkları ölçmeyi amaçlamaktadır.

Zekâyı ilk kez Galton (1822–1911) ölçmeye çalışmıştır. Bu çalışmada temel duyuların duyarlılığı incelenmiş; zekâ, bilgileri yapılandırma ve kullanma olarak ele alınmıştır (Akar,2006, s:4).

James McKeen Cattell Galton'un fikirlerinden etkilenmiştir. İlk olarak "Zeka Testi" (Mental Test) terimi, Cattell (1890) tarafından, yazdığı bir makalede kullanılmıştır. Cattell'in geliştirdiği zeka testi, bireysel olarak uygulanan, bireylerin kas gücünü, hareketin hızını, ağrıya karşı olan hassasiyetini, görme ve işitmedeki hassasiyetini, ağırlıkları ayırdedebilme, reaksiyon zamanı ve bellek gücü gibi test durumlarından oluşmaktaydı (Özgüven, 2000, s:21).

Aynı yıllarda, Avrupa'da Kraepelin (1895), Oehrn (1889) ve Ebbinhaus (1897)'un hazırladıkları testler ise, aritmetik işlemler, algı, bellek, çağrışım ve cümle tamamlama gibi karmaşık zihin fonksiyonlardan oluşmaktaydı. Fransa'da da Alfred Binet (1905) bu dönemde hazırlanan testleri, basit, çok özel ve duygusal nitelikleri ölçtüğü için eleştirmiş, zeka testlerinin karmaşık fonksiyonları ve çok özel değil genel nitelikleri ölçmesi gerektiğini savunmuştur (Özgüven, 2000, s:21).

Zekâ testleri konusundaki sistematik ve bilimsel çalışmalar ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmaya başlamış, İngiltere'de Fransis Galton, Almanya'da Emil Kraepelin ve Fransa'da Alferd Binet bu konuda araştırmalar yapmışlardır. İlk formal IQ testi bu yüzyılın başında, Fransız hükümetinin, okuldan yararlanamayacak kadar durgun zekâdaki çocukların yeterli zekâ potansiyeli olduğu halde gerekli çabayı göstermedikleri için başarısız olan çocuklardan ayırt edebilmek amacıyla Binet ve Simon'dan zekâ testi geliştirmelerini istemesi üzerine ortaya çıkmıştır (www.Zeka Testleri'nin Tarihcesi,2007).

Weschler 1939 yılında yetişkinler için WAIS adında bir zekâ ölçęđi geliştirmiş, daha sonra 1949'da çocuklar için ikinci bir ölçek (WISCE) düzenlenmiştir (Akar,2006, s:5). Wechsler zekâyı birbirinden yarı bağımsız, ancak birbirleri ile ilişkili alt yeteneklerden oluşan bir genel yetenek olarak görmüştür. Genel yeteneği ölçmek için de bu alt yeteneklerin ölçülmesi gerektiğini, bireyin bu alt yeteneklere ilişkin ölçüleri toplayarak onun genel yetenek düzeyi hakkında bir ölçü elde edilebileceğini düşünmüştür (Özgüven,2000, s:212). Çocuklar için geliştirdiği ölçęđi 6–16 yaş grubuna bireysel olarak uygulanmak üzere 1974 yılında yeniden düzenleyen Weschler, yetişkinler için hazırlanan ölçęđi de son kez 1980 yılında geliştirmiştir (Akar,2006, s:4). Yetişkinler ölçęđinde zekâ için önemli bulunan 11 element saptanmış ve bu elementlerin 6'sı sözel (genel bilgi, kavrayış, aritmetik, benzerlikler, sayıların tekrarı, kelime hazinesi), 5 tanesinin de performans (resimleri tamamlama, blok desenleri yapma, resimleri düzenleme, parçaları birleştirme, şifre) nitelikte olduğu düşünölmüştür (Özgüven,2000, s:212).

Günümüzde en yaygın olarak kullanılan Binet ve Wechsler testlerinde öğrenme, soyutlama ve yeni durumlara uyum gösterme kapasitesini ölçölmeye çalışılmakta ve sonuç, zekâ yaşının kronolojik yaşa oranı olan zekâ bölümü (Intelligence Quotient- IQ) olarak elde edilmektedir. Stanford-Binet ve WAIS-R testlerinde zekâ ölçümü için Binet'in geliştirdiği yöntem kullanılmasına karşın, zekânın ne olduğunun tanımlanmasında eksiklikler bulunmaktadır. Binet ekolünde zekâ, kişinin test sonuçlarında aldığı derece ile ölçölmektedir. Bu zekâyı ölçmek için pratik bir yaklaşımdır ve kişilerin performanslarını anlamaya yöneliktir, ancak bu testler zekânın doğasını anlamak için fazla ipucu vermezler (Zeka Testlerinin Tarihcesi,2007).

1.5. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın çıkış noktası, üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin yoğun stres ve baskı altında yaşadıkları bir dönemde hayatlarına dair en önemli kararlardan birini vermek zorunda kalmalarıdır. Ergenlerin yapacakları seçimlerin ve verecekleri kararların dayandığı temel inanç ve bu inancın oluşumuna etkisi hakkında bilgi edinmek amacıyla bazı sorular ortaya atılmaya çalışılmıştır.

Dıştan kontrollü ve içten kontrollü bireylerin öfkelerini dışa vurmada aralarındaki farklılığı ve bu farklılığın zeka ile ilişkisini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, çeşitli araştırmaların bulguları ışığında birbirleri ile anlamlı bir ilişki gösterdiği ve davranışlar üzerinde önemli etkileri olduğu düşünülen genel iç kontrol, dış kontrol inançları, zeka düzeyleri ile doğal bir özellik olarak var olan öfke duygusu ve öfke tarzı lise son sınıf öğrencilerinde incelenmek istenmiştir. Bu amaca yönelik olarak araştırmada şu hipotezler araştırılacaktır:

1. Lise son sınıf öğrencilerin Sürekli Öfke puanları ile Genel İç Kontrol İnancı puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
2. Öğrencilerin Sürekli Öfke puanları ile Dış Kontrol İnancı puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
3. Öğrencilerin Öfke Tarzları puanları ile Genel İç Kontrol İnancı puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
4. Öğrencilerin Öfke Tarzları puanları ile Dış Kontrol İnancı puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
5. Öğrencilerin Sürekli Öfke puanları ile Zeka puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
6. Öğrencilerin Öfke Tarzları puanları ile Zeka puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

7. Öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı puanları ile Zeka puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

8. Öğrencilerin Dış Kontrol İnancı puanları ile Zeka puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Bu araştırmada ayrıca öğrencilerin demografik özelliklerine bağlı olarak fark olup olmadığına ilişkin aşağıdaki alt hipotezler test edilmiştir.

1. Ankara ve İstanbul'daki öğrencilerin İç - Dış Kontrol İnancı, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ve Zeka puanları anlamlı derecede farklıdır.
2. Kız ve Erkek öğrencilerin İç -Dış Kontrol İnancı, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ve Zeka puanları anlamlı derecede farklıdır.
3. Genel Lise, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesine giden lise son sınıf öğrencilerin İç -Dış Kontrol İnancı, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ve Zeka puanları anlamlı derecede farklıdır.
4. Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin İç -Dış Kontrol İnancı, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ve Zeka puanları anlamlı derecede farklıdır.
5. Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu olan öğrencilerin İç -Dış Kontrol İnancı, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ve Zeka puanları anlamlı derecede farklıdır.
6. Babası okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu olan öğrencilerin İç -Dış Kontrol İnancı, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ve Zeka puanları anlamlı derecede farklıdır.
7. İsteddiği bölümü kazanan, İsteddiği bölüm dışında bir bölüm kazanan ve Hiçbir bölümü kazanamayan öğrencilerin İç -Dış Kontrol İnancı, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ve Zeka puanları anlamlı derecede farklıdır.

1.6. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Ergen için duygularının anlaşılması ve çözümlenmesi gereksinimlerini giderilmesi önemlidir. Ancak bu dönemde duyguların birçoğu toplumsal baskılar ve geleneklerden dolayı rahatlıkla ifade edilememektedir. Kişi duygularını kontrol altına alarak, kendi iç dünyasına ters düşse bile bazılarını bastırarak olduğundan farklı ifade etme çabasına girişebilir. Kişinin duygularını sürekli olarak bastırması ya da çarpıtması duygusal sorunlara yol açabilir. Oysa duyguların anlaşılması etkili bir şekilde ifade edilmesi, psikolojik sağlığı ve bireysel gelişimi olumlu yönde etkiler. Yaşam her zaman için engellerle, kayıplarla ve diğer insanların onlardan beklemediğimiz davranışlarıyla dolu olacaktır. Tüm çabalara rağmen kızdıracak olaylar olacaktır. Eğer ergen öfkesinin kontrolü dışındaki nedenlerle çıktığını düşünüyorsa, ilişkileri ve hayatı bu duygudan etkileniyorsa, bu olayların etkileme biçimini değiştirebilir (www.Aytim, 2007).

Üniversite sınavı öncesinde, gelecekleriyle ilgili verecekleri önemli kararların arifesinde öğrencilerinin aileleri ve yakın çevreleriyle pek çok çatışma yaşadıkları, bu çatışmaların kaynağında da sınav kaygısı, ergenlik dönemi özellikleri ve sınavı kazanmaları yönünde üzerlerinde bulunan çevre baskısı olduğu hepimizce bilinmektedir. Öğrencilerin sınav ve gelecekle ilgili kaygılarında daha çok dışsal nedenlerle ilişkilendirmeleri, davranışlarının doğurduğu sorunlara müdahale edilmesi olasılığını zayıflatmaktadır. Çatışmaların doğurduğu öfke ve ifadesini toplumda kabul görmeyen yollarla ortaya konulmaktadır.

Son günlerde okullarda yaşanan şiddet olayları kontrolsüz öfkenin sonuçları hakkında tüm topluma fikir vermektedir.

Öfkenin ve öfkeyi yaşamadaki çatışmaların birçok ruhsal soruna neden olduğu gözlenmektedir. Bu sorunlar depresyon, kaygı bozuklukları ve tırnak yeme vb şeklinde ortaya çıkabilmekte, bireyin sosyal ilişkilerini bozmakta, ruh sağlığını bozmaya kadar gidebilmektedir (Togan,2005, s:7).

Hamamcı ve Duy (2003) üniversite öğrencileriyle yaptıkları bir araştırmada; öğrencilerin aile ve çevreleriyle olan ilişkilerinde dıştan kontrollü olmalarının hem kendilerine, hem başkalarına daha az güvenen, kendini tanımada yetersiz, toplumsal kabul ihtiyaçları düşük, saldırgan tutumda ve savunma mekanizmalarını daha çok kullanma eğiliminde olan bireyler olduklarını göstermiştir.

Bu araştırmada, dıştan kontrol veya içten kontrollü bireylerin öfkelerini dışa vurum şekilleri arasındaki farklılığı ve bu farklılığın zekâ ile ilişkisini ortaya koyularak, kamuoyunun gündemini meşgul eden şiddet sorununun nedenlerine ve çözümüne destek olunabilecektir.

Yapılan araştırtma ile öğrencilerin sahip oldukları kontrol odağı inancı ve zekanın sınava hazırlamalarında ve meslek seçimlerdeki rolü belirlenmeye çalışılmıştır. Kişinin, ailesinin ve üniversite sınavı girme sürecinde yardımcı olan kişilerin farkındalıklarını artıracak önlemler almaları ve bilinçli seçimler yapmalarına yardımcı olama çalışmaların yapılmasına yardımcı olabilecektir.

Ayrıca yapılan literatür çalışması sırasında, diğer ülkelerde konu hakkında yapılmış pek çok araştırma olmasına rağmen, ülkemizde “Kontrol Odağı ve Zekâ İlişkisi”ni inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan, daha önce ülkemizde ele alınmamış olan bu konuda araştırma yapmak, ileride yapılması muhtemel karşılaştırma çalışmalarına da bir basamak oluşturabilecektir.

1.7. VARSAYIMLAR

Araştırmada;

- Bu araştırmada kullanılan ölçme araçları ölçtükleri özellikler bakımından geçerli ve güvenilirlerdir.
- Kontrol Odağı Ölçeği'nin iç ve dış kontrol odağını ölçtüğü,
- Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ) öfke ve öfke ifade tarzlarını ölçtüğü,
- Cattell Zekâ Testinin zekâyı ölçtüğü varsayılmıştır.
- Öğrencilerin farklı sosyo-ekonomik ve kültürel çevreden gelmiş olmalarının bu çalışmaya sabit etkiler yaptığı kabul edilmiştir.
- Örneklemin evreni temsil etmektedir.

1.8. SINIRLILIKLAR

1. Araştırma evreni Ankara ve İstanbul İlinde Lise son sınıfa devam eden öğrenciler ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın örneklemini Ankara'da Kızılay, İstanbul'da Ümraniye Bölgesinde bulunan ve dershaneye devam eden, gönüllü 108 kız, 92 erkek öğrenci ile sınırlıdır.
3. Araştırma verileri uygulama yapılan grup ile sınırlıdır.
4. Araştırma bulguları, öğrencilerin Kontrol Odaklarını tespit için uygulanan "Kontrol Odağı Ölçeği"nin puanları ile sınırlıdır.
5. Araştırma bulguları, öğrencilerin Öfke ve Öfke tarzını tespit için uygulanan "Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği"nin puanları ile sınırlıdır.

6. Araştırma bulguları, öğrencilerin Zeka Düzeylerini tespit için uygulanan “Cattell Zekâ Testi” puanları ile sınırlıdır.

7. Araştırmada demografik bilgiler Öğrenci Bilgi Formu öğrencilerin cinsiyeti, okumakta oldukları lise türü, okumakta oldukları sınıf ve okudukları lise türü ile sınırlıdır.

1.9. TANIMLAR VE KISALTMALAR

1.9.1 Ergenlik

Birey, çocukluğun bağımlılığından kurtularak olgunluğa ve bağımsızlığa yönelir. Kabaca kızlarda 12-21, erkeklerde 13-22 yaşları arasında kapsayan bu dönemde cinsel özelliklerde, vücut imajında, cinsel ilgide, sosyal rollerde, zihinsel gelişimde ve öz-kavramında önemli değişikliklerin gerçekleştiği dönemdir (Budak, 2000, s:269).

1.9.2. Öfke

Engellenme, saldırıya uğrama, tehdit edilme, yoksun bırakılma, kısıtlama vb. gibi durumlarda hissedilen ve genellikle neden olan şeye veya kişiye yönelik şu veya bu şekilde saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun, negatif bir duygudur (Budak, 2000, s:565).

İnsan gerçek ve anlık bir tehlike ile öfkelenirken, geçmiş yaşantıları, öfkeyi düşünmesi ve deneyimleri ile öğrenmeleri sonucunda, öfkesini yaşayış ve sürdürüş biçimini kendisi belirler. Her engelleme ve tehdit durumunda da doğrudan saldırıyı seçmez. İnsanlar öfke yaşantıları sırasında davranışlarına karar verme, seçme yetilerini kullanır. Değerlendirme ve seçim yapma, insanı diğer canlılardan ayıran, insan öfkesinin de ayırt edici özelliği olan yetilerdir (Akt.Çelik,2005, s:31, Tavris,1982). Duyguların sosyal işlevlerini araştıran Averill (1983), öfkenin insana özgü bir duygu olduğunu, çünkü yalnızca insanların kendi davranışlarının eğilim, haklılık ya da kayıtsızlığını değerlendirebileceklerini ifade eder (Çelik,2005, s:32).

Öfkenin ortaya konulması yapıcı ve yapıcı olmayan bir şekilde sözel ya da davranışsal bir biçimde olabilir. Ayrıca durumluk ve sürekli olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır

Durumluk Öfke: Durumluk öfke kas gerilimi ve otonom sinir sisteminin yarılmişlık durumu tarafından eşlik edilen, hafiften şiddetliye doğru değişen öznel bir duygudur. Durumluk öfkenin şiddeti, algılanan haksızlık ile engellenmenin şiddetine bağlı olarak değişmektedir (www.Ayitim, 2007).

Sürekli Öfke: Sürekli öfke ise, çok sayıda durumun can sıkıcı ya da engelleyici olarak algılama ve buna bağlı olarak sık durumluk öfke yaşama durumu olarak tanımlanır. Sağlık ve sosyal uyumla ilgili araştırmalarda daha çok sürekli öfke üzerinde durulmaktadır (www.Ayitim, 2007).

Öfke İçte (İçte Yönelik Öfke, Bastırılmış Öfke) : Hissedilen kızgınlık, öfke duygusu ve düşüncelerinin bastırılarak içte tutulmasıdır (Uslu,2004, s:39).

Öfke Dışa (Dışa Yönelik Öfke) : Hissedilen kızgınlık, öfkenin, çevredeki kişi veya objelere yönelik olarak saldırgan söz ve davranış şeklinde ifade edilmesi eğilimidir (Uslu,2004, s:39).

Öfke Kontrol (Kontrol Altına Alınmış öfke) : Öfke yaşantısı veya ifadesini engelleme veya kontrol altına alarak izleme yeteneğidir (Uslu,2004, s:39).

1.9.3. Kontrol (Denetim) Odağı

Birey, sosyal gelişimin süreci içinde çocukluktan başlayarak hangi davranışların hangi sorunları doğuracağı ve sonuçların kendi davranışlarından kaynaklandığı, hangi sonuçların da kendisi dışında kaynaklandığı konusunda oldukça tutarlı beklentiler geliştirir. J.B.Roter (1966) bu beklentileri, "içten ya da dıştan kontrol kaynağına inanç" olarak nitelendirerek, bireyin yaşamındaki olumlu ya da olumsuz sonuçları (ödül ve cezaları) belirleyen güçlerin yoğunlaştığı yere "Kontrol Odağı" adını vermiştir (Hamamcı ve Duy, 2003).

Genel İç Kontrol İnancı: Bireyin karşılaştığı olayları ve sonuçları kendi davranışlarına bağlı olarak algılaması. Diğer bir deyişle olayları kontrolünün kendi elinde olduğuna inanması (Yeşilyaprak,1988, s:16).

Dış Kontrol İnancı: Bireyin karşılaştığı olayları ve sonuçları kendi davranışlarına bağlı olarak değil de kendi dışında (örneğin Allah, kader, şans, diğer insanlar v.b.) güçlerin etkisiyle meydana geldiğine inanması. (Yeşilyaprak,1988, s:17).

Şansa İnanma: Kişi karşılaştığı olayların veya yaşantılarının, davranışlarının sonuçlarını şansın denetlendiğine olan genellenmiş inanancıdır.

Çabalamanın Anlamsızlığı: Kişinin kişisel çaba göstermesinin gerek sağlıklı ilgili konularda, gerek başarıya ilgili konularda, gerekse kişilerarası ilişkilerde bir işi yaramayacağı inancıdır (Dağ, 2002, s:86).

Kadercilik: Kişi karşılaştığı olayların veya yaşantılarının davranışlarının sonuçlarını kaderin denetlendiğine olan genellenmiş inanancıdır.

Adil Olmayan Dünya İnancı: Kişi karşılaştığı olayların veya yaşantılarının, davranışlarının sonuçlarının adil olmayan dünyada kaynaklandığına olan genellenmiş inanancıdır.

1.9.5. Zekâ

En genel anlamıyla soyut düşünme, kavrama, problem çözme, bildiklerini yeni durumlara uygulama, akıl yürütme, bellek, geçmiş deneyimlerden kazanılan bilgileri kullanma vb. gibi dahil olmak üzere zihinsel yetilerin toplamı (Budak, 2000, s:852).

Düşük Zekâ: Cattell Zekâ testinden 0–90 arası puan

Normal Zekâ: Cattell Zekâ testinden 91–125 arası puan

Üstün Zekâ: Cattell Zekâ testinden 125 ve üstü puan

1.9.5. Kısaltmalar**SÖÖTÖ: Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği****KOÖ: Kontrol Odağı Ölçeği****RİDKOÖ: Rotter'in İç – Dış Kontrol Odağı Ölçeği****U – T: Uyarıcı - Tepki****ZB: Zekâ Bölümü****IQ: Zekâ Katsayısı**

BÖLÜM II

2.1. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.1. ÖFKE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.1.1. Öfke İle Yurt İçinde Yapılan İlgili Araştırmalar

Özer (1994), Spielberger ve grubu tarafında geliştirilen Öfke Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanmasına ilişkin bir araştırma yaparak, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeğini geliştirmiştir. Çeşitli örneklemlere Öfke Ölçeğinin uygulanmıştır. Öfke ve Tarz Ölçeğinin faktör analizinden sonra, öfkenin sürekliliğini ölçen Öfke- Sürekli ,öfkenin kontrolünü ölçen Öfke- Kontrol, dışavurumunu ölçen Öfke- Dışa, içte tutulmasını ölçen Öfke- İçte alt ölçekleri oluşmuştur. Bu araştırma hipertansiyon hastasına yapılan başka bir çalışmada elde edilen bulgular, Öfke-Tarz ölçeği için önemli bir kriter geçerliği sağlanmıştır.

Özer (1994), yaptığı bir başka çalışmada, “Öfke, Kaygı ve Depresif Duygulanım Eğilimlerinin Temelinde Yatan Düşünce Biçimlerini” incelemiştir. Bu çalışmada nörotik, liseli, üniversiteli ve yönetici alt gruplarından oluşan 225 kişi ile çalışılmıştır. Çalışma sonunda, kaygının bilişsel alt yapısında “iyiliğe karşılık vermek gerekir” düşüncesinin yattığını, öfke duygusunun temelinde ise “başkalarının gözündeki kişilik değerinin düşmemesi için hata yapılmaması gerekir” gibi bir düşünce biçimine rastlanmıştır. Depresif duygulanımın bilişsel alt yapısında ise, “kişinin başkalarının gözündeki değere duyarlı olması ve onlara yük olmaması gerektiğine” ilişkin bir düşünce yapısının olduğu gözlenmiştir. Kişinin kendisini ispatlaması gerektiği, başkalarının kişinin mutluluğunu engellediği ve ilişkilerin planlandığı gibi yürümesi gerektiğine ilişkin düşünce biçimlerinin kaygı, öfke ve depresif duygulanımların bilişsel alt yapılarında yattığı gözlenmiştir. Üniversite sınavına hazırlanan liseli grubun düşünce biçiminin öfke, nörotik grubun ise depresif duygulanım yaratmaya daha yatkın oldukları

gözlenmiştir. Üniversiteli ve yönetici gruplarında ise öfke kontrolünü sağlayan düşünce biçimine daha fazla katılma eğilimi içinde oldukları da gözlemlenmiştir.

Kısaç (1997), “Üniversite Öğrencilerinin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Biçimi Düzeylerinin İncelenmesi” adlı çalışmasında öğrencilerin cinsiyet, sosyo ekonomik düzey, anne ve babanın eğitim düzeyi ve yerleşim bölgelerinin öfke ve öfke ifade biçimi düzeyleri üzerindeki etkisinin araştırmıştır. Yapılan çalışma Ailenin gelir düzeyi ile dışa yönelik öfke arasında doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür. Kız öğrencilerin öfkelerini kontrol altına almada erkek öğrencilerine göre anlamlı derecede farklı olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynleri ortaokul mezunu olan öğrencilerin öfkelerini dışa vurma düzeylerinin en yüksek olduğunu belirlemiştir.

Bilge (1997), “Eğitim Bilimleri Öğrencilerinin Sürekli Kızgınlık Düzeyleri ve Kızgınlıklarını İfade Biçimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışma gerçekleştirmiştir. 297 kişilik öğrenci grubuna Öfke ve Öfke İfade Envanteri uygulanmış ve öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade biçimlerinin anne ve babanın öğrenim durumları, tutumları, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim yerleri, sosyoekonomik düzeyleri, eğitim gördükleri alana isteyerek girip girmedikleri ve cinsiyetlerine ilişkin veriler toplanmıştır. Baba tutumları dışındaki değişkenler açısından öğrencilerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarında anlamlı farklılık bulunmadığını gözlenmiştir. Baba tutumunu demokratik algılayan öğrencilerin içe yönelik öfkelerinin, otoriter, koruyucu ve kararsız algılayanlarınkinden anlamlı düzeyde düşük olduğunu gözlenmiştir.

Okman (1999), “Ergenlik Dönemindeki Öfke İfade Tarzlarının Kendilik İmgesi Bağlamında İncelenmesi” başlıklı araştırmasında 15-16 yaş grubundaki ergenlerinin öfke ifade tarzlarının ve kendilik imgelerinin yaşa, cinsiyete, okul türüne ve anne babanın eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını ilişki olarak incelenmiştir. Anadolu Lisesi ve Düz Lisedeki 428 ergen ile çalışılmıştır. Yüksek kendilik imgesi algısına sahip ergenlerde

bastırılmış öfke, dışa vurulmuş öfke ve sürekli öfke boyutlarında azalma olurken, öfke kontrol düzeyinde artma olduğunu gözlenmiştir. Ergenlerin bastırılmış öfke, dışa vurulmuş öfke ve kontrol altına alınmış öfkeleri yaşa, cinsiyete, göre farklılaşmadığını bulunmuştur. Ergenlerin bastırılmış öfke, dışa vurulmuş öfke ve kontrol altına alınmış öfkeleri okul türüne göre Anadolu Lisesi lehine farklılaştığı saptanmıştır. Annenin eğitim durumu yükseldikçe ergenlerin öfkelerini dışa vurmakta daha rahat oldukları bulunmuştur. Ancak annenin eğitim durumuna göre bastırılmış ve kontrol alınmış öfke ve sürekli öfkelerinde fark bulunmamıştır. Babaları yüksek öğrenim görmüş ergenlerin öfkelerini kontrol altında tutabilme düzeylerinin arttığı görülmüştür. Ergenlerin kendilik imgelerinin yaşa ve göre farklılaşma göstermediği gözlenmiştir. Anadolu Lisesinde öğrenim gören ergenlerin daha olumlu kendilik imgesine sahip olduklarını saptamıştır. Anne ve babanın eğitim durumunun kendilik imgesi üzerinde etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Gümüş (2000), “Kendini Kabul Düzeyleri Farklı Genel Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Saldırganlık Düzeyleri” konu araştırmasında, değişken olarak cinsiyet, ailenin gelir düzeyi, anne ve babanın öğrenim durumu, doğum sırası, aile durumu, ebeveynleri ile ilişkilerdeki memnuniyet düzeyi, ebeveynlerin algılanan öfke düzeyi ve tutumları, boş zamanları değerlendirme alışkanlıkları ve dinlenen müzik türünü konu almıştır. Bu değişkenlere göre saldırganlık düzeyleri incelenmiştir. Araştırma Ankara da genel liselerde eğitim gören 546 öğrenci ile yürütülmüştür. Saldırganlık Ölçeği ve Kendini Kabul Envanteri ile öğrencilerin saldırganlık ve kendini kabul düzeyleri saptanmıştır. Araştırma ile kendini kabul, cinsiyet, doğum sırası, aile durumu, ebeveynlerin algılanan öfke düzeyi, algılanan baba tutumu, babanın alkol kullanma miktarı, boş zamanları değerlendirme alışkanlığı ve dinlenen müzik türü değişkenlerinin genel lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri üzerindeki temel etkileri anlamlı bulunmuştur. Kendini kabul ve algılanan baba tutumu değişkenlerinin genel lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri üzerindeki ortak etkisi dışında, kendini kabul ve diğer değişkenlerin genel lise

öğrencilerinin saldırganlık düzeylerine ortak etkilerinin anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Kılıçarsan (2000), “Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” ile ilgili çalışmasında; Lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyi babalarını otoriter olarak algılayanların babalarını demokratik olarak algılayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Lise öğrencilerinin öfkeleri içte tutma düzeylerinin anne ve baba tutumlarını demokratik olarak algılayanların, anne ve babalarını otoriter olarak algılayanlara göre ve kız öğrencilerin erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Tok (2001), “Cinsiyet Rollerini İle İlgili Farklı Kalıp Yargılara Sahip Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri” adlı çalışmasını Hacettepe Üniversitesinde öğrenim gören 531, birinci ve dördüncü sınıf öğrencisi ile yapmıştır. Çalışmada cinsiyet, okunulan fakülte ve sınıf, öğrenim sırasında barındıkları yere ve ilgi alanlarının saldırganlık düzeylerine etkisi araştırılmıştır. Kız öğrencilerin saldırganlık düzeyi erkek öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet rolü ile ilgili geleneksel kalıp yargılara sahip erkek öğrencilerin, diğerlerinden anlamlı derecede daha saldırgan oldukları gözlemlenmiştir. Cinsiyet, okunulan fakülte, sınıf, ve öğrenim sırasında barındıkları yere değişkenlerin saldırganlık düzeylerine etkisi olduğu bulunmuştur.

Güleç (2002), “Ergenlerin Öfke Yaşantıları, Benlik Algıları ve Akademik Başarı İlişkileri” adlı araştırmasını 148 kız ve 191 erkek olmak üzere toplam 339 lise öğrencisi ile yapmıştır. Ergenlerin sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile benlik algısı arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Dışa vurulmuş öfke tarzında yaş, cinsiyet, babanın eğitim durumuna, okul türüne ve anne babanın hayatta oluşuna göre farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Annenin eğitim durumuna göre, ergenlerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzları farklılık göstermektedir.

Erkek, Özgür ve Gümüş (2006), “Hipertansiyon Tanısı Alan Hastaların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarını” incelemek amacıyla yaptıkları çalışmaya Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Yüksek Tansiyon Polikliniği’ne başvuran 170 kişi katılmıştır. Araştırmada “Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; hastaların %36.5’i 56-65 yaş grubunda, %62.9’u kadın, %78.2’si evli, %34.1’i ilkokul mezunudur. Hastaların; Öfke İçe puan ortalaması 13.92 ± 2.90 , Öfke Dışa puan ortalaması 12.38 ± 2.68 , Öfke Kontrol puan ortalaması 21.57 ± 2.70 ve Sürekli Öfke puan ortalaması 16.76 ± 4.18 olarak saptanmıştır. Hastaların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları cinsiyet, medeni durum, çalışma durumu, eğitim düzeyi, algılanan ruh sağlığı değerlendirmesi ve öfkeyle baş etme durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Hastaların öfke kontrol düzeyleri sürekli öfke, öfkeyi içe ve dışa yansıtma düzeylerinden yüksek bulunmuştur.

Ulutürk (2006), antihipertansif ilaç kullanan bireylerin öfke ve öfke duygusu ifade düzeylerini değerlendirmek ve durumu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla, “Antihipertansif Kullanan Bireylerin Öfke ve Öfke Duygusunu İfade Düzeylerinin Belirlenmesi” adlı araştırmasını 110 hipertansif ve 107 karşılaştırma grubu olmak üzere toplam 217 kişi ile gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda; antihipertansif ilaç kullanan bireylerde sürekli öfke ($p=,002$) ve öfke içe ($p=,000$) puan ortalamaları karşılaştırma grubuna göre yüksektir bulunmuştur. Antihipertansif ilaç kullanan bireylerde yaş ilerledikçe öfke kontrolünün arttığı, sürekli öfke ve öfke içe puanlarının da yaş arttıkça arttığı belirlenmiştir. Kadınlarda öfke kontrol ve öfke içe puanları erkeklere göre anlamlı derecede yüksek bulunurken, sürekli öfke ve öfke içe puanı antihipertansif ilaç kullanan kadınlarda ve erkeklerde, ilaç kullanmayan kadın ve erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur.

Sütçü (2006), “Ergenlerde Öfke ve Saldırganlığı Azaltmaya Yönelik Bilişsel Davranışçı Bir Müdahale Programının Etkililiğinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmasının amacı ergenlerde öfke ve saldırganlığı azaltmaya yönelik bir bilişsel davranışçı grup terapisi programı hazırlamak ve bu programın etkililiğini değerlendirmektir. 12 seanslık müdahale programı psikoeğitim, bilişsel yeniden yapılandırma, kendine yönerge verme, gevşeme ve maruz bırakma tekniklerini içermiş ve program öfke ve saldırganlık eğilimleri gösteren, 7. ve 8. sınıflarda eğitim gören 40 (19 deney ve 21 kontrol) ergenlere uygulamıştır. Müdahale öncesinde ve sonrasında Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ), Çocukların Hareket Eğilimi Ölçeği (CATS), Novaco Öfke Envanteri (NÖE) kısa formu ve katılımcıların ebeveynleri Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği- ebeveyn formunu doldurmuşlardır. Çalışmada ergenlerin SÖÖTÖ’nin sürekli öfke, dışa yöneltilen öfke, CATS’in saldırganlık alt ölçeklerinden ve NÖE’den aldıkları puanların kontrol grubuna oranla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde azaldığı, SÖÖTÖ’nin öfke kontrolü alt ölçeğinden aldıkları puanların anlamlı düzeyde arttığı bulunmuştur. Ebeveynlere göre sürekli öfke ve dışa yöneltilen öfke alt ölçeği puanlarında anlamlı bir azalma, buna karşılık öfke kontrolü alt ölçeği puanlarında anlamlı bir artma olduğu gözlenmiştir. Kız ve erkek ergenlerin programdan yararlanma düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olmamıştır.

Avcı (2006), “Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi” adlı araştırmasında 14-18 yaşları arasındaki 108 ergen aileleri ile çalışmıştır. Çalışmada şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerini aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelemek ve ailelerde psikolojik probleme sahip olma, alkol kullanımı ve suça yönelik davranışların görülme sıklığını karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda, şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, ailedeki roller, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme ve genel aile işlevlerinde karşılaştırma grubunda yer alan ailelere göre önemli oranda yetersizlik yaşadıkları belirlenmiştir. Öfke düzeyleri açısından incelendiğinde,

şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin karşılaştırma grubunda yer alan ergenlerin ailelerine göre “sürekli öfke”, “içe-yönelik öfke” ve “dışa yönelik öfke” düzeylerinin anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Şiddet davranışı göstermeyen ergenlerin ailelerinin öfkelerini daha iyi kontrol ettikleri görülmüştür. Ayrıca şiddet davranışı gösteren ergenlerin aile üyelerinin daha fazla psikolojik probleme sahip oldukları, alkol kullandıkları ve suç işleme davranışında buldukları saptanmıştır.

Yıldırım (2006), “Yetiştirme Yurtlarında ve Ailelerinin Yanında Kalan İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Çatışma Çözme Davranışı İle Öfke İfade Stillerinin İncelenmesi” adlı araştırmasının amacı yetiştirme yurtlarında ve ailelerinin yanında kalan ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin çatışma çözme davranışı (saldırganlık, problem çözme) ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları (öfke içe, öfke dışa ve öfke kontrol) arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma 201’i kız, 195’i erkek olmak üzere toplam 396 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Öğrencilerinin çatışma çözme davranışı belirleme ölçeğinin saldırganlık alt puanı ile sürekli öfke, öfke içe ve öfke dışa puanı arasında anlamlı ve doğrusal bir ilişki elde edilmiştir. Saldırganlık puanı ile öfke kontrol puanları arasında ise anlamlı ancak ters yönde bir ilişki elde edilmiştir. Problem çözme ve öfke kontrol arasında anlamlı ve doğrusal ilişki bulunmuştur.

Gülşen (2006), “Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarında Yaşanan Öğrenci Çatışmalarının Nedenleri ve Öğretmenlerin Kullandıkları Çatışma Çözüm Stratejileri” adlı araştırmasında öğrencilerin yaşadıkları çatışmaların sebeplerine ve öğretmenlerin karşılaştıkları çatışmalara getirdikleri çözüm stratejilerine ilişkin oluşturulan anket soruları 511 bilgisayar- elektronik- elektrik bölümü öğrencisine ve 256 adet öğretmene uygulanmıştır. Öğrenciler özgürlükleri kısıtlandığında, sürekli denetim altında tutulduklarında, tehdit edildiklerinde, ihtiyaçları karşılanmadığında, isteklerini yerine getiremedikleri zaman, kendilerini değerli, saygı ve sevgi duyulan biri olarak hissetmediklerinde, bunun yanı sıra iletişim eksikliği, ait olmama duygusu, güven eksikliğinde, paylaşım ve işbirliği içinde olunmayışından

kaynaklanan çatışmalar yaşadıkları görülmüştür. Öğretmenlerin ise öğrencilerin yaşadıkları çatışmalara, öğrencilerin saygı ve güvenlerini kaybetmeden, onlarla fikirlerini bütünleştirerek, ortak beklentileri karşılayacak çözümler arayarak, onlarla iletişim kurmaya çalıştıkları ve sorunlarını doğru ve net anlamalarına yardımcı olarak çözüm getirmeye çalıştıkları, ve okul yönetimi, diğer öğretmenler ve aileleriyle birlikte sorunlara çözüm aradıkları görülmüştür.

Yazgan (2007), “Öfke Kontrolü İle Tolerans Düzeyi Arasındaki İlişki” başlıklı çalışmasında üniversite öğrencilerinin öfke ifade tarzları ve tolerans düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olup olmadığı araştırmıştır. Bu amaçla, Ondokuz Mayıs Üniversitesinde öğrenim gören 332 öğrenciye, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Envanteri, Tolerans Envanteri ve Kişisel Bilgi Anketi uygulanmıştır. Üniversite öğrencilerinin, Sürekli Öfke Alt Ölçeği ile Tolerans Ölçeği puanları arasında ters yönlü bir ilişki saptanmıştır. Öğrencilerinin, Öfke İçerik Alt Ölçeği ile Tolerans Ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

2.1.1.2. Öfke İle Yurt Dışında Yapılan İlgili Araştırmalar

Deffenbacher ve Hazaleus (1985), “Mantıkdışı İnançlar ve Öfke Uyanması” adlı araştırmalarında öfke ile mantık dışı inançları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 342 üniversite öğrencisine Navaco Öfke Envanteri ve Mantık Dışı İnançlar Testi (Jones, 1969) uygulanmıştır. Öfke ile kaygı düzeyi arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca yine öfke düzeyi ile öğrencilerin başlarına gelen olayları dışsal nedenlere bağlı olma inancı ile pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Stoner ve Spencer (1986), “State-Trait Kişilik Envanterinde Yaş ve Cinsiyet Farklılıkları” adlı araştırmalarında 150 denekle çalışmışlardır. Erkek ve kadın denekler yaşlarına göre (21-39) genç, (40-59) orta ve (60-83) yaşlı olmak üzere 3 grupta değerlendirmek üzere Durumluk ve Sürekli Öfke Ölçeği

uygulanmıştır. Araştırmada durumluk ve sürekli öfke ve öfkenin ifade tarzında cinsiyet ve yaşa bağlı fark tespit edilememiştir.

Deffenbacher ve Hogg (1986), “Üniversite Öğrencileri Arasında Mantıkdışı İnançlar, Depresyon ve Öfke” adlı çalışmalarına 236 üniversite öğrencisi katılmıştır. Üniversite öğrencilerinde mantık dışı inançlar, öfke ve depresyon arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yapılan çalışmada Mantık Dışı İnançlar Testi, Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri ve Navaco Öfke Envanteri uygulamışlardır. Araştırmada mantık dışı inançlar arasında doğrusal ilişki tespit edilmiştir.

Thomas (1989), “Öfke İfadesinde Cinsiyet Farklılıkları: Sağlık Nedenleri” adlı çalışmasında erkek ve kadınların öfke ifade tarzlarındaki farklılıklar incelemiştir. Bu amaçla 139 erkek ve kadınla yapılan çalışmada, cinsiyete bağlı olarak öfke ifade tarzlarında herhangi farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte kadınların erkeklere göre öfke ile ilgili fiziksel şikayetlere sahip oldukları ve öfke ile ilgili durumlar hakkında daha fazla konuştukları saptanmıştır.

Granic ve Butler (1998), “Genç Suçlularda Öfke ve Antisosyal İnançlar Arasındaki İlişkisi” adlı çalışmalarında suçlu ergenlerin anti-sosyal inançları ile durumluk öfke arasındaki ilişki araştırmak amacıyla 42 suçlu ergene Durumluk-Sürekli Öfke İfade Tarzları Envanteri ve Suçluluk Duygu Ölçeği uygulamışlardır. Öfke düzeyi ile suçlu ergenlerin haksızlıkla ilgili inançları arasında pozitif ilişki olduğu gözlenmiştir. Öfke ifade tarzları yaş ile anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Suçlu ergenlerde öfke ve öfke ifade tarzları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Okul türüne bağlı olarak öfke ifade tarzları (kontrol altına alınmış, içe yönelik ve dışa yönelik öfke) arasında anlamlı bir farklılaşma bulunamazken, sürekli öfke ile anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Dışa yönelik öfke ile annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Smith ve Thomas (2000), “Şiddete Yatkın ve Yatkın Olmayan Kızlar: Öfke İfadelerinin Çelişkili Algılamaları, Okul ve İlişkisi” adlı araştırmayı, şiddet davranışı gösterdiği için okuldan atılmış ya da uzaklaştırılmış veya mahkemelerde şiddet içeren saldırıdan dolayı suçlu bulunmuş 54 kız ergen ile şiddet davranışı göstermemiş 159 kız ergen olmak üzere toplam 9–19 yaşlarındaki 213 kız ergenle gerçekleştirmişlerdir. Şiddet davranışı gösteren kız ergenlerin öfke duygularının sürekli ve yoğun olduğu, yalnız kaldıkları, sınıf arkadaşları tarafından hoşlanılmadıkları, somatik öfke belirtileri yaşadıkları, okuldan hoşlanmadıkları ve okul disiplin yöntemini adaletsiz olarak algıladıkları saptanmıştır. Şiddet davranışı göstermeyen kız ergenlerin ise belirli durumlar karşısında öfke duygusu yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Lutwak, Panish, Ferrari ve Razzino (2001), “Utanç ve Suçluluk, ve Bunların Olumlu Beklentiler ve Öfke İfadesiyle İlişkileri” adlı çalışmalarında öğrencilerin suçluluk, utanç, başarı ile ilgili beklentileri ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışma 174 kız, 91 erkek toplam 265 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere Kendini Değerlendirme Ölçeği (The Test of Self-Conscious Affec- TOSCA; Tangney, Warner ve Gramzow, 1989), Başarı için Beklenti Ölçeği (Generalized Expectancy for Success Scale-Gess; Fibel ve Hale, 1978), Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği (Speilberger, 1988) uygulanış; Kız öğrencilerin erkeklere göre daha fazla utanç ve suçluluk duydukları belirlenmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin suçluluk ile dışa yönelik öfke arasında negatif ilişki bulunurken, kontrol altına alınmış öfke arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Her iki cinsiyette utanç ve içe yönelik öfke arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Kızlar için, suçluluk gelecekteki başarı için beklenti ile negatif yönde ilişki bulunmuştur.

Irene ve Mona (2003), “Zorba Çocukların Kişilikleri ve Aile İlişkileri” adlı araştırmalarında saldırgan davranan 6–16 yaş arasında erkek ve kız çocuklarının dışadönüklük, nevroitiklik ve psikotiklik düzeylerini ve aileleriyle ilişkilerini incelemişlerdir. Araştırmada 113’ü kontrol grubu olmak üzere 228 denekle çalışılmıştır. Araştırma sonucunda saldırgan davranan çocuklar,

kontrol grubundaki çocuklara göre daha çok çekingen olarak kendilerini tanımlamışlardır. Saldırgan davranan çocukların, aile üyeleriyle daha çok olumsuz ilişkide oldukları tespit edilmiştir. Saldırgan davranan çocukların dışadönük, psikotik ve nevrotik oluş düzeylerinin daha yüksek olduğunu gözlemişlerdir.

Lench (2004), “Öfke Yönetimi: Teşhis Farklılıkları ve Tedavi Sonuçları” adlı araştırması, öfkeli kişilerin, normal kişilere göre öfke ifade tarzları ve öfke ile baş etme becerileri arasındaki farklılığı ve bunun ilişkilerine etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Öfke Kontrolü için başvuran 66 kişiye ve 114 üniversite öğrencisine Yaşam Deneyimleri Anketi (Life Experiences Questionnaire; LEQ, DiGiuseppe, Tafrate,& Eckhardt, 2000), Baş etmede Stratejik Yaklaşımlar Envanteri (Strategic Approaches to Coping Inventory; SACS, Hobfoll, Dunahoo,& Monnier, 1997) Öfke İfade Envanteri (Anger Expression Inventory) uygulanmıştır. Öfkeli insanların diğer insanlarla olan duygusal, sosyal ve mesleki ilişkilerinde daha fazla bozulmanın meydana geldiği gözlenmiştir. Ayrıca öfkeli kişilerin yıkıcı olan baş etme tarzlarını, normal kişilere göre daha fazla kullandığı tespit edilmiştir.

Weber ve arkadaşları (2004), “Sosyal Kaygı ve Öfke Düzenlemesi” adlı araştırmasında sosyal kaygı ile öfke düzenlenmesi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. düşük atılgan davranışlar ile ilişkili olduğu ve etkin öfke düzenlemesinin sosyal anksiyete tarafından etkilendiği fikri çerçevesinde yaptıkları iki çalışma sonucunda, sosyal anksiyete ve atılgan davranışların negatif ilişkili olduğu, sosyal anksiyetenin kışkırtmalara karşı büyük ölçüde itaat ve derin düşünme ile tepki verme eğilimi ile ilişkili olduğu ve böylelikle de sosyal anksiyetenin, öfke ve etkili ve etkisiz öfke düzenleme arasındaki ilişkiyi etkileyebilecek bir değişken olabileceği ortaya koyulmuştur.

2.1.2. Kontrol Odağı İle İlgili Araştırmalar

2.1.2.1. Kontrol Odağı Yurt İçinde Yapılan İlgili Araştırmalar

Yeşilyaprak (1988), “Lise Öğrencilerinin İçsel ya da Dışsal Kontrolli Oluşlarını Etkileyen Etmenler” adlı çalışmasının amacı bir kişilik değişkeni olarak bireyin davranışları üzerinde etkili olan kontrol odağının içsel ya da dışsal oluşunu belirleyen ön koşulları ortaya koymaktır. Öğrencilerin iç kontrollü olması ile çocukluk döneminde anne ve babanın ilgi-şefkat göstermesi, amaçlarına ulaşmada yardımcı olması ve tutarlı disiplin uygulaması arasında olumlu ilişki tespit edilmiştir. Öğrencilerin cinsiyet, ilköğretimdeki akademik başarıları, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, anne ve babanın öğrenim durumları, annenin çalışması ile kontrol odağı arasında ilişki saptanmamıştır.

Dağ (1990), “Kontrol Odağı, Stresle Başa Çıkma Stratejileri ve Psikolojik Belirti Gösterme İlişkileri” adlı çalışmada 532 öğrenci ile çalışmıştır. Kontrol odağı ve öğrenilmiş güçlülük psikolojik belirti göstermenin anlamlı yordayıcıları arasında yer almıştır. Babanın eğitim düzeyi ile kontrol odağı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca olumsuz stres verici olay derecelendirilmesi ve üniversitede okunan bölüm değişkenleri psikolojik belirtir göstermenin yordayıcıları olmuştur.

Erol (1997), “Amatör ve Profesyonel Futbolcularda Kontrol Odağının Locus Of Control İle Araştırılması” adlı çalışmada 52 amatör ve 45 profesyonel olmak üzere 97 futbolcuya Rotter’in İç-Dış Kontrol Odağı ölçeğini uygulamıştır. Araştırma sonucunda amatör ve profesyonel sporcular arasında kontrol odağı açısından anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Ancak eğitim düzeyi arttıkça, sporcuların daha içten kontrollü oldukları görülmüştür.

Çakar (1997), “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk İle Kontrol Odağı Düzeylerinin Karşılaştırılması” adlı çalışması 439 erkek, 344 kız olmak üzere toplam 783 öğrenci ile çalışmıştır. Öğrencilerin mesleki olgunluk puanları ile kontrol odağı puanları arasında anlamlı bir ilişki

bulunmuştur. Öğrencilerin kontrol odağı puanları ile yaşları, okulda okudukları alanlar, anne ve babanın eğitim düzeyi, algıladıkları ana-baba tutumları, anne ve babanın eğitim düzeyi, bir iste çalışıp çalışmaması, çalıştıkları isteki çalışma şekli, ailenin gelir seviyeleri, annelerin meslekleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Demir (1998), “Stresle Başa Çıkma Stratejileri İle Kontrol Odağı Düzeyi Arasındaki İlişki: Bir Grup Lise Öğrencisi Üzerinde Yapılan Bir Araştırma” başlıklı tezinde lise öğrencilerinin kişisel ve aileye ait özelliklerine göre stresle başa çıkma stratejileri ile kontrol odağı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Lise öğrencilerinin stresle başa çıkma stratejileri ile dış kontrol odağı arasında anlamlı düzeyde ilişki tespit edilmiştir.

Sahranç (2000), “Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Kontrol Odaklarına Göre Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasının amacı; lise öğrencilerinin bazı değişkenlerin mesleki olgunluk ve kontrol odaklarına etkisini tespit etmektir. Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ve kontrol odaklarında cinsiyet, akademik başarı algısı, sınıf, aile parçalanmışlık durumu, anne baba eğitim düzeyi, anne baba yaşına bağlı anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. İç kontrol odağına sahip öğrencilerin mesleki olgunluk ve düzeyleri iç kontrol odağına sahip öğrencilerde daha yüksek olduğu görülmüştür.

Kaval (2001), “12 Yaş Çocuklarında Kontrol Odağını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi” adlı araştırmasında cinsiyet, doğum sırası anne-babanın eğitim düzeyi, değişkenleri ile kontrol odağı arasındaki ilişki incelenmiştir. Öğrencinin kontrol odağı ile cinsiyeti, annenin çalışması, sosyo ekonomik seviye, annenin ve babanın eğitim düzeyi, anne- babanın kontrol odağı düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Ancak ailede tek çocuk olan öğrencilerin, ailede ilk, ortanca ve son çocuk olan öğrencilere göre daha iç kontrollü oldukları bulunmuştur. Ayrıca anne için algılanan duygusal cezalandırma davranışı ile annenin kontrol odağı düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Taşdemir (2003), “Üstün Yetenekli Çocuklarda Mükemmeliyetçilik, Sınav Kaygısı, Benlik Saygısı, Kontrol Odağı, Öz Yeterlik ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışmasında 489 Fen Lisesi öğrencisi ile çalışmıştır. Üstün yetenekli öğrencilerde sınav kaygısı ile mükemmeliyetçilik arasında bir ilişkinin olduğunu gözlenmiştir.

Alisinanoğlu (2003), “Çocukların Kontrol Odağı İle Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çocukların Kontrol Odağı İle Anne Tutumları)” adlı çalışması çocukların kontrol odağında sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-baba öğrenim düzeyi gibi değişkenlerin farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek ve çocukların kontrol odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma Ankara ilinde yaşayan 10 yaşındaki 160 çocukla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda çocukların kontrol odağı puan ortalamalarında, cinsiyet, anne öğrenim düzeyi ve koruyucu anne tutumunun önemli bir farklılığa neden olduğu saptanmıştır. Ancak babanın öğrenim düzeyinin, kardeş sayısı, doğum sırası ve sosyo ekonomik düzeyin çocukların kontrol odakları üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir.

Derelioğlu (2004), “Üniversite Öğrencilerinde Eleştirel Düşünme İle Kontrol Odağı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışmasındaki amaç, üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme ve kontrol odağı puanları arasındaki ilişki ve bu puanların fakülteler ile çeşitli sosyo- demografik özelliklere göre farklılaşmasını araştırmaktır. Öğrencilerin eleştirel düşünme puanları ile kontrol odağı puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ancak yaş değişkeni ile eleştirel düşünme ve kontrol odağı puanları arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Karadeniz (2005), “Üniversite Giriş Sınavına Hazırlanan Lise Son Sınıf Öğrencileri ve Velilerinin Kaygı Düzeyleri, Baş etme Yolları ve Kontrol Odağı Arasındaki İlişki” adlı çalışmasında, kaygı düzeyi, başa çıkma tarzı ve kontrol odağı türü ile öğrenci ve anne-babalarına ait çeşitli kişisel bilgilerin

(cinsiyet, okuduğu alan, dershaneye gitme durumu, üniversite sınavını kazanamaması halindeki planı / mesleği, gelir durumu, eğitim durumu) arasındaki farklılığa bakılmıştır. 156 öğrenci ve 156 anne-baba olmak üzere 312 kişi ile çalışılmıştır. Öğrenci ve anne-babalarının sorunlarla baş etmede, en fazla “atılgan davranış gösterme,” ikinci sırada da “sosyal destek arama” davranışı gösterdikleri tespit edilmiştir. Öğrenciler ve bu öğrencilerin anne-babalarının, en düşük oranda da “dolaylı yolları kullanma” davranışını gösterdikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun dış kontrol odaklı olduğu tespit edilirken, anne babaların büyük çoğunluğunun iç kontrol odaklı oldukları bulunmuştur.

Çoban (2005), “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Üzeylerinin Yordayıcı Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi” adlı çalışmasında lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri belirlenmiş ve öğrencilerin mesleki olgunluklarının yordanmasında kontrol odağı, cinsiyet, yaş, üniversite tercih alanı, anne-baba eğitim durumu ile kardeş sayısının etkisi incelenmiştir. Bununla birlikte, öğrencilerin, okuldaki psikolojik danışmanından bilgi veya yardım alıp almama ve meslek seçimi için bilgiye ihtiyacı olup olmama durumlarına göre mesleki olgunlukları arasında bir fark olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmaya 246 Lise son sınıf öğrencisi katılmıştır. Kontrol odağı, cinsiyet, yaş, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, kardeş sayısı, tercih değişkenlerinin birlikte mesleki olgunluk puanları ile anlamlı bir ilişki verdiği görülmüştür.

Efiliti (2006), “Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Kontrol Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi” adlı çalışmasında orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin, saldırganlık, kontrol odağı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmanın denek grubu Konya ilinde öğrenim gören, her sınıf düzeyindeki 246 kız, 334 erkek olmak üzere toplam 580 öğrenciden oluşmaktadır. Erkek öğrencilerin saldırganlık puanları, kız öğrencilerin saldırganlık puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir, Lise 2’nci sınıfta okuyan öğrencilerin lise 1’inci ve

lise 3'üncü sınıfta okuyan öğrencilere göre saldırganlık puanları daha düşük olarak bulunmuştur. Ticaret lisesi ve genel lise öğrencilerin saldırganlık puan ortalamalarının diğer lise öğrencilerin saldırganlık puanlarından yüksek olarak gözlemlenmiştir. Öğrencilerin saldırganlık puanları ile kontrol odağı puanları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin kontrol odağı puanları ile kişilik özellikleri puanları arasında anlamlı ve ters yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ancak sosyal uyum alt boyutlarından, aile ilişkileri ve sosyal ilişkiler puanları arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı gözlemlenmiştir. Öğrencilerin saldırganlık puanları ile kişilik özellikleri puanları arasında anlamlı ve ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak kişilik özellikleri ölçeğinin sosyal uyum alt boyutlarından, sosyal ilişkiler puanı ile saldırganlık puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Şengüder (2006), “Lise I–III. Sınıf Öğrencilerinde Kontrol Odağı İle Ruhsal Sorunlar Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi ve Akademik Başarı İle Kıyaslanması” adlı çalışması 2004–2005 öğretim yılında İzmir ilindeki 369 lise-I ve lise-III. sınıf öğrencilerinden üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmada Lise-I. sınıf ile Lise-III. sınıf düzeyinde öğrenim gören ergenlerin kontrol odağı ile ruhsal sorunlar arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmış ve bu ilişki düzeyinin akademik başarıya olan etkisi saptanmaya çalışılmıştır. Ergenlerin sosyo kültürel ve sosyo ekonomik özellikleri, anne babanın çalışma durumları ve eğitim düzeyleri, kardeşlerin eğitim durumu, kardeş sayısı ve doğum sırası, ailenin gelir durumu, ergenlerin sorunlarını paylaşma davranışı gibi bazı değişkenlere göre kontrol odağı ve ruhsal sorunlar arasındaki ilişki karşılaştırılmıştır. Kontrol odağı ile ruhsal sorunlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu, akademik başarı ile ruhsal sorunlar arasında alt ölçekler bazında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sosyo-demografik özelliklere göre ergenlerin kontrol odağı ile ruhsal sorunları ve akademik başarıları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Yaşar (2006), “Farklı Liselerde Öğrenim Görmekte Olan 16–18 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Kontrol Odağı Düzeyleri İle Bazı Kişilik

Özelliklerinin Karşılaştırılması” adlı çalışmasında öğrencilerin, başarıma, başatlık, sebat, düzen, duyguları anlama, bağımsızlık, saldırganlık, oto kontrol, özgüven, kişisel uyum, yaratıcılık ve liderlik kişilik özelliklerinin, öğrencilerin okudukları okula göre farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak amacıyla yapılmıştır. Çalışmaya 165 kız, 198 erkek olmak üzere 363 kişi katılmıştır. Genel lise öğrencilerinin Kontrol Odağı puanları başarıma, başatlık, özgüven ve yaratıcılık alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin Kontrol Odağı puanları ile kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Öğrencilerin devam ettikleri okul ile bir kişilik özelliği olarak yaratıcılık arasında Endüstri Meslek Lisesi öğrencileri lehine farklılık bulunmuştur. Genel lise ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin kontrol odağı puanları ile cinsiyet, okul türü, öğrencilerin okudukları bölüm, ailelerin sosyo ekonomik düzeyi ve algılanan ebeveyn tutumları değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Derin (2006), “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Kontrol Odağı Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki (İzmir İl Örnekleme)” adlı çalışmada öğrencilerin bazı bireysel özelliklerine ve ailelerine ilişkin değişkenlere göre problem çözme becerileri, kontrol odağı düzeyleri ve akademik başarıları arasında anlamlı farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır. 231 erkek ve 203 kız toplam 434 öğrenciye Problem Çözme Envanteri (P.P. Heppner ve C.H. Peterson 1982), Nowicki-Strickland Kontrol Odağı Ölçeği (S. Nowicki ve B.A. Strickland 1973) uygulanmıştır. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerini problem çözme becerileri ile kontrol odağı düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ve problem çözme becerileri ve kontrol odağı düzeyleri ile akademik başarıları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul ile kontrol odağı düzeyleri ve akademik başarıları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Ancak; öğrenim gördükleri okul ile problem çözme becerileri arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Öğrencilerin cinsiyetleri ile problem çözme becerileri ve akademik başarıları arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Ancak; kontrol odağı düzeyleri ve cinsiyet arasında

($p>0,05$) anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Öğrencilerin babalarının eğitim durumları ile kontrol odağı düzeyleri ve akademik başarı arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Ancak; öğrencilerin babalarının eğitim durumları ile problem çözme becerileri arasında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Öğrencilerin annelerinin eğitim durumları ile akademik başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Ancak; öğrencilerin annelerinin eğitim durumları ile problem çözme becerileri ve kontrol odağı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

2.1.2.2. Kontrol Odağı Yurt Dışında Yapılan İlgili Araştırmalar

Bar-Tal ve Bar Zohar (1977), Kontrol odağı ve akademik başarı arasındaki ilişki ile ilgili yaptıkları 36 çalışmanın 31'inde içten Kontrolli bireylerin akademik başarılarının daha yüksek olduğunu göstermiş ve Kontrol odağı ve akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Akt.Derin,2006, s:37).

Halpin ve arkadaşları (1980), “Algılanan Anne–Baba Tutumlarının Kontrol Odağı ve Kendine Saygı İle İlişkisi”ni araştırmıştır. 12 ile 18 yaş arası 200 kadar ergen üzerinde yapılan araştırmada; içsel kontrollülük ile anne babanın araçsal arkadaşlığı, çocuk bakımı, başarı için baskısı olumlu bulunurken; cezalandırma davranış olumsuz ilişki bulunmuştur (Akt.Yaşar,2006, s:37).

Findley ve Cooper (1983), “Kontrol Odağı ve Akademik Başarı: Bir Literatür İncelemesi” adlı çalışmalarında kontrol odağı ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Mantıksal olarak, başarı olumlu olarak değerlendirilirse, sonuçlar üzerinde daha fazla Kontrol sağlayacağına inanan kişilerin daha çok çaba harcamaları beklenir. Özellikle, Kontrol odağı ve başarı arasındaki ilişkiler daha çok çocuklar için geçerli olabileceği literatürde belirtilmektedir Genel iç kontrolü ile akademik başarı arasında pozitif ve cinsiyet, yaş, ırk ve sosyo-ekonomik düzeyi ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir.

Walden ve Ramey (1983), “Kontrol Odağı ve Akademik Başarı: Bir Okul Öncesi Müdahale Programı Sonuçları” adlı çalışmalarında, akademik başarı ile çocukların gelecekteki başarılarına ilişkin beklentileri üzerindeki kontrol inançları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamışlardır. Bu amaçla Akademik olarak güçlük riski altındaki öğrencilere Yeterlilik Yönelimi Müdahale Programı uygulamıştır. Programa katılan yüksek risk grubundaki çocuklar ile programa katılmayan yüksek risk grubundaki ve düşük risk grubundaki öğrencileri karşılaştırmışlardır. Yüksek riskli ve programa katılan öğrencilerin düşük risk grubundaki öğrencilere göre akademik başarıları üzerinde daha fazla kişisel kontrollü oldukları belirlenmiştir.

Bettes ve Walker (1986), “Çocukluk ve Ergenlikte İntihar Davranışı ile İlgili Etkenler” adlı çalışmalarında intihar girişiminde bulunan kızların depresyon, anksiyete ya da içe kapanma şeklinde “içe-dönük” bulgular sergilerken; intihar girişiminde bulunan erkek ergenlerin öfke, saldırganlık ve ajitasyon gibi “dışa-dönük” bulgular sergilediklerini bildirmektedirler. İntihar davranışıyla ilgili etkenler her iki cins arasında farklılık gösterebilmektedir. Bettles ve Walker intihar girişiminde bulunan kızların depresyon, anksiyete ya da içe kapanma şeklinde 'içe-dönük' bulgular sergilerken, intihar girişiminde bulunan erkek ergenlerin öfke, saldırganlık ve ajitasyon gibi 'dışa-dönük' bulgular sergilediklerini bildirmektedirler.

Watkins (1987), tarafında bir Avustralya üniversitesinde yapılan ve 744 birinci sınıf öğrencinin katıldığı alan araştırmasında öğrencilerin öğrenmeleriyle ilgili kendi davranışları üzerindeki kontrollerine yönelik algıları arasında cinsiyet, yaş ve fakülte yönünden önemli bir farklılık bulunmadı. Bu örnekteki 182 kişiyle çalışma sonrası yapılan iki yıllık inceleme, ne olgunlaşmanın ne de ikinci bir işte çalışmanın bu öğrencilerin akademik kontrol odaklarında anlamlı bir değişikliğe neden olmadığını gösterdi. DeMan ve Devisse (1987)'in kontrol odağı, zeka, özdeğer ve yabancılaşma arasındaki ilişkiyi incelemek için 50 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı araştırma sonucunda yabancılaşma, dış kontrol odağı ve düşük özdeğer ile anlamlı

düzyeyde ilişkilili iken zeka ile yabancılaşma arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı saptanmıştır (Akt. Karadeniz,2005, s:115).

Boss ve Taylor (1989), “Ortaokul Öğrencilerinin Kontrol Odağı, Akademik Seviye ve Cinsiyetleri Arasındaki İlişki” adlı çalışmalarında 267 lise öğrencisinin akademik seviyeleri, cinsiyet ve kontrol odakları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Öğrencilerin sınıf seviyeleri yükseldikçe genel iç kontrol inancının arttığı gözlemlenmiştir. Cinsiyet ile kontrol odağı arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Kızlarda akademik başarısı yüksek olanların daha içsel kontrollü oldukları görülmüştür.

Stuessy ve Rowland (1990) “Genelleştirilmiş İnanç ve Davranışlar : Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Kontrol Odağı ve Fen Davranışları” adlı çalışmalarında lise 10’uncu sınıf Biyoloji (n=60) ve 11 ve 12’inci sınıf (n=89) Kimya ile fen bölümlerine yeni başlamış üniversite öğrencilerinin (n=61) kontrol odağının bilimle ilgili davranışların kazanılması üzerinde etkisi incelenmesi amaçlanmıştır. İç-Dış Kontrol Odağı (Rotter, 1966), Fen İlgili Davranışlar Testinin (Test Of Science-Related Attitudes, Fraser, 1977) uygulanmıştır. Dış kontrol odağına sahip deneklerin, iç kontrol odağına sahip öğrenciler kadar, bilime karşı olumlu davranışlara sahip olmadığı, ve fen davranışları ile kontrol noktası arasındaki ilişkinin yaş ile güçlendiği ortaya çıkmıştır.

Mckenzie ve Tindell (1993) “Kaygı ve Akademik Başarı: Furneaux Faktör Bulguları” adlı çalışmaları 108 farklı düzeydeki öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada akademik başarı ile nevroitiklik ve kaygı arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır. Yüksek süper egosu olan çocuklarda Nevrotiklik ile akademik başarı arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur.Bu sonuç; nevroitiklik ve süper ego etkileşimi bulgusu veya Furneaux Factor McKenzie’nin bir önceki çalışmasındaki gibi tekrarlanmıştır.

Kulas (1996), “Ergenlerde Kontrol Odağı : Boylamsal Çalışama” adlı çalışmasında 48’i erkek ve 35’i kız olmak üzere toplam 84 kişilik denek grubu

ile çalışmıştır. Üç yıl süren çalışmanın amacı kontrol odağının gelişimini araştırmaktır. Kontrol Odağı Ölçeği ile Delta Anketi kullanılmıştır. Testler uygulandıktan iki yıl sonra tekrar uygulanarak değişimler izlenmiştir. Araştırmanın başlangıcında kız ergenlere göre erkekler daha içten kontrollü olduğu saptanmıştır. Daha sonra yapılan tekrar testleri sonucu kızların daha da dıştan kontrollü oldukları gözlemlenmiştir. Araştırmada ergenlerde kontrol odağının nispi olarak sürekliliğini (kararlılığı, değişmezliği) saptanmıştır. Ayrıca Okul başarısı ile ilgili ilişki bulunamamıştır.

Jory ve arkadaşlarının (1997), “Kontrol Odağı ve Erişkinlerin Olduğu Ailelerde Problem-Çözme Etkileşimi” adlı çalışmalarında Anne, baba ve bunların erkek veya kız çocuklarından oluşan 38 ailenin videoya alınmış ve problem çözme oturumları konusunda, özenli nitel bir analiz yapılmıştır. Analiz, ailelerin problem konuların nasıl bağlantılı oldukları, çözümlerin nasıl üretildiği ve değerlendirildiği, iletişim ayrıntıları ve etkilerin nasıl yönetildiği konuları üzerine yoğunlaşmıştır. Analizler sonucunda, aile problem çözme etkileşiminin, araştırmacıların Aile Kontrol Odağı (F-LOC) dedikleri kavrama dayandırılarak sınıflandırılabilceği bulunmuştur. Dört tip F-LOC tanımlanmıştır: bireysel, iş birliği ile oluşturulan, otoriter ve dış. İç sınıflandırmanın güvenilirliği, problem çözme oturumlarının % 95’ini Aile Kontrol Odağına göre doğru olarak sınıflandıran üç bağımsız değerlendirmeci tarafından değerlendirilmiştir. Sınıflandırma sistemini daha önce geliştirilen sınıflandırma sistemleri ile karşılaştırma üzerine odaklanmıştır.

2.1.3. Zeka İle İlgili Araştırmalar

2.1.3.1. Zeka İle Yurt İçinde Yapılan İlgili Araştırmalar

Sonmaz (2002), “Problem Çözme Becerisi İle Yaratıcılık ve Zeka Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı araştırmasında 198 kız, 166 erkek olmak üzere toplam 364, 8.sınıf öğrencileri ile çalışmıştır. Problem çözme becerisi, yaratıcılık ve zeka puanları cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. Zeka ile yaratıcılığın sözel akılcılık, esneklik, orijinallik ve şekilsel akılcılık alt

boyutları arasında anlamlı ilişki gözlenmiştir. Problem çözme becerisi ile zeka puanları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Öz (2005), “İlköğretim 6. Sınıflarda Kesirler Konusunun Çoklu Zeka Kuramına Uygun Öğretiminin Başarıya Etkisi” adlı çalışmasında Çoklu Zeka Kuramına göre hazırlanan öğretim etkinliklerinin, öğrencilerin matematik başarılarına, öğrenilen bilgilerin kalıcılığına ve matematik tutumuna etkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmada, ön-test son-test kontrol gruplu model kullanılmıştır ve 70 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Seçilen gruplara; öğretilecek konu öncesi ön test ve matematik tutum ölçeği, konu sonrası son test ve matematik tutum ölçeği ile konu bitiminden iki ay sonra kalıcılık testi uygulanmıştır. Ayrıca öğrencilerin gelişkin zeka tiplerini belirlemek amacıyla Çoklu Zeka belirleme anketi ve kişisel bilgiler anketi uygulanmıştır. Çoklu Zeka Kuramına uygun planlar takip edilerek yapılan öğretimin, matematik başarısını, öğrenilen bilgilerin kalıcılığını ve matematiğe karşı tutumu manidar olarak olumlu yönde artırdığı görülmüştür.

Akar (2006), “İlköğretim 6.,7.,8. Sınıf Öğrencilerinin Çoklu Zekâ Kuramına Göre Sahip Oldukları Zekâ Alanları ve Akademik Başarılarının Karşılaştırılması” adlı çalışmasında ilköğretim öğrencilerinin çoklu zekâ kuramına dayalı profillerinin ortaya konması amacı ile yapılan araştırmaya % 53,1’ini kız, % 46,9’unu erkek olmak üzere 975 öğrenci ile çalışılmıştır. Öğrencilerin, sınıfları, cinsiyetleri, baskın çoklu zekâ alanları 2004–2005 Eğitim-Öğretim yılına ait yıl sonu notları ve akademik ortalamaları değerlendirilmiştir. Araştırmada, akademik başarı bağımlı değişken olarak ele alındığında Çoklu Zekâ boyutlarından Mantıksal-Matematiksel zekâ alanı ile anlamlı ilişki bulunmuştur.

Rodoplu (2006), “Örtük Zeka Teorisinin Etkileri, Hedef Önemi ve Hedef Uygunluğunda Hedef Yönelimi ve Performans Beklentilerine Ulaşım” adlı çalışmasında yöneticilerin örtülü zeka inanışları, amaca yönelimleri ve performans beklentileri ile yöneticilerin çalışanlarına hangi hedef çeşitlerini en uygun buldukları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Katılımcılar değişik şirket ve

is departmanlarından olmak üzere, 192 çalışandan oluşmuş ve veriler internette yer alan, kişilerin kendilerinin doldurduğu anket üzerinden toplanmıştır. Araştırma sonucunda, yöneticilerin örtülü zeka teorilerinin ve amaca yönelimlerinin hedef tiplerine verdikleri önem üzerinde etkisi olmadığını gözlemlenmiştir. Çalışanından yüksek performans beklentisi olan yöneticiler çalışanı için zor hedefleri en uygun bulurken, çalışanından düşük performans beklentisi olan yöneticiler çalışanı için kolay hedefleri en uygun bulmuştur. Örtülü zeka teorisinin ve amaca yönelimin, performans beklentileri ve hedef çeşidi uygunluğu arasındaki ilişkide biçimleyici değişkenler olarak bir etkilerinin olmadığı bulunmuştur. Bu sonuç, hedef belirleme sırasında yöneticilerin kişisel inanışlarını çalışanlarına yansıtmadığını, onun yerine çalışanları için olan performans beklentilerinin etkili olduğunu tespit edilmiştir.

Yörük (2006), “İlköğretim Okullarının Örgütsel Zeka Özelliklerini Yansıtma Düzeyleri (Elazığ İli Örneği)” adlı çalışmasında Elazığ il merkezinde bulunan 62 ilköğretim okulunda görev yapan 81 yönetici ve 1096 öğretmen denek grubu ile çalışmıştır. Deneklerin örgütsel zeka özelliklerine ait boyutlardan değişim boyutuyla ilgili olarak Cinsiyet açısından erkek ve kadın denekler; medeni durum açısından evli denekler; hizmet yılı denek gruplarının, okulda neyin nasıl değişeceği konusunda bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir. Eğitim bölgelerindeki okullarda değişimlerin sonuçları tartışılmamakta, değişimlere uyumda problem bulunmaktadır. Değişimle ilgili okul müdürlerinin yeterli düzeyde olmadıkları tespit edilmiştir. Stratejik vizyon boyutuyla ilgili olarak okulların bir vizyona sahip olmadığı, geleceğe dönük insan kaynaklarını etki bir şekilde planlamadıkları ve okulda gelecekle ilgili tartışmalar yapılmadığı ve okulun geleceğiyle ilgili planlamalara öğretmenler ve çevrenin katılmadığı belirlenmiştir.

Doğan (2006), “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Zeka Düzeylerinin Depresyon ve Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi” adlı çalışmasında üniversite öğrencilerinin sosyal zeka düzeyleri ile depresyon düzeyleri, çevre tarafından sevilme, aile tutumu, iyimserlik-kötümserlik ve yalnızlık arasındaki

ilişki incelenmiştir. Araştırmada sosyal zeka ve alt ölçeklerinden sosyal beceriler ve sosyal farkındalık arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler bulunurken sosyal bilgi süreci alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu çalışma sosyal zeka, sosyal beceriler ve sosyal farkındalıkla depresyon arasında negatif bir korelasyon tespit edilmiştir. Ayrıca sosyal zeka ile çevre tarafından sevilme, ebeveyn tutumu ve iyimserlik arasında pozitif korelasyon yalnızlık arasında ise negatif korelasyon bulunmuştur.

Yaşarsoy (2006), “Duygusal Zeka Gelişim Programının, Eğitilebilir Zihinsel Engelli Öğrencilerin Davranış Problemleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi” adlı araştırmasında özel alt sınıfında öğrenim gören eğitilebilir zihinsel engelli 10 öğrenciye duygusal zeka gelişim programından sonra GGDPKL (Gözden Geçirilmiş Problem Kontrol Listesi) uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, özel eğitim sınıfı öğrencilerine yönelik hazırlanan duygusal zeka gelişim programının öğrencilerin davranış problemlerini azalttığı sonucuna varılmıştır.

2.1.3.2. Zeka İle Yurt Dışında Yapılan İlgili Araştırmalar

Messamer ve B. Throckmorton (1991), 170 lisans öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada sosyal zekanın çok boyutlu ölçekleri arasındaki ilişkilere ve akademik zeka ile ilişkisine bakmışlardır. Sosyal zeka ve akademik zekayla ilgili ölçeklerden elde edilen korelasyonel analizler ve faktör analizlerine göre sosyal ve akademik zekaların kavramsal olarak birbirlerinden farklı oldukları ancak bu iki yapının birbiriyle çok fazla örtüşen ölçümler olduğu saptanmıştır Wong ve diğerleri (1995), sosyal zekanın çok boyutluluğunu ve akademik zeka ile ilişkisini iki çalışma kapsamında araştırmışlardır. İlk çalışmalarına bir sosyal-bilişsel faktörün çoklu ölçeklerini ve genel bir akademik zeka faktörünü dahil ettiler. Verilerin incelenmesi ile sosyal zekanın bilişsel ve davranışsal boyutlarının ayrılabilir olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bu araştırmada sosyal zeka ve akademik zeka ayrımı ortaya konmuştur. Kaukainen (1999), sosyal zeka, empati ve üç tür saldırgan davranışın arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada yaşları 10 ile 14 arasında

değişen 526 Finlandiyalı çocuk üzerinde çalışmıştır. Sonuçta dolaylı saldırganlıkla sosyal zeka arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon bulunmuştur. Fiziksel ve sözlü saldırganlıkla sosyal zeka arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Akt.Doğan,2006, s:42).

Wehmeyerve Schwartz (1997), “Özgür İrade ve Olumlu Yetişkin Sonuçlar: Zihinsel Engelli veya Öğrenme Güçlüğü olan Gençlerin Tamamlayıcı Bir Çalışması” adlı araştırmalarında; Liseyi bitirmeden evvel, yaşları 17-22 arasında değişen zihinsel engelli 80 öğrencinin özgür iradeleri ile ilgili bilgi toplanmıştır. Onlarla gerçekleştirilen bir izleme çalışması, özgür iradeye sahip öğrencilerin yetişkin olduklarında bir işe sahip olma ve daha yüksek yevmiye kazanma gibi olumlu aşamalar kaydetme olasılığının arttığını ortaya çıkarmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Yapılan araştırmada İlişkisel Tarama Modeli kullanılmıştır. İlişkisel Tarama Modeli; iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. İlişkisel tarama modellerindeki çözümlenmeler korelasyon türü ve karşılaştırma türü olmak üzere iki türlü yapılabilir. Korelasyon türü ilişki aramalarda değişkenlerin birlikte değişip değişmedikleri, birlikte değişme varsa, bunun nasıl olduğu öğrenilmeye çalışılır. Karşılaştırma türü ilişkisel belirleme modellerinde ise, en az iki değişken olup, bunlardan birine (sınanmak istenen bağımsız değişkene) göre aralarında bir farklılaşma olup olmadığı incelenir (Karasar,1984, s:85).

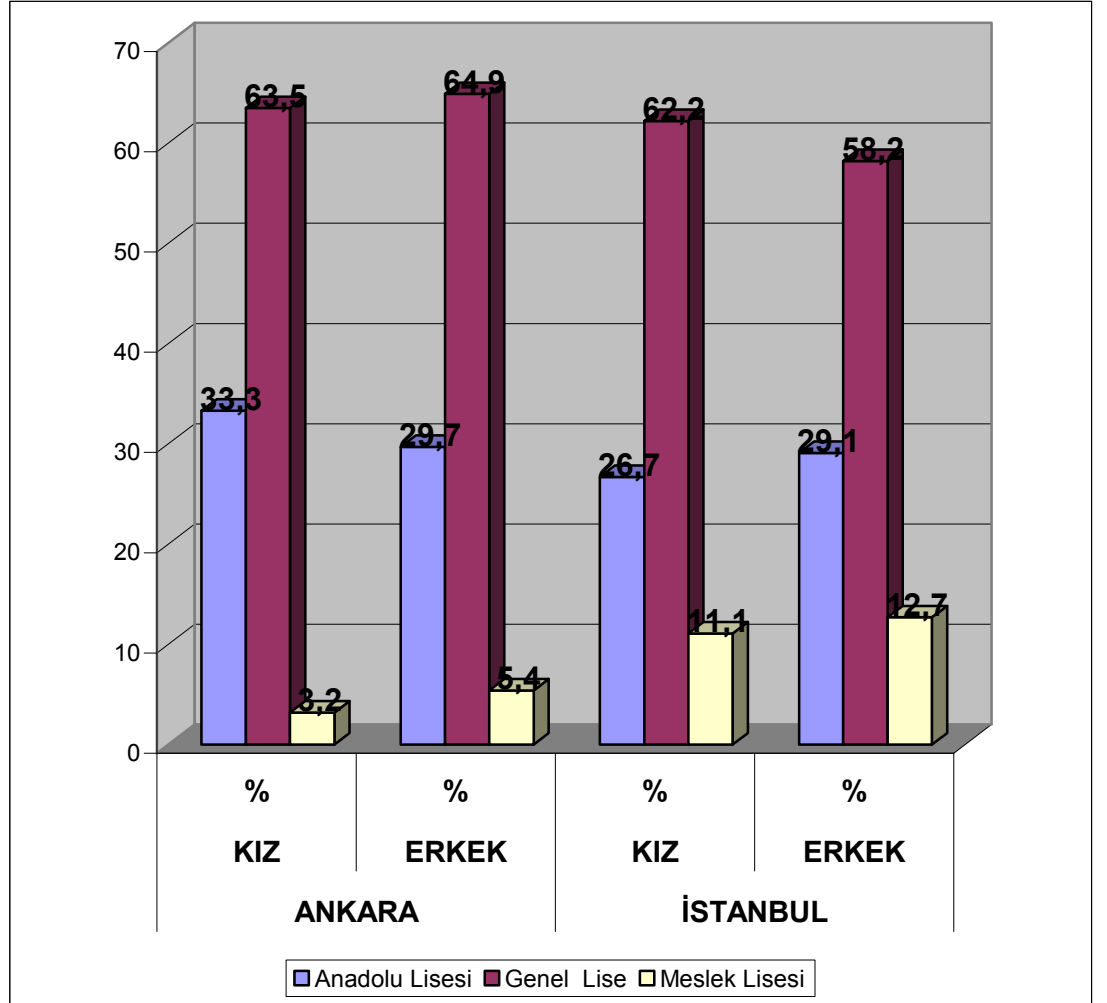
Üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin, öfke ve öfke ifade tarzları, kontrol odakları ve zekâ düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca bu üç değişkenin öğrencinin anne ve babalarının öğrenim düzeyleri, kardeş sayıları, cinsiyetlerinin, yaşadıkları şehirlerin, okumayı düşündükleri üniversitedeki bölümleri kazanıp- kazanamadıklarına ve mezun oldukları lisenin türüne göre gösterdikleri farklılıklar incelenmiştir.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreni 2006–2007 yılında İstanbul ve Ankara İlinde üniversite sınavına hazırlanan kız ve erkek öğrencilerdir.

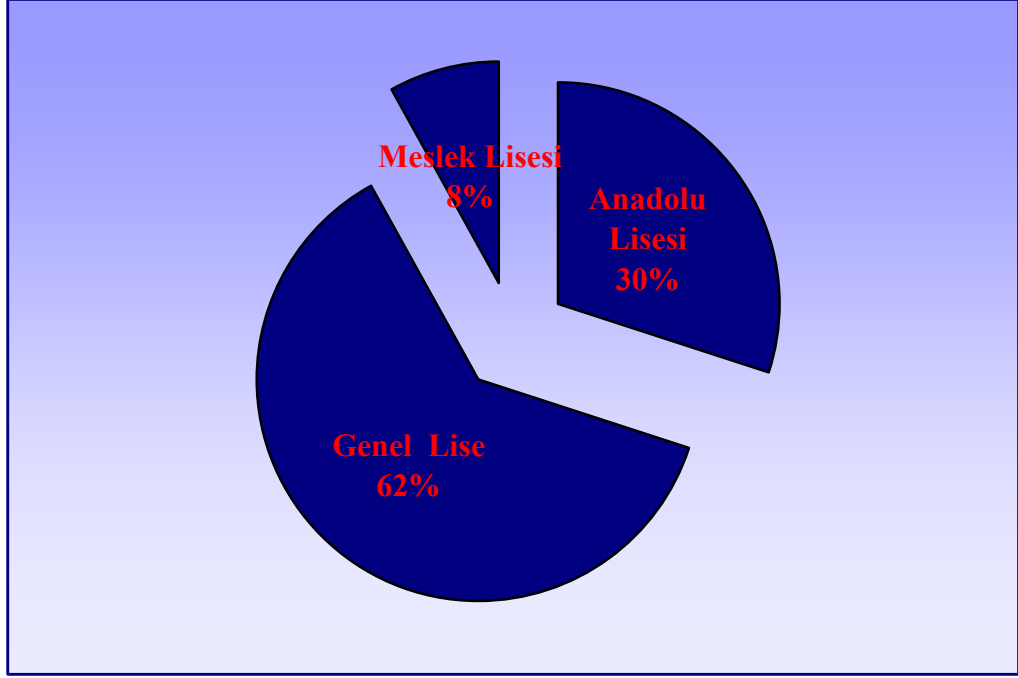
Araştırmanın örneklemini ise 2006–2007 yılında İstanbul Ümraniye ve Ankara Kızılay Bölgesinde çeşitli dershanelere devam eden ve üniversite sınavına hazırlanan 108 kız ve 92 erkek olmak üzere toplam 200 öğrencidir.

Örnekleme Ankara İlinden gönüllü olarak katılan (63 kız, 37 erkek) 100 ve İstanbul ilinden yine gönüllü olarak araştırmaya katılan (45 kız, 55 erkek) 100, toplam 200 öğrenci oluşturmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Öğrencilerin Okul Türü, Ankara, İstanbul ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre Yüzdelik Dağılımları

Öğrencilerin 60'ı Anadolu Lisesi, 124'ü Genel Lise, 16'sı Meslek Lisesinden mezundur. Örnekleme ait ayrıntılar Şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 3. Öğrencilerin Okul Türüne Göre Yüzelik Dağılımları

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada deneklere Bilgi Formu, Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ), Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ) ve Cattell Zekâ Testi uygulanmıştır.

Veri toplama araçlarına ait olarak ayrıntılı bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Öğrenci Bilgi Formu

Öğrenci Bilgi Formu araştırmaya katılan öğrencilere ait demografik özelliklerini belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Öğrenci Bilgi Formu, bu araştırmanın amacına uygun olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Form geliştirilirken ön çalışmalar ve ilgili araştırmalar yapılmış, uzman görüşlerine başvurulmuştur.

Öğrenci Bilgi Formunda öğrencilere ait cinsiyet, doğum tarihi, doğum yeri, babanın adı, öğrenim durumu ve mesleği, annenin adı, öğrenim durumu ve mesleği, öğrencinin kardeş sayısı, ailede suç işleyen olup olmadığı, kazanmak istedikleri bölümlere ilişkin 17 soru bulunmaktadır (Ek:1).

3.3.2. Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ)

Bu araştırmada öğrencilerin öfke ve öfke tarzlarını ölçmek için Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ) kullanılmıştır.

C. D. Spielberger (1983) tarafından geliştirilen ölçeğin orjinal adı "The State Trait Anger Scale (STAS) "dır.

Durumluk Sürekli Öfke İfadesi Ölçeği iki aşamada geliştirmiştir. İlk aşamada 20 maddelik Durumluk Sürekli Öfke Ölçeği, Spielberger ve arkadaşları tarafından 1980 ile 1483 arasında yapılan çalışmalar sonucu oluşturulmuştur. 30 maddelik ilk ölçek formu 146 üniversite öğrencisi ile 270 askere uygulanmış, en uygun geçerli ve yüksek içtutarlığı olan maddeler (20 madde) seçilmiştir. Dörtlü likert tekniğiyle değerlendirilen 20 maddenin 10 tanesi durumluk öfkeyi, 10 tanesi de sürekli öfkeyi ölçmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Envanterin geliştirilmesindeki ikinci aşamada, öfkenin ifade edilme tarzının da önemli olduğu göz önünde bulundurularak, "bastırılmış, içe yönelik ve dışa yönelik" öfke ifadelerini ölçmeyi amaçlayan 24 maddelik bir ölçek eklenmiştir. Bu 24 madde de görgül yöntemlerle bulunmuştur (Savaşır ve Şahin,1997, s:71).

Puanlanması ve Yorumlanması

Bireyden kendisi için uygun gelen ifadeleri, "Sizi ne kadar tanımlıyor?" sorusuna yanıt olacak şekilde "Hiç", "Biraz", "Oldukça" ve "Tümüyle" seçeneklerinden birini işaretlemesi istenir.

"Hiç tanımlamıyor" yanıtından 1, "Biraz tanımlıyor" yanıtından 2, "Oldukça tanımlıyor" yanıtından 3 ve "Tümüyle tanımlıyor" yanıtından 4 puan elde edilir.

Ölçekten her bir alt test için 6 toplam puan elde edilir. Ölçekteki ilk 10 madde, Sürekli Öfke alt ölçeğinin maddeleridir.

Öfke Tarz ölçeğinin Öfke İçte (İçe Yönelik Öfke, Bastırılmış Öfke) alt ölçeği puanı, 13, 15, 16, 20, 23, 26, 27 ve 31 no'lu maddelerin toplanmasıyla;

Öfke Dışa (Dışa Yönelik Öfke) alt ölçeği puanı, 12, 17, 19, 22, 24, 29, 32 ve 33 no'lu maddelerin toplanmasıyla;

Öfke Kontrol (Kontrol Altına Alınmış öfke) alt ölçeğinin puanları ise 11, 14, 18, 21, 25, 28, 30 ve 34 no'lu maddelerin toplanmasıyla elde edilir.

Sürekli Öfke'den alınan yüksek puanlar, öfke düzeyinin yüksek olduğunu; Kontrol Öfke ölçeğindeki yüksek puanlar öfkenin kontrol edilebildiğini; Öfke -Dışa Ölçeğindeki yüksek puanlar, öfkenin kolayca ifade ediliyor olduğunu ve Öfke-İçte Ölçeğindeki yüksek puanlar ise öfkenin bastırılmış olduğunu göstermektedir (Savaşır ve Şahin,1997, s:71).

Güvenirlilik

İç tutarlık: Asıl formun güvenirlik çalışmalarında, ölçeğin iç tutarlığını sınamak için madde toplam puan korelasyonları (.14 ile .56 arasında) ve Cronbach Alfa değerleri (.73 ile .84 arasında) bulunmuştur (Savaşır ve Şahin,1997, s:71).

Geçerlik

Ölçüt bağıntılı geçerlik: Geçerlik çalışmalarında envanterin Buss-Durke Hostilite Ölçeği ile korelasyonu, .66 ile .73 arasmda, Shullz Açık Hostilite Ölçeği ile korelasyonu, .27 ile .32 arasında, Durumluk Öfke Ölçeği ile korelasyonu, .22 ile .44 arasında bulunmuştur. Bu değerler istatistiksel olarak anlamlıdır (Savaşır ve Şahin,1997, s:71).

Yapı geçerliği: Yapı geçerliğinin saptanmasında faktör analizi ve hipotez sınama kullanılmıştır. Araştırmalarda öfke duygusu ile hipertansiyon arasındaki ilişkinin bulgulanmasından yola çıkılarak, envanter hipertansiyon hastalarına uygulanmıştır. Sonuçta, hipertansiyon hastalarının kontrollerine göre, Durumluk Sürekli Öfke İfadesi Ölçeği'den yüksek puan aldıkları gözlenmiştir (Savaşır ve Şahin,1997, s:71).

Türkiye Uyarlaması

Durumluk Sürekli Öfke Ölçeği 1994 yılında A. Kadir Özer tarafından Türkçe formu geliştirmiştir. Durumluk Öfke alttesti dışında, Sürekli Öfke ve Öfke Tarz alt ölçeklerinin Türkçe'ye çevirilerek, Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ) adını almıştır.

Türkçe'ye çevirilme çalışmaları, iki aşamada gerçekleşmiştir. İlk aşamada alt ölçekler, Türkçe ve İngilizce dillerine hakim 5 psikologa verilmiştir. Çeviriler birbirlerinden bağımsız olan bu 5 kişi tarafından yapılmıştır. Bu çalışmadan sonra, her maddenin özgün ifadesi ile 5 alternatif çevirisinin bulunduğu bir form hazırlanmıştır. Çeviri ifadelerinden hangisinin atılacağına, daha önceden hazırlanmış standartlar sonucu karar verilmiştir. Buna göre, bir maddenin bütün çevirileri arasında tam bir benzerlik yoksa bu maddenin çevirisi ölçeğe alınmamıştır (Savaşır ve Şahin,1997, s:71).

İkinci aşamada, ölçekler her iki dile hakim 25 kişilik bir gruba verilmiş ve kendilerinden her bir maddenin İngilizce'sini okumaları ve anlamını en iyi yansıtan çevirisi yapılmış maddeyi işaretlemeleri istenmiştir. Çoğunluk tarafından kabul edilmiş maddeler ölçeğe alınmıştır (Savaşır ve Şahin,1997, s:71).

Güvenirlilik

İç tutarlık: Tüm grup verileri üzerinden elde edilen Cronbach Alfa değerleri ayrı ayrı hesaplanmıştır. Bunlar: "Sürekli öfke" boyutu için .79; "kontrol altına alınmış öfke" boyutu için .84; "dışavurulmuş öfke" boyutu

için .78 ve "bastırılmış öfke" boyutu için ise.62 olarak bulunmuştur (Savaşır ve Şahin,1997, s:71).

Geçerlik

Ölçüt Bağıntılı Geçerlik: Sürekli Öfke ve Öfke Tarz ölçeklerinin, Sürekli Kaygı, Depresif Sıfatlar Listesi ile ve Öfke Envanteri ile korelasyonlarına bakılmış, elde edilen korelasyonlar .01 ve .001 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ayrıca Sürekli Öfke ve Öfke Dışavurum ölçeği arasında beklendiği yönde ters ve yüksek bir korelasyon saptanmıştır (Savaşır ve Şahin,1997, s:71).

Yapı Geçerliği: Veriler Varimax tekniği ile 3'lü faktör analizine tabii tutularak, ölçeklerin faktör yapıları incelenmiştir. Öfke Tarz ölçeğinin faktör yapısını orijinal ölçeğin faktör yapısını yansıttığı gözlenmiştir. 1. Faktör 8 maddelik "Kontrol-öfke"; 2. faktör 8 maddelik "Dışavurulmuş öfke" ve 3. Faktör 8 maddelik "Bastırılmış öfke" boyutunda oluşmuştur. Yapı geçerliğini sınavan bir diğer çalışmada araştırmaya katılan denek grupları arasındaki farklılık tek yönlü varyans analizi ile araştırılmıştır. Tüm alttestlerde görülen farklılıklar $p<.001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur (Savaşır ve Şahin,1997, s:71).

Sürekli Öfke ve Öfke Tarz ölçeklerinin, tansiyon hastalarını kontrol grubundan oldukça net bir şekilde ayırttığı saptanmıştır. Bu bulgu, literatürdeki bulgularla paralellik göstermektedir (Savaşır ve Şahin,1997,s:71).

3.3.3 Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ)

Bu çalışmada öğrencilerin kontrol odaklarını belirlemek için Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ) kullanılmıştır. Orjinal adı Rotter's Internal-External Locus of Control Scale (Rotter'in İç – Dış Kontrol Odağı Ölçeği RİDKOÖ) olan ölçek 1966 yılında J.B.Rotter tarafından geliştirilmiştir.

Bireylerin genellenmiş kontrol beklentilerinin içsellik-dışsallık boyutu üzerindeki konumu; pekiştiricilerin bireyin kendi içindeki ya da

dışındaki güçlerin (şans veya kader) kontrolünde olduğuna dair sahip olduğu genel beklenti ya da inançlarını ölçmektedir (Savaşır ve Şahin,1997, s:93-97).

Rotter''in İç – Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)'nin Puanlanması ve Yorumlanması

Bu ölçekte her maddede a ve b harfleriyle gösterilen iki seçenek bulunmaktadır. Testi yanıtlayan kişiden kendisine uygun gelen cümleyi seçmesi (a ve b seçeneğinden birini) ve bunu işaretlemesi istenir.

29 maddenin 6'sı dolgu maddesi olduğu için puanlanmamaktadır (1, 8, 14, 19, 24, 27).

2, 6, 7, 9, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 25, 29. maddelerin `a' seçenekleri 1'er,

3, 4, 5, 10, 11, 12, 13, 15, 22, 26 ve 28. maddelerin `b' seçenekleri 1'er puan almaktadır Böylece 0 ile 23 arasında bir toplam puan alınabilmektedir.

Yükselen puanlar, dış kontrol odağı inancında artışı göstermektedir. Puanlar yorumlanırken, kontrol odağı inancı değişkeninin sürekli bir boyut olduğu akıldan çıkarılmamalıdır (Savaşır ve Şahin,1997, s:93).

Güvenirlilik

İç tutarlık: Ölçeğin madde-toplam puan korelasyonlarının .11 ile .48 arasında değiştiği; bir örnekleme iç tutarlık katsayısının .77 olarak bulunduğu bildirilmiştir.

İki yarı test güvenirliliği: Ölçeğin iki-yarı test güvenirlilik katsayısının çeşitli örneklemlerde .65 ile .79 arasında bulunduğu bildirilmiştir.

Test-tekrar test güvenirliliği: Ölçeğin çeşitli örneklemlerde ve 1-2 aylık zaman aralıklarıyla tekrar uygulanması sonucu hesaplanan güvenirlilik

katsayısının .49 ile .83 arasında değiştiği bildirilmiştir (Savaşır ve Şahin,1997, s:93).

Geçerlik

Yapı geçerliği: Ölçek puanları üzerinde yapılan faktör analizlerinde farklı sayılarda faktörler elde edilmiş, ancak bunların genel olarak iç-dış kontrol odağı boyutunu oluşturdukları anlaşılmıştır. Ayrıca, çeşitli çalışmalarda; iç veya dış kontrol odağı inancındaki uç grupların, tüberküloz karşısında pasif kalıp kalmama, çevresel koşulları iyileştirme için girişimde bulunma, şans ya da beceriyle kontrol edilebilen deneysel görevler, başarı ve becerinin pekiştirilmesine verilen değer, dışarıdan gelen etkileme girişimleri karşısında gösterilen direnç gibi parametrelerde,, kuramsal olarak beklenen farkları ortaya koydukları gösterilmiştir (Savaşır ve Şahin,1997, s:93).

Ölçüt bağımlı geçerlik: Ölçeğin sonradan geliştirilen bazı kontrol odağı ölçekleriyle .25 ile .55 arasında korelasyonlar ortaya çıkardığı, ancak korelasyonlardaki bu göreceli düşüklüğün, yeni ölçeklerin dış kontrol boyutunu, başta şans ve kader inancı olmak üzere bazı alt boyutlara ayırarak ölçmelerine bağlı olduğu bildirilmiştir (Savaşır ve Şahin,1997, s:93).

Türkiye Uyarlaması Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ)

Rotter'in İç – Dış Kontrol Odağı Ölçeği'den daha kapsamlı, yapısı yeniden belirlenmiş ve likert formatında ve “genellenmiş beklentiler” kavramının özünüyle daha uyumlu yeni bir kontrol odağı ölçeği 2002 yılında İhsan Dağ tarafından geliştirilmiş ve Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ) adını almıştır.

Kontrol Odağı Ölçeği'nin geliştirilmesi iki çalışma ile gerçekleştirilmiştir. 1.çalışmada, başta Rotter'in ölçeği olmak üzere çeşitli kontrol odağı ölçekleri kaynak alınarak elde edilen 80 maddelik bir madde havuzu bir üniversite öğrencileri örnekleme uygulanmıştır. İki ayrı teknikte

yapılan madde analizleri sonucunda en iyi işlediği görülen 47 madde ayrılmıştır. 2. çalışmada ise elde edilen bu son ölçek ikinci bir öğrenci örnekleme uygulamış ve ayrılan bu maddelerin hem ayrı ayrı hem de bütün olarak işlerliği son kez kontrol edilmiştir (Dağ,2002, s:77).

Kontrol Odağı Ölçeği iç kontrol inancını ölçen 18 madde, 4 alt boyut olarak dış kontrol inancını ölçen 29 maddeden oluşmuştur (Dağ,2002, s:77).

Puanlanması ve Yorumlanması

Ölçek maddeleri 5 dereceli likert formatında cevaplanacak şekilde oluşturulmuştur. Derecelendirme, "Hiç uygun değil"(1), "Pek uygun değil" (2), "Uygun" (3), "Oldukça uygun" (4) "Tamamen uygun" (5) şeklinde yapılmakta ve puanlanmaktadır.

Ölçeğin maddelerinin 25'i düz, 22 maddesi de ters yönlü puanlanacak şekilde ifade edilmiş ve böylece tepki yanlılığına karşı korunmuştur.

Kontrol Odağı Ölçeğinin Genel İç Kontrol İnancı alt ölçeğinin puanı, 17, 18, 19, 21, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 36,37, 41, 43, 44, 45 ve 47 no'lu maddelerin toplanmasıyla,

Kontrol Odağı Ölçeğinin Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin "Şansa İnanma" faktörün puanı, 1, 6, 9, 11, 12, 15, 16, 23, 26, 30 ve 40 no'lu maddelerin toplanmasıyla,

Kontrol Odağı Ölçeğinin Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin "çabalamanın anlamsızlığı" faktörün puanı, 2, 4, 5, 8, 10, 14, 22, 24, 25 ve 35 no'lu maddelerin toplanmasıyla,

Kontrol Odağı Ölçeğinin Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin "Kadercilik" faktörün puanı, 3, 39 ve 42 no'lu maddelerin toplanmasıyla,

Kontrol Odağı Ölçeğinin Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Adil Olmayan dünya inancı” faktörün puanı, 7, 13, 20, 38 ve 46 no'lu maddelerin toplanmasıyla elde edilir.

Puanlardaki yükselme dış kontrol inancını yansıtmaktadır (Dağ,2002, s:77-90).

Güvenirlilik

İç tutarlık: Ölçeğin yeni bir örnekleme uygulanmasıyla elde edilen verilerden tüm ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Cronbach alfa .92 olarak bulunmuştur. Ayrıca yine ölçeğin her bir maddesi için madde bırakma tekniği ile madde-toplam korelasyonları da hesaplanmıştır. Korelasyonların ortalaması .45 olmak üzere .20 ile .70 arasında değiştiği görülmüştür (Dağ,2002, s:77).

Test-tekrar test güvenirliliği: Ölçeğin 1ay tekrar uygulanmasıyla elde edilen veriler üzerinden hesaplanan test tekrar test güvenirlilik katsayısı ise Pearson $r = .88$ 'dir ($sd = 89$; $p < .0001$). Ölçeğin altölçeklerinin test tekrar test güvenirlilik katsayıları ise sırasıyla, .83, .81, .61, .89 ve .74 olarak bulunmuştur (Dağ,2002, s:77).

Geçerlik

Yapı geçerliği: Ölçek puanları çeşitli faktör çözümü ve döndürme tekniklerinin denenmiş sonuçta Temel Bileşenler tekniği en yalın sonucu vermiştir. Ortogonal varimaks döndürmesi ile 5 faktör ortaya çıkmıştır. Altölçekler birbirleriyle .24 ile .58 arasında, ölçek toplam puanlarıyla da .55 ile .81 arasında değerlerle korelasyon göstermektedir (Dağ,2002, s:77).

Ölçüt bağıntılı geçerlik: Kendini denetlemeyi ölçen Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği (RÖGÖ) puanlarıyla iç kontrol arasında $p < 0,001$ anlamlı negatif korelasyon bulunmuştur. Ayrıca, kontrol odağı inancı ile Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)'nin genel belirti puanı (GSI) arasında anlamlı $p < 0.01$ korelasyon saptanmıştır (Dağ,2002, s:77).

3.3.4. Cattell Zekâ Testi 2A

Bu araştırmada öğrencilerin zeka bölümlerini belirlemek amacıyla Cattell Zeka Testi 2A formu kullanılmıştır.

1957 yılında James McKeen Cattell tarafında geliştirilen testi orjinal adı “Cattell Culture Fair Intelligence Test, 2A-2B”dir.

Cattell'in geliştirdiği zeka testi, bireysel olarak uygulanan, bireylerin kas gücünü, hareketin hızını, ağrıya karşı olan hassasiyetini, görme ve işitmedeki hassasiyetini, ağırlıkları ayırdedebilme, reaksiyon zamanı ve bellek gücü gibi test durumlarından oluşmaktaydı (Özgüven, 2000, s:21).

Testin eşdeğer iki formu (A ve B) vardır.

Toplam 46 maddeden oluşan form A'nın 4 alttesti vardır 1. alttest “Seriye tamamlama”dır ve 12 maddeden, 2. alttest “Tasnif”dir ve 14 maddeden, 3. alttest “Yerleştirme”dir ve 12 maddeden, 4. alttest “Yerleştirme”dir ve 8 maddeden oluşmaktadır.

Her alttestin süresi farklı olmak üzere testin toplam süresi 25 dakikadır.

Puanlanması ve Yorumlanması

Bireyin kendi kendine yanıtlayabileceği, uygulaması kolay bir testtir. Uygulayıcı yanıt için verilen sürelele uyulmasına özen göstermelidir.

Her alttest için ayrı açıklama ve örnekler vardır. Açıklamalar sözlü olarak verilir. Bireyden 1. ve 3. alttestlerde her maddede belli bir kurala göre dizilmiş şekil serisini tamamlayacak şekli, 5 şık içinden seçmesi; 2. alttestte belli bir kurala göre dizilmiş şekil serisine uymayan şekli bulması; 4. alttestte ise her serideki örnek şeklin kuralına uygun olarak diğer şekillerden hangisine “nokta” yı koyacağını bulması istenir. Testin puanlanması yanıt anahtarma göre

yapılır. Her doğru yanıtta '1' puan verilir. Testten elde edilen toplam puan bireyin zeka yaşını gösterir. Zeka yaşı /takvim yaşı x 100 formülü ile bireyin zeka bölümü hesaplanır (Öner,1997, s:133).

Güvenirlilik

Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin çeşitli bölgelerinden 4328 kız ve erkek üzerinden elde edilmiştir. Her iki form için, ham puanları yüzdelik puanlara ve standart puanlara çeviren tablolar hazırlanmıştır.

İki-yarım test güvenirliliği: Yapılan bir çok çalışmada, testin iki-yarım test güvenirliliği ile hesaplanan güvenirlilik katsayıları ortalama .80 olarak bulunmuştur (Öner,1997, s:133).

Türkiye Uyarlaması

Cattell Zekâ Testi 1974 yılında Beglan Toğrol tarafından Türkiye için uyarlaması yapılmıştır.

7-6 ile 14-0 yaş arasımda, İstanbul'da yaşayan 1300 çocuk (650 kız ve 650 erkek) üzerinden elde edilen puan ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir (Öner,1997, s:133).

Güvenirlilik

Paralel form güvenirliliği: Testin 2A ve 2B formları arasındaki korelasyon katsayıları .50'nin üzerinde bulunmuştur (Öner,1997, s:133).

Geçerlik

Ölçüt-bağımlı geçerlik: 1300 çocuğa uygulanan Cattell Zeka Testi ile Porteus Labirentleri Testi arasındaki korelasyonlar .50'nin altında çıkmıştır (Öner,1997, s:133).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada verileri İstanbul Ümraniye ve Ankara Kızılay bölgesinde çeşitli dersanelere devam eden gönüllü öğrenciler 10 kişilik gruplar halinde önce Bilgi Formu doldurduktan sonra gruplara Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği ve Kontrol Odağı Ölçeği uygulandı. Bir sonraki hafta ise yine 10 kişilik gruplara Cattell Zekâ Testi uygulandı.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Verilerin analizi SPSS (Statistical Package for Social Science) 11.5 paket programında yapıldı. Tanımlayıcı istatistikler ortalama \pm std.sapma veya % şeklinde gösterildi. Kontrol Odağı ve Öfke alt ölçeklerinin herbiri için İç Tutarlık (Cronbach Alfa) katsayıları hesaplatılarak alt boyutların güvenilirliği incelendi. Bağımsız gruplar arasında alt ölçekler ve zeka puanları yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olup olmadığı, bağımsız grup sayısı iki olduğunda Mann Whitney U testiyle bağımsız grup sayısının ikiden fazla olduğu durumlarda ise Kruskal Wallis testleriyle incelendi. Kruskal Wallis test istatistiğinin anlamlı görüldüğü yerlerde farka neden olan grupları tespit etmek için Kruskal Wallis çoklu karşılaştırma testi kullanıldı. Kategorik karşılaştırmalar Ki-Kare veya Fisher'in Kesin testi kullanıldı. Alt ölçeklerin birbirleriyle ve zeka puanlarıyla arasındaki doğrusal ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlılığı Pearson Korelasyon testi kullanılarak incelendi. $p < 0,05$ için tüm sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilere Ait Demografik Özellikler

Tablo 1. Ankara ve İstanbul'da Öğrenim Gören Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Demografik Özellikleri

		Ankara (N=100)	İstanbul (N=100)	P [‡]	
Yaş		M ± SD	17,8 ± 1,13	17,9 ± 1,06	0,607 [†]
Cinsiyet	<i>Erkek</i>	37	55	0,011 [*]	
	<i>Kız</i>	63	45		
Okulun Türü	<i>Anadolu Lisesi</i>	32	28	0,111	
	<i>Genel Lise</i>	64	60		
	<i>Meslek Lisesi</i>	4	12		
Babanın Öğrenim Durumu	<i>Okur Yazar Değil</i>	0	1	<0,001	
	<i>İlköğretim</i>	24	63 ^{***}		
	<i>Ortaöğretim (Lise)</i>	39	26		
	<i>Üniversite</i>	37 ^{***}	10		
Annenin Öğrenim Durumu	<i>Okur Yazar Değil</i>	4	15 ^{**}	<0,001	
	<i>İlköğretim</i>	40	64 ^{***}		
	<i>Ortaöğretim (Lise)</i>	35 ^{**}	18		
	<i>Üniversite</i>	21 ^{***}	3		
Babanın Mesleği	<i>Çalışmıyor</i>	5	9	0,003 ^{**}	
	<i>İşçi</i>	10	14		
	<i>Memur</i>	49 ^{***}	23		
	<i>Emekli</i>	10	10		
	<i>Serbest</i>	26	44 ^{**}		
Annenin Mesleği	<i>Ev Hanımı</i>	59	88 ^{***}	<0,001	
	<i>İşçi</i>	3	1		
	<i>Memur</i>	21 ^{***}	3		
	<i>Emekli</i>	13 ^{**}	2		
	<i>Serbest</i>	4	6		
Kardeş Sayısı	<i>Kardeşi Yok</i>	13 [*]	4	<0,001	
	<i>1-2 Kardeşi Olan</i>	65 [*]	48		
	<i>2'den Fazla Kardeşi Olan</i>	22	48 ^{***}		

*: p<0,05 **p<0,01 ***:p<0,001 ‡ Ki-Kare testi † Student's t testi

Ankara'da ve İstanbul'da öğrenim gören öğrenciler arasında yaş ortalamaları ($p=0,607$) ve okul türü ($p=0,111$) yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur.

Ankara'da ve İstanbul'da öğrenim gören öğrenciler arasında cinsiyet dağılımı yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p=0,011$). Erkek öğrencilerin yaygınlığı İstanbul'da öğrenim görenlerde daha fazla iken kız öğrencilerin yaygınlığı Ankara'da öğrenim görenlerde daha yüksektir.

Ankara'da ve İstanbul'da öğrenim gören öğrenciler arasında babanın öğrenim düzeyi dağılımı yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark vardı ($p<0,001$). İstanbul'da öğrenim görenlerde babası ilköğretim mezunu olanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde babası ilköğretim mezunu olanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,001$). İstanbul'da öğrenim görenlerde babası üniversite mezunu olanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde babası üniversite mezunu olanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha düşüktü ($p<0,001$).

Ankara'da ve İstanbul'da öğrenim gören öğrenciler arasında annenin öğrenim düzeyi dağılımı yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p<0,001$). İstanbul'da öğrenim görenlerde annesi okur yazar olmayanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde annesi okur yazar olmayanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir ($p=0,008$). İstanbul'da öğrenim görenlerde annesi ilköğretim mezunu olanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde annesi ilköğretim mezunu olanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,001$). İstanbul'da öğrenim görenlerde annesi ortaöğretim (lise) mezunu olanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde annesi ortaöğretim (lise) mezunu olanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha düşüktür ($p=0,006$). İstanbul'da öğrenim görenlerde annesi üniversite mezunu olanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde annesi üniversite mezunu olanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha düşüktür ($p<0,001$).

Ankara'da ve İstanbul'da öğrenim gören öğrenciler arasında babanın mesleği dağılımı yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p=0,003$). İstanbul'da öğrenim görenlerde babası memur olanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde babası memur olanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha düşüktür ($p<0,001$). İstanbul'da öğrenim görenlerde babası serbest meslek sahibi olanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde babası serbest meslek sahibi olanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir ($p=0,008$).

Ankara'da ve İstanbul'da öğrenim gören öğrenciler arasında annenin mesleği dağılımı yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p<0,001$). İstanbul'da öğrenim görenlerde annesi ev hanımı olanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde annesi ev hanımı olanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,001$). İstanbul'da öğrenim görenlerde annesi memur olanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde annesi memur olanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha düşüktür ($p<0,001$). İstanbul'da öğrenim görenlerde annesi emekli olanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde annesi emekli olanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha düşüktür ($p=0,003$).

Ankara'da ve İstanbul'da öğrenim gören öğrenciler arasında kardeş sayısı dağılımı yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p<0,001$). İstanbul'da öğrenim görenlerde kardeşi olmayanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde kardeşi olmayanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha düşüktür ($p=0,022$). İstanbul'da öğrenim görenlerde 1-2 kardeşi olanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde 1-2 kardeşi olanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha düşüktür ($p=0,015$). İstanbul'da öğrenim görenlerde 2'den fazla kardeşi olanların oranı Ankara'da öğrenim görenlerde 2'den fazla kardeşi olanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir ($p<0,001$).

Tablo 2. Erkek ve Kız Öğrencilerin Demografik Özellikleri

		Kız (N=108)	Erkek (N=92)	P [‡]
Yaş		17,9 ± 1,17	17,8 ± 1,01	0,695 [†]
Okulun Türü	<i>Anadolu Lisesi</i>	33 (%30,6)	27 (%29,3)	0,692
	<i>Genel Lise</i>	68 (%63,0)	56 (%60,9)	
	<i>Meslek Lisesi</i>	7 (%6,4)	9 (%9,8)	
Babanın Öğrenim Durumu	<i>Okur Yazar Değil</i>	-	1 (%1,1)	0,491
	<i>İlköğretim</i>	44 (%40,7)	43 (%46,7)	
	<i>Ortaöğretim (Lise)</i>	37 (%34,3)	28 (%30,4)	
	<i>Üniversite</i>	27 (%25,0)	20 (%21,7)	
Annenin Öğrenim Durumu	<i>Okur Yazar Değil</i>	8 (%7,4)	11 (%12,0)	0,604
	<i>İlköğretim</i>	60 (%55,6)	44 (%47,8)	
	<i>Ortaöğretim (Lise)</i>	27 (%25,0)	26 (%28,3)	
	<i>Üniversite</i>	13 (%12,0)	11 (%12,0)	
Babanın Mesleği	<i>Çalışmıyor</i>	10 (%9,3)	4 (%4,3)	0,494
	<i>İşçi</i>	13 (%12,0)	11 (12,0)	
	<i>Memur</i>	40 (%37,0)	32 (%34,8)	
	<i>Emekli</i>	12 (%11,1)	8 (%8,7)	
	<i>Serbest</i>	33 (%30,6)	37 (%40,2)	
Annenin Mesleği	<i>Ev Hanımı</i>	78 (%72,2)	69 (%75,0)	0,541
	<i>İşçi</i>	1 (%0,9)	3 (%3,3)	
	<i>Memur</i>	16 (%14,8)	8 (%8,7)	
	<i>Emekli</i>	8 (%7,4)	7 (%7,6)	
	<i>Serbest</i>	5 (%4,6)	5 (%5,4)	
Kardeş Sayısı	<i>Kardeşi Yok</i>	5 (%4,6)	12 (%13,0)	0,076
	<i>1-2 Kardeşi Olan</i>	61 (%56,5)	52 (%56,5)	
	<i>2'den Fazla Kardeşi Olan</i>	42 (%38,9)	28 (%30,4)	

‡ Ki-Kare testi † Student's t testi

Erkek ve kız öğrenciler arasında yaş ortalamaları (p=0,695), kardeş sayısı(p=0,076), annenin mesleği (p=0,541), babanın mesleği (p=0,494), annenin öğrenim düzeyi (p=0,604), babanın öğrenim düzeyi (p=0,491) ve okul türü (p=0,692) dağılımı yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 3. Öğrencilerin Ankara, İstanbul, Yaş, Cinsiyet ve Okul Türlerine Göre Dağılımı ve Yüzdeleri

		Ankara				İstanbul			
		Kız		Erkek		Kız		Erkek	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Yaş	16	1	1,6	0	0,0	3	6,7	4	7,3
	17	19	30,2	18	48,6	12	26,7	13	23,6
	18	36	57,1	16	43,2	24	53,3	27	49,1
	19	5	7,9	2	5,4	2	4,4	4	7,3
	20	-	-	-	-	3	6,7	6	10,9
	21	0	0,0	1	2,7	1	2,2	1	1,8
	24	2	3,2	0	0,0	-	-	-	-
Okulun Türü	<i>Anadolu Lisesi</i>	21	33,3	11	29,7	12	26,7	16	29,1
	<i>Genel Lise</i>	40	63,5	24	64,9	28	62,2	32	58,2
	<i>Meslek Lisesi</i>	2	3,2	2	5,4	5	11,1	7	12,7
Toplam		63	100,0	37	100,0	45	100,0	55	100,0

Tablo 4. Öğrencilerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları ve Yüzdeleri

		Ankara				İstanbul			
		Kız		Erkek		Kız		Erkek	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Ailedeki Çocuk Sayısı	<i>Tek Çocuk</i>	4	6,3	9	24,3	1	2,2	3	5,5
	<i>1-2 Çocuk</i>	40	63,5	25	67,6	21	46,7	27	49,1
	<i>3 ve Üstü Çocuk</i>	19	30,2	3	8,1	23	51,1	25	45,5

Tablo 5. Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumu ve Meslek Dağılım ve Yüzdeleri

		Ankara				İstanbul			
		Kız		Erkek		Kız		Erkek	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Babanın Öğrenim Durumu	<i>Okur Yazar Değil</i>	-	-	-	-	0	0,0	1	1,8
	<i>İlkokul</i>	14	22,2	10	27,0	30	66,7	33	60,0
	<i>Lise</i>	27	42,9	12	32,4	10	22,2	16	29,1
	<i>Üniversite</i>	22	34,9	15	40,5	5	11,1	5	9,1
Babanın Mesleği	<i>Çalışmıyor</i>	5	7,9	0	0,0	5	11,1	4	7,3
	<i>İşçi</i>	8	12,7	2	5,4	5	11,1	9	16,4
	<i>Memur</i>	30	47,6	19	51,4	10	22,2	13	23,6
	<i>Emekli</i>	7	11,1	3	8,1	5	11,1	5	9,1
	<i>Serbest</i>	13	20,6	13	35,1	20	44,4	24	43,6

Tablo 6. Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumu ve Meslek Dağılım ve Yüzdeleri

		Ankara				İstanbul			
		Kız		Erkek		Kız		Erkek	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Annenin Öğrenim Durumu	<i>Okur Yazar Değil</i>	1	1,6	3	8,1	7	15,6	8	14,5
	<i>İlkokul</i>	31	49,2	9	24,3	29	64,4	35	63,6
	<i>Lise</i>	20	31,7	15	40,5	7	15,6	11	20,0
	<i>Üniversite</i>	11	17,5	10	27,0	2	4,4	1	1,8
Annenin Mesleği	<i>Çalışmıyor</i>	39	61,9	20	54,1	39	86,7	49	89,1
	<i>İşçi</i>	1	1,6	2	5,4	0	0,0	1	1,8
	<i>Memur</i>	14	22,2	7	18,9	2	4,4	1	1,8
	<i>Emekli</i>	6	9,5	7	18,9	2	4,4	0	0,0
	<i>Serbest</i>	3	4,8	1	2,7	2	4,4	4	7,3

Tablo 7. Ankara ve İstanbul'da İlindeki Öğrencilerin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Dağılımı ve Yüzdeleri

		Ankara (N=60)	İstanbul (N=98)	P
Üniversite Sınav Sonucu	<i>Kazanamayan</i>	42 (%70,0)	70 (%71,4)	0,981
	<i>İstediği Bölüm Dışında Bir Bölümü</i>	7 (%11,7)	11 (%11,2)	
	<i>Kazanan</i>	11 (%18,3)	17 (%17,3)	
	<i>İstediği Bölümü Kazanan</i>			

Ankara ve İstanbul ilinde öğrenim gören öğrencileri arasında üniversite yerleştirme sonuçlarının dağılımı yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p=0,981$).

Tablo 8. Erkek ve Kız Öğrencilerin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Dağılımı ve Yüzdeleri

		Kız (N=84)	Erkek (N=74)	P
Üniversite Sınav Sonucu	<i>Kazanamayan</i>	58 (%69,0)	54 (%73,0)	0,363
	<i>İstediği Bölüm Dışında Bir Bölümü Kazanan</i>	8 (%9,5)	10 (%13,5)	
	<i>İstediği Bölümü Kazanan</i>	18 (%21,4)	10 (%13,5)	

Kız ve erkek öğrencileri arasında üniversite yerleştirme sonuçlarının dağılımı yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p=0,363$).

Tablo 9. Öğrencilerin Ankara, İstanbul, Cinsiyet ve Üniversite Sınav Sonucuna Göre Dağılımı ve Yüzdeleri

		Ankara				İstanbul			
		Kız		Erkek		Kız		Erkek	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Üniversite Sınav Sonucu	<i>Kazanamayan</i>	28	70	14	70	30	68,2	40	74,1
	<i>İstediği Bölüm Dışında Bir Bölümü Kazanan</i>	4	10	3	15	4	9,1	7	13,0
	<i>İstediği Bölümü Kazanan</i>	8	20	3	15	10	22,7	7	13,0

4.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenirlik Düzeyleri

Tablo 10. Kontrol Odağı Ölçeğinin Alt Ölçek Madde Sayıları ve Güvenirlik Düzeyleri

Alt Ölçekler	Madde Sayısı	İç Tutarlık Katsayısı
Genel İç Kontrol İnancı	18	%88,7
Şansa İnanma	11	%73,8
Çabalamanın Anlamsızlığı	10	%55,2
Kadercilik	3	%71,7
Adil Olmayan Dünya İnancı	5	%59,5

Tablo 11. Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinin Alt Ölçek Madde Sayıları ve Güvenirlik Düzeyleri

Alt Ölçekler	Madde Sayısı	İç Tutarlık Katsayısı
Sürekli Öfke	10	%79,7
İçe Yönelik Öfke	8	%69,0
Dışa Yönelik Öfke	8	%78,5
Kontrol Altına Alınmış Öfke	8	%84,7

Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklere ilişkin güvenirlik düzeyleri %55,2 ile %88,7 arasında değişmekteydi. Genel İç Kontrol İnancı, Sürekli Öfke ve kontrol altına alınmış Öfke alt ölçeklerinin yüksek güvenirlığe sahip olduğu, Şansa İnanma, Kadercilik, Dışa Yönelik Öfke ve İçe Yönelik Öfke alt ölçeklerinin yeterli düzeyde güvenilir olduğu, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı alt ölçeklerinin ise düşük düzeyde güvenilir olduğu görüldü. Tablo3'te her bir alt ölçekte yer alan madde sayısı ve güvenirlik göstergesi olan İç Tutarlık Katsayısı gösterildi.

4.3. Ankara Ve İstanbul İllerine Ait Bulgular

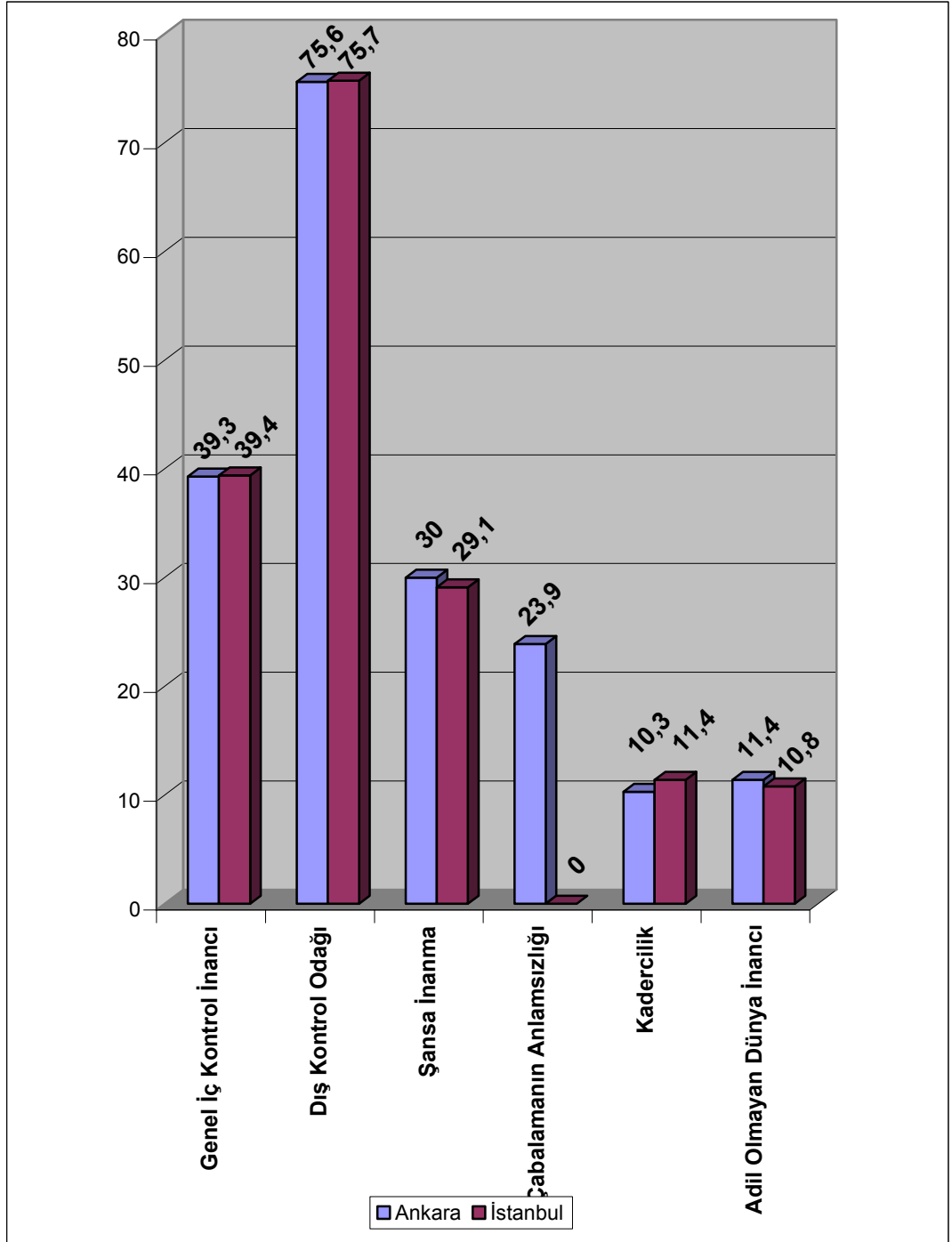
4.3.1 Kontrol Odağı Ölçeğinden Ankara ve İstanbul İllerine Göre Alınan Puanlar

Tablo 12. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Ankara	İstanbul	p [†]
Genel İç Kontrol İnancı	39,3 ± 11,09	39,4 ± 11,57	0,872
Dış Kontrol Odağı	75,6 ± 13,84	75,7 ± 12,98	0,862
<i>Şansa İnanma</i>	30,0 ± 6,80	29,1 ± 6,38	0,483
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	23,9 ± 4,98	24,5 ± 5,73	0,486
<i>Kadercilik</i>	10,3 ± 3,12	11,4 ± 2,87	0,011*
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	11,4 ± 3,55	10,8 ± 3,97	0,155

† Mann Whitney U testi * :p<0,05

Ankara ve İstanbul'daki öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı, Dış Kontrol İnancı ve alt ölçeklerden “Şansa İnanma”, “Çabalamanın Anlamsızlığı” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü faktörü, puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. Ankara ve İstanbul'daki öğrencilerin Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Kadercilik” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p=0,011). İstanbul'daki öğrencilerin Ankara'daki öğrencilere göre Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Kadercilik” faktörü puanları daha yüksek bulundu.

Şekil 4. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

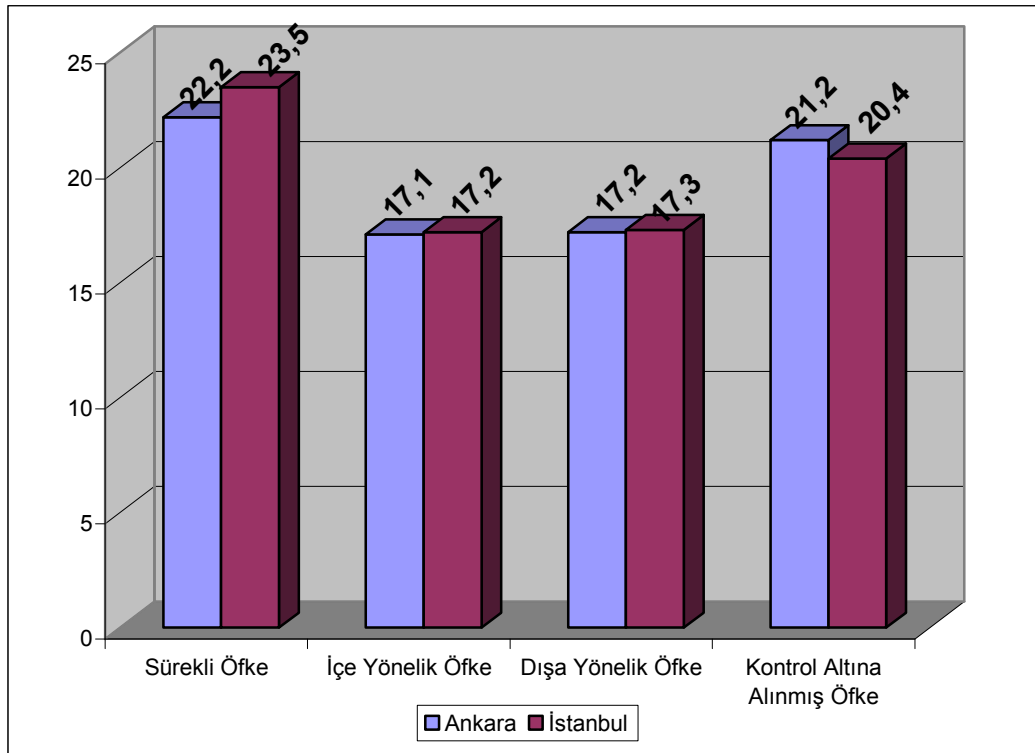
4.3.2. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlar Ölçeğinden Ankara ve İstanbul İllerine Göre Alınan Puanlar

Tablo 13. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Ankara	İstanbul	p [†]
Sürekli Öfke	22,2 ± 5,26	23,5 ± 6,05	0,158
İçe Yönelik Öfke	17,1 ± 4,42	17,2 ± 4,19	0,757
Dışa Yönelik Öfke	17,2 ± 4,36	17,3 ± 5,04	0,711
Kontrol Altına Alınmış Öfke	21,2 ± 4,73	20,4 ± 5,53	0,334

† Mann Whitney U testi

Ankara ve İstanbul'daki öğrencilerin Sürekli Öfke, İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur.

Şekil 5. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

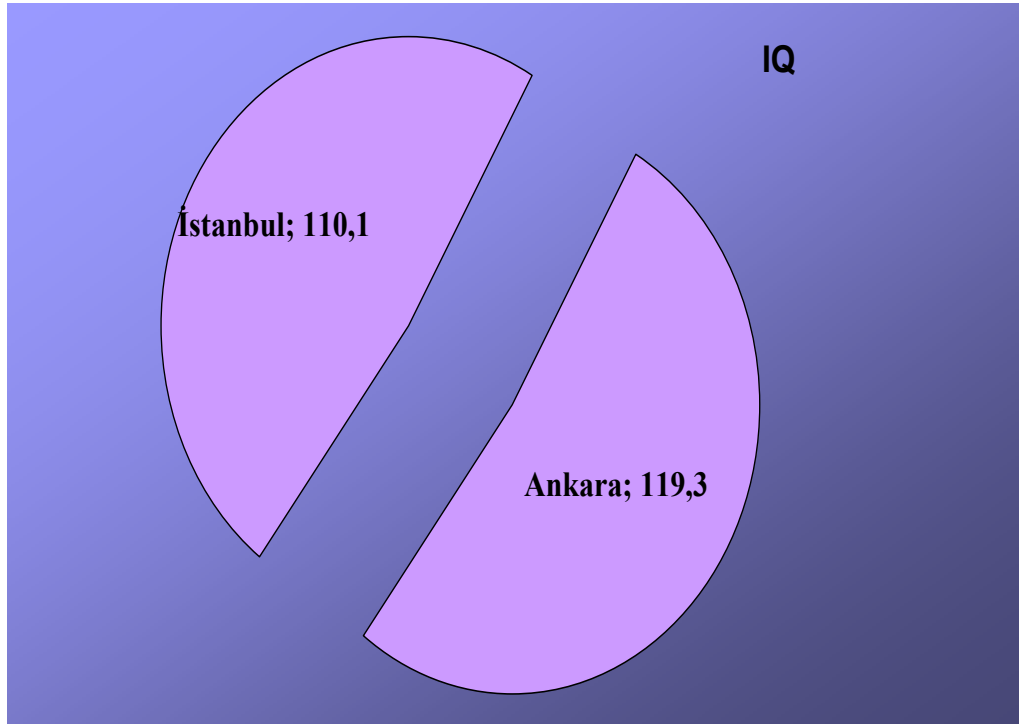
4.3.3. Cattell Zeka Testinden Ankara ve İstanbul İllerine Göre Alınan Puanlar

Tablo 14. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Ankara	İstanbul	p [†]
IQ	119,3 ± 19,12	110,1 ± 24,90	0,004 ^{**}
Düşük Zeka	81,25±13,32	69,78±18,53	0,129
Normal Zeka	112,23±8,59	109,89±8,37	0,149
Üstün Zeka	138,83±8,90	137,52±9,21	0,570

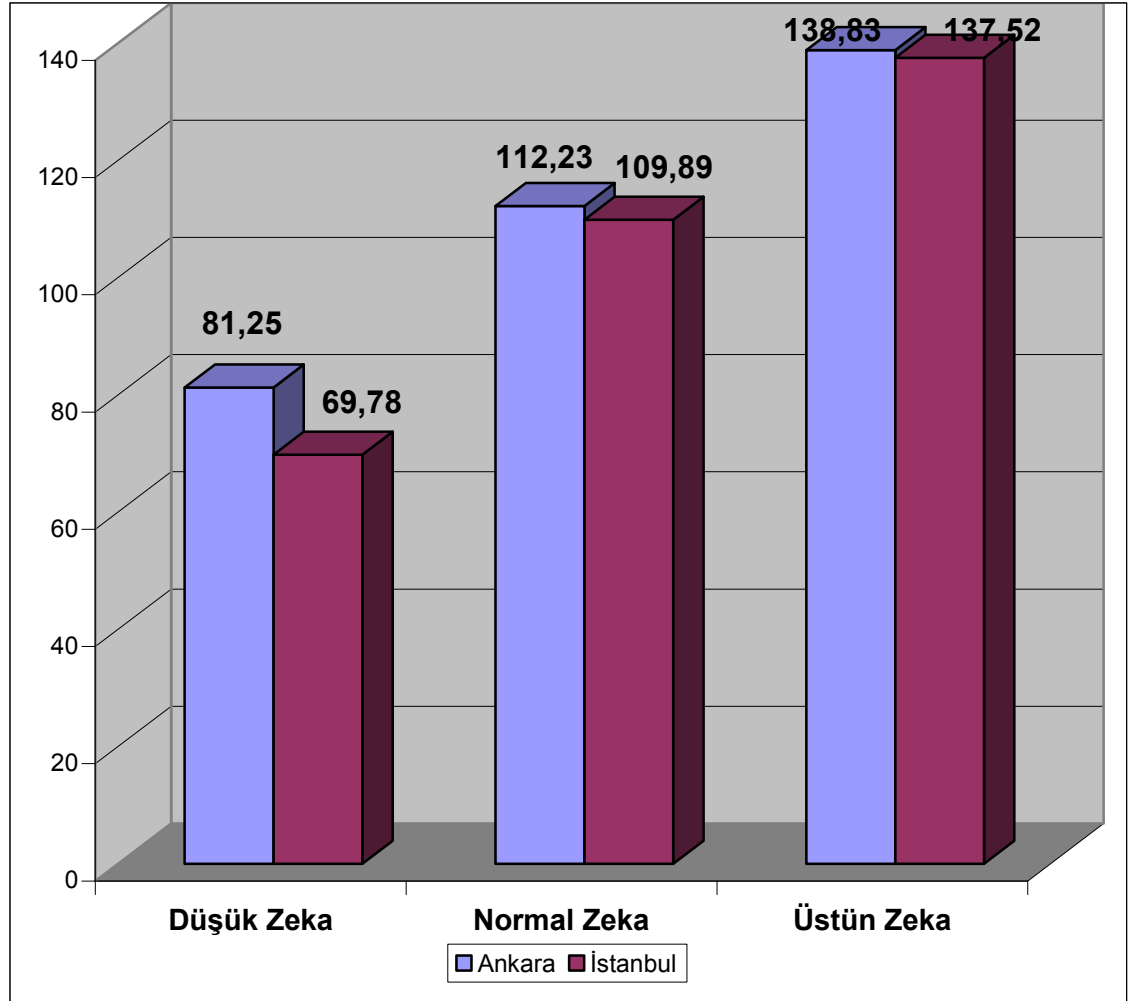
† Mann Whitney U testi ** p<0,01

Ankara ve İstanbul'daki öğrencilerin Zeka puanları ortalamaları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p=0,004). Ankara'da öğrenim görenlerin zeka puanı ortalaması İstanbul'da öğrenim görenlere göre daha yüksekti.

Şekil 6. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

Düşük, normal ve üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde öğrenim görülen illere göre zeka ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü (p değerleri sırasıyla; 0,129 ; 0,149 ve 0,570 olarak saptandı).

Şekil 7. Ankara ve İstanbul Öğrencilerinin Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

4.4. Cinsiyet Farklarına Ait Bulgular

4.4.1. Kontrol Odağı Ölçeğinden Cinsiyet Farkına Göre Alınan Puanlar

Tablo 15. . Ankara İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kız	Erkek	p[†]
Genel İç Kontrol İnancı	39,16±10,05	39,51±12,82	0,841
Dış Kontrol Odağı	76,48±13,31	73,95±14,76	0,870
<i>Şansa İnanma</i>	30,81±6,84	28,62±6,59	0,211
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	24,00±5,18	23,68±4,67	0,897
<i>Kadercilik</i>	10,57±2,75	9,84±3,66	0,409
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	11,10±3,46	11,81±3,72	0,402

† Mann Whitney U testi

Kız ve erkek öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı, Dış Kontrol İnancı, dış kontrol inancına ait “Şansa İnanma”, “Çabalamanın Anlamsızlığı”, “Kadercilik” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” alt faktör puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur.

Tablo 16. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kız	Erkek	p[†]
Genel İç Kontrol İnancı	37,67±10,20	40,84±12,49	0,234
Dış Kontrol Odağı	74,04±12,48	77,36±13,32	0,191
<i>Şansa İnanma</i>	28,38±6,07	29,71±6,63	0,178
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	24,27±5,94	24,78±5,59	0,304
<i>Kadercilik</i>	11,53±2,55	11,25±3,13	0,850
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	9,87±3,33	11,62±4,30	0,030*

† Mann Whitney U testi * p<0,05

Kız ve erkek öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı, Dış Kontrol İnancı, dış kontrol inancına ait “Şansa İnanma”, “Çabalamanın Anlamsızlığı” ve “Kadercilik” alt faktör puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. “Adil Olmayan Dünya İnancı” alt faktör puanlarının ise kızlara göre erkeklerde daha yüksek olduğu görüldü (p=0,030).

Tablo 17. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kız	Erkek	p[†]
Genel İç Kontrol İnancı	38,5 ± 10,09	40,3 ± 12,57	0,333
Dış Kontrol Odağı	75,5 ± 12,96	75,9 ± 13,94	0,783
<i>Şansa İnanma</i>	29,8 ± 6,61	29,3 ± 6,60	0,933
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	24,1 ± 5,48	24,3 ± 5,24	0,375
<i>Kadercilik</i>	10,9 ± 2,70	10,7 ± 3,41	0,861
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	10,6 ± 3,44	11,7 ± 4,06	0,062

† Mann Whitney U testi

Kız ve erkek öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı (p=0,333), Dış Kontrol İnancı, “Şansa İnanma”, “Çabalamanın Anlamsızlığı”, “Kadercilik” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur.

4.4.2. Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Cinsiyet Farkına Göre Alınan Puanlar

Tablo 18. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kız	Erkek	p[†]
Sürekli Öfke	22,25±5,41	22,03±5,07	0,991
İçe Yönelik Öfke	16,87±4,36	17,59±4,55	0,487
Dışa Yönelik Öfke	17,00±4,71	17,68±3,72	0,210
Kontrol Altına Alınmış Öfke	20,46±4,58	22,46±4,78	0,122

† Mann Whitney U testi

Kız ve erkek öğrencilerin Sürekli Öfke, İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke alt faktör puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur.

Tablo 19. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kız	Erkek	p[†]
Sürekli Öfke	22,09±5,66	24,67±6,15	0,026*
İçe Yönelik Öfke	16,87±4,66	17,49±3,78	0,387
Dışa Yönelik Öfke	16,67±4,72	17,91±5,26	0,211
Kontrol Altına Alınmış Öfke	21,11±5,11	19,84±5,83	0,267

† Mann Whitney U testi * p<0,05

Kız ve erkek öğrencilerin Sürekli Öfke alt faktör puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark olup (p=0,026) kızlara göre erkek öğrencilerin sürekli öfke düzeylerinin daha yüksek olduğu görüldü. Cinsiyete göre İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke alt faktör puanlarında istatistiksel olarak anlamlı değişim görülmedi.

Tablo 20. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kız	Erkek	p[†]
Sürekli Öfke	22,2 ± 5,49	23,6 ± 5,86	0,065
İçe Yönelik Öfke	16,9 ± 4,47	17,5 ± 4,08	0,210
Dışa Yönelik Öfke	16,9 ± 4,70	17,8 ± 4,68	0,103
Kontrol Altına Alınmış Öfke	20,7 ± 4,80	20,9 ± 5,55	0,955

† Mann Whitney U testi

Kız ve erkek öğrencilerin Sürekli Öfke, İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur.

4.4.3. Cattell Zeka Testinden Cinsiyet Farkına Göre Alınan Puanlar

Tablo 21. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kız	Erkek	p[†]
IQ	120,79±17,78	116,84±21,22	0,503
Düşük Zeka	88,00±2,00	74,50±16,98	0,114
Normal Zeka	111,62±8,81	113,18±8,33	0,497
Üstün Zeka	138,52±9,15	139,55±8,68	0,685

† Mann Whitney U testi

Kız ve erkek öğrencilerin Zeka puanları ortalamaları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur.

Tablo 22. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kız	Erkek	p[†]
IQ	113,13±18,21	107,67±29,21	0,548
Düşük Zeka	76,25±5,62	67,38±21,36	0,549
Normal Zeka	110,19±8,22	109,50±8,71	0,607
Üstün Zeka	137,00±10,83	137,82±8,46	0,604

† Mann Whitney U testi

Düşük, normal ve üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde cinsiyete göre zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü.

Tablo 23. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kız	Erkek	p[†]
IQ	117,6 ± 18,27	111,4 ± 26,55	0,051
Düşük Zeka	82,13±7,40	69,39±19,60	0,090
Normal Zeka	110,94±8,50	111,26±8,64	0,845
Üstün Zeka	138,09±9,52	138,50±8,43	0,857

† Mann Whitney U testi

Kız ve erkek öğrencilerin Zeka puanları ortalamaları yönünden aralarındaki fark 0,05 anlamlılığına çok yakındır. Kız öğrencilerin Zeka puanları erkeklere göre daha yüksektir (p=0,051). Düşük, normal ve üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde cinsiyete göre zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü.

4.5. Okul Türü Farkına Ait Bulgular

4.5.1. Kontrol Odağı Ölçeğinden Okul Türü Farkına Göre Alınan Puanlar

Tablo 24. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Anadolu Lisesi	Genel Lise	Meslek Lisesi	p [†]
Genel İç Kontrol İnancı	38,66±11,08	39,48±11,36	41,25±8,50	0,886
Dış Kontrol Odağı	73,34±12,92	76,50±14,39	77,75±13,28	0,363
<i>Şansa İnanma</i>	30,19±6,82	30,13±6,94	26,50±4,20	0,483
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	23,16±4,63	24,03±5,12	27,25±4,99	0,399
<i>Kadercilik</i>	9,91±2,75	10,42±3,33	11,50±2,52	0,453
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	10,09±3,32	11,92±3,37	12,50±6,24‡	0,037*

† Kruskal Wallis testi * p<0,05

‡ Anadolu Lisesi grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Genel lise, anadolu lisesi ve meslek lisesine giden öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı, Dış Kontrol İnancı, “Şansa İnanma”, “Çabalamanın Anlamsızlığı” ve “Kadercilik” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. Genel lise, Anadolu lisesi ve Meslek lisesine giden öğrencilerin Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p=0,037). Buna göre; söz konusu farkın kaynağı meslek lisesi öğrencilerinin Anadolu lisesi öğrencilerine göre Adil Olmayan Dünya İnancı alt faktör puanlarının istatistiksel anlamlı olarak daha yüksek bulunmasıdır (p=0,045).

Tablo 25. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Anadolu Lisesi	Genel Lise	Meslek Lisesi	p [†]
Genel İç Kontrol İnancı	39,29±10,94	38,90±12,22	42,25±9,96	0,583
Dış Kontrol Odağı	78,61±12,51	74,07±12,96	78,50±13,75	0,224
<i>Şansa İnanma</i>	32,07±5,48	28,13±6,51 [‡]	27,08±5,84	0,016*
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	24,11±5,22	24,33±5,92	26,67±5,90	0,211
<i>Kadercilik</i>	11,61±2,45	11,07±3,06	12,42±2,75	0,304
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	10,82±3,89	10,53±3,89	12,33±4,58	0,437

† Kruskal Wallis testi * p<0,05

‡ Anadolu Lisesi grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Genel lise, Anadolu lisesi ve Meslek lisesine giden öğrencilerin genel İç Kontrol İnancı, Dış Kontrol İnancı, “Çabalamanın Anlamsızlığı”, “Kadercilik” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” alt faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. Genel lise, Anadolu lisesi ve Meslek lisesine giden öğrencilerin Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Şansa İnanma” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p=0,016). Buna göre; söz konusu farkın kaynağı genel lise öğrencilerinin Anadolu lisesi öğrencilerine göre Şansa İnanma alt faktör puanlarının istatistiksel anlamlı olarak daha düşük bulunmasıdır (p=0,017).

Tablo 26. . Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Anadolu Lisesi	Genel Lise	Meslek Lisesi	p [†]
Genel İç Kontrol İnancı	38,95±10,92	39,20±11,74	42,00±9,35	0,539
Dış Kontrol Odağı	75,80±12,89	75,32±13,71	78,31±13,19	0,703
<i>Şansa İnanma</i>	31,07±6,25	29,16±6,78	26,94±5,35	0,053
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	23,60±4,89	24,18±5,50	26,81±5,53	0,066
<i>Kadercilik</i>	10,70±2,73	10,73±3,21	12,19±2,64	0,172
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	10,43±3,58	11,25±3,68	12,38±4,81	0,131

† Kruskal Wallis testi

Genel lise, Anadolu lisesi ve Meslek lisesine giden öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı, Dış Kontrol İnancı, “Şansa İnanma”, “Çabalamanın Anlamsızlığı”, “Kadercilik” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. Ancak Anadolu lisesinin diğerlerine göre daha fazla “Şansa İnanma” açısından istatistiksel olarak anlamlıya yakın bir fark gösterdiği görülmektedir.

4.5.2. Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Okul Türüne Göre Alınan Puanlar

Tablo 27. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Anadolu Lisesi	Genel Lise	Meslek Lisesi	p [†]
Sürekli Öfke	20,97±4,64	22,61±5,20	24,75±9,71	0,277
İçe Yönelik Öfke	16,13±3,85	17,47±4,65	20,00±3,92	0,184
Dışa Yönelik Öfke	16,41±3,58	17,59±4,61	18,50±6,14	0,517
Kontrol Altına Alınmış Öfke	21,94±4,74	20,89±4,48	20,25±8,73	0,469

† Kruskal Wallis testi

Genel lise, Anadolu lisesi ve Meslek lisesine giden öğrencilerin Sürekli Öfke, İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik ve Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur.

Tablo 28. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Anadolu Lisesi	Genel Lise	Meslek Lisesi	p [†]
Sürekli Öfke	25,11±6,97	22,98±5,55	22,42±5,92	0,449
İçe Yönelik Öfke	18,71±3,97	16,67±4,34	16,42±3,18	0,087
Dışa Yönelik Öfke	19,46±5,49	16,77±4,90 [‡]	15,33±2,84 [‡]	0,034 [*]
Kontrol Altına Alınmış Öfke	19,07±5,28	20,82±5,56	21,50±5,79	0,361

† Kruskal Wallis testi * p<0,05

‡ Anadolu Lisesi grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Genel lise, Anadolu lisesi ve Meslek lisesine giden öğrencilerin Sürekli Öfke, İçe Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. Genel lise, Anadolu

lisesi ve Meslek lisesine giden öğrencilerin Dışa Yönelik Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır ($p=0,034$). Buna göre söz konusu farkın kaynağı Anadolu lisesi öğrencilerinin hem Genel lise hem de Meslek lisesi öğrencilerine göre Dışa Yönelik Öfke alt ölçeğinden elde ettikleri puanların istatistiksel anlamlı olarak daha yüksek bulunmasıdır (p değerleri sırasıyla; 0,047 ve 0,042 olarak saptandı).

Tablo 29. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Anadolu Lisesi	Genel Lise	Meslek Lisesi	p^{\dagger}
Sürekli Öfke	22,90±6,16	22,79±5,36	23,00±6,75	0,925
İçe Yönelik Öfke	17,33±4,09	17,08±4,50	17,31±3,61	0,799
Dışa Yönelik Öfke	17,83±4,78	17,19±4,75	16,13±3,93	0,416
Kontrol Altına Alınmış Öfke	20,60±5,17	20,85±5,01	21,19±6,34	0,914

\dagger Kruskal Wallis testi

Genel lise, Anadolu lisesi ve Meslek lisesine giden öğrencilerin Sürekli Öfke, İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur.

4.5.3. Cattell Zeka Testinden Okul Türüne Göre Alınan Puanlar

Tablo 30. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Anadolu Lisesi	Genel Lise	Meslek Lisesi	p [†]
IQ	129,41±14,52	114,11±19,11	122,25±23,11	0,001***
Düşük Zeka	-	80,14±13,98	-	-
Normal Zeka	118,31±3,20	110,78±8,88	102,50±4,95	0,005**
Üstün Zeka	139,67±8,70	137,50±9,67	142,00±4,24	0,696

† Kruskal Wallis testi ** p<0,01 *** p<0,001

Genel lise, Anadolu lisesi ve Meslek lisesine giden öğrencilerin Zeka puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p<0,001). Anadolu lisesi'ne giden öğrencilere göre Genel lise öğrencilerinin ortalama zeka puanının daha düşük olduğu bulundu (p<0,001). Normal zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde okul türüne bağlı olarak zeka düzeyleri yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark görüldü (p=0,005). Anadolu lisesi'ne giden öğrencilere göre genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinin ortalama zeka puanının daha düşük olduğu bulundu (p değerleri sırasıyla; <0,001 ve 0,004 olarak saptandı). Üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde okul türüne göre zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü (p=0,696).

Tablo 31. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Anadolu Lisesi	Genel Lise	Meslek Lisesi	p [†]
IQ	131,32±14,64	101,17±21,78	105,50±30,08	0,001 ^{***}
Düşük Zeka	-	71,80±14,49	52,00±46,67	1,000 [¶]
Normal Zeka	116,10±6,67	107,22±8,07	113,67±6,42	0,005 ^{**}
Üstün Zeka	139,78±10,25	132,25±3,85	-	0,110 [¶]

† Kruskal Wallis testi ¶ Mann Whitney U testi

** p<0,01 *** p<0,001

Genel lise, Anadolu lisesi ve Meslek lisesine giden öğrencilerin Zeka puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardı (p<0,001). Anadolu lisesi'ne giden öğrencilere göre hem Genel lise hem de Meslek lisesi öğrencilerinin ortalama zeka puanının daha düşük olduğu bulundu (p<0,01). Düşük ve üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde okul türüne göre zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü. Normal zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde okul türüne bağlı olarak zeka düzeyleri yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark görüldü (p=0,005). Genel liseye giden öğrencilere göre Anadolu lisesi ve Meslek lisesi öğrencilerinin ortalama Zeka puanının daha yüksek olduğu bulundu (p değerleri sırasıyla; <0,001 ve 0,014 olarak saptandı).

Tablo 32. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Anadolu Lisesi	Genel Lise	Meslek Lisesi	p [†]
IQ	130,3 ± 14,49	107,8 ± 21,37 [‡]	109,7 ± 28,75 [‡]	0,001 ^{***}
Düşük Zeka	-	74,48±14,22	52,00±46,67	0,150 [¶]
Normal Zeka	117,35±5,01	109,12±8,64 [‡]	111,64±7,47	0,001 ^{***}
Üstün Zeka	139,72±9,37	135,75±8,48	141,00±3,46	0,214

† Kruskal Wallis testi ¶ Mann Whitney U testi *** p<0,001

Genel lise, Anadolu lisesi ve Meslek lisesine giden öğrencilerin Zeka puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardı (p<0,001). Anadolu lisesi'ne giden öğrencilere göre hem Genel lise hem de Meslek lisesi öğrencilerine göre ortalama zeka puanının daha yüksek olduğu bulundu (p<0,001). Düşük ve Üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde okul türüne göre zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü. Normal zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde okul türüne bağlı olarak zeka düzeyleri yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark görüldü (p<0,001). Anadolu Lisesi'ne giden öğrencilere göre Genel lise öğrencilerinin ortalama zeka puanının daha düşük olduğu bulundu (p<0,001).

4.6.Kardeş Sayısı Ait Bulgular

4.6.1. Kontrol Odağı Ölçeğinden Kardeş Sayısına Farkına Göre Alınan Puanlar

Tablo 33. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kardeşi Olmayan	Bir veya İki Kardeşi Olan	Üç veya Daha Fazla Kardeşi Olan	p[¶]
Genel İç Kontrol İnancı	40,38±10,75	39,85±10,59	37,00±12,84	0,468
Dış Kontrol Odağı	76,23±15,02	76,02±14,22	73,73±12,40	0,733
<i>Şansa İnanma</i>	31,77±7,30	30,63±7,01 [‡]	27,09±5,09 [‡]	0,030*
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	23,77±4,59	23,60±4,52	24,77±6,43	0,924
<i>Kadercilik</i>	9,23±3,37	10,29±3,10	10,95±2,98	0,253
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	11,46±4,20	11,49±3,57	10,91±3,22	0,775

¶ Kruskal Wallis testi * p<0,05

‡: Kardeşi olmayan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı, Dış Kontrol İnancı, “Çabalamanın Anlamsızlığı”, “Kadercilik” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin dış kontrol inancı alt ölçeğinin Şansa İnanma faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardı (p=0,030). Buna göre; söz konusu farkın kaynağı kardeşi olmayan öğrencilere göre bir veya iki kardeşi olanlarla üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Şansa İnanma alt faktör puanları istatistiksel anlamlı olarak daha düşüktür (p değerleri sırasıyla; 0,044 ve 0,004 olarak bulundu).

Tablo 34. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kardeşi Olmayan	Bir veya İki Kardeşi Olan	Üç veya Daha Fazla Kardeşi Olan	p[¶]
Genel İç Kontrol İnancı	42,75±21,28	40,48±9,94	38,06±12,25	0,333
Dış Kontrol Odağı	90,50±10,72 [†]	78,33±11,45 [†]	72,19±13,37	0,007 ^{**}
<i>Şansa İnanma</i>	37,75±2,99	30,10±5,66 [‡]	27,40±6,55 [‡]	0,001 ^{***}
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	27,25±5,12	25,38±5,79	23,50±5,61	0,129
<i>Kadercilik</i>	12,00±1,41	11,60±2,71	11,10±3,13	0,777
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	13,50±5,26	11,25±3,82	10,19±3,96	0,155

¶ Kruskal Wallis testi ** p<0,01 *** p<0,001

†: Üç veya Daha Fazla Kardeşi olan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

‡: Kardeşi olmayan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı, “Çabalamanın Anlamsızlığı”, “Kadercilik” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Dış Kontrol İnancı puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark görüldü (p=0,007). Buna göre; söz konusu farkın kaynağı üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilere göre bir veya iki kardeşi olanlarla kardeşi olmayan öğrencilerin Dış Kontrol İnancı alt ölçek puanları istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir. (p değerleri sırasıyla; 0,044 ve 0,015 olarak bulundu). Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin “Şansa İnanma” alt faktör puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark görüldü (p<0,001). Buna göre; söz konusu farkın kaynağı hiç kardeşi olmayan öğrencilere göre hem bir veya iki kardeşi olan hem de üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin “Şansa İnanma” alt faktör puanlarının istatistiksel anlamlı olarak daha düşük bulunmasıdır (p değerleri sırasıyla; 0,044 ve 0,004 olarak bulundu).

Tablo 35. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kardeşi Olmayan	Bir veya İki Kardeşi Olan	Üç veya Daha Fazla Kardeşi Olan	p [¶]
Genel İç Kontrol İnancı	40,94±13,14	40,12±10,28	37,73±12,36	0,179
Dış Kontrol Odağı	79,59±15,16	77,00±13,11	72,67±13,00	0,083
<i>Şansa İnanma</i>	33,18±6,97	30,41±6,45 [‡]	27,30±6,09 ^{‡,†}	0,001 ^{***}
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	24,59±4,80	24,35±5,15	23,90±5,86	0,579
<i>Kadercilik</i>	9,88±3,22	10,85±3,00	11,06±3,06	0,367
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	11,94±4,38	11,39±3,67	10,41±3,73	0,155

¶ Kruskal Wallis testi *** p<0,001

†: Bir veya iki kardeşi olan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,01).

‡: Kardeşi olmayan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı, Dış Kontrol İnancı, “Çabalamanın Anlamsızlığı”, “Kadercilik” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Şansa İnanma” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p<0,001). Hiç kardeşi olmayan öğrencilerin, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilere göre Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Şansa İnanma” faktörü puanları istatistiksel anlamlı olarak daha yüksek bulundu (p<0,05). Ayrıca, bir veya iki kardeşi olan öğrencilerin üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilere göre Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Şansa İnanma” faktörü puanları da istatistiksel anlamlı olarak daha yüksek bulundu (p<0,01).

4.6.2. Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Kardeş Sayısına Farkına Göre Alınan Puanlar

Tablo 36. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kardeşi Olmayan	Bir veya İki Kardeşi Olan	Üç veya Daha Fazla Kardeşi Olan	p¶
Sürekli Öfke	23,00±5,49	21,72±5,08	23,00±5,74	0,470
İçe Yönelik Öfke	18,46±5,36	16,98±4,46	16,82±3,72	0,555
Dışa Yönelik Öfke	17,69±3,47	17,00±4,36	17,73±4,95	0,546
Kontrol Altına Alınmış Öfke	20,85±3,76	21,37±4,57	20,91±5,80	0,968

¶ Kruskal Wallis testi

Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Sürekli Öfke, İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur.

Tablo 37. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kardeşi Olmayan	Bir veya İki Kardeşi Olan	Üç veya Daha Fazla Kardeşi Olan	p¶
Sürekli Öfke	27,25±9,46	24,46±5,82	22,25±5,80	0,098
İçe Yönelik Öfke	18,75±2,87	18,13±3,89	16,17±4,37	0,050
Dışa Yönelik Öfke	20,75±6,60	18,35±4,88	16,06±4,81	0,017*
Kontrol Altına Alınmış Öfke	18,50±5,45	19,02±5,13	21,96±5,61	0,039

¶ Kruskal Wallis testi * p<0,05

Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Sürekli Öfke açısından yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur . Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin içe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Bastırılmış Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır($p<0,05$).

Tablo 38. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kardeşi Olmayan	Bir veya İki Kardeşi Olan	Üç veya Daha Fazla Kardeşi Olan	p[¶]
Sürekli Öfke	24,00±6,55	22,88±5,55	22,49±5,75	0,680
İçe Yönelik Öfke	18,53±4,81	17,47±4,25	16,37±4,16	0,092
Dışa Yönelik Öfke	18,41±4,36	17,58±4,62	16,59±4,88	0,105
Kontrol Altına Alınmış Öfke	20,29±4,15	20,37±4,93	21,63±5,65	0,305

¶ Kruskal Wallis testi

Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Sürekli Öfke, İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur.

4.6.3. Cattell Zeka Testinden Kardeş Sayısına Farkına Göre Alınan Puanlar

Tablo 39. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kardeşi Olmayan	Bir veya İki Kardeşi Olan	Üç veya Daha Fazla Kardeşi Olan	p[¶]
IQ	122,31±20,30	121,08±18,98	112,41±18,02	0,087
Düşük Zeka	.-	72,00±19,16 [†]	89,00±0,00	0,047 ^{§,*}
Normal Zeka	117,67±6,28 [†]	112,14±8,65	108,42±8,28	0,035 [*]
Üstün Zeka	151,00±0,00	138,11±8,60 [‡]	136,00±8,27 [‡]	0,033 [*]

¶ Kruskal Wallis testi § Mann Whitney U testi *p<0,05

†: Üç veya daha fazla kardeşi olan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

‡: Kardeşi olmayan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,001).

Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Zeka puanları ortalamaları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. Üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin bir veya iki kardeşi olan öğrencilere göre ve hiç kardeşi olmayan öğrencilere göre ortalama Zeka düzeyi daha düşüktür (p<0,01). Düşük zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde üç veya daha fazla kardeşi olanların bir veya iki kardeşe sahip olanlara göre Zeka düzeyi ortalamasının istatistiksel anlamlı olarak daha yüksek olduğu görüldü (p=0,047). Normal zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde kardeş sayısına bağlı olarak zeka düzeyleri yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark görüldü (p=0,035). Üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin hiç kardeşi olmayan öğrencilere göre ortalama zeka düzeyinin daha düşük olduğu görüldü (p=0,011). Üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde kardeş sayısına bağlı olarak Zeka düzeyleri

yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark görüldü ($p=0,033$). Üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerle bir veya iki kardeşi olan öğrencilerin hiç kardeşi olmayan öğrencilere göre ortalama Zeka düzeyinin daha düşük olduğu görüldü ($p<0,001$).

Tablo 40. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kardeşi Olmayan	Bir veya İki Kardeşi Olan	Üç veya Daha Fazla Kardeşi Olan	p [†]
IQ	123,00±28,98 [‡]	117,54±20,45	101,65±26,28	0,002 ^{**}
Düşük Zeka	-	77,40±6,02	64,82±22,32	0,057 [¶]
Normal Zeka	-	111,16±8,95	108,83±7,84	0,264 [¶]
Üstün Zeka	137,00±9,17	137,56±8,78	137,67±12,04	0,923

† Kruskal Wallis testi ¶ Mann Whitney U testi ** $p<0,01$

‡: Üç veya daha fazla kardeşi olan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı ($p<0,01$).

Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Zeka puanları ortalamaları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır ($p=0,002$). Üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin hiç kardeşi olmayan öğrencilere göre ortalama Zeka düzeyinin daha düşük olduğu görüldü ($p=0,004$). Düşük, normal ve üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde kardeş sayısına göre Zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü.

Tablo 41. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kardeşi Olmayan	Bir veya İki Kardeşi Olan	Üç veya Daha Fazla Kardeşi Olan	p¶
IQ	122,5 ± 21,59 [†]	119,6 ± 19,61 [†]	105,3 ± 24,38	0,001***
Düşük Zeka	79,50±2,12	75,38±11,55	71,50±21,15	0,784
Normal Zeka	117,67±6,28 [†]	111,73±8,71	108,71±7,87	0,010**
Üstün Zeka	144,00±9,61	137,89±8,58	136,83±9,89	0,246

¶ Kruskal Wallis testi **p<0,01 ***p<0,001

†: üç veya daha fazla kardeşi olan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Zeka puanları ortalamaları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p<0,001). Üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin bir veya iki kardeşi olan öğrencilere göre ve hiç kardeşi olmayan öğrencilere göre ortalama zeka düzeyi daha düşüktür (p<0,01). Düşük ve üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde kardeş sayısına göre zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü. Normal zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde kardeş sayısına bağlı olarak zeka düzeyleri yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark görüldü (p=0,010). Üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin hiç kardeşi olmayan öğrencilere göre ortalama zeka düzeyinin daha düşük olduğu görüldü (p=0,011).

4.7. Anne'nin Öğrenim Durumuna Ait Bulgular

4.7.1. Kontrol Odağı Ölçeğinden Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Alınan Puanlar

Tablo 42. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Okur Yazar Olmayan	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p [¶]
Genel İç Kontrol İnancı	40,50±14,36	39,20±10,86	39,71±12,34	38,52±9,36	0,996
Dış Kontrol Odağı	76,00±11,05	76,50±15,12	75,37±13,41	73,90±13,19	0,924
<i>Şansa İnanma</i>	28,75±5,12	29,48±7,05	30,17±7,11	30,95±6,37	0,752
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	25,25±4,92	24,53±5,49	23,37±4,60	23,24±4,71	0,764
<i>Kadercilik</i>	9,50±4,80	10,90±3,14	10,23±3,02	9,43±2,89	0,279
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	12,50±3,42	11,60±3,58	11,60±3,46	10,29±3,72	0,258

¶ Kruskal Wallis testi

Tablo 43. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Okur Yazar Olmayan	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p [¶]
Genel İç Kontrol İnancı	36,53±12,83	39,91±11,15	40,28±13,13	38,00±2,65	0,748
Dış Kontrol Odağı	69,20±10,82	76,02±13,29	79,67±10,94	83,33±20,03	0,159
<i>Şansa İnanma</i>	26,53±6,05	28,64±6,62	32,06±4,62	34,33±4,93	0,059
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	22,00±4,29	24,86±6,01	25,33±5,09	26,00±8,72	0,248
<i>Kadercilik</i>	11,20±2,88	11,45±2,90	11,22±2,94	11,67±3,51	0,972
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	9,47±3,54	11,06±4,09	11,06±4,04	11,33±3,21	0,437

¶ Kruskal Wallis testi

Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı, Dış Kontrol İnancı “Şansa İnanma”, “Çabalamanın Anlamsızlığı”, “Kadercilik” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. Ancak İstanbul grubunda Dış Kontrol İnancının genel olarak annesi üniversite mezunu grubunda yığıldığı görülmektedir (Tablo 42-43).

Tablo 44. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Okur Yazar Olmayan	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p¶
Genel İç Kontrol İnancı	37,37±12,85	39,63±10,99	39,91±12,49	38,46±8,77	0,846
Dış Kontrol Odağı	70,63±10,94	76,20±13,95	76,83±12,69	75,08±14,02	0,350
<i>Şansa İnanma</i>	27,00±5,80	28,96±6,77	30,81±6,39†	31,38±6,22†	0,049*
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	22,68±4,50	24,73±5,79	24,04±4,82	23,58±5,17	0,468
<i>Kadercilik</i>	10,84±3,29	11,24±2,99	10,57±3,00	9,71±2,99	0,113
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	10,11±3,65	11,27±3,89	11,42±3,63	10,42±3,61	0,282

¶ Kruskal Wallis testi * p<0,05

†: Annesi okur yazar olmayan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı, Dış Kontrol İnancı, “Çabalamanın Anlamsızlığı”, “Kadercilik” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Şansa İnanma” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p=0,049). Annesi okur yazar olmayan öğrencilerin annesi ortaöğretim (lise) veya üniversite mezunu olan öğrencilere göre Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Şansa İnanma” faktörü puanları istatistiksel anlamlı olarak daha düşük bulundu (p<0,05).

4.7.2. Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Anne'nin Öğrenim Durumuna Farkına Göre Alınan Puanlar

Tablo 45. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Okur Yazar Olmayan	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p [¶]
Sürekli Öfke	21,00±7,16	22,28±5,59	23,00±5,01	20,81±4,73	0,398
İçe Yönelik Öfke	15,00±3,92	16,55±3,62	18,34±5,35	16,67±4,02	0,364
Dışa Yönelik Öfke	16,25±5,50	17,23±4,93	18,26±4,13	15,81±3,06	0,169
Kontrol Altına Alınmış Öfke	24,75±3,86	21,70±5,24	20,26±4,44	21,14±4,11	0,244

¶ Kruskal Wallis testi

Tablo 46. . İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Okur Yazar Olmayan	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p [¶]
Sürekli Öfke	20,80±5,63	23,83±5,44	25,17±8,05	20,33±2,52	0,150
İçe Yönelik Öfke	16,00±4,75	17,39±4,18	17,33±4,07	18,67±1,53	0,388
Dışa Yönelik Öfke	15,40±3,52	17,58±4,94	18,50±6,42	15,33±2,08	0,408
Kontrol Altına Alınmış Öfke	23,33±5,05	20,02±5,67	19,00±4,97	22,67±4,04	0,118

¶ Kruskal Wallis testi

Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin sürekli Öfke, İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur ($p>0,05$). (Tablo 45-46)

Tablo 47. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Okur Yazar Olmayan	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p[¶]
Sürekli Öfke	20,84±5,77	23,23±5,52 [‡]	23,74±6,22 ^{†,‡}	20,75±4,47	0,048 [*]
İçe Yönelik Öfke	15,79±4,50	17,07±3,98	18,00±4,93	16,92±3,83	0,224
Dışa Yönelik Öfke	15,58±3,85	17,44±4,91	18,34±4,96	15,75±2,92	0,064
Kontrol Altına Alınmış Öfke	23,63±4,76	20,66±5,55	19,83±4,62	21,33±4,05	0,057

¶ Kruskal Wallis testi * p<0,05

†: Annesi okur yazar olmayan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,01).

‡: Annesi üniversite mezunu olan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Sürekli Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p=0,048). Annesi okur yazar olmayan öğrencilerin annesi ortaöğretim (lise) mezunu olan öğrencilere göre Sürekli Öfke puanları anlamlı derecede daha düşüktür (p<0,01). Ayrıca, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin de annesi ilköğretim ve ortaöğretim (lise) mezunu olan öğrencilere göre Sürekli Öfke puanları anlamlı derecede daha düşüktür (p<0,05). Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur.

4.7.3. Cattell Zeka Testinden Anne'nin Öğrenim Durumuna Farkına Göre Alınan Puanlar

Tablo 48. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Okur Yazar Olmayan	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p [¶]
IQ	96,25±31,44 [†]	118,45±15,53 [†]	114,86±19,13 [†]	132,86±15,27	0,001 ^{***}
Düşük Zeka	-	89,00±0,00	84,40±4,88	-	0,200 [§]
Normal Zeka	111,67±7,51	110,67±7,25	112,33±10,11	116,88±8,08	0,109
Üstün Zeka	-	136,00±7,35	137,67±10,30	142,69±8,67	0,115

¶ Kruskal Wallis testi § Mann Whitney U testi *** p<0,001

† Annesi üniversite mezunu olan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Zeka puanları ortalamaları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p<0,001). Annesi üniversite mezunu olan öğrenciler sırasıyla; annesi okur yazar olmayan, annesi ilköğretim ve annesi ortaöğretim (lise) mezunu olan öğrencilere göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksek zeka düzeyine sahipti (p değerleri sırasıyla; <0,001 ; 0,015 ve 0,002 olarak saptandı). Düşük, normal ve üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde annenin öğrenim düzeyine göre zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü.

Tablo 49. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Okur Yazar Olmayan	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p¶
IQ	95,93±26,94	108,92±24,48	123,94±18,67†	124,00±14,53	0,013*
Düşük Zeka	63,50±29,91	71,31±15,65	-	-	0,956§
Normal Zeka	111,00±7,92	109,89±8,17	106,88±9,91	116,50±9,19	0,372
Üstün Zeka	-	137,38±8,80	137,60±10,75		0,868§

¶ Kruskal Wallis testi § Mann Whitney U testi * p<0,05

†: Annesi Okur Yazar Olmayan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,01).

Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Zeka puanları ortalamaları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p=0,013). Söz konusu farkın kaynağı, annesi lise mezunu olan öğrencilerin annesi okur yazar olmayan öğrencilere göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksek zeka düzeyine sahiptir (p=0,006). Düşük, normal ve üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde annenin öğrenim düzeyine göre zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü.

Tablo 50. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Anne'nin Öğrenim Durumuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Okur Yazar Olmayan	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p[¶]
IQ	96 ± 27,01	112,6 ± 21,89 ^{‡,†}	117,9 ± 19,29 ^{‡,†}	131,7 ± 15,16 [‡]	0,001 ^{***}
Düşük Zeka	63,17±24,48	73,67±15,77	84,40±4,88	-	0,138
Normal Zeka	111,15±7,51	110,20±7,75	110,83±10,18	116,80±7,76	0,160
Üstün Zeka	-	136,73±8,05	137,63±10,24	142,43±8,39	0,137

¶ Kruskal Wallis testi *** p<0,001

‡: Annesi okur yazar olmayan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,01).

†: Annesi üniversite mezunu olan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Zeka puanları ortalamaları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p<0,001). Annesi okur yazar olmayan öğrenciler sırasıyla; annesi ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha düşük zeka düzeyine sahiptir (p<0,01). Annesi ilköğretim ve ortaöğretim (lise) mezunu olan öğrenciler annesi üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha düşük zeka düzeyine sahiptir (p<0,05). Düşük, normal ve üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde annenin öğrenim düzeyine göre zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü.

4.8. Baba'nın Öğrenim Durumu Ait Bulgular

4.8.1. Kontrol Odağı Ölçeğinden Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Alınan Puanlar

Tablo 51. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p [¶]
Genel İç Kontrol İnancı	38,63±12,46	40,54±11,35	38,41±10,02	0,748
Dış Kontrol Odağı	72,96±14,45	78,90±15,32	73,68±11,21	0,041*
<i>Şansa İnanma</i>	27,75±6,54	31,21±7,39	30,19±6,11	0,067
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	23,92±5,20	24,54±5,56	23,16±4,15	0,504
<i>Kadercilik</i>	10,33±3,63	10,95±3,12	9,59±2,66	0,105
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	10,96±3,34	12,21±3,54	10,73±3,62	0,078

¶ Kruskal Wallis testi * p<0,05

Babası, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı, “Şansa İnanma”, “Çabalamanın Anlamsızlığı”, “Kadercilik” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. Babası ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Dış Kontrol İnancı faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p<0,05).

Tablo 52. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	İlkokul	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p [¶]
Genel İç Kontrol İnancı	39,51±11,24	38,65±11,77	39,90±14,38	0,973
Dış Kontrol Odağı	73,92±13,60	79,04±11,04	79,60±13,03	0,132
<i>Şansa İnanma</i>	28,14±6,39	30,19±6,34	32,10±5,86	0,076
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	24,06±5,90	25,73±5,26	24,10±6,01	0,475
<i>Kadercilik</i>	11,19±2,92	11,54±3,14	12,30±1,83	0,620
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	10,52±3,93	11,58±4,15	11,10±4,04	0,461

¶ Kruskal Wallis testi

Babası, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı, Dış Kontrol İnancı “Şansa İnanma”, “Çabalamanın Anlamsızlığı”, “Kadercilik” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur.

Tablo 53. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	İlkokul	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p [¶]
Genel İç Kontrol İnancı	39,26±11,52	39,78±11,46	38,72±10,92	0,836
Dış Kontrol Odağı	73,66±13,76	78,95±13,68	74,94±11,73	0,051
<i>Şansa İnanma</i>	28,03±6,40	30,80±6,96 [†]	30,60±6,05 [†]	0,005**
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	24,02±5,69	25,02±5,43	23,36±4,55	0,259
<i>Kadercilik</i>	10,95±3,14	11,18±3,12	10,17±2,73	0,106
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	10,64±3,76	11,95±3,78	10,81±3,67	0,042

¶ Kruskal Wallis testi ** p<0,01

†: Babası ilköğretim mezunu öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Babası, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı Dış Kontrol İnancı, “Çabalamanın Anlamsızlığı” ve “Kadercilik”. faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur. Babası, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Dış Kontrol İnancı (p=0,051) puanları yönünden aralarında fark 0,05 anlamlılığa çok yakındır. Babası, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Şansa İnanma” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p=0,005). Babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin babası ortaöğretim (lise) veya üniversite mezunu olan öğrencilere göre Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Şansa İnanma” faktörü puanları istatistiksel anlamlı olarak daha düşük bulundu (p<0,05). Babası, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p=0,042). Babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin babası ortaöğretim (lise) mezunu olan öğrencilere göre Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü puanları istatistiksel anlamlı olarak daha düşük bulundu (p<0,05).

4.8.2. Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Baba'nın Öğrenim Durumuna Farkına Göre Alınan Puanlar

Tablo 54. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p [¶]
Sürekli Öfke	22,13±5,77	23,00±4,41	21,32±5,73	0,226
İçe Yönelik Öfke	16,04±2,87	17,36±4,96	17,62±4,64	0,451
Dışa Yönelik Öfke	16,71±4,82	18,05±4,10	16,76±4,32	0,200
Kontrol Altına Alınmış Öfke	22,21±5,32	20,51±4,84	21,27±4,19	0,314

¶ Kruskal Wallis testi

Tablo 55. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	İlkokul	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p [¶]
Sürekli Öfke	22,97±5,42	24,58±6,63	25,00±7,86	0,585
İçe Yönelik Öfke	17,35±4,38	16,12±3,47	19,50±4,12	0,067
Dışa Yönelik Öfke	16,68±4,42	18,69±5,96	18,40±5,93	0,385
Kontrol Altına Alınmış Öfke	21,08±5,42	18,88±5,49	19,50±5,84	0,243

¶ Kruskal Wallis testi

Tablo 56. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	İlkokul	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p¶
Sürekli Öfke	22,74±5,50	23,63±5,42	22,11±6,33	0,200
İçe Yönelik Öfke	16,99±4,04	16,86±4,44	18,02±4,56	0,433
Dışa Yönelik Öfke	16,69±4,51	18,31±4,90	17,11±4,68	0,104
Kontrol Altına Alınmış Öfke	21,39±5,39	19,86±5,13	20,89±4,58	0,156

¶ Kruskal Wallis testi

Ankara ve İstanbul ayrı ayrı ve birlikte değerlendirildiğinde Babası, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark yoktur (Tablo 54-55-56). Ancak Ankara ve İstanbul birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin Sürekli Öfke puanları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p=0,200).

4.8.3. Cattell Zeka Testinden Baba'nın Öğrenim Durumuna Farkına Göre Alınan Puanlar

Tablo 57. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p [¶]
IQ	113,88±21,07 [†]	116,03±19,06 [†]	126,35±15,98	0,022*
Düşük Zeka	76,00±22,52	83,25±4,79	.-	0,586 [§]
Normal Zeka	110,71±8,05	110,26±9,44	115,74±7,05	0,120
Üstün Zeka	136,43±7,63	138,00±9,17	140,41±9,37	0,526

¶ Kruskal Wallis testi § Mann Whitney U testi * p<0,05

†: Babası üniversite mezunu olan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Babası, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Zeka puanları ortalamaları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p=0,022). Babası ilköğretim mezunu olan öğrenciler ile babası ortaöğretim (lise) mezunu olan öğrencilerin ortalama Zeka puanı babası üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha düşük bulundu (p değerleri sırasıyla; 0,031 ve 0,044 olarak saptandı).

Düşük, normal ve üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde babanın öğrenim düzeyine göre zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü.

Tablo 58. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	İlkokul	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p¶
IQ	105,13±23,24	119,15±19,85†	121,70±36,17	0,015*
Düşük Zeka	71,71±16,25	77,00±5,66	-	0,311§
Normal Zeka	108,64±7,62	112,43±9,81	116,50±9,19	0,157
Üstün Zeka	138,20±9,44	137,00±11,55	137,29±5,71	0,679

¶ Kruskal Wallis testi § Mann Whitney U testi * p<0,05

†: Babası ilköğretim mezunu olan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Babası, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin genel Zeka puanları ortalamaları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p=0,015). Babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin babası ortaöğretim (lise) mezunu olan öğrencilere göre ortalama Zeka puanının daha düşüktür (p=0,036).

Düşük, normal ve üstün zeka düzeyleri ayrı ayrı bakıldığında babanın öğrenim düzeyine göre zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü.

Tablo 59. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Baba'nın Öğrenim Durumuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	İlkokul	Ortaöğretim (Lise)	Üniversite	p [¶]
IQ	107,2 ± 23,01 [†]	117,3 ± 19,29 [†]	125,4 ± 21,44	0,001 ^{***}
Düşük Zeka	72,47±16,76	81,17±5,53	56,00±46,67	0,387
Normal Zeka	109,19±7,71 [†]	111,08±9,51	115,81±7,00	0,010 ^{**}
Üstün Zeka	137,47±8,53	137,55±10,07	139,50±8,47	0,702

¶ Kruskal Wallis testi *** p<0,001

†: Babası üniversite mezunu olan öğrenci grubu ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Babası, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Zeka puanları ortalamaları yönünden aralarında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark vardır (p<0,001). Babası ilköğretim mezunu olan öğrenciler ile babası ortaöğretim (lise) mezunu olan öğrencilerin ortalama Zeka puanı babası üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha düşük bulundu (p<0,05).

Normal zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde babanın öğrenim düzeyine bağlı olarak zeka düzeyleri yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark görüldü (p=0,010). Babası üniversite mezunu olan çocukların babası ilköğretim mezunu olan çocuklara göre ortalama zeka düzeyinin daha yüksek olduğu görüldü (p=0,007).

Düşük ve üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde babanın öğrenim düzeyine göre zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü.

4.9. Üniversite Sınav Sonucuna Ait Bulgular

4.9.1. Kontrol Odağı Ölçeğinden Üniversite Sınav Sonucuna Göre

Alınan Puanlar

Tablo 60. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kazanamayan	İstedığı Bölüm Dışında Bir Bölümü Kazanan	İstedığı Bölümü Kazanan	p [¶]
Genel İç Kontrol İnancı	38,0±12,23	35,3±11,53	41,3±8,36	0,525
Dış Kontrol Odağı	76,0±15,60	81,0±14,51	75,8±11,74	0,654
<i>Şansa İnanma</i>	30,0±7,88	32,3±5,15	29,1±4,95	0,468
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	23,2±4,73	25,4±6,90	24,9±5,19	0,512
<i>Kadercilik</i>	11,1±3,06	9,3±2,14	9,5±3,11	0,106
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	11,7±3,47	14,0±3,79	12,3±3,47	0,409

¶ Kruskal Wallis testi

Tablo 61. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kazanamayan	İstedığı Bölüm Dışında Bir Bölümü Kazanan	İstedığı Bölümü Kazanan	p [¶]
Genel İç Kontrol İnancı	39,9±12,05	41,4±12,03	37,2±9,67	0,525
Dış Kontrol Odağı	75,8±13,19	78,1±14,40	73,5±10,71	0,654
<i>Şansa İnanma</i>	28,7±6,84	31,8±6,46	29,1±4,26	0,468
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	24,6±5,71	24,6±5,89	23,4±5,08	0,512
<i>Kadercilik</i>	11,3±2,86	11,4±3,23	11,5±2,98	0,106
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	11,2±4,20	10,3±3,41	9,5±2,79	0,409

¶ Kruskal Wallis testi

Tablo 62. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Kontrol Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kazanamayan	İstediği Bölüm Dışında Bir Bölümü Kazanan	İstediği Bölümü Kazanan	p [¶]
Genel İç Kontrol İnancı	39,2±12,10	39,0±11,89	38,8±9,23	0,999
Dış Kontrol Odağı	75,9±14,07	79,2±14,09	74,4±10,97	0,494
<i>Şansa İnanma</i>	29,2±7,24	32,0±5,83	29,1±4,45	0,165
<i>Çabalamanın Anlamsızlığı</i>	24,1±5,39	24,9±6,11	24,0±5,08	0,881
<i>Kadercilik</i>	11,2±2,92	10,6±2,97	10,7±3,13	0,486
<i>Adil Olmayan Dünya İnancı</i>	11,4±3,93	11,7±3,92	10,6±3,30	0,535

¶ Kruskal Wallis testi

Ankara ve İstanbul ilinde öğrenim gören öğrencilerin üniversite yerleştirme sonuçlarına göre Kontrol Odağı Ölçeğinden elde etmiş oldukları puanlar istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (Tablo 60-61-62).

4.9.2. Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Üniversite Sınav Sonucuna Göre Alınan Puanlar

Tablo 63. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kazanamayan	İsteddiği Bölüm Dışında Bir Bölümü Kazanan	İsteddiği Bölümü Kazanan	p [¶]
Sürekli Öfke	23,0±4,58	18,1±4,49	21,0±5,50	0,035*
İçe Yönelik Öfke	17,0±4,40	18,9±6,31	16,1±3,33	0,707
Dışa Yönelik Öfke	17,8±4,27	14,6±2,64	16,7±4,82	0,126
Kontrol Altına Alınmış Öfke	20,7±4,27	22,6±3,26	23,4±4,86	0,133

¶ Kruskal Wallis testi * p<0,05

Ankara ili öğrencilerinin üniversite sınav sonuçlarına göre Sürekli Öfke alt ölçek puanları istatistiksel olarak anlamlı farklı bulundu (p=0,035). Buna göre, söz konusu farkın kaynağı; istediği bölüm dışında bir bölüm kazanan öğrencilerin Sürekli Öfke alt ölçeğinden elde ettiği puanlar kazanamayan öğrencilere göre istatistiksel anlamlı olarak daha düşüktür (p=0,004). Ankara ili öğrencilerinin üniversite sınav sonuçlarına Göre İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke alt ölçek puanları istatistiksel olarak anlamlı farklı bulunmadı.

Tablo 64. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kazanamayan	İsteddiği Bölüm Dışında Bir Bölümü Kazanan	İsteddiği Bölümü Kazanan	p [¶]
Sürekli Öfke	23,9±6,11	25,1±7,38	20,8±4,38	0,160
İçe Yönelik Öfke	16,8±4,44	18,5±2,88	18,3±3,80	0,173
Dışa Yönelik Öfke	17,5±5,10	18,1±5,39	16,4±4,47	0,711
Kontrol Altına Alınmış Öfke	19,9±5,39	19,6±6,19	22,6±5,61	0,091

¶ Kruskal Wallis testi

Ankara ili öğrencilerinin üniversite sınav sonuçlarına göre Sürekli Öfke, İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke alt ölçek puanları istatistiksel olarak anlamlı farklı bulunmadı.

Tablo 65. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Sürekli Öfke ve Öfke Tarzı Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kazanamayan	İstedığı Bölüm Dışında Bir Bölümü Kazanan	İstedığı Bölümü Kazanan	p [¶]
Sürekli Öfke	23,6±5,58	22,4±7,16	20,9±4,75	0,065
İçe Yönelik Öfke	16,9±4,41	18,7±4,35	17,4±3,73	0,253
Dışa Yönelik Öfke	17,6±4,79	16,7±4,76	16,5±4,53	0,537
Kontrol Altına Alınmış Öfke	20,2±4,99	20,8±5,33	22,9±5,25 [†]	0,016 [*]

¶ Kruskal Wallis testi

*p<0,05

† Kazanamayan grup ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p=0,003).

Ankara ve İstanbul ilindeki öğrencilerinin üniversite sınav sonuçlarına göre Sürekli Öfke, İçe Yönelik Öfke ve Dışa Yönelik Öfke alt ölçek puanları istatistiksel olarak anlamlı farklı bulunmadı. Ankara ve İstanbul ilindeki öğrencilerinin üniversite sınav sonuçlarına göre Kontrol Altına Alınmış Öfke alt ölçek puanları istatistiksel olarak anlamlı farklı bulundu (p=0,016). Buna göre, söz konusu farkın kaynağı; istediği bölümü kazanan öğrencilerin elde ettiği ortalama puan kazanamayan öğrencilere göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir (p=0,003).

4.9.3. Cattell Zeka Testinden Üniversite Sınav Sonucuna Göre Alınan Puanlar

Tablo 66. Ankara İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kazanamayan	İstediği Bölüm Dışında Bir Bölümü Kazanan	İstediği Bölümü Kazanan	p [¶]
IQ	115,7±16,43	128,4±15,68 [†]	132,8±16,45 [†]	0,011 [*]
Düşük Zeka	87,0±4,00	-	-	-
Normal Zeka	111,5±8,39	119,4±3,51	110,3±9,81	0,088
Üstün Zeka	135,0±9,34	151,0±0,00	141,2±7,81	0,058

¶ Kruskal Wallis testi * p<0,05

† Kazanamayan grup ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Ankara ilindeki öğrencilerinin üniversite sınav sonuçlarına göre IQ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu (p=0,011). Buna göre; istediği bölüm dışında bir bölüm kazananların IQ düzeyi kazanamayanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir (p=0,041). Ayrıca; istediği bölümü kazananların IQ düzeyi de kazanamayanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir (p<0,001). Ankara ilindeki normal ve üstün zeka düzeyine sahip öğrencileri içerisinde üniversite sınav sonuçlarına göre IQ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadı.

Tablo 67. İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kazanamayan	İstedığı Bölüm Dışında Bir Bölümü Kazanan	İstedığı Bölümü Kazanan	p [¶]
IQ	105,1±25,59	128,4±14,29 [†]	119,1±21,43 [†]	0,002*
Düşük Zeka	69,9±19,10	-	-	-
Normal Zeka	109,3±8,70	114,4±6,19	110,1±8,71	0,415
Üstün Zeka	136,3±9,20	140,0±4,52	137,9±12,54	0,280

¶ Kruskal Wallis testi *p<0,01

† Kazanamayan grup ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

İstanbul ilindeki öğrencilerinin üniversite sınav sonuçlarına göre IQ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu (p=0,002). Buna göre; istediği bölüm dışında bir bölüm kazananların IQ düzeyi kazanamayanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksekti (p<0,001). Ayrıca; istediği bölümü kazananların IQ düzeyi de kazanamayanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir (p=0,025). İstanbul ilindeki normal ve üstün zeka düzeyine sahip öğrencileri içerisinde üniversite sınav sonuçlarına göre IQ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadı.

Tablo 68. Ankara ve İstanbul İlindeki Öğrencilerinin Üniversite Sınav Sonucuna ne Göre Cattell Zeka Testinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farkın Değerlendirme Sonuçları

	Kazanamayan	İstediği Bölüm Dışında Bir Bölümü Kazanan	İstediği Bölümü Kazanan	p [¶]
IQ	109,1±23,09	128,4±14,39 [†]	124,5±20,48 [†]	0,001 ^{***}
Düşük Zeka	73,1±18,48	-	-	-
Normal Zeka	110,0±8,56 [‡]	116,9±5,42	110,2±8,53 [‡]	0,046 [*]
Üstün Zeka	135,7±9,10	142,7±6,36	139,7±10,05	0,062

¶ Kruskal Wallis testi *p<0,05 ***p<0,001

† Kazanamayan grup ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,001).

‡ İstediği bölüm dışında bir bölümü kazanan grup ile arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı (p<0,05).

Ankara ve İstanbul ilindeki öğrencilerinin üniversite sınav sonuçlarına göre IQ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu (p<0,001). Buna göre; istediği bölüm dışında bir bölüm kazananların IQ düzeyi kazanamayanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir (p<0,001). Ayrıca; istediği bölümü kazananların IQ düzeyi de kazanamayanlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir (p<0,001). Ankara ve İstanbul ilindeki normal zeka düzeyine sahip öğrencileri içerisinde üniversite sınav sonuçlarına göre IQ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulundu (p=0,046). Buna göre; istediği bölüm dışında bir bölümü kazananların IQ düzeyi hem kazanamayanlara hem de istediği bölümü kazananlara göre istatistiksel anlamlı olarak daha yüksektir (p değerleri sırasıyla; 0,007 ve 0,035 olarak bulundu). Ankara ve İstanbul ilindeki üstün zeka düzeyine sahip öğrencileri içerisinde üniversite sınav sonuçlarına göre IQ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadı.

4.10 Kontrol Odağı, Öfke ve Zeka Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

4.10.1 Kontrol Odağı ve Zeka Arasındaki Korelasyonlar

Tablo 69. Ankara İlindeki Bulguların Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Birbirleri ve Zeka Düzeyi İle Arasındaki İlişki Düzeyleri (r)

	Genel İç Kontrol İnancı	Dış Kontrol Odağı	Şansa İnanma	Çabalamanın Anlamsızlığı	Kadercilik	Adil Olmayan Dünya İnancı	Zeka
Genel İç Kontrol İnancı	1,000	0,304**	0,426***	0,159	0,060	0,094	-0,056
Dış Kontrol Odağı		1,000	0,828***	0,755***	0,570** *	0,753***	-0,143
Şansa İnanma			1,000	0,400***	0,298**	0,491***	-0,048
Çabalamanın Anlamsızlığı				1,000	0,312**	0,500***	-0,077
Kadercilik					1,000	0,335***	-0,221*
Adil Olmayan Dünya İnancı						1,000	-0,162
Zeka							1,000

*: p<0,05 **p<0,01 ***:p<0,001

Genel İç Kontrol İnancı ile Dış Kontrol Odağı (r=0,304 ve p=0,002), ve Şansa İnanma (r=0,426 ve p<0,001) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki saptandı.

Dış Kontrol Odağı ile Şansa İnanma ($r=0,828$ ve $p<0,001$), Çabalamanın Anlamsızlığı ($r=0,755$ ve $p<0,001$), Kadercilik ($r=0,570$ ve $p<0,001$) ve Adil Olmayan Dünya İnanıcı ($r=0,753$ ve $p<0,001$) arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı bir doğrusal ilişki saptandı.

Şansa İnanma ile Çabalamanın Anlamsızlığı ($r=0,400$ ve $p<0,001$), Kadercilik ($r=0,298$ ve $p=0,003$) ve Adil Olmayan Dünya İnanıcı ($r=0,491$ ve $p<0,001$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki saptandı.

Çabalamanın Anlamsızlığı ile Kadercilik ($r=0,312$ ve $p=0,002$) ve Adil Olmayan Dünya İnanıcı ($r=0,500$ ve $p<0,001$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu.

Kadercilik alt ölçeği ile Adil Olmayan Dünya İnanıcı arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=0,335$ ve $p<0,001$).

Ankara ili bulgularına göre Dış Kontrol Odağı'nın faktörlerinden sadece Kadercilik ile zeka arasında istatistiksel olarak negatif yönlü anlamlı doğrusal ilişki saptandı ($r=-0,221$ ve $p=0,027$). Genel İç Kontrol İnanıcı ve Dış Kontrol Odağı'nın diğer faktörleri ile zeka arasında belirgin bir istatistiksel anlamlı ilişki bulunamadı.

Tablo 70. İstanbul İlindeki Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Birbirleri ve Zeka Düzeyi İle Arasındaki İlişki Düzeyleri (r)

	Genel İç Kontrol İnancı	Dış Kontrol Odağı	Şansa İnanma	Çabalamanın Anlamsızlığı	Kadercilik	Adil Olmayan Dünya İnancı	Zeka
Genel İç Kontrol İnancı	1,000	0,151	0,260**	0,085	-0,221*	0,112	-0,057
Dış Kontrol Odağı		1,000	0,725***	0,800***	0,360***	0,690***	0,007
Şansa İnanma			1,000	0,299**	0,119	0,246*	0,076
Çabalamanın Anlamsızlığı				1,000	0,156	0,579***	-0,058
Kadercilik					1,000	0,035	0,052
Adil Olmayan Dünya İnancı						1,000	-0,053
Zeka							1,000

*: p<0,05 **:p<0,01 ***:p<0,001

Genel İç Kontrol İnancı ile Şansa İnanma arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki saptandı (r=0,260 ve p=0,009). Genel İç Kontrol İnancı ile Kadercilik arasında negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki tespit edildi (r=-0,221 ve p=0,021).

Dış Kontrol Odağı ile Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı bir doğrusal ilişkiler saptandı (r değerleri sırasıyla; 0,725 ; 0,800; 0,360 ve 0,690 olup p değerleri 0,001'in altında idi).

Şansa İnanma ile Çabalamanın Anlamsızlığı ($r=0,299$ ve $p=0,002$) ve Adil Olmayan Dünya İnanıcı ($r=0,246$ ve $p=0,013$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki saptandı.

Çabalamanın Anlamsızlığı ile Adil Olmayan Dünya İnanıcı arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=0,579$ ve $p<0,001$).

İstanbul ili bulgularına göre Genel İç Kontrol İnanıcı ve Dış Kontrol Odağı'nın tüm faktörleri ile zeka arasında belirgin bir istatistiksel anlamlı ilişki bulunamadı.

Tablo 71. Ankara ve İstanbul Bulgularının Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Birbirleri ve Zeka Düzeyi İle Arasındaki İlişki Düzeyleri (r)

	Genel İç Kontrol İnanıcı	Dış Kontrol Odağı	Şansa İnanma	Çabalamanın Anlamsızlığı	Kadercilik	Adil Olmayan Dünya İnanıcı	Zeka
Genel İç Kontrol İnanıcı	1,000	0,215**	0,343***	0,119	-0,075	0,103	-0,060
Dış Kontrol Odağı		1,000	0,753***	0,762***	0,430***	0,713***	-0,030
Şansa İnanma			1,000	0,340***	0,199**	0,368***	0,055
Çabalamanın Anlamsızlığı				1,000	0,238***	0,538***	-0,037
Kadercilik					1,000	0,166*	-0,095
Adil Olmayan Dünya İnanıcı						1,000	-0,054
Zeka							1,000

*: $p<0,05$ **: $p<0,01$ ***: $p<0,001$

Genel İç Kontrol İnancı ile Dış Kontrol Odağı ($r=0,215$ ve $p=0,002$) ve Şansa İnanma ($r=0,343$ ve $p<0,001$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki saptandı.

Dış Kontrol Odağı ile Şansa İnanma ($r=0,753$ ve $p<0,001$), Çabalamanın Anlamsızlığı ($r=0,762$ ve $p<0,001$), Kadercilik ($r=0,430$ ve $p<0,001$) ve Adil Olmayan Dünya İnancı ($r=0,713$ ve $p<0,001$) arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı bir doğrusal ilişki saptandı.

Şansa inanma ile Çabalamanın Anlamsızlığı ($r=0,340$ ve $p<0,001$), Kadercilik ($r=0,199$ ve $p=0,005$) ve Adil Olmayan Dünya İnancı ($r=0,368$ ve $p<0,001$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki saptandı.

Çabalamanın Anlamsızlığı ile Kadercilik ($r=0,238$ ve $p<0,001$) ve Adil Olmayan Dünya İnancı ($r=0,538$ ve $p<0,001$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu.

Kadercilik alt ölçeği ile Adil Olmayan Dünya İnancı arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=0,166$ ve $p=0,019$).

Ankara ve İstanbul illeri birlikte değerlendirildiğinde elde edilen bulgularına göre Genel İç Kontrol İnancı ve Dış Kontrol Odağı'nın tüm faktörleri ile zeka arasında belirgin bir istatistiksel anlamlı ilişki bulunamadı.

4.10.2. Öfke ve Zeka Arasındaki Korelasyonlar

Tablo 72. Ankara İlindeki Öfke Alt Ölçeklerinin Birbirleri ve Zeka Düzeyi İle Arasındaki İlişki Düzeyleri (r)

	Sürekli Öfke	Kontrol Altına Alınmış Öfke	Dışa Yönelik Öfke	İçer Yönelik Öfke	Zeka
Sürekli Öfke	1,000	-0,527***	0,803***	0,468***	-0,053
Kontrol Altına Alınmış Öfke		1,000	-0,520***	-0,143	-0,066
Dışa Yönelik Öfke			1,000	0,337***	-0,095
İçer Yönelik Öfke				1,000	0,070
Zeka					1,000

*** p<0,001

Sürekli Öfke ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında negatif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=-0,527$ ve $p<0,001$). Sürekli Öfke ile Dışa Yönelik Öfke ($r=0,803$ ve $p<0,001$) ve İçer Yönelik Öfke ($r=0,468$ ve $p<0,001$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu.

Kontrol Altına Alınmış Öfke ile Dışa Yönelik Öfke arasında negatif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=-0,520$ ve $p<0,001$).

Dışa Yönelik Öfke ile İçer Yönelik Öfke arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=0,337$ ve $p<0,001$).

Ankara ili grubunda Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı tüm alt ölçekleri ile zeka arasında belirgin istatistiksel anlamlı ilişki bulunamadı

Tablo 73. İstanbul İlindeki Öfke Alt Ölçeklerinin Birbirleri ve Zeka Düzeyi İle Arasındaki İlişki Düzeyleri (r)

	Sürekli Öfke	Altına Alınmış Öfke	Dışa Yönelik Öfke	İçe Yönelik Öfke	Zeka
Sürekli Öfke	1,000	-0,562 ^{***}	0,749 ^{***}	0,452 ^{***}	0,110
Kontrol Altına Alınmış Öfke		1,000	-0,586 ^{***}	-0,108	-0,047
Dışa Yönelik Öfke			1,000	0,361 ^{***}	0,247 [*]
İçe Yönelik Öfke				1,000	0,136
Zeka					1,000

* p<0,05 *** p<0,001

Sürekli Öfke ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında negatif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=-0,562$ ve $p<0,001$). Sürekli Öfke ile Dışa Yönelik Öfke ($r=0,749$ ve $p<0,001$) ve İçe Yönelik Öfke ($r=0,452$ ve $p<0,001$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu.

Kontrol Altına Alınmış Öfke ile Dışa Yönelik Öfke arasında negatif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=-0,586$ ve $p<0,001$). Kontrol Altına Alınmış Öfke ile İçe Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı bir doğrusal korelasyon bulunmadı.

Dışa Yönelik Öfke ile İçe Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı doğrusal korelasyon bulundu ($r=0,361$ ve $p<0,001$).

İstanbul ili grubunda Öfke İfade Tarzı alt ölçeklerinden sadece Dışa Yönelik Öfke ile Zeka arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı doğrusal korelasyon bulundu ($r=0,247$ ve $p=0,013$).

Tablo 74. Ankara ve İstanbul Bulgularının Öfke Alt Ölçeklerinin Birbirleri ve Zeka Düzeyi İle Arasındaki İlişki Düzeyleri (r)

	Sürekli Öfke	Kontrol Altına Alınmış Öfke	Dışa Yönelik Öfke	İçer Yönelik Öfke	Zeka
Sürekli Öfke	1,000	-0,551***	0,768***	0,455***	-0,028
Kontrol Altına Alınmış Öfke		1,000	-0,557***	-0,124	-0,005
Dışa Yönelik Öfke			1,000	0,348***	0,071
İçer Yönelik Öfke				1,000	0,104
Zeka					1,000

*** p<0,001

Sürekli Öfke ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında negatif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=-0,551$ ve $p<0,001$). Sürekli Öfke ile Dışa Yönelik ($r=0,768$ ve $p<0,001$) ve İçer Yönelik Öfke ($r=0,455$ ve $p<0,001$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu.

Kontrol Altına Alınmış Öfke alt ölçeği ile Dışa Yönelik Öfke alt ölçeği arasında negatif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=-0,557$ ve $p<0,001$). Kontrol Altına Alınmış Öfke ile İçer Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı bir doğrusal korelasyon bulunmadı.

Dışa Yönelik Öfke alt ölçeği ile İçer Yönelik Öfke alt ölçeği arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=0,348$ ve $p<0,001$).

Ankara ve İstanbul illeri birlikte değerlendirildiğinde elde edilen bulgularına göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı tüm alt ölçekleri ile Zeka arasında belirgin istatistiksel anlamlı ilişki bulunamadı.

4.10.3. Kontrol Odağı ve Öfke Arasındaki Korelasyonlar

Tablo 75. Ankara İlindeki Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Öfke Alt Ölçekleri İle İlişki Düzeyleri (r)

	Sürekli Öfke	Kontrol Altına Alınmış Öfke	Dışa Yönelik Öfke	İçe Yönelik Öfke
Genel İç Kontrol İnancı	0,076	-0,225	0,085	-0,004
Dış Kontrol Odağı	0,302**	-0,125	0,296**	0,219*
Şansa İnanma	0,151	-0,127	0,145	0,087
Çabalamanın Anlamsızlığı	0,309**	-0,125	0,258**	0,289**
Kadercilik	0,297**	-0,112	0,382***	0,060
Adil Olmayan Dünya İnancı	0,195	0,029	0,176	0,231*

*: p<0,05 ** :p<0,01 ***:p<0,001

Ankara ilinde Dış Kontrol Odağı ile Sürekli Öfke ($r=0,302$ ve $p=0,002$), Dışa Yönelik Öfke ($r=0,296$ ve $p=0,003$) ve İçe Yönelik Öfke ($r=0,219$ ve $p=0,028$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu. Dış kontrol odağı ile Kontrol Altına Alınmış öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki bulunmadı.

Çabalamanın Anlamsızlığı alt ölçeği ile Sürekli Öfke ($r=0,309$ ve $p=0,002$), Dışa Yönelik Öfke ($r=0,258$ ve $p=0,010$) ve İçe Yönelik Öfke ($r=0,289$ ve $p=0,004$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu. Çabalamanın Anlamsızlığı ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki bulunmadı.

Kadercilik alt ölçeği ile Sürekli Öfke ($r=0,297$ ve $p=0,003$) ve Dışa Yönelik Öfke ($r=0,382$ ve $p<0,001$) alt ölçeği arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu. Kadercilik ile Kontrol Altına Alınmış Öfke ve İçe Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki bulunmadı.

Adil Olmayan Dünya İnancı alt ölçeği ile İçe Yönelik Öfke alt ölçeği arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=0,231$ ve $p=0,021$). Adil Olmayan Dünya İnancı ile Sürekli Öfke, Kontrol Altına Alınmış Öfke ve Dışa Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki bulunmadı ($p>0,05$).

Genel İç Kontrol İnancı ve Şansa İnanma ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı tüm alt ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon saptanmadı.

Tablo 76. İstanbul İlindeki Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Öfke Alt Ölçekleri İle İlişki Düzeyleri (r)

	Sürekli Öfke	Kontrol Altına Alınmış Öfke	Dışa Yönelik Öfke	İçe Yönelik Öfke
Genel İç Kontrol İnancı	0,024	-0,341***	0,045	-0,076
Dış Kontrol Odağı	0,218*	-0,019	0,084	0,340***
Şansa İnanma	0,129	-0,122	0,115	0,245*
Çabalamanın Anlamsızlığı	0,190	0,069	0,024	0,258**
Kadercilik	0,055	0,312**	-0,083	0,180
Adil Olmayan Dünya İnancı	0,191	-0,069	0,117	0,216*

*: p<0,05 **p<0,01 ***:p<0,001

Genel İç Kontrol İnancı ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki saptandı ($r=-0,341$ ve $p<0,001$). Genel İç Kontrol İnancı ile Sürekli Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve İçe Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon saptanmadı.

Dış Kontrol Odağı ile Sürekli Öfke ($r=0,218$ ve $p=0,030$) ve İçe Yönelik Öfke ($r=0,340$ ve $p<0,001$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu. Dış Kontrol Odağı ile Kontrol Altına Alınmış Öfke ve Dışa Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki bulunmadı.

Şansa İnanma ile İçe Yönelik Öfke arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=0,245$ ve $p=0,014$). Şansa İnanma ile Sürekli Öfke, Kontrol Altına Alınmış Öfke ve Dışa Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon saptanmadı.

Çabalamanın Anlamsızlığı ile İçe Yönelik Öfke arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=0,258$ ve $p=0,010$). Çabalamanın Anlamsızlığı ile Sürekli Öfke, Kontrol Altına Alınmış Öfke ve Dışa Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon saptanmadı.

Kadercilik alt ölçeği ile Kontrol Altına Alınmış Öfke alt ölçeği arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=0,312$ ve $p=0,002$). Kadercilik alt ölçeği ile Sürekli Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve İçe Yönelik Öfke alt ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki bulunmadı.

Adil Olmayan Dünya İnancı alt ölçeği ile İçe Yönelik Öfke arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=0,216$ ve $p=0,031$). Adil Olmayan Dünya İnancı ile Sürekli Öfke, Kontrol Altına Alınmış Öfke ve Dışa Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon saptanmadı.

Tablo 77. Ankara ve İstanbul Bulgularının Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Öfke Alt Ölçekleri İle İlişki Düzeyleri (r)

	Sürekli Öfke	Kontrol Altına Alınmış Öfke	Dışa Yönelik Öfke	İçe Yönelik Öfke
Genel İç Kontrol İnancı	0,048	-0,288***	0,063	-0,039
Dış Kontrol Odağı	0,280***	-0,069	0,211**	0,332***
Şansa İnanma	0,129	-0,118	0,128	0,161*
Çabalamanın Anlamsızlığı	0,246***	-0,018	0,125	0,271***
Kadercilik	0,189**	0,091	0,141*	0,116
Adil Olmayan Dünya İnancı	0,182**	-0,021	0,142*	0,221**

*: p<0,05 **p<0,01 ***:p<0,001

Genel İç Kontrol İnancı ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında negatif yönlü anlamlı doğrusal ilişki saptandı ($r=-0,288$ ve $p<0,001$). Genel İç Kontrol İnancı ile Sürekli Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve İçe Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon saptanmadı.

Dış Kontrol Odağı ile Sürekli Öfke ($r=0,280$ ve $p<0,001$), Dışa Yönelik Öfke ($r=0,211$ ve $p=0,003$) ve İçe Yönelik Öfke ($r=0,332$ ve $p<0,001$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu. Dış Kontrol Odağı ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki bulunmadı.

Şansa İnanma ile İçer Yönelik Öfke arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki saptandı ($r=0,161$ ve $p=0,023$). Şansa İnanma ile Sürekli Öfke, Kontrol Altına Alınmış Öfke ve Dışa Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki bulunmadı.

Çabalamanın Anlamsızlığı ile Sürekli Öfke ($r=0,246$ ve $p<0,001$) ve İçer Yönelik Öfke ($r=0,271$ ve $p<0,001$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu. Çabalamanın Anlamsızlığı ile Kontrol Altına Alınmış Öfke ve Dışa Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki bulunmadı.

Kadercilik ile Sürekli Öfke ($r=0,189$ ve $p=0,007$) ve Dışa Yönelik Öfke arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=0,141$ ve $p=0,046$). Kadercilik ile Kontrol Altına Alınmış Öfke ve İçer Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki bulunmadı.

Adil Olmayan Dünya İnanıcı ile Sürekli Öfke ($r=0,182$ ve $p=0,010$), Dışa Yönelik Öfke ($r=0,142$ ve $p=0,046$) ve İçer Yönelik Öfke ($r=0,221$ ve $p=0,002$) arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu. Adil Olmayan Dünya İnanıcı ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki bulunmadı.

4.10.4. Zeka Düzeyi Grupları ve Kontrol Odağı Aralarındaki Korelasyonlar

Tablo 78. Ankara İlindeki Zeka Düzeyi Grupları İçerisinde Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Birbiriyle Aralarındaki Korelasyon Düzeyleri

		Genel İç Kontrol İnancı	Dış Kontrol Odağı	Şansa İnanma	Çabalamanın Anlamsızlığı	Kadercilik	Adil Olmayan Dünya İnancı
Düşük Zeka	Genel İç Kontrol İnancı	1,000	-0,467	-0,062	-0,366	-0,776*	-0,329
	Dış Kontrol Odağı		1,000	0,704*	0,891**	0,481	0,853**
	Şansa İnanma			1,000	0,455	0,032	0,492
	Çabalamanın Anlamsızlığı				1,000	0,335	0,749*
	Kadercilik					1,000	0,270
	Adil Olmayan Dünya İnancı						1,000
Normal Zeka	Genel İç Kontrol İnancı	1,000	0,360**	0,402**	0,245	0,174	0,132
	Dış Kontrol Odağı		1,000	0,832**	0,719***	0,631***	0,726***
	Şansa İnanma			1,000	0,337*	0,411**	0,481***
	Çabalamanın Anlamsızlığı				1,000	0,343**	0,444***
	Kadercilik					1,000	0,304*
	Adil Olmayan Dünya İnancı						1,000
Üstün Zeka	Genel İç Kontrol İnancı	1,000	0,521***	0,661***	0,251	0,100	0,222
	Dış Kontrol Odağı		1,000	0,816***	0,748***	0,521***	0,714***
	Şansa İnanma			1,000	0,415*	0,139	0,405**
	Çabalamanın Anlamsızlığı				1,000	0,286	0,424**
	Kadercilik					1,000	0,442**
	Adil Olmayan Dünya İnancı						1,000

*: p<0,05 **:p<0,01 ***:p<0,001

Düşük Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Genel İç Kontrol İnancı ile Kadercilik arasında negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı korelasyon saptandı ($r=-0,776$ ve $p<0,001$). Genel İç Kontrol İnancı ile Dış Kontrol Odağı, Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptanmadı. Dış Kontrol Odağı ile Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar bulundu (r değerleri sırasıyla; $0,704$; $0,891$ ve $0,853$ olarak saptandı). Dış Kontrol Odağı ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmadı. Şansa İnanma ile Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı. Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulundu ($r=0,749$ ve $p=0,032$). Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancının Kadercilik ile arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmadı.

Normal Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Genel İç Kontrol İnancı ile Dış Kontrol Odağı ($r=0,360$ ve $p=0,006$) ve Şansa İnanma ($r=0,402$ ve $p=0,002$) arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı korelasyon saptandı. Genel İç Kontrol İnancı ile Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptanmadı. Dış Kontrol Odağı ile Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar bulundu (r değerleri sırasıyla; $0,832$; $0,719$; $0,631$ ve $0,726$ olup p değerleri $0,01$ 'in altında bulundu). Şansa İnanma ile Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar bulundu (r değerleri sırasıyla; $0,337$; $0,411$ ve $0,481$ olup p değerleri $0,05$ 'in altında bulundu). Çabalamanın Anlamsızlığı ile Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulundu (r değerleri sırasıyla; $0,343$ ve $0,444$ olup p değerleri $0,01$ 'in altında bulundu).

Adil Olmayan Dünya İnancı ile Kadercilik arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulundu ($r=0,304$ ve $p=0,023$).

Üstün Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Genel İç Kontrol İnancı ile Dış Kontrol Odağı ve Şansa İnanma arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişkiler bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,521 ve 0,661 olarak saptandı). ($p<0,001$). Genel İç Kontrol İnancı ile Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptanmadı. Dış Kontrol Odağı ile Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,816 ; 0,748 ; 0,521 ve 0,714 olup p değerleri 0,001'in altında bulundu). Şansa İnanma ile Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,415 ve 0,405 olup p değerleri sırasıyla 0,012 ve 0,014 olarak bulundu). Şansa İnanma ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı. Çabalamanın Anlamsızlığı ile Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulundu ($r=0,424$ ve $p=0,010$). Çabalamanın Anlamsızlığı ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı. Adil Olmayan Dünya İnancı ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulundu ($r=0,442$ ve $p=0,007$).

Tablo 79. İstanbul İlindeki Zeka Düzeyi Grupları İçerisinde Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Birbiriyle Aralarındaki Korelasyon Düzeyleri

	Genel İç Kontrol İnanç	Dış Kontrol Odağı	Şansa İnanma	Çabalamanın Anlamsızlığı	Kadercilik	Adil Olmayan Dünya İnanç	
Düşük Zeka	Genel İç Kontrol İnanç	1,000	-0,301	-0,113	-0,281	-0,179	-0,169
	Dış Kontrol Odağı		1,000	0,707***	0,745***	0,243	0,590**
	Şansa İnanma			1,000	0,201	0,381	0,019
	Çabalamanın Anlamsızlığı				1,000	-0,233	0,547*
	Kadercilik					1,000	-0,191
	Adil Olmayan Dünya İnanç						1,000
Normal Zeka	Genel İç Kontrol İnanç	1,000	0,066	0,308*	0,033	-0,343**	-0,065
	Dış Kontrol Odağı		1,000	0,678***	0,841***	0,420***	0,683***
	Şansa İnanma			1,000	0,311*	0,012	0,174
	Çabalamanın Anlamsızlığı				1,000	0,303*	0,603***
	Kadercilik					1,000	0,165
	Adil Olmayan Dünya İnanç						1,000
Üstün Zeka	Genel İç Kontrol İnanç	1,000	0,505**	0,318	0,381*	0,065	0,583***
	Dış Kontrol Odağı		1,000	0,828***	0,751**	0,311	0,729***
	Şansa İnanma			1,000	0,354	0,229	0,472*
	Çabalamanın Anlamsızlığı				1,000	0,063	0,518**
	Kadercilik					1,000	-0,110
	Adil Olmayan Dünya İnanç						1,000

*: p<0,05 **:p<0,01 ***:p<0,001

Düşük Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Genel İç Kontrol İnancı Kontrol ile Dış Kontrol Odağı, Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptanmadı. Dış Kontrol Odağı ile Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,707; 0,745 ve 0,590 olarak saptandı ve $p < 0,01$). Dış Kontrol Odağı ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmadı. Şansa İnanma ile Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı. Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulundu ($r=0,547$ ve $p=0,019$). Çabalamanın Anlamsızlığı ile Kadercilik Arasında, Kadercilik ile Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmadı.

Normal Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Genel İç Kontrol İnancı Kontrol ile Şansa İnanma arasında pozitif yönlü, Genel İç Kontrol İnancı ile Kadercilik arasında negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı korelasyon saptandı (r değerleri sırasıyla; 0,308 ve -0,343 olarak bulundu ve $p < 0,05$). Genel İç Kontrol İnancı ile Dış Kontrol Odağı, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptanmadı. Dış Kontrol Odağı İle Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,678; 0,841 ; 0,420 ve 0,683 olup p değerleri 0,001'in altında bulundu). Şansa İnanma ile Çabalamanın Anlamsızlığı arasında pozitif yönlü anlamlı korelasyon saptandı ($r=0,311$ ve $p=0,021$). Şansa İnanma ile Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı. Çabalamanın Anlamsızlığı ile Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,303 ve 0,603 olup p değerleri

0,05'in altında bulundu). Adil Olmayan Dünya İnancı ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı .

Üstün zeka düzeyine sahip grup içerisinde Genel İç Kontrol İnancı ile Dış Kontrol Odağı, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişkiler bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,505 ; 0,381 ve 0,583 olarak saptandı). Genel İç Kontrol İnancı ile Şansa İnanma ve Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptanmadı. Dış Kontrol Odağı ile Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,828; 0,751 ; ve 0,729 olup p değerleri 0,01'in altında bulundu). Dış Kontrol Odağı ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptanmadı. Şansa İnanma ile Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulundu (r=0,472 ve p=0,013). Şansa İnanma ile Çabalamanın Anlamsızlığı ve Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı. Çabalamanın Anlamsızlığı ile Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulundu (r=0,518 ve p=0,006). Çabalamanın Anlamsızlığı ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı. Adil Olmayan Dünya İnancı ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı.

Tablo 80. Ankara ve İstanbul Bulgularının Zeka Düzeyi Grupları İçerisinde Kontrol Odağı Alt Ölçeklerinin Birbiriyle Aralarındaki Korelasyon Düzeyleri

		Genel İç Kontrol İnanç	Dış Kontrol Odağı	Şansa İnanma	Çabalamanın Anlamsızlığı	Kadercilik	Adil Olmayan Dünya İnanç
Düşük Zeka	Genel İç Kontrol İnanç	1,000	-0,375	-0,053	-0,299	-0,496**	-0,245
	Dış Kontrol Odağı		1,000	0,686***	0,816***	0,203	0,703***
	Şansa İnanma			1,000	0,403*	-0,016	0,266
	Çabalamanın Anlamsızlığı				1,000	-0,046	0,631***
	Kadercilik					1,000	-0,062
	Adil Olmayan Dünya İnanç						1,000
Normal Zeka	Genel İç Kontrol İnanç	1,000	0,194*	0,311***	0,179	-0,106	0,043
	Dış Kontrol Odağı		1,000	0,746***	0,772**	0,464***	0,705***
	Şansa İnanma			1,000	0,318***	0,170	0,361***
	Çabalamanın Anlamsızlığı				1,000	0,302***	0,541***
	Kadercilik					1,000	0,147
	Adil Olmayan Dünya İnanç						1,000
Üstün Zeka	Genel İç Kontrol İnanç	1,000	0,473***	0,484***	0,292*	0,054	0,340**
	Dış Kontrol Odağı		1,000	0,797***	0,684***	0,419***	0,695***
	Şansa İnanma			1,000	0,300*	0,181	0,387**
	Çabalamanın Anlamsızlığı				1,000	0,151	0,484***
	Kadercilik					1,000	0,211
	Adil Olmayan Dünya İnanç						1,000

*: p<0,05 **:p<0,01 ***:p<0,001

Düşük zeka düzeyine sahip grup içerisinde Genel İç Kontrol İnancı ile Kadercilik arasında negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı korelasyon saptandı ($r=-0,496$ ve $p=0,010$). Genel İç Kontrol İnancı ile Dış Kontrol Odağı, Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptanmadı. Dış Kontrol Odağı ile Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar bulundu (r değerleri sırasıyla; $0,686$; $0,816$ ve $0,703$ olup p değerleri $0,001$ 'in altında bulundu). Dış Kontrol Odağı ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmadı. Şansa İnanma ile Çabalamanın Anlamsızlığı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulundu ($r=0,403$ ve $p=0,041$). Şansa İnanma ile Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı. Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulundu ($r=0,631$ ve $p<0,001$). Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancının Kadercilik ile arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmadı.

Normal zeka düzeyine sahip grup içerisinde Genel İç Kontrol İnancı ile Dış Kontrol Odağı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu ($r=0,194$ ve $p=0,042$). Genel İç Kontrol İnancı ile Şansa İnanma arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı korelasyon saptandı ($r=0,311$ ve $p<0,001$). Genel İç Kontrol İnancı ile Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptanmadı. Dış Kontrol Odağı ile Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar bulundu (r değerleri sırasıyla; $0,746$; $0,772$; $0,464$ ve $0,705$ olup p değerleri $0,001$ 'in altında bulundu). Şansa İnanma ile Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı

korelasyonlar bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,318 ve 0,361 olup p değerleri 0,001'in altında bulundu). Şansa İnanma ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı. Çabalamanın Anlamsızlığı ile Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnanıcı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,302 ve 0,541 olup p değerleri 0,001'in altında bulundu). Adil Olmayan Dünya İnanıcı ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmadı.

Üstün zeka düzeyine sahip grup içerisinde Genel İç Kontrol İnanıcı ile Dış Kontrol Odağı, Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnanıcı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişkiler bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,473 ; 0,484 ; 0,292 ve 0,340 olarak saptandı). Dış Kontrol Odağı ile Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnanıcı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,797; 0,684 ; 0,419 ve 0,695 olup p değerleri 0,001'in altında bulundu). Şansa İnanma ile Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnanıcı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyonlar bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,300 ve 0,387 olup p değerleri sırasıyla 0,017 ve 0,002 olarak bulundu). Şansa İnanma ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı. Çabalamanın Anlamsızlığı le Adil Olmayan Dünya İnanıcı arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulundu (r=0,484 ve p<0,001). Adil Olmayan Dünya İnanıcı ile Kadercilik arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmadı.

4.10.5. Zeka Düzeyi Grupları ve Öfke Aralarındaki Korelasyon

Tablo 81. Ankara İlindeki Zeka Düzeyi Grupları İçerisinde Öfke Alt Ölçeklerinin Birbiriyle Aralarındaki Korelasyon Düzeyleri

		Sürekli Öfke	Kontrol Altına Alınmış Öfke	Dışa Yönelik Öfke	İçe Yönelik Öfke
Düşük Zeka	Sürekli Öfke	1,000	-0,322	0,786*	0,483
	Kontrol Altına Alınmış Öfke		1,000	-0,032	0,042
	Dışa Yönelik Öfke			1,000	0,568
	İçe Yönelik Öfke				1,000
Normal Zeka	Sürekli Öfke	1,000	-0,555*	0,807***	0,450***
	Kontrol Altına Alınmış Öfke		1,000	-0,720***	-0,064
	Dışa Yönelik Öfke			1,000	0,305*
	İçe Yönelik Öfke				1,000
Üstün Zeka	Sürekli Öfke	1,000	-0,541***	0,812***	0,538***
	Kontrol Altına Alınmış Öfke		1,000	-0,315	-0,361*
	Dışa Yönelik Öfke			1,000	0,376*
	İçe Yönelik Öfke				1,000

*. p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001

Düşük Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Sürekli Öfke ile Dışa Yönelik Öfke arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki görüldü ($r=0,786$ ve $p=0,021$). Sürekli Öfke ile Kontrol Altına Alınmış Öfke ile İçe Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptanmadı. Dışa Yönelik Öfke ile İçe Yönelik Öfke arasında istatistiksel

olarak anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı. Kontrol Altına Alınmış Öfke ile sırasıyla; Dışa Yönelik Öfke ve İçe Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon görülmedi.

Normal Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Sürekli Öfke ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında ters yönlü, Dışa Yönelik ve İçe Yönelik Öfke ile ise arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişkiler görüldü (r değerleri sırasıyla; -0,555 ; 0,807 ve 0,450 idi). ($p < 0,01$). Dışa Yönelik Öfke ve İçe Yönelik Öfke arasında pozitif yönlü, ile Kontrol Altına Alınmış Öfke ile arasında negatif yönlü anlamlı korelasyon bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,305 ve -0,720 olarak saptandı) ($p < 0,05$). Kontrol Altına Alınmış Öfke ile İçe Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon görülmedi.

Üstün Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Sürekli Öfke ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında ters yönlü, Dışa Yönelik ve İçe Yönelik Öfke ile ise arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişkiler görüldü (r değerleri sırasıyla; -0,541 ; 0,812 ve 0,538 idi). ($p < 0,001$). İçe Yönelik Öfke ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında ters yönlü, İçe Yönelik Öfke İle Dışa Yönelik Öfke arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptandı (r değerleri sırasıyla; -0,361 ve 0,376 olarak saptandı). ($p > 0,05$). Kontrol Altına Alınmış Öfke ile Dışa Yönelik Öfke arasında anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı.

Tablo 82. İstanbul İlindeki Zeka Düzeyi Grupları İçerisinde Öfke Alt Ölçeklerinin Birbiriyle Aralarındaki Korelasyon Düzeyleri

		Sürekli Öfke	Kontrol Altına Alınmış Öfke	Dışa Yönelik Öfke	İçer Yönelik Öfke
Düşük Zeka	Sürekli Öfke	1,000	-0,787***	0,647**	0,392
	Kontrol Altına Alınmış Öfke		1,000	-0,334	-0,051
	Dışa Yönelik Öfke			1,000	0,423
	İçer Yönelik Öfke				1,000
Normal Zeka	Sürekli Öfke	1,000	-0,464***	0,737***	0,580***
	Kontrol Altına Alınmış Öfke		1,000	-0,526***	-0,190
	Dışa Yönelik Öfke			1,000	0,484***
	İçer Yönelik Öfke				1,000
Üstün Zeka	Sürekli Öfke	1,000	-0,623***	0,805***	0,257
	Kontrol Altına Alınmış Öfke		1,000	-0,762***	0,076
	Dışa Yönelik Öfke			1,000	0,072
	İçer Yönelik Öfke				1,000

*. p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001

Düşük Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Sürekli Öfke ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında ters yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptandı ($r=-0,787$ ve $p<0,001$). Sürekli Öfke ile Dışa Yönelik Öfke arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki görüldü ($r=0,647$ ve $p=0,004$). Sürekli Öfke ile İçer Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptanmadı. Dışa Yönelik Öfke ile İçer Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon

bulunmadı. Kontrol Altına Alınmış Öfke ile sırasıyla; Dışa Yönelik ve İçer Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon görülmedi.

Normal Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Sürekli Öfke ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında ters yönlü, Dışa Yönelik ve İçer Yönelik Öfke ile ise arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişkiler görüldü (r değerleri sırasıyla; -0,464 ; 0,737 ve 0,580 idi). (p<0,001). Dışa Yönelik Öfke ve İçer Yönelik Öfke arasında pozitif yönlü, ile Kontrol Altına Alınmış Öfke ile arasında negatif yönlü anlamlı korelasyon bulundu (r değerleri sırasıyla; 0,484ve -0,526 olarak saptandı) (p<0,001). Kontrol Altına Alınmış Öfke ile İçer Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon görülmedi.

Üstün Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Sürekli Öfke ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında ters yönlü, Dışa Yönelik Öfke ile ise arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişkiler görüldü (r değerleri sırasıyla; -0,623 ve 0,805 idi). (p<0,001). Sürekli Öfke ile İçer Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki saptanmadı. Dışa Yönelik Öfke ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında ters yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon saptandı (r=-0,762 ve p<0,001). İçer Yönelik Öfke ile hem Kontrol Altına Alınmış Öfke hem de Dışa Yönelik Öfke arasında anlamlı doğrusal korelasyon bulunmadı.

Tablo 83. Ankara ve İstanbul Bulgularının Zeka Düzeyi Grupları İçerisinde Öfke Alt Ölçeklerinin Birbiriyle Aralarındaki Korelasyon Düzeyleri

		Sürekli Öfke	Kontrol Altına Alınmış Öfke	Dışa Yönelik Öfke	İçer Yönelik Öfke
Düşük Zeka	Sürekli Öfke	1,000	-0,578***	0,664***	0,449*
	Kontrol Altına Alınmış Öfke		1,000	-0,212	-0,104
	Dışa Yönelik Öfke			1,000	0,397*
	İçer Yönelik Öfke				1,000
Normal Zeka	Sürekli Öfke	1,000	-0,511***	0,749***	0,528***
	Kontrol Altına Alınmış Öfke		1,000	-0,609***	-0,153
	Dışa Yönelik Öfke			1,000	0,422***
	İçer Yönelik Öfke				1,000
Üstün Zeka	Sürekli Öfke	1,000	-0,574***	0,812***	0,344**
	Kontrol Altına Alınmış Öfke		1,000	-0,487***	-0,147
	Dışa Yönelik Öfke			1,000	0,240
	İçer Yönelik Öfke				1,000

*: p<0,05 **p<0,01 ***:p<0,001

Düşük Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Sürekli Öfke ile Dışa Yönelik ve İçer Yönelik Öfke arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişki görüldü (r değerleri sırasıyla; 0,664 ve 0,449 idi). Kontrol Altına Alınmış Öfke ile Sürekli Öfke arasında negatif yönlü anlamlı doğrusal korelasyon saptandı (r=-0,578 ve p<0,001). Dışa Yönelik Öfke ile İçer Yönelik

Öfke arasında pozitif yönlü anlamlı korelasyon bulundu ($r=0,397$ ve $p=0,045$). Kontrol Altına Alınmış Öfke ile sırasıyla; Dışa Yönelik ve İçe Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon görülmedi.

Normal Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Sürekli Öfke ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında ters yönlü, Dışa Yönelik ve İçe Yönelik Öfke ile ise arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişkiler görüldü (r değerleri sırasıyla; $-0,511$; $0,749$ ve $0,528$ idi). Dışa Yönelik Öfke ile İçe Yönelik Öfke Arasında Pozitif Yönlü, ile Kontrol Altına Alınmış Öfke ile arasında negatif yönlü anlamlı korelasyon bulundu (r değerleri sırasıyla; $0,422$ ve $-0,609$ olarak saptandı) ($p<0,001$). Kontrol Altına Alınmış Öfke ile İçe Yönelik Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon görülmedi.

Üstün Zeka düzeyine sahip grup içerisinde Sürekli Öfke ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında ters yönlü, Dışa Yönelik ve İçe Yönelik Öfke ile ise arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı doğrusal ilişkiler görüldü (r değerleri sırasıyla; $-0,574$; $0,812$ ve $0,344$ idi). Kontrol Altına Alınmış Öfke ile Dışa Yönelik Öfke arasında negatif yönlü anlamlı korelasyon bulundu ($r=-0,487$ ve $p<0,001$). İçe Yönelik Öfke ile Dışa Yönelik Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında istatistiksel olarak anlamlı doğrusal korelasyon görülmedi.

BÖLÜM V

5.1. TARTIŞMA

5.1. 1. Ankara ve İstanbul İllerine Ait Bulguların İncelemesi

İstanbul'daki öğrencilerin Ankara'daki öğrencilere göre Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Kadercilik” faktörü puanları daha yüksek bulundu. Araştırma Ankara'da Kızılay'da, İstanbul'da ise Kızılay'a göre sosyo ekonomik seviye açısından dezavantajlı ve dini inançların daha yoğun yaşandığı bir bölge olan Ümraniye'de yapılmıştır. Ankara ilindeki öğrencilerin anne ve babalarının çalışma oranının daha yüksek olduğu ve çalışılan iş kolu açısından bakıldığında, daha prestijli meslek gruplarında yer aldıkları görülmüştür. Okullarda öğrenciler arasındaki farklılaşmanın temel nedeni öğrencinin okulla ilgili sosyal faaliyetlerdeki etkinliği ve akademik başarısına değil daha çok ailelerinden getirdikleri özelliklere dayanmaktadır. Ailelerin sosyo ekonomik düzeyleri arasındaki farklılık, öğrencinin giyim kuşam, günlük yaşam alışkanlıkları, akranlar arasındaki popülerite, devam edilen destek eğitim kurumları (dershaneler) vb. gibi etkinliklerinde herkesçe görünür hale gelmektedir. Okullar toplumsal prestij ve statüdeki adaletsiz dağılımın en çok yaşandığı ve görünür hale geldiği sosyal ortamlardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ebeveynlerin içinde yer aldığı toplumsal sınıf, öğrencinin okuldaki statüsünü ve bir anlamda kaderini belirlemektedir. Araştırmada elde edilen sonuç bir anlamda toplumun genelinde hakim olan değerleri yansıtmaktadır. Ayrıca eklenmesi gereken bir kıstas da gelişmekte olan tüm ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de insanların hayatlarını güven altına alma ve geleceklerini tahmin edilebilir kılma ihtiyacıdır. Toplumun önemli bir bölümünde mesleki doyum ve prestijin önüne güvenlik ihtiyacı geçmektedir. Bu açıdan bakıldığında ebeveynlerin sosyal güvenceye sahip olup olmamasının, çocuklarında ‘Kadercilik’ düşüncesinin oluşmasında etkili olabileceği kanısına varılmıştır. Ancak her iki ildeki öğrencilerin Dış Kontrol Odağı puanlarının yüksek olması, genç kuşağın gelecekle ilgili beklentilerini, ebeveynlerinin sunduğu imkânların ötesinde bir noktaya taşıyamadıklarının ve

bir anlamda kendi yaşamlarının sorumluluğunu almaktan kaçındıklarının bir göstergesi olarak sayılabilir. Elde edilen sonuç öğrencilerin üzerindeki üniversite sınavı ve meslek seçimiyle ilgili baskının yoğunluğu, kazanamama durumunda bu baskının ağırlığından kurtulmak için dışsal bir takım sebepler aradıkları bilgisini de bize vermektedir.

Ankara’da öğrencilerin Genel Zekâ puanı ortalaması İstanbul’da öğrencilere göre daha yüksektir. Ancak Genel IQ da fark varken bölümlere ayrıldığında fark görülmemektedir.

5.1.2.Cinsiyet Farkına Ait Bulguların İncelemesi

Ankara ilinde kız öğrencilerin Dış Kontrol Odağı puanları yüksek iken İstanbul ilinde erkek öğrencilerin puanlarının yüksek olduğu görülmekte. Cinsiyet farkına ait bulguların incelenmesi sırasında denek sayısına bakıldığında Ankara’da 37 erkek, 63 kız; İstanbul’da ise 55 erkek 45 kız öğrencinin araştırmaya katıldığı görülmektedir. Denek sayısına bağlı olarak Dış Kontrol Odağıyla ilgili bir farklılaşma söz konusu olabilir. Toplam sonuç değerlendirildiğinde, iki ildeki denek sayısı cinsiyet açısından birbirine daha yakın olmakta ve cinsiyetle ilgili fark ortadan kalkmaktadır. Gelecekte ülkemizde yapılacak araştırmalarda eşit sayıda denek kullanılarak daha güvenilir sonuçlara ulaşmak mümkün olabilir.

İstanbul’daki öğrencilerin “Adil Olmayan Dünya İnancı” alt faktörü puanlarının erkek öğrencilerde daha yüksek olduğu görüldü. Ankara’da memur sayısının çokluğu, belli yaşam standartlarını ve sosyal güvenceyi de beraberinde getirir ancak İstanbul’a bakıldığında durum tamamiyle tersi gibi görünmektedir. Nüfus yoğunluğu, işe ve okula ulaşmanın güçlüğü, iş bulma problemi, göç, yaşam pahalılığı, gelir dağılımındaki dengesizlik gibi unsurlar İstanbul’da yaşamayı Ankara’dakinden çok daha zorlu hale getirmiştir. Erkeklerin toplum tarafından kendilerine enjekte edilen dayatmalar göz önünde bulundurulduğunda, hayat yarışına dezavantajlı başladıkları söylenebilir. Hele İstanbul gibi bir şehirde yaşamak zorunda olmak bu dezavantajı daha da

arttıracaktır. Bu açıdan bakıldığında İstanbul'daki öğrencilerin 'Adil Olmayan Dünya İnancı' alt faktörü puanlarının Ankara'da yaşayan akranlarına göre yüksek çıkması daha kolay anlaşılabilir.

Tablo 14'de görüldüğü gibi öğrenciler her iki cinsiyet İçin Dış Kontrol Odağı puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. Ancak cinsiyetler arasında istatistiksel anlamlı bir bulguya ulaşılmamıştır. Watkins 1987 yılında 744 üniversiteli birinci sınıf öğrencisi ile yaptığı araştırmada, öğrencilerin kontrollerine yönelik algıları cinsiyet, yaş ve fakülte yönünden önemli bir farklılık bulunmamıştır. Bu durum Findley -Cooper (1983)ve Boss - Taylor (1989) yaptığı çalışmaların sonuçları ile uyumludur.

Ankara ilinde öfke ile ilgili erkek ve kız öğrencilerin aldıkları puanlarda anlamlı bir farklılık görülmezken İstanbul ilinde Sürekli Öfke puanlarında farklılık görüldü.

İki il birlikte değerlendirildiğinde Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı puanlarında cinsiyete göre bir farklılık saptanmamıştır. Bu bulgu yapılan başka araştırmalar ile desteklenmektedir.

Tok (2001) "Cinsiyet Rollerine İle İlgili Farklı Kalıp Yargılara Sahip Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri" adlı çalışmasında cinsiyet, okunulan fakülte, sınıf, ve öğrenim sırasında barındıkları yere değişkenlerin saldırganlık düzeylerine etkisi olduğu bulunmuştur. Ancak Stoner ve Spencer,(1986) "Age and Sex Differences on the State-Trait Personality Inventory" adlı araştırmalarında durumluk ve Sürekli Öfke ve Öfkenin İfade Tarzında cinsiyet ve yaşa bağlı fark tespit edilememiştir.

Kız ve erkek öğrencilerin Zeka puanları ortalamaları yönünden aralarındaki fark 0,05 anlamlılığına çok yakındır. Kız öğrencilerin Zeka puanları erkeklere göre daha yüksektir.

5.1.3. Okul Türü Farkına Ait Bulguların İncelemesi

Ankara ilinde Meslek lisesi öğrencilerinin Anadolu lisesi öğrencilerine göre Adil Olmayan Dünya İnancı alt faktör puanları daha yüksek bulundu. İstanbul ilinde ise Anadolu lisesi öğrencilerinin Şansa İnanma alt faktör puanları Genel lise ve Meslek lisesindeki öğrencilere göre daha yüksek bulundu. Meslek Lisesi öğrencileri, kendi bölümlerine yapacakları tercihlerinde sınavsız olarak yüksek öğrenimlerine devam edebilmektedirler. Dolayısıyla gelecekleri herhangi bir şans faktörüne bağlı değil tamamıyla yapacakları seçimle ilgilidir. Ancak Anadolu liselerinde okuyan öğrenciler ÖSS gibi zorlu bir barajı, kendilerinden beklenen yüksek performansla aşmak zorundadır. Bu durumda üzerlerinde oluşan baskının ağırlığı ile meslek seçimlerini bir anlamda şansa ve kendileri dışındaki faktörlere bağlamaları söz konusu olabilir. Öte yandan Meslek lisesi çıkışlı öğrenciler sınırlı ve daha az prestijli tercihleriyle ilgili olarak Adil Olmayan Dünya İnancını benimsemiş olabilirler.

Çakar (1997) 439 erkek, 344 kız olmak üzere toplam 783 öğrenci ile yaptığı çalışmada öğrencilerin Kontrol Odağı puanları ile okulda okudukları alanlar ve anne ve babanın eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulmuştur. Çakar'ın sonucu verilerimizi desteklemektedir.

İstanbul ilinde Anadolu lisesi öğrencilerinin hem Genel lise hem de Meslek lisesi öğrencilerine göre Dışa Yönelik Öfke alt ölçeğinden elde ettikleri puanların istatistiksel anlamlı olarak daha yüksek bulundu. Toplumdaki genel kanı meslek liselerinde okuyan öğrencilerin şiddet uygulamaya ve şiddet olaylarına karışmaya daha yatkın olduğu, buna karşın Anadolu liselerinde okuyan öğrencilerin daha başarılı, geleceklerine odaklandıkları için okul kurallarıyla daha uyumlu oldukları yönündedir. Ancak araştırmada elde edilen bulgulara göre, İstanbul ilinde Anadolu lisesi Öğrencilerinin Dışa Yönelik Öfke puanlarının yüksek çıkması ilginçtir.

Okman (1999) “Ergenlik Dönemindeki Öke İfade Tarzlarının Kendilik İmgesi Bağlamında İncelenmesi” başlıklı araştırmasında ergenlerin Bastırılmış Öfke, Dışa Vurulmuş Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfkeleri yaşa, cinsiyete, göre farklılaşmadığını bulunmuştur. Ergenlerin Bastırılmış Öfke, Dışa Vurulmuş Öfke ve Kontrol Altına Alınmış Öfkeleri okul türüne göre Anadolu lisesi lehine farklılaştığı saptanmıştır. Araştırmamızda okul türü göre öfke ifade tarzında görülen farklılık ile ilgili sonuçlar Okman’ın sonuçlarını pekiştirmiştir.

Ankara ve İstanbul illerinde Genel lise öğrencilerinin Genel Zeka puanları Anadolu lisesi’ne giden öğrencilere göre daha düşük olduğu tespit edildi.

Her iki il birlikte değerlendirildiğinde ise Anadolu lisesi’ne giden öğrencilerin Genel lise ve Meslek lisesi öğrencilerine göre ortalama Zeka puanının daha yüksek olduğu bulundu. Düşük ve üstün zeka düzeyine sahip öğrenciler içerisinde okul türüne göre zeka düzeyi ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görüldü. Anadolu lisesine sınav kazanarak girildiği için belli bir üstünlük göstermesi beklenen bir sonuçtur.

5.1.4. Kardeş Sayısı Ait Bulguların İncelemesi

Ankara ilinde üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin “Şansa İnanma” alt faktör puanları kardeşi olmayan öğrencilerin bir veya iki kardeşi olan öğrencilere göre daha düşüktür.

İstanbul ilinde ise hiç kardeşi olmayan öğrencilerin Dış Kontrol İnancı puanları bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksektir. Ayrıca yine bu ilde hiç kardeşi olmayan öğrencilerin “Şansa İnanma” puanları bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksektir.

Her iki ildeki ortak sonuçlara baktığımızda, hiç kardeşi olmayan öğrencilerin Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Şansa İnanma” faktörü puanları

bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksek bulundu. Burada çok kardeşli öğrencilerin, hayatta kazandıklarını genellikle çabalayarak ve diğerlerinin arasından sıyrılmayı başararak elde ettikleri için Şansa İnanma puanlarının daha az olduğu düşünülmektedir.

Alisinanoğlu (2003) araştırma sonucunda kardeş sayısının çocukların Kontrol Odakları üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını tespit etmiştir. Ancak Kaval (2001) ailede tek çocuk olan öğrencilerin, ailede ilk, ortanca ve son çocuk olan öğrencilere göre daha iç kontrollü oldukları bulmuştur. Literatürdeki farklı sonuçlara ulaşılması kardeş sayısı ile kontrol odağı ilişkisi ile ilgili daha fazla araştırma yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Ankara ilinde Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı puanlarının sahip olunan kardeş sayısı ile ilgili olarak bir fark saptanmadı. İstanbul ilinde de Sürekli Öfke puanları arasında fark gözlenmedi.

İstanbul ilinde hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan öğrencilerin İç Yönelik ve Dışa Yönelik Öfke puanları ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksektir. Fakat üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları da, hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksek olduğu saptandı.

Çok kardeşi olanlar isteklerini ertelemeyi ve başkalarına tahammül etmeyi erken yaşlarda öğrenmek durumunda kaldıkları için Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları diğer iki gruba göre yüksektir. Tablo 34'te de görüldüğü gibi kardeşi olmayan çocuklar öfkelerini ya bastırıyor ya da saldırganca davranıyorlar. Bu da tek çocuk olanların engellenmelere alışkın olmaması ailelerin yetiştirme tarzıyla açıklanabilir

Her iki ilin birlikte değerlendirildiği zaman Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı açısından fark gözlenmedi.

Ankara ilinde genel zeka puan ortalamaları kardeş sayısına bağlı bir fark saptanmadı. Ancak İstanbul ilinde genel zeka puan ortalamaları kardeş sayısına bağlı fark gözlemlendi. Her iki il birlikte değerlendirildiğinde üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Zeka puanları ortalamaları hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan öğrencilere göre daha düşük olarak saptandı.

Çocuk sayısı arttıkça ailenin onlarla yeterince ilgilenmedikleri, yeteneklerini ve ilgilerini açığa çıkarılamadığı, dolayısıyla zekanın işlenemediği düşünülebilir. Ayrıca sık doğumların çocukların zeka yapılarında olumsuz etkileri olabilir.

5.1.5 Annenin Öğrenim Durumuna Ait Bulguların İncelemesi

Ankara ve İstanbul illerinde annenin öğrenim durumuna göre kontrol odağı puanları arasında istatistiksel anlamlı fark saptanmadı. Ancak İstanbul ilinde Dış kontrol odağı puanları annesi üniversite mezunu olan öğrencilerde yüksek olduğu gözlemlendi.

Her iki il birlikte değerlendirildiğinde ise, annesi okur yazar olmayan ve ilköğretim mezunu öğrencilerin Dış Kontrol İnancı alt ölçeğinin “Şansa İnanma” faktörü puanları, annesi ortaöğretim (lise) veya üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha düşük bulundu.

Üniversite mezunu annelerin çocuklarını “Şansa İnanama” faktörü puanlarının daha düşük öğrenim durumuna göre yüksek puanlara sahip olması bu araştırmada beklenen bir sonuç değildir.

Eşitlik yönünden düşük eğitim azınlıkta olmaları nedeniyle yaşam onları daha mücadeleci yapıyor, yaşam içinde şansa yer bırakmak istemiyorlar diye düşünülebilir.

Ankara ve İstanbul illeri ayrı ayrı değerlendirildiğinde annenin öğrenim durumuna göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı puanları arasında anlamlı fark gözlemlenmedi.

Her iki il birlikte değerlendirildiğinde ise, annesi okur yazar olmayan ve üniversite mezunu öğrencilerin Sürekli Öfke puanları annesi ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin puanlarına göre daha düşüktür.

Ergen kendisi, ana-babası ve dış dünya çevresi ile ruhsal bir savaşın içindedir. Ergen ailesel otoriteden bağımsız olmak istemektedir. Fakat henüz kendisinden emin değildir ve bakıma ihtiyacı vardır. Çatışan bu iki istek ergenin içinde savaşmaktadır ve bu da ergende aile nasıl davranırsa davranırsın öfkeyi doğurmaktadır. Okuryazar olmayan anneler öğrencilere yeterli donanımına sahip olmamaları nedeniyle daha az müdahaleci, üniversite mezunu anneler ise eğitimlerini onlara verdiği avantajla çocuklarına için daha isabetli, uygun müdahalede bulunuyor olabilirler. İlköğretim ve lise mezunu anneler ise tam iki durum arasında kaldıklarından çocuklarına daha müdahaleci olabilirler. Ergenlik döneminde kişilik ve bağımsızlık savaşı veren öğrenciler fazla müdahale durumu engelleme olarak görüp öfke tepkileri gösteriyor olabilirler.

Annesi okur yazar olmayan öğrencilerin Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin puanları yüksek olduğu gözlemlendi. Bu durum istatistiksel olarak anlamlı derecede fark bulunmamış ($p=0,057$) olsa bile anlamlılık düzeyine yakındır.

Kısaç (1997) Ebeveynleri ortaokul mezunu olan öğrencilerin öfkelerini dışa vurma düzeylerinin en yüksek olduğunu belirlerken, Güleç (2002) Annenin eğitim durumuna göre, ergenlerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının farklılık göstermeği sonucuna ulaşmıştır. Okman (1999) Annenin eğitim durumu yükseldikçe ergenlerin öfkelerini dışa vurmakta daha rahat oldukları bulunmuştur. Ancak annenin eğitim durumuna göre Bastırılmış ve Kontrol Alınmış Öfke ve Sürekli Öfkelerinde fark bulunmamıştır.

Ankara ve İstanbul illeri ayrı ayrı ve birlikte değerlendirildiğinde annenin öğrenim durumu ve Zeka puanları ortalamaları arasında aynı sonuca ulaşıldı. Annesi ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu olan öğrencilerin Zeka

puan ortalamaları annesi okur yazar olmayan ve annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilere göre daha yüksek zeka düzeyine oldukları saptandı.

5.1.6. Babanın Öğrenim Durumu Ait Bulguların İncelemesi

Ankara ve İstanbul illerinde babanın öğrenim durumuna göre Genel İç Kontrol İnancı, “Şansa İnanma”, “Çabalamanın Anlamsızlığı”, “Kadercilik” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü puanları arasında anlamlı fark saptanmadı. Ancak Ankara ilinde babası ortaöğretim (lise) mezunu öğrencilerin Dış Kontrol İnancı faktörü puanlarının babası ilköğretim ve üniversite mezunu öğrencilere göre daha yüksek olduğu gözlemlendi.

Babası ortaöğretim (lise) mezunu öğrencilerin Dış Kontrol İnancı ve alt ölçekleri “Şansa İnanma” ve “Adil Olmayan Dünya İnancı” faktörü puanları babası ilköğretim ve üniversite mezunu öğrencilere göre daha yüksek olarak saptandı.

Annenin ve babanın öğrenim durumunun öğrencilerin “Şansa İnanma” faktörü puanlarının benzer olduğu gözlemlendi. İlköğretim mezunu ebeveynlerin puanlarının düşük olması ilgi çekicidir. Eğitimin kişinin şansa değil, kendine inanmayı artıracacağı düşüncesini desteklememektedir.

Yaşadığımız ülkede çocuklar sürekli olarak kaliteli, zengin bir yaşam istiyorlarsa muhakkak okumaları gerektiği baskısı ile büyütülüyor. Çocuklar daha okulun ilk yıllarından beri sınavlara hazırlanmaya başlıyorlar, önce Anadolu lisesi sınavı daha sonra ise üniversite sınavına hazırlanırken çocukluklarını hatta ergenliklerini tam olarak yaşama fırsatı bulamıyorlar. Aynı baskılar ile yetişmiş ebeveynler, çevrenin önerdiği eğitimi aldıkları halde istedikleri gibi işlerde çalışmamaları, hayat standartlarını istedikleri düzeye getiremedikleri zaman yaşamlarındaki, inançlarındaki çelişkidenden kurtulmak için davranışlarının sonucunu şansa, Adil Olmayan Dünya İnancı ile açıklayarak kendi içinde denge sağlamaya çalışıyor olabilir

Sahranç (2000) ve Kaval (2001) öğrencinin Kontrol Odağı ile annenin ve babanın eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Ankara ve İstanbul illeri ayrı ayrı ve birlikte değerlendirildiğinde babanın öğrenim durumuna göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı puanları arasında anlamlı fark saptanmadı.

Okman (1999) yaptığı araştırmada babaları yüksek öğrenim görmüş ergenlerin öfkelerini kontrol altında tutabilme düzeylerinin arttığı tespit etmiştir.

Ankara ve İstanbul illeri ayrı ayrı ve birlikte değerlendirildiğinde babası ilköğretim mezunu ve babası ortaöğretim (lise) mezunu olan öğrencilerin ortalama Zeka puanı, babası üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha düşük olarak saptandı.

Ankara ve İstanbul illeri birlikte değerlendirildiğinde babası üniversite mezunu olan çocukların babası ilköğretim mezunu olan çocuklara göre ortalama zeka düzeyleri daha yüksek bulundu.

Hem anne hem de babanın öğrenim durumunun öğrencilerin aldıkları zeka puanları yaptığı etki aynı yöndedir. Çocukların zekalarının gelişimindeki çevre faktörünün etkisini olduğunu destekleyen bir sonuca ulaşılmıştır.

5.1.7. Üniversite Sınav Sonucuna Ait Bulgular

Ankara ve İstanbul illeri ayrı ayrı değerlendirildiğinde İstanbul ilinde öğrencilerin üniversite yerleştirme sonuçlarına göre Kontrol Odağı Ölçeğinden elde etmiş oldukları puanlar arasında bir fark gözlenmedi.

Bar-Tal ve Bar Zohar (1977), Kontrol odağı ve akademik başarı arasındaki ilişki ile ilgili yaptıkları 36 çalışmanın 31'inde içten kontrollü bireylerin akademik başarılarının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Walden ve Ramey (1983) ise çalışmalarında, akademik başarı ile çocukların gelecekteki başarılarına ilişkin beklentileri üzerindeki kontrol inançları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamışlardır. Müdahale Programı uygulamıştır. Yüksek riskli ve programa katılan öğrencilerin düşük risk grubundaki öğrencilere göre akademik başarıları üzerinde daha fazla kişisel kontrollü oldukları belirlenmiştir.

Ankara ilinde istediği bölüm dışında bir bölüm kazanan öğrencilerin Sürekli Öfke alt ölçeğinden elde ettiği puanlar istediği bölümü kazanan ve kazanamayan öğrencilere daha düşüktür.

Ankara ve İstanbul illeri birlikte değerlendirildiğinde; istediği bölümü kazanan öğrencilerin Kontrol Altına Alınmış Öfke puanları istediği bölüm dışında bir bölüm kazanan ve kazanamayan öğrencilere göre daha yüksektir.

Özer (1994) kişinin kendisini ispatlaması gerektiği, başkalarının kişinin mutluluğunu engellediği ve ilişkilerin planlandığı gibi yürümesi gerektiğine ilişkin düşünce biçimlerinin kaygı, öfke ve depresif duygulanımların bilişsel alt yapılarında yattığı gözlenmiştir. Üniversite sınavına hazırlanan liseli grubun düşünce biçiminin öfke, nörotik grubun ise depresif duygulanım yaratmaya daha yatkın oldukları gözlenmiştir.

Bilge (1997), eğitim gördükleri alana isteyerek girip girmedikleri ve cinsiyetlerine ilişkin veriler toplanmıştır. Öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarında anlamlı farklılık bulunmadığını gözlenmiştir.

Ankara ve İstanbul illeri ayrı ayrı ve birlikte değerlendirildiğinde istediği bölüm dışında bir bölüm kazanan öğrencilerin ortalama Zeka puanı kazanamayan öğrencilere göre daha yüksek olarak saptandı. Bu bulgu öğrencilerin zekalarından yararlanarak ÖSS'deki tercih sıralmalarında herhangi bir bölümü muhakkak girecekleri şekilde yapıyor olabilirler.

5.1.8. Kontrol Odağı İle Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Arasındaki İlişki Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

5.1.8.1. Kontrol Odağı ve Zeka Arasındaki Korelasyonlar

Ankara ilinde “Kadercilik” faktörü dışında Kontrol Odağının tüm faktörleri ile Zeka arasında ilişki gözlemlenmedi. Kadercilik ile zeka düzeyi arasında negatif yönlü anlamlı doğrusal ilişki saptandı. Zekaları ile problemlerini aşma çabasında oldukları, zekalarını oldukları için kaderden çok kendi zekalarına güveniyor olabilirler.

İstanbul ilinde Genel İç Kontrol İnancı ile “Şansa İnanma” faktörü arasında pozitif, doğrusal ilişki, “Kadercilik” faktörü negatif, doğrusal ilişki gözlemlendi. Ayrıca Kontrol Odağının tüm faktörleri ile zeka arasında ilişki gözlemlenmedi.

Ankara ve İstanbul illeri birlikte değerlendirildiğinde hemen hemen tüm faktörler arası ilişkinin varlığı dikkat çekmektedir. Sadece bu faktörlerle zeka arasında belirgin bir bağlantı görülmemektedir.

5.1.8.2. Öfke ve Zeka Arasındaki Korelasyonlar

İstanbul ilinde Dışa Yönelik Öfke ile Zeka arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal ilişki bulundu. Hem Ankara ilinde hem de Ankara ve İstanbul illeri birlikte değerlendirildiğinde Sürekli Öfke ve tüm Öfke İfade Tarzı alt ölçekleri ile Zeka arasında bir ilişki saptanmamıştır.

5.1.8.3. Kontrol Odağı ve Öfke Arasındaki Korelasyonlar

Ankara ilindeki öğrencilerin Dış Kontrol İnancı, çabalamanın Anlamsızlığı ve Kadercilik ile Sürekli Öfke ve Dışa Yönelik Öfke arasında pozitif, doğrusal ilişki saptandı. Dış Kontrol Odağı, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı ile İçe Yönelik Öfke arasında da pozitif doğrusal ilişki bulundu.

İstanbul ilindeki öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında negatif; Dış Kontrol Odağı ile Sürekli Öfke ve İçe Yönelik Öfke arasında; Şansa İnanma, Adil Olmayan Dünya İnancı ve Çabalamanın Anlamsızlığı ile İçe Yönelik Öfke arasında; Kadercilik ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında pozitif, doğrusal ilişki saptanmıştır.

Kontrol Altına Alınmış Öfke ile Dış Kontrol İnancı, Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında ilişki bulunamadı. Kadercilik ile İçe Yönelik Öfke arasında ilişki bulunamadı. Sürekli Öfke ile Şansa İnanma, Çabalamanın Anlamsızlığı, Kadercilik ve Adil Olmayan Dünya İnancı arasında ilişki bulunamadı. Dışa Yönelik Öfke ile Kontrol Odağının tüm faktörleri arasında ilişki bulunamadı.

Ankara ve İstanbul illeri birlikte değerlendirildiğinde Genel İç Kontrol İnancı ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında negatif, doğrusal ilişki saptandı. Dış Kontrol Odağı ve Adil Olmayan Dünya İnancı ile Sürekli Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve İçe Yönelik Öfke arasında pozitif ilişki bulundu. Şansa İnanma ile İçe Yönelik Öfke arasında pozitif ilişki saptandı. Kadercilik ile Sürekli Öfke ve Dışa Yönelik Öfke arasında pozitif ilişki bulundu. Çabalamanın Anlamsızlığı ile Sürekli Öfke ve İçe Yönelik Öfke alt ölçeği arasında pozitif ilişki saptanmadı.

Dış kontrol Odağı ve Adil Olmayan Dünya İnancı ile ilgili puanların yine İstanbul'daki erkek öğrencilerde yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda Sürekli Öfkenin de bunlara bağlı olarak yüksek çıkacağı varsayılabilir. Nitekim araştırmanın sonucu da Dış Kontrol Odağıyla Sürekli Öfke arasında pozitif bir ilişkinin varlığını göstermiştir. Bilgin'e göre de Dış Kontrol Odağına sahip kişilerin diğerlerine göre daha çok öfke duydukları ve insanları daha az dostça gördükleri saptanmıştır.

Efiliti (2006) öğrencilerin Saldırganlık Puanları ile Kontrol Odağı puanları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Bettles ve Walker(1986) “Symptoms Associated With Suicidal Behavior in Childhood and Adolescence” intihar girişiminde bulunan kızların depresyon, anksiyete ya da içe kapanma şeklinde “içe-dönük” bulgular sergilerken; intihar girişiminde bulunan erkek ergenlerin öfke, saldırganlık ve ajitasyon gibi “dışa-dönük” bulgular sergilediklerini bildirmektedirler.

Deffenbacher ve Hazaleus (1985) öfke düzeyi ile öğrencilerin başlarına gelen olayları dışsal nedenlere bağlı olma inancı arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Granic & Butler’ın (1998) çalışmalarında öfke düzeyi ile suçlu ergenlerin haksızlıkla ilgili inançları arasında pozitif ilişki olduğu gözlenmiştir.

5.2. SONUÇLAR

1. Lise son sınıf öğrencilerin Sürekli Öfke puanları ile Genel İç Kontrol İnancı puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadı. Hipotez reddedildi.

2. Öğrencilerin Sürekli Öfke puanları ile Dış Kontrol İnancı puanları arasında anlamlı pozitif bir ilişki saptandı. Hipotez kabul edildi.

3. Öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı puanları ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında negatif ilişki saptandı. Hipotez kabul edildi. Diğer alt ölçeklerle ilişki tespit edilmedi. Hipotez reddedildi.

4. Öğrencilerin Dış Kontrol İnancı puanları ile Kontrol Altına Alınmış Öfke arasında ilişki bulunamadı. Hipotez kabul edildi. Diğer alt ölçekleri ile arasında pozitif ilişki saptandı. Hipotez reddedildi.

5. Öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı puanları ile Zeka puanları arasında bir ilişki saptanmadı. Hipotez reddedildi.

6. Öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı ve Dış Kontrol İnancı puanları ile Zeka puanları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmedi. Hipotez reddedildi.

Bu araştırmada ayrıca şu sonuçlar da elde edilmiştir.

1. Ankara ve İstanbul'daki öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı ve Dış Kontrol İnancı'nın alt ölçekleri "Şansa İnanma", "Çabalamanın Anlamsızlığı" ve "Adil Olmayan Dünya İnancı" puanları arasında anlamlı fark yoktur.

2. Ankara ve İstanbul'daki öğrencilerin Dış Kontrol İnancı'nın alt ölçeği "Kadercilik" puanları arasında anlamlı fark vardır. İstanbul'daki öğrencilerin Ankara'daki öğrencilere göre puanları daha yüksektir.

3. Ankara ve İstanbul'daki öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları puanları arasında anlamlı fark yoktur.

4. Ankara ve İstanbul'daki öğrencilerin zeka puanları arasında anlamlı fark vardır. Ankara'daki öğrencilerin zeka puanları daha yüksek olarak saptandı.

5. Kız ve Erkek öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı ve Dış Kontrol İnancı'nın alt ölçekleri "Şansa İnanma", "Çabalamanın Anlamsızlığı", "Kadercilik" ve "Adil Olmayan Dünya İnancı" puanları arasında anlamlı fark yoktur.

6. Kız ve Erkek öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları puanları arasında anlamlı fark yoktur.

7. Kız ve Erkek öğrencilerin zeka puanları arasında anlamlı fark yoktur.

8. Genel Lise, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesine giden öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı ve Dış Kontrol İnancı'nın alt ölçekleri "Şansa İnanma", "Çabalamanın Anlamsızlığı", "Kadercilik" ve "Adil Olmayan Dünya İnancı" puanları arasında anlamlı fark yoktur.

9. Genel Lise, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesine giden öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları puanları arasında anlamlı fark yoktur.

10. Genel Lise, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesine giden öğrencilerin zeka puanları arasında anlamlı fark vardır. Anadolu Lisesine giden öğrencilerin zeka puanları daha yüksek olduğu saptandı.

11. Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Şansa İnanma" puanları arasında anlamlı fark vardır. Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı ve Dış Kontrol İnancı'nın alt ölçekleri "Çabalamanın Anlamsızlığı", "Kadercilik" ve "Adil Olmayan Dünya İnancı" puanları arasında anlamlı fark yoktur.

12. Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları puanları arasında anlamlı fark yoktur.

13. Hiç kardeşi olmayan, bir veya iki kardeşi olan ve üç veya daha fazla kardeşi olan öğrencilerin Zeka puanları arasında anlamlı fark vardır. Hiç kardeşi olmayan öğrencilerin Zeka puanları daha yüksek olarak bulundu.

14. Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu olan öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı ve Dış Kontrol İnancı'nın alt ölçekleri "Çabalamanın Anlamsızlığı", "Kadercilik" ve "Adil Olmayan Dünya İnancı" puanları arasında anlamlı fark yoktur.

15. Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu olan öğrencilerin Dış Kontrol İnancı'nın alt ölçeği "Şansa İnanma", puanları arasında anlamlı fark vardır. Annesi okur yazar olmayan öğrencilerin "Şansa İnanma", puanları daha düşük bulundu.

16. Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu olan öğrencilerin Sürekli Öfke puanları arasında anlamlı fark vardır. Annesi okur yazar olmayan öğrencilerin Sürekli Öfke puanları daha düşük bulundu.

17. Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu olan öğrencilerin Öfke İfade Tarzları puanları arasında anlamlı fark yoktur.

18. Annesi okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu olan öğrencilerin zeka puanları arasında anlamlı fark vardır. Annesi okur yazar olmayan öğrencilerin zeka puanları daha düşük bulundu.

19. Babası okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu olan öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı ve Dış Kontrol İnancı'nın alt ölçekleri "Çabalamanın Anlamsızlığı", "Kadercilik" ve "Adil Olmayan Dünya İnancı" puanları arasında anlamlı fark yoktur.

20. Babası okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu olan öğrencilerin Dış Kontrol İnancı'nın alt ölçeği "Şansa İnanma" puanları arasında anlamlı fark vardır. Babası ilköğretim, mezunu olan öğrencileri "Şansa İnanma" puanları daha düşük bulundu.

21. Babası okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu olan öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları puanları arasında anlamlı fark yoktur.

22. Babası okur yazar olmayan, ilköğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversite mezunu öğrencilerin Zeka puanları arasında anlamlı fark vardır. Babası üniversite mezunu öğrencilerin Zeka puanları daha yüksek bulundu.

23. İsteddiği bölümü kazanan, İsteddiği bölüm dışında bir bölüm kazanan ve hiçbir bölümü kazanamayan öğrencilerin Genel İç Kontrol İnancı ve Dış Kontrol İnancı'nın alt ölçekleri "Şansa İnanma", "Çabalamanın Anlamsızlığı", "Kadercilik" ve "Adil Olmayan Dünya İnancı" puanları arasında anlamlı fark yoktur.

24. İsteddiği bölümü kazanan, İsteddiği bölüm dışında bir bölüm kazanan ve hiçbir bölümü kazanamayan öğrencilerin Sürekli Öfke, İçe Yönelik Öfke ve Dışa Yönelik Öfke alt ölçek puanları arasında anlamlı fark yoktur.

25. İsteddiği bölümü kazanan, İsteddiği bölüm dışında bir bölüm kazanan ve hiçbir bölümü kazanamayan öğrencilerin Kontrol Altına Alınmış Öfke alt ölçek puanları anlamlı derecede farklıdır. İsteddiği bölümü kazanan öğrencilerin daha yüksek bulundu.

26. İsteddiği bölümü kazanan, istediği bölüm dışında bir bölüm kazanan ve Hiçbir bölümü kazanamayan öğrencilerin Zeka puanları anlamlı derecede farklıdır. İsteddiği bölüm dışında bir bölüm kazananların Zeka puanları daha yüksek bulundu.

5.3. ÖNERİLER

Ergenleri tanımlayabilmek ve anlayabilmek, onlarla sağlıklı iletişimler kurmak için gereklidir. Ergenlerde öfkeyi oluşturan nedenleri bulabilirsek, engelleme şansına sahip olabiliriz. Ayrıca davranışlarının sorumluluğunu almak, nedenleri olarak gösterdiklerini bilmek onlarla ilgili davranış değişikliği yapmak için izlenecek yolları görmemizi sağlayabilir:

✓ Anne eğitimi düzeyi ile çocukların öfke durumları arasındaki bulgulardan hareketle, ilköğretim ve lise mezunu annelere özellikle öfke kontrolü konusunda eğitimler verilebilir. Ayrıca bu eğitimler babalara, öğrencilere ve de öğretmenlere öfke kontrolü eğitimi verilerek daha fazla fayda sağlanabilir.

✓ Öğrencilerin istedikleri bir bölümde okudukları zaman öfkelerini kontrol edebildikleri görülmektedir. Bu konu ile ilgili yapılacak başka araştırmalarla bulguların daha güvenilir ve kesin olması sağlandıktan sonra; öğrencilere ilköğretimden başlayarak tek bir mesleğe değil, değişik meslek gruplarını tanıtarak ilerde zevkle çalışacağı birden fazla mesleği bulmasına yardımcı olmakla ilgili çalışmalar yapılabilir. Toplumun bu kadar şiddete yönelmesinde kişilerin çoğunlukla sevmedikleri alanda çalışmalarını etkili olabilir.

✓ Üniversite sınavı sonucunda istediği bölüm dışındaki bir alanda okuyan öğrencilerin diğer öğrencilere göre yüksek zekaya sahip olması, tercih sistemi ile ilgili birtakım düzenlemelerin yapılması gerektiğini gösteriyor. Tercih ile zeka arasında ilişkiyi gösterecek araştırmalar yapıp, sonuçlarının sisteme katılması sağlanabilir.

✓ Ayrıca kardeş sayısının çocukların zeka gelişiminde etkisi olduğuna dair elde ettiğimiz bulgularımızdan hareketle, bu konu ile ilgili anne babaların bilgilendirilmesi ve sonucunda da aile planlaması konusundaki çalışmalara katkı sağlanması mümkün olabilir.

✓ Bu çalışmadaki ölçekler üniversite sınavı öncesi uygulanmıştır. Sınav sonrası duruma bakılıp ve değişimlerin görülmesi gerekir. Bunun için sınav öncesi ve sonrası aynı ölçekleri kullanarak yapılacak başka araştırmalar daha güvenli sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır.

✓ Bu çalışmada kontrol grubu kullanılmamıştır. Kontrol grubu olarak klinik tanı almış özellikle de ergenlerde sık rastlanan depresyon ve madde bağımlılığı gibi hastalıklarla ilgili yapılacak araştırmalar sonucunda elde edilecek bulgular ergenleri tanımada yararlı olabilecektir.

✓ Psikolojik hastalıklarla kontrol odağı arasındaki ilişkiyi gösteren araştırmaların artması ve daha güvenli sonuçların elde edilmesinden sonra erken tanı koymak mümkün olabilecektir.

✓ Erken tanı konusunda, okullarda tarama yapılarak, öğrencilere kısa zamanda destek olunabilir.

✓ Bu araştırma Kontrol Odağı, Öfke ve Zeka değişkenlerini birlikte inceleyen bir araştırmadır. Daha sonra yapılacak araştırmalar için yardımcı olacağına inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKAMCA, G.Ö. ve HAMURCU, H. (2005) “Çoklu Zeka Kuramı Tabanlı Öğretimin Öğrencilerin Fen Başarısı, Tutumları ve Hatırda Tutma Üzerindeki Etkileri” **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı:28, S: 178-187
- AKAR, K. (2006) **İlköğretim 6.,7.,8. Sınıf Öğrencilerinin Çoklu Zekâ Kuramına Göre Sahip Oldukları Zekâ Alanları ve Akademik Başarılarının Karşılaştırılması**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- AKSOY, A. (1992) **Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Öz Saygı ve Denetim Odağını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- ALİSİNANOĞLU, F. (2003) “Çocukların Denetim Odakları ve Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma,” **Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**. Cilt:1, Sayı:1, S:96-107.
- ARIK, İ.A. (1996) **Motivasyon ve Heyecana Giriş**. Elif Ofset. İstanbul
- AVCI, R. (2006) **Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- AYDIN, B. (2005) **Çocuk ve Ergen Psikolojisi**. Nobel Basımevi. Ankara.
- AYTIM REHBERLİK SERVİSİ. (2007) **Öfke**. Erişim Tarihi Şubat 27, 2007
<http://www.aytim.k12.tr/rehberlik/ofke.asp>
- BALKAYA, F. (2001) “Öfke : “*Temel Boyutları, Nedenleri ve Sonuçları*”, **Türk Psikoloji Yazıları**, Cilt: IV, Sayı:7, S: 21-45

- BALTAŞ, A. (2007) “*Şans Başarımızı Ne kadar Etkiliyor?*” Batlaş Yönetim Eğitim Danışmanlık. Erişim Tarihi Şubat 20, 2007
[http:// www.baltas -baltas.com/web/makaleler/ck_6.htm](http://www.baltas-baltas.com/web/makaleler/ck_6.htm)
- BECK, A.T. (2005) **Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar**. Çev. Aysun Türkcan. Litera Yayıncılık. İstanbul.
- BETTES, B.A. ve WALKER, E.(1986) “*Symptoms Associated With Suicidal Behavior in Childhood and Adolescence*”. **Journal of Abnormal Child Psychology**. Cilt:14, Sayı:4, S:591-604.
- BİLGE, F. (1997) “*Eğitim Bilimleri Öğrencilerinin Sürekli Kızgınlık Düzeyleri ve Kızgınlıklarını İfade Biçimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*”. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı:13, S:75-80
- BİLGİN, Ş. (2001) **Ergilerde Kaygı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- BOSS, M.W. ve TAYLOR, M. C. (1989) “The Relationship between Locus of Control and Academic Level and Sex of Secondary School Students”. **Contemporary Educational Psychology**, Cilt:14, Sayı:4, S:315-22.
- BUDAK,S. (2000) **Psikoloji Sözlüğü**. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- BURGER, J.M. (2006) **Kişilik**. Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu. Kaknüs Yayınları, İstanbul .
- BÜMEN, N.T. (2005) **Okulda Çoklu Zeka Kuramı**. Pegem A Yayıncılık. Ankara.
- BÜYÜKALAN, F. S. (2003) “*Çoklu Zeka Kuramı*” **Eğitim ve Denetim Dergisi**, Cilt: Ekim Sayı:1, S:1-18.

- CANSEVER, G. (1982) **Klinik Psikolojisinde Değerlendirme Teknikleri**. Boğaziçi Üniversitesi, İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- CÜCELOĞLU, D. (1982) **İnsan İnsana**. Altın Kitaplar Yayınevi. İstanbul.
- CÜCELOĞLU, D. (2005) **İnsan ve Davranışı**. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- ÇAKAR, M. (1997) **Lise Son Sınıf öğrencilerinin Mesleki Olgunluk ile Denetim Odağı Düzeylerinin Karşılaştırılması**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÇELİK, F. (2005) **Orta Öğretim öğrencilerinin Okula Yabancılaşma Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından incelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇOBAN, A. E. (2005) “*Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Yordayıcı Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*” **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** Cilt: 6 Sayı: 10 S:39- 54.
- DAĞ, İ. (1990) **Kontrol Odağı, Stresle Başa Çıkma Stratejileri ve Psikolojik Belirti Gösterme İlişkileri**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- DAĞ, İ. (2002) “*Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek Geliştirme, Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması*” **Türk Psikoloji Dergisi**. Cilt:17, Sayı:49, S:77-90.
- DEFFENBACHER, J. L. ve HAZALEUS, S.L. (1985) “*Irrational Beliefs and Anger Arousal*”, **Journal of College Student Personel**. Cilt:26, Sayı:1, S:47-52.

- DEFFENBACHER, J.L. ve HOGG, J.A. (1986) “*Irrational Beliefs, Depression, and Anger Among College Students*” **Journal of College Student Personnel**, Cilt:27, Sayı:4, S:349-53.
- DEMİR, M. (2001) “*Ergenlik Kavramına Tarihsel Bakış*” **Türk Psikoloji Bülteni**. Cilt:7, Sayı:21, S:39-44.
- DEMİR, N. (1998) **Stresle Başa Çıkma Stratejileri İle Denetim Odağı Düzeyi Arasındaki İlişki: Bir Grup Lise Öğrencisi Üzerinde Yapılan Bir Araştırma**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DEMİREL, Ö. (2000) **Planlamadan Uygulamaya Öğretme Sanatı**. Pegem Yayıncılık Ankara.
- DERELİOĞLU, Y. (2004) **Üniversite Öğrencilerinde Eleştirel Düşünme İle Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- DERİN, R. (2006) **İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Denetim Odağı Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki (İzmir İl Örnekleme)**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- DOĞAN T. (2006) **Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Zeka Düzeylerinin Depresyon ve Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EFİLTİ, E. (2006) **Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- ERCAN, O. (2005) “*Adolesanın Psikososyal Gelişimi*”, Ed. Müjgan Alikışifoğlu, Gökmen Ercan ve Oya Ercan (Ed.). **Adolesan Sağlığı. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyumu Dizisi**, No:43 Deomed Medikal Yayıncılık. İstanbul, S:17-22.
- ERKEK, N., ÖZGÜR, G. ve GÜMÜŞ, A.B. (2006) “*Hipertansiyon Tanısı Alan Hastaların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları*” **Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 2, S:9-8.
- ERKUŞ, A. (1999) “*Zeka Konusunda Son Gelişmeler - I Yaşam Boyu Öğrenme ve Başarıda Zekanın Rolü*” **Türk Psikoloji Bülteni** Cilt: 5, Sayı:12, S:43- 45.
- EROL, M. (1997) **Amatör ve Profesyonel Futbolcularda Denetim Odağının Locus Of Control İle Araştırılması**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- FİDAN, N. (1986) **Okulda Öğrenme ve Öğretme**. Alkım Yayınevi. Ankara.
- FİNDLEY, M.J. ve COOPER, H.M. (1983) “Locus Of Control and Academic Achievement: A literature Review”. **Journal of Personality and Social Psychology**. Cilt:44, Sayı:2, S:414–427.
- GANDER, M. J. ve GARDINER, H.W. (2004) **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. İmge Kitabevi. 2004.
- GARDNER, H. (2004) **Zihin Çerçeveleri Çoklu Zeka Kuramı**. Alfa Yayınları. İstanbul.
- GEÇTAN, E. (1999) **İnsan Olmak**. Remzi Kitabevi. İstanbul.

- GENÇ, E. (2000) **Öğretmenlerde Denetim Odağının Problem Çözmeye Yönelik Yaratıcılıklarıyla İlişkisi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul : Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- GOLEMAN, D. (2004) **Duygusal Zeka**. Varlık Yayınları. İstanbul.
- GRANIC I. ve BUTLER S. (1998) “*The Relation Between Anger And Antisocial Beliefs In Young Offenders*”. **Personality and Individual Differences**, Cilt:24, Sayı:6, S:759-65.
- GÜLEÇ, Y. (2002) **Ergenlerin Öfke Yaşantıları, Benlik Algıları ve Akademik Başarı İlişkisi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- GÜLŞEN, S. (2006) **Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarında Yaşanan Öğrenci Çatışmalarının Nedenleri ve Öğretmenlerin Kullandıkları Çatışma Çözüm Stratejileri**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- GÜLTEKİN, M. (2004) “*Ergenlerde Kontrol Alanı Algısı*” **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: XVII, Sayı:2, S:267-279
- GÜMÜŞ, T. (2000) **Kendini Kabul Düzeyleri Farklı Genel Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Saldırganlık Düzeyleri**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜNDÜZ, Z. (1986) **Okul Başarısı ve Ortaokul 1. Sınıf Örgenlerinde Denetim Odağı**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- HALPIN, G., HALPIN, G. ve WHIDDON, T. (1980) “*The Relationship Of Perceived Parental Behaviors To Locus Of Control And Self-Esteem Among American, Indian And White Children*”. **The Journal of Social Psychology**. Cilt: 111, S:189-195.

- HAMAMCI, Z. VE DUY, B. (2003) **Üniversite Öğrencilerinin Depresyon ve Kaygı Düzeyleri İle Fonksiyonel Olmayan Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.** PDR' de Çağdaş Yönelimler VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 9-11 Temmuz 2003 Malatya, Bildiri Özeti. Pegem Yayıncılık, Ankara. S:108-109.
- IRENE, C. ve MONA, M. (2003) "*Personality And Family Relations Of Children Who Bully*", **Personality And Individual Differences.** Sayı:35, S:559-567.
- JORY, B., XIA, Y., FREEBORN, A. ve GREER, C.V. (1997) "*Locus Of Control And Problem-Solving Interaction In Families With Adolescents*" **Journal Of Adolescence.** Cilt:20, Sayı:5, S:489-504.
- KARADENİZ, E. (2005) **Üniversite Giriş Sınavına Hazırlanan Lise Son Sınıf Öğrencileri ve Velilerinin Kaygı Düzeyleri, Başetme Yolları ve Denetim Odağı Arasındaki İlişki.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KARASAR, N. (1984) **Bilimsel Araştırma Yöntemi.** Hacettepe-Taş Kitapçılık 1984.
- KASATURA, İ. (2003) **Heyecansal Kontrol.** Altın Kitaplar Yayınevi. İstanbul.
- KAVAL, K. (2001) **12 Yaş Çocuklarında Denetim Odağını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- KILIÇARSLAN, İ. (2000) **Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

- KISAÇ, İ. (1997) **Üniversite Öğrencilerinin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Biçimi Düzeylerinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- KOPTAGEL-İLAL, G. (2001) Davranış Bilimleri **Tıpsal Psikoloji**. Nobel Tıp Kitabevleri. İstanbul.
- KÖKNEL, Ö. (2005) **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**. Altın Kitaplar Yayınevi. İstanbul.
- KULAKSIZOĞLU, A. (2006) **Ergenlik Psikolojisi**. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- KULAS, H. (1996) “Locus Of Control In Adolescence: A Longitudinal Study” **Adolescence**, Cilt:31, Sayı:123, S: 721–729.
- LAPTOOK, B. (2002) **An Analysis Of Schools Of Psychotherapy As They Relate To Anger Management** Erişim Tarihi 1 Ağustos 2007 <http://smu.edu/center/discourse/papers/2002Spring/AngerManagement.asp>.
- LENCH, H.C. (2004) “*Anger Management: Diagnostic Differences and Treatment Implication*”. **Journal of Social and Clinical Psychology**. Cilt: 23, Sayı:4, S:512-531.
- LERNER, H. (2004) **Öfke Dansı**. Varlık Yayınları. İstanbul.
- LUTWAK,N., PANİSH, J.B., FERRARİ, J.R. ve RAZZİNO, B.E. (2001) “*Shame and Guilt and Their Relationship to Positive Expectations and Anger Expressiveness*”. **Adolescence**, Cilt:36, Sayı:144, S: 641–654.
- MCKENZİE, J.ve TİNDELL, G. (1993) “*Anxiety and academic achievement: further Furneaux Factor findings*” **Personality and individual differences**. Cilt: 15, Sayı:6, S: 609-617.

- MUKADDES, N.M. (2000) “*Ergenlik Çağı Ruhsal Gelişim Özellikleri*”, Ed. Özgür Polvan. (Ed.). **Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi**. Nobel Tıp Kitapevleri. İstanbul, S:16-22.
- NAVARO, L. (2004) **Bir Cadı Masalı**. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- NAZİK, B. (2003) **Çocuk Ruh Sağlığı**. Ya-Pa Yayıncılık İstanbul.
- OKMAN, C.S. (1999) **Ergenlik Dönemindeki Öfke İfade Tarzlarının Kendilik İmgesi Bağlamında İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- OLMUŞ,G.Ö. (2001) **Ergenlerin, Aile İçi Psikolojik Örüntülere Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÖNER, N. (1997) **Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler**. Boğaziçi Üniversitesi Yayını. İstanbul.
- ÖZ, C. (2005) **İlköğretim 6. Sınıflarda Kesirler Konusunun Çoklu Zeka Kuramına Uygun Öğretiminin Başarıya Etkisi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul : Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÖZER, A.K. (1994 a) “*Öfke, Kaygı ve Depresyon Eğilimlerinin Bilişsel Alt Yapısıyla İlgili Bir Çalışma*” **Türk Psikoloji Dergisi** Cilt: 9, Sayı:31, S:12-25.
- ÖZER, A.K. (1994 b) “*Sürekli Öfke (SL-Öfke) ve Öfke İfade Tarzı (Öfke-Tarz) Ölçekleri Ön Çalışması*” **Türk Psikoloji Dergisi** Cilt: 9, Sayı:31, S:26-35.

- ÖZGEN, Ö. (2006) **Başarı ve İlişkide Duygusal Zekanın Rolü** Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÖZGÜVEN, İ. E. (2000) **Psikolojik Testler**. Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezi Yayınları. Ankara.
- ÖZMEN, A. (2006 a) “*Öfkeyle Başa Çıkma Eğitiminin ve Etkileşim Grubu Uygulamasının İçerik Yönelik Öfke Üzerindeki Etkisi*” **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 30, Sayı: 2, S:175-185.
- ÖZMEN, A. (2006 b) “*Öfke: Kuramsal Yaklaşımlar ve Bireylerde Öfkenin Ortaya Çıkmasına Neden Olan Etmenler*” **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi** Cilt: 39, Sayı: 1, S: 39-56.
- ÖZTÜRK, E. (2003) **11-14 Yaş Arası Ergenlerin Problem Alanlarına Yönelik Grup Rehberliği İle Çözüm Önerisi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÖZTÜRK, Ö., ERASLAN, D. ve KAYHAN, B. (2005) “*Emosyon ve Temel İnsan Davranışlarının Evrimsel Gelişimi*” **Yeni Symposium Dergisi**. Cilt: 43, Sayı: 1, S: 14-19.
- RODOPLU, S. (2006) **The Effects of Implicit Intelligence Theory, Achievement Goal Orientation and Performance Expectations on Goal Importance and Goal Appropriateness**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Koç Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- ROTTER, J. B. (1966). **Generalized Expectancies For Internal Versus External Control of Reinforcement**. Psychological Monographs. General and Applied, 80., 1-28 Whole No: 609.
- SABAN, A. (2003) **Çoklu Zeka Teorisi ve Eğitim** , Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

- SABAN, A. (2005) **Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teoriler ve Yaklaşımlar**, Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- SAHRANÇ, Ü. (2000) **Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Denetim Odaklarına Göre Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler.
- SAVAŞIR, I. ve N.H. ŞAHİN. (1997) **Bilişsel – Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler** Türk Psikologlar Derneği Yayınları. 1997.
- SELÇUK, Z. , KAYILI, H. , OKUT, L. (2004) **Çoklu Zeka Uygulamaları**. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- SMITH, H. ve THOMAS, S. P. (2000) “*Violent And Nonviolent Girls: Contrasting Perceptions Of Anger Experiences, School And Relationship*”, **Issues in Mental Health Nursing**, Sayı:21, S:547-575.
- SONMAZ, S. (2002) **Problem Çözme Becerisi İle Yaratıcılık ve Zeka Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- STEINBERG, L. (2007) **Ergenlik**. Çev. Figen Çok ve diğerleri. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- STONER, S. B. ve SPENCER, W.B. (1986) “*Age and Sex Differences on the State-Trait Personality Inventory*”. **Psychological Reports**. Cilt:59, Sayı:3, S:1315-1319.
- STUESSY, C. Ve ROWLAND, P. (1990) “*Generalized Beliefs And Attitudes: Locus Of Control And Science Attitudes İn High School And College Students*” **Educational Research Quarterly**, Cilt:14, Sayı:1, S:49-53.

- SÜTCÜ, G. S. T. (2006) **Ergenlerde Öfke ve Saldırganlığı Azaltmaya Yönelik Bilişsel Davranışçı Bir Müdahale Programının Etkililiğinin Değerlendirilmesi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- ŞAHİN, H. (2005) “*Öfke ve Öfke Denetiminin Kuramsal Temelleri*” **Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi** Cilt: 6, Sayı: 10, S: 1-22.
- ŞENGÜDER, Ş. (2006) **Lise I-III: Sınıf Öğrencilerinde Denetim Odağı İle Ruhsal Sorunlar Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi ve Akademik Başarı İle Kıyaslanması**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- TALU, N.(1999) “*Çoklu Zeka Kuramı ve Eğitime Yansımaları*” **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı:5, S:164 – 172.
- TARMAN, S. (2002) “**Çoklu Zeka Kuramı'nın Lise Programlarında Uygulanabilirliği**” 2000'li Yıllarda Lise Eğitimine Çağdaş Yaklaşımlar Sempozyumu, 08-09 Haziran 2002, Bildiriler İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları No.25 s.109-122.
- TAŞDEMİR, M.Ö. (2003) **Üstün Yetenekli Çocuklarda Mükemmeliyetçilik, Sınav Kaygısı, Benlik Saygısı, Kontrol Odağı, Öz Yeterlik ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TAYLOR, S. L. A. PEPLAU ve D. SEARS. (2007) **Sosyal Psikoloji**. Çev. A. DÖNMEZ. İmge Kitabevi. İstanbul.
- THOMAS, S.P. (1989) “*Gender Differences in Anger Expression: Health Implications*”. **Research in Nursing&Health**. Sayı:12, S:389-398.

- TOGAN, S. S. (2005) **Ergenlerde Öfke Değerlendirme Ölçeği (Adolescent Anger Rating Scale-Aars)’nin Türkçe Versiyonu**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- TOK, Y. (2001) **Cinsiyet Rollerine İlgili Farklı Kalıp Yargılara Sahip Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ULUTÜRK, E. (2006) **Antihipertansif Kullanan Bireylerin Öfke ve Öfke Duygusunu İfade Düzeylerinin Belirlenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- USLU, G. (2004) **Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Düzeylerini Yordayan Bazı Değişkenler**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- WALDEN, T.A., RAMEY, C. T. (1983) “*Locus Of Control And Academic Achievement: Results From A Preschool Intervention Program*”. **Journal Of Educational Psychology**. Cilt:75, Sayı:3, S:347-58
- WEBER, H., WIEDIG, M., FREYER, J. ve GRALHER,J. (2004) “*Social Anxiety and Anger Regulation*”. **European Journal of Personality**. Cilt:18, Sayı:7, S:573-590.
- WEHMEYER, M. ve SCHWARTZ, M. (1997) “*Self-determination and positive adult outcomes: A follow-up study of youth with mental retardation or learning disabilities*”. **Exceptional Children**. Cilt:63, Sayı:2, S:245-255.

- YAŞAR, V. (2006) **Farklı Liselerde Öğrenim Görmekte Olan 16–18 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Denetim Odağı Düzeyleri İle Bazı Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- YAŞARSOY, E. (2006) **Duygusal Zeka Gelişim Programının, Eğitilebilir Zihinsel Engelli Öğrencilerin Davranış Problemleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAVUZER, H. (2006) **Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna... Çocuk Psikolojisi**. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- YAZGAN, S. (2007) **Öfke Kontrolü İle Tolerans Düzeyi Arasındaki İlişki**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YEŞİLYAPRAK, B. (1988) **Lise Öğrencilerinin İçsel ya da Dışsal Denetimli Oluşlarını Etkileyen Etmenler**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YEŞİLYAPRAK, B. (1993) “*Kişilik Gelişiminde Ailesel Faktörlerin Etkisine İlişkin Bir Araştırma*” **Aile ve Toplum Dergisi**. Cilt: 1, ayı: 3,S:16-29.
- YILDIRIM, E. (2006) **Yetiştirme Yurtlarında ve Ailelerinin Yanında Kalan İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Çatışma Çözme Davranışı İle Öfke İfade Stillerinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- YÖRÜK, S. (2006) **İlköğretim Okullarının Örgütsel Zekâ Özelliklerini Yansıtma Düzeyleri (Elazığ İli Örneği)** Yayınlanmamış Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zeka Nedir? (2007)

http://www.psikoloji.co.uk/makale.asp?id=2133&baslik=zeka_nedir_
(17 Temmuz 2007)

***Zeka Testlerinin Tarihçesi 1* (2007)**

http://donusumkonagi.net/makale.asp?id=3465&baslik=zeka_testlerinin_tarihcesi. 19 Temmuz 2007

***Zeka Testlerinin Tarihçesi 2* (2007)**

http://donusumkonagi.net/makale.asp?id=3465&baslik=zeka_testlerinin_tarihcesi (17 Temmuz 2007)

EK 1**ÖĞRENCİ BİLGİ FORMU**

Tarih: / / 200..

Adı :

Soyadı :

T.C.Kimlik No :

Cinsiyeti : Yaşı :

Doğum Tarihi (Gün/Ay/Yıl) : Doğum yeri :

Baba Adı : Ana Adı :

Öğrenim durumu : Öğrenim Durumu :

Mesleği : Mesleği :

Toplam Aylık Kazancınız :

Masraflarının Kimin Tarafından Karşılındığı :

TOPLAM Kardeş Sayısı : Kız : Erkek :

Ailenizde suç işleyen var mı? Yakınlığı:

Okulun Adı/ Yeri :

Kazanmayı İstedğin Bölümler : 1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

Bildiği Yabancı Dil : Öğrencinin Tel.No :

ÖSYS Puanı : ÖSYS Puan Türü :

ÖSYS Yabancı Dil Puanı : Yabancı Dil :

Kazandığı Fakülte veya Yüksekokul :